

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 3-4

CONTIDO

DOCTRINA

- José Luis García-Pita y Lastres, *A disolución e liquidación das cooperativas galegas: proposta dun modelo xeral de relación entre disolución e liquidación de sociedades* 7
- Julio Costas Comesaña, *Notas sobre a regulación estatal e autonómica das cooperativas de traballo asociado* 35
- Gonzalo Rodríguez Rodríguez, *As empresas cooperativas: unha oportunidade para a igualdade, a integración e o desenvolvemento..* 83
- Roberto Carballo Meiriño e outros, *Proposta de contrato de aparcería (ou parcería) asociativa para promover o aproveitamento agrario* 99
- Manuel Pérez Rúa, *Creación e crise dun imaxinario político* 111
- Sara Mª Torres Outón, *Cidade, comercio e socialidade urbana* 125

ACTUALIDADE XURÍDICA

(Coordinador: Manuel José Vázquez Pena)

- Anxo Tato Plaza, *Regulamento da Lei de Cooperativas de Euskadi* .. 147
- Mª Rocio Quintáns Eiras, *A regulación das cooperativas de crédito na Comunidade Valenciana* 153
- Fernando García Cachafeiro, *O novo Regulamento do Rexistro de Cooperativas de Castilla-La Mancha*..... 157
- Pablo Fernández Carballo-Calero, *Notas sobre o Regulamento de Organización e Funcionamento do Rexistro de Cooperativas de Euskadi* 161
- José Antonio Rodríguez Míguez, *O fomento do cooperativismo na Unión Europea* 167
- Isabel Sánchez Cabanelas, *Devolución das achegas ó capital social e pago dos intereses no caso de pasamento dun socio* 173
- María Luisa Cabello López, *Regulación do Consello rexional de economía social de Castilla-La Mancha* 177

▪ Encarna Dávila Millán, <i>Cese de socio de cooperativa de traballo asociado. Non superación do periodo de proba (Comentario á sentenza do TSX do País Vasco núm. 1360/2005)</i>	185
▪ Manuel José Vázquez Pena, <i>Aplicación do artigo 262.5 da Lei de sociedades anónimas a un suposto de responsabilidade dos membros do Consello Rector por falta de disolución da cooperativa [Anotación á Sentenza da AP de Vizcaia núm. 133/2005 (Sección 4ª), do 18 de febreiro. Ponente: Ilmo. Sr. D. Fernando Valdés-Solís Cecchini (A.C. 2005/612)]</i>	193
▪ Xacobo Izquierdo Alonso, <i>Fontes aplicables ás cooperativas de crédito que desenvolven a súa actividade nun ámbito territorial supraautonómico ou estatal</i>	199
▪ Angélica Díaz de la Rosa, <i>Impugnación de acordos da Asemblea por vulneración do dereito de información (Comentario á sentenza da AP de Ourense (Sección 1ª) do 29 de Xuño de 2005)</i>	211
ACTUALIDADE COOPERATIVA	
(Coordinador: Ramón C. Rodríguez Padín)	
▪ Ramón C. Rodríguez Padín, <i>Os procesos de emprendemento nas cooperativas de traballo asociado en Galiza – Programa Configura....</i>	219
ACTUALIDADE LABORAL	
(Coordinador: Jaime Cabeza Pereiro)	
▪ Miriam Trillo Ojea, <i>A capitalización da prestación por desemprego como medida de fomento do cooperativismo</i>	233
ACTUALIDADE FISCAL	
(Coordinadora: Ana Pita Grandal)	
▪ Jaime Aneiros Pereira, <i>As subvencións e a dedución do I.V.E. (Reflexións a propósito da modificación da Lei do Imposto)</i>	245
ACTUALIDADE FINANCEIRA E CONTABLE	
(Coordinadora: María José Cabaleiro Casal)	
▪ Belén Fernández-Feijoo Souto, <i>Actualidade internacional Financial Reporting Interpretations Committee IIFRIC): IAS 32 Instrumentos Financeiros</i>	253
▪ Silvia Ruiz Blanco, <i>A reforma contable en proceso. Aspectos destacados do borrador de Anteproxecto de Lei de reforma e adaptación da lexislación mercantil en materia contable</i>	255
BIBLIOGRAFÍA	
▪ <i>Recensións</i>	263

DOCTRINA

- José Luis García-Pita y Lastres
A disolución e liquidación das cooperativas galegas: proposta dun modelo xeral de relación entre disolución e liquidación de sociedades
- Julio Costas Comesaña
Notas sobre a regulación estatal e autonómica das cooperativas de traballo asociado
- Gonzalo Rodríguez Rodríguez
As empresas cooperativas: unha oportunidade para a igualdade, a integración e o desenvolvemento
- Roberto Carballo Meiriño e outros
Proposta de contrato de aparcería (ou parcería) asociativa para promover o aproveitamento agrario
- Manuel Pérez Rúa
Creación e crise dun imaginario político
- Sara Mª Torres Outón
Cidade, comercio e socialidade urbana

Cooperativismo e Economía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 7-33

A DISOLUCIÓN E LIQUIDACIÓN DAS COOPERATIVAS GALEGAS: PROPOSTA DUN MODELO XERAL DE RELACIÓN ENTRE *DISOLUCIÓN E LIQUIDACIÓN* DE SOCIEDADES

José Luis GARCÍA-PITA Y LASTRES
*Catedrático de Dereito Mercantil da
Universidade da Coruña*

As cooperativas galegas son sociedades mercantís¹ que, por esa mesma condición, se benefician do recoñecemento constitucional da liberdade de empresa [art. 38, Const.Esp.]²; dereito subxectivo de contido moi complexo, que pode ser descomposto analiticamente en múltiples facultades. Entre elas, atópase a liberdade de acceso e permanencia dos empresarios no mercado, e de *saída ou abandono* do mesmo.

¹ BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos de Derecho de Cooperativas de Galicia*”, edit. CENTRO DE ESTUDOS COOPERATIVOS (CECOOP) DA UNIVERSIDADE DE SANTIAGO, Santiago de Compostela, 2004, p. 30. GARCÍA-PITA y LASTRES, J.L.: “*Las Cooperativas Gallegas: reflexiones sobre su régimen jurídico en la Ley 5/1998, de Cooperativas de Galicia*”, edit. CENTRO DE ESTUDOS COOPERATIVOS (CECOOP) DA UNIVERSIDADE DE SANTIAGO, Santiago de Compostela, 2005, ps. 35 *passim*, e 129 *passim*. MARTÍN FERNÁNDEZ, F.J.: “*Lss cooperativas y su régimen tributario. Análisis de la Ley 20/1990, de 19 de diciembre, sobre Régimen Fiscal de las Cooperativas*”, edit. “LA LEY”, Madrid, 1994, ps. 25 e 30. LLUIS e NAVAS, J.: “*Derecho de Cooperativas (Estudio de a legislación, a jurisprudencia, sus bases doctrinales, sus problemas prácticos y del Reglamento de 1971)*”, t. I, edit. LIBRERÍA BOSCH, Barcelona, 1972, p. 135, quen conclúe afirmando que, “*desde un punto de vista meramente abstracto,... la cooperativa es una sociedad mercantil por razón de sus fines económicos (vender, en sonsumo; fabricar para vender, en producción, comprar y vender, en las agrícolas, etc.)*”, e aínda que parecen pertencer a unha terceira categoría, distinta das sociedades mercantís e das civís –á que denomina das entidades *sociais-*, recoñece que “*con todo,..., igual resultado se podría obtener manteniéndolas dentro del Derecho mercantil*”.

² GARCÍA-PITA y LASTRES, J.L.: “*Las Cooperativas Gallegas...*”, cit., p. 29.

Sendo a Sociedade –especialmente a cooperativa– unha forma xurídica de organización da empresa, o seu propio *ciclo vital* –a súa constitución, as súas modificacións, a súa disolución, liquidación e extinción...– coincide, sequera de modo parcial, *co propio ciclo vital da empresa*, como *ciclo de presenza no mercado*. Se existe liberdade de constituír unha sociedade, tamén existe liberdade de *fixarlle un prazo* de duración [art. 14, nº 1, apdo. 6), LCoopGal.]; de prever causas de disolución non contempladas na lei [art. 86, apdo. g), LCoopGal.], e incluso existe a liberdade de disolverla anticipadamente e liquidala, mediante acordo social [art. 86, apdo. a), LCoopGal.]. Basta ler as múltiples disposicións xurídico-societarias, tanto se se refiren a sociedades cooperativas –estatais ou autonómicas– como se tratan doutros tipos ou formas sociais, relativas ás causas de disolución: todas elas inclúen o transcurso do prazo e a vontade dos socios. Mais a Lliberdade de empresa non é ilimitada nin ilimitable: o art. 53, Const.Esp. permite a regulación do seu exercicio, mediante lei formal, que non afecte o seu núcleo esencial. É aplicado este principio ás cooperativas galegas, unha consecuencia lóxica é que a súa regulación conteña, precisamente, o réxime do seu *proceso extintivo*. Así; a L. Coop. Gal./1998 dedica o cap. X do seu tít. I –arts. 86 ao 96– a regular, baixo o influxo da lexislación reitora das sociedades anónimas³, a disolución e liquidación das citadas cooperativas, o que significa –simultaneamente– regular o *exercicio da liberdade de permanencia* –limitase e exclúese, se concorre algunha causa de disolución, aínda que sexa involuntaria⁴– e *de abandono do mercado* [limitase, así mesmo, esixindo especiais condicións para levar a cabo unha “autodisolución” voluntaria].

O cap. X divídese en dúas seccións, dedicadas –respectivamente– á disolución e á liquidación. A primeira está formada polos arts. 86 ao 88, que tratan –fundamentalmente– das *causas* de disolución e a súa eficacia, e da *reactivación* das cooperativas disoltas. En cambio, a sección segunda – arts. 89 ao 96– trata da liquidación⁵. Como xa tiven ocasión de sinalar, sen

³ BOTANA AGRÁ, M.: “As modificacións estruturais da Sociedade”, en VV.AA.: “*Estudios sobre a Lei de Cooperativas de Galicia*”, dir. D. Bello Janeiro, coords. J.A.Gómez Segade, M. Botana Agra e A.Tato Plaza, edit. XUNTA DE GALICIA-ESCOLA GALEGA DE ADMINISTRACIÓN PÚBLICA, Santiago de Compostela, 1999, p. 187, quen sinala que esa influencia xa se deixara sentir na lexislación cooperativa, a partir da Lei xeral de cooperativas, de abril de 1987.

⁴ MARTÍN FERNÁNDEZ, F.J.: “*Las Cooperativas y...*”, cit., p. 105, quen sinala que estas causas de disolución –ademais– fan que a cooperativa afectada perda a súa consideración fiscal de cooperativas protexidas.

⁵ BOTANA AGRÁ, M.: “As modificacións...”, cit., p. 187.

caer en excesos *organicistas*, todos os suxeitos de dereito –xa se trate de persoas físicas ou morais– *nacen, viven e morren*⁶. As mesmas relacións xurídicas, os mesmos contratos poden atravesar un ciclo vital e terminar por extinguirse, sen que as relacións xurídicas asociativas, as relacións xurídicas “de socio” poidan constituír unha excepción a esta regra, de modo que toda sociedade pode, nun determinado momento, desaparecer, e cada singular socio pode deixar de ser membro dunha sociedade, sexa por morte, separación ou exclusión⁷.

A *extinción* das cooperativas galegas produce a *desaparición dun ente* que a lei considera *centro de imputación* de relacións xurídicas; a desaparición dun suxeito de dereito. A dicir verdade, *extinguense tanto a personalidade da cooperativa, en si, canto –como condición previa– o nexo voluntario que daba vida ao complexo socioeconómico e xurídico de persoas e/o patrimonio, reunidos no ente asociativo*⁸. Por conseguinte, ao falar da *disolución e extinción* de sociedades, terei que referirme a *fenómenos complexos*, nos que

⁶ GARCIA-PITA y LASTRES, J.L.: "La Disolución de la Sociedad Anónima. Aspectos generales", en C.D. e C., 1989, nº 6, decembro, p. 99. SENÉN DE LA FUENTE, G.: "*La Disolución de la Sociedad Anónima por paralización de los órganos sociales*", Madrid, 1963, ps. 44 e ss. En certo sentido, DE LA CÁMARA ÁLVAREZ, M.: "Capítulo XXV. Disolución y Liquidación de sociedades mercantiles", en "*Estudios de Derecho mercantil*", t. II, edit. EDITORIAL DE DERECHO FINANCIERO/EDITORIALES DE DERECHO REUNIDAS, 2ª ed. revisada, corrixida e posta ao día, Madrid, 1977, p. 503, aínda que caía, un tanto, nesa propensión *organicista*, cando se expresaba nestes termos: "[f]ormalmente titular de la empresa colectiva es la sociedad, en su calidad de persona jurídica (al menos cuando se trata de sociedades regularmente constituídas). De aquí que la disolución de la sociedad, en cuanto comporta la desaparición del titular de la empresa, es un hecho que guarda un cierto paralelismo con la hipótesis de la muerte del comerciante individual. En ambas hipótesis la empresa está abocada a su extinción, aunque es posible que subsista...". Paga a pena lembrar, agora, as palabras de GUYON, Y.: "*Droit des affaires*", cit., t. I, 8ª ed., p. 197, cando afirmaba que a sociedade está feita para dubidar; que "[l]a vejez, lejos de mermar sus fuerzas, le confiere las ventajas de una reputación comercial consolidada y de un activo más importante. Los asociados originarios pueden morir o desear causar baja de la Sociedad. La Sociedad continúa existiendo sin ellos...", ata o punto de que existen exemplos de sociedades verdadeiramente centenarias... ¡¡E non obstante incluso estas sociedades poden "*morrer*"!! Esa "morte" das sociedades prodúcese, non por, aínda que si por consecuencia, dun fenómeno chamado "*Disolución da sociedade*".

⁷ CAMPOBASSO, G-F.: "*Diritto commerciale*", t. II, "*Diritto delle Società*", edit. UTET., 2ª ed., Turín, 1992, p. 109.

⁸ GARCIA-PITA y LASTRES, J.L.: "La Disolución...", cit., p. 100. BROSETA PONT, M. e MARTÍNEZ SANZ, F.: "*Manual de Derecho Mercantil*", t. I, edit. TECNOS, S.A., 11ª ed., Madrid, p. 464, en relación coa Disolución das Sociedades anónimas. En certo sentido, vid. Así mesmo GUYON, Y.: "*Droit des affaires*", cit., t. I, 8ª ed., p. 197, cando sinala que "*La Disolución es el fin de la existencia social. Las relaciones y vínculos que unían a los asociados se desatan y la personalidad jurídica primero se debilita y –por fin– desaparece*".

conviven aspectos propios da extinción de suxeitos, con aspectos propios da extinción de relacións xurídicas e de contratos; é dicir: fenómenos ou aspectos *de desmembración –parcial ou total– de vínculos contractuais* [segundo que nos atopemos ante unha disolución parcial, por baixa de socios; ou ben ante unha disolución total], dos que –acto seguido– poden derivar *efectos extintivos sobre unha organización dotada, no seu caso, de personalidade xurídica*⁹.

Agora ben, o termo *disolución*, aplicado ás sociedades, posúe un *significado enormemente equívoco*, xa que –con excepción do dereito inglés, que fala de *dissolution*, para referirse á extinción– a *disolución* non pode confundirse coa *extinción*, pois a disolución das sociedades non opera directamente como causa de extinción das mesmas; non produce a súa inmediata e automática desaparición, senón que –todo o máis– constitúe o *presuposto xurídico da liquidación*, e só cando esta conclúa plenamente poderá conducir á extinción da sociedade disolta, previa cancelación rexistral¹⁰. E, ademais, existen supostos de disolución que non implican a extinción [enténdase, total] da sociedade. En efecto, tendo en conta a estrutura plurilateral das relacións e da organización societarias, cabe que a disolución/extinción total do conxunto de tales relacións e da citada organización se vexan substituídas por unha *resolución parcial e cirúrxica*, dun ou máis vínculos asociativos, mantendo en vigor os restantes e, con isto, a organización e a persoa xurídica constituída: a *separación e exclusión* de socios; institucións xurídico-societarias estreitamente relacionadas coa figura da disolución, entendida en sentido amplo¹¹. E cabe afirmar que, en función da perspectiva desde a que se contemple o fenómeno, separación/exclusión de socios e disolución da sociedade se atopan relacionados de tres maneiras: primeiramente, nunha relación de xénero/especie, ou de parte/todo: se se considera que existe un concepto xenérico de disolución; de amplo espectro,

⁹ BOTANA AGRA, M.: “Fundamentos ...”, cit., p. 111.

¹⁰ Respecto das cooperativas BOTANA AGRA, M.: “As modificacións...”, cit., p. 189. SANZ JARQUE, J.J.: “Cooperación. Teoría General y régimen de las Sociedades cooperativas. El nuevo Derecho Cooperativo”, edit. COMARES, Granada, 1994, p. 607. Con carácter xeral, vid. URÍA GONZÁLEZ, R.: “Derecho Mercantil”, edit. MARCIAL PONS, EDICIONES JURÍDICAS Y SOCIALES, S.A., 24ª ed., Madrid/Barcelona, p. 202. MUÑOZ MARTÍN, N.: “Disolución y derecho a la cuota de liquidación en la Sociedad Anónima”, edit. LEX NOVA, S.A., Valladolid, 1991, ps. 25, 31 e 32. BROSETA PONT/MARTÍNEZ SANZ.: “Manual...”, cit., t. I, 11ª ed., ps. 302, 464, etc.

¹¹ BAZ IZQUIERDO, F.: “Agrupaciones de Interés Económico y sus conexiones con la Ley de Sociedades Limitadas”, edit. CIVITAS, S.A., Madrid, 1996, p. 133. GOMEZ CALERO, J.: “Las Agrupaciones de Interés Económico”, edit. J.M. BOSCH EDITOR, S.A., Barcelona, 1993, p. 219.

que permitiría incluír dentro de si, disolucións parciais e totais; disolucións “da Sociedade”, e disolucións “de parte das relacións asociativas”, o que se reflicte, xa, na propia terminoloxía: fálese de disolución “*da Sociedade*”, mentres que se fala de separación e exclusión “*de socios*”. En segundo termo, atópanse vinculadas por unha relación de analoxía parcial, ou de comunidade de certos efectos: se se toman como punto de referencia os efectos de todas estas institucións, enseguida se aprecia a súa incidencia *rescisoría* ou *resolutoria* sobre os vínculos sociais, e unha serie de efectos comúns: desaparición das posicións de socio; apertura de procesos liquidatorios e de restitución de contribucións, etc. E, por fin, entre estas nocións existe unha relación dialéctica, de recíproca exclusión: se se considera –como é frecuente naqueles países onde as posibilidades de disolución *parcial* son escasas, ou resultan novas– que a separación e exclusión de socios se presenta como alternativas á disolución total da sociedade, e precisamente como destinadas a evitar esta última, pero que –ao propio tempo– a disolución total da sociedade cerra a posibilidade de “eliminación” (singular) dun ou varios socios: “*Para que la eliminación de un asociado sea concebible, es preciso, sin duda alguna, que esta medida tenga lugar antes de que la agrupación de personas haya quedado disuelta*”¹². A estes supostos –pero nun sentido practicamente inverso– habería que engadir aqueles outros supostos de disolución e sucesiva extinción da sociedade, que, non obstante, *non* van acompañados –polo menos, aparentemente– dunha *liquidación* do haber social, como é o caso da fusión de sociedades e da escisión total¹³.

A condición das sociedades mercantís e cooperativas –galegas, ou non– como relacións intersubxectivas de índole xurídico-negocial¹⁴, e –á vez– como organizacións dotadas de personalidade, constitúe o presuposto e o fundamento da disolución e a extinción, a primeira das cales –case sempre seguida dun proceso liquidatorio– constitúe o pórtico do complexo *proceso* de desaparición das mesmas, cuxa total intelixencia non pode alcanzarse se simplemente se recorre aos conceptos e nocións propios da extinción das obrigacións e contratos¹⁵, aínda que –na miña opinión– esa plena comprensión

¹² Vid., p.e. STORCK, J.-P.: “La continuation d'une Société par l'élimination d'un associé”, en “*Revue des Sociétés. Journal des sociétés*”, 1982, t. C, ps. 234 y 237 e s.

¹³ BOTANA AGRA, M.: “As modificacións...”, cit., p. 189. Idem.: “*Fundamentos ...*”, cit., p. 117.

¹⁴ BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos ...*”, cit., ps. 29, 39 e s.

¹⁵ GARRIGUES DIAZ-CAÑABATE, J.: “*Tratado de Derecho mercantil*”, t. I, “*Empresa. Comerciante. Sociedades*”, vol. 3º, Madrid, 1947, p. 1139. GIRÓN TENA, J.:

do fenómeno tampouco se pode alcanzar, sen recorrer a eses mesmos elementos, cada vez que o contrato de sociedade xera unha relación xurídica de tracto sucesivo; unha relación duradeira, que –por se fose pouco–, en tanto que encamiñada á colaboración dunha pluralidade de persoas, na promoción dun fin común, adoita dar lugar ao nacemento doutras relacións xurídicas posteriores, que se encadenan á existencia da sociedade, vinculándoa con terceiros alleos a ela¹⁶.

A doutrina reconece unanimemente que a desaparición dunha sociedade non pode ter lugar de forma inmediata e –se se me permite a expresión– abrupta ou explosiva, senón a través dun verdadeiro "*proceso*"; un proceso, que –en certo sentido– parece supor o percorrido dun *curso inverso ao do propio proceso de constitución*, xa que –en definitiva– nos atopamos en presenza dun *fenómeno inverso ao do nacemento das persoas xurídicas*¹⁷. Mais, en evidente contraste coa precisión e claridade que cabería predicar do proceso constitutivo, cando se fala da "*extinción*" de sociedades, existe un grave risco de confusións que xa denunciaba a nosa doutrina, antes –incluso– da promulgación da LSA/1951¹⁸. Para eludir este problema, é preciso considerar que *a extinción dunha sociedade é o resultado dun complexo proceso*; tanto máis complexo, canto máis complexa é a propia estrutura da

"*Derecho de sociedades*", t. I, "*Parte general. Sociedades colectivas y comanditarias*", impr. ARTES GRÁFICAS BENZAL, Madrid, 1976, p. 332. DE LA CÁMARA ÁLVAREZ, M.: "Capítulo XXV. Disolución y Liquidación...", en "Estudios...", cit., t. II, 2ª ed., p. 503, quen se expresaba nestes termos: "[L]a disolución de la sociedad es un fenómeno complejo. El hecho de que concurra una causa de disolución, y de que ésta, en su caso, se haga valer eficazmente, no significa, ni puede significar, que el ente social desaparezca fulminantemente. Ocorre, simplemente, que se abre un período en la vida social que tiene como finalidad fundamental decidir la suerte de la empresa. Las soluciones posibles son dos. La primera consiste en liquidar la empresa y con ella el patrimonio social...". GARCIA-PITA y LASTRES, J.L.: "La Disolución...", cit., ps. 104 e ss. BOTER e MAURI, F.: "*Disolución y liquidación de sociedades mercantiles*", edit. BOSCH, Barcelona 1947, p. 6. DÍAZ MUYOR, M.: "*La reactivación de la Sociedad Anónima disuelta*", edit. MARCIAL PONS, Madrid, 1994, p. 12. GARCÍA-CRUCES GONZÁLEZ, J.A.: "Liquidación societaria y formas de actuar la liquidación social", en *RGD.*, 1998, nº 640/641, xaneiro/febreiro, p. 549.

¹⁶ SENEN DE LA FUENTE, G.: cit., p. 45. GARCIA-PITA y LASTRES, J.L.: "La Disolución...", cit., p. 107.

¹⁷ VALERO AGÚNDEZ, U.: "*La Fundación como forma de Empresa*", edit. SERVICIO DE PUBLICACIONES DE LA FACULTAD DE DERECHO DE LA UNIVERSIDAD DE VALLADOLID, Valladolid, 1969, ps. 448 e ss.

¹⁸ BOTER y MAURI, F.: cit., p. 6.

sociedade: o caso das cooperativas galegas sería paradigmático¹⁹. Un proceso encamiñado a facer desaparecer da realidade xurídica a citada sociedade e que se desenvolve en varias *fases ou etapas*: a disolución do contrato social, a liquidación do patrimonio social, a división do capital líquido resultante e a extinción definitiva²⁰.

A Disolución *Total* das sociedades, aínda que isto pareza unha tautoloxía ou unha verdade absurda, é aquela modalidade de disolución que afecta A Sociedade *totalmente*, así no plano obxectivo, como no plano funcional. Obxectivamente, a Disolución *Total* afecta a Sociedade *en todos os seus aspectos ou acepcións*; é dicir: tanto na súa condición de persoa xurídica –cando se trate dunha sociedade dotada da condición de suxeito de dereito–, como na súa condición de organización de persoas, e/oU de capitais ou patrimonios; como na súa condición de relacións xurídicas de agrupación voluntaria, como –finalmente– na súa condición de negocios xurídicos contractuais [o Contrato de Sociedade].

E, funcionalmente, a Disolución *Total* é aquela que afecta a Sociedade de maneira *total*; é dicir: non de modo limitado á posición dalgúns socios; non de forma que deixe á sociedade sen o número mínimo de socios para poder subsistir, senón cando *incide –cuantitativamente– sobre as relacións sociais de todos os socios* ou, considerado desde outra perspectiva, cando *incide sobre todas as relacións de socio*, deixando a Sociedade disolta sen “materia prima” para poder existir como tal “sociedade”. Así, a primeira apostila aclaratoria consistiría en lembrarnos o que toda disolución significa: *producir*, directa ou

¹⁹ BOTANA AGRA, M.: “Fundamentos ...”, cit., p. 111, quen se refire ao proceso de extinción da Cooperativa galega como “un proceso complexo en el que han de atenderse convenientemente los diversos intereses concurrentes”.

²⁰ Un proceso que –como veremos– *se reproduce, aínda que –se se me permite a expresión– a outra "escala", no caso da "Disolución parcial" das Sociedades* [separación e exclusión de socios], supoñendo que, en tales supostos se dan, igualmente a resolución do contrato social, aínda que *esta resolución se circunscribe a certas porcións do conxunto relacional*, referidas á posición dun ou varios socios concretos, a liquidación do patrimonio social, aínda que *esta liquidación se circunscribe –igualmente– a certas porcións do patrimonio social*, que deberán de ser materializadas por medio dunha serie de operacións tipicamente liquidativas; de *cuantificación dineraria de cotas de socio*, para a súa ulterior “atribución” aos socios *sáintes*, e a división do capital líquido resultante, xa que a *cuantificación dineraria*, á que acabamos de facer referencia, se efectúa con vistas a esa aludida subseguinte “atribución” aos socios *sáintes*. E, por fin, a extinción definitiva: xa que *a posición dos socios sáintes se extingue definitivamente*, e non é obxecto de ningunha ulterior adquisición derivativa, nin por parte dos socios subsistentes, nin por parte de terceiras persoas, alleas á sociedade. De todos os modos non é a miña intención analizar a Disolución parcial das sociedades; nin sequera a das cooperativas, senón simplemente estudar o réxime da Disolución *total* das cooperativas *galegas*.

indirectamente, *efectos resolutorios e extintivos sobre as relacións xurídico-privadas "de sociedade"*. Logo, consecuentemente, a Disolución total de sociedades sería aquela que, *directa ou indirectamente, produce efectos resolutorios e extintivos que afectan de modo total as relacións xurídico-privadas "de sociedade"*, de tal modo e maneira que estas relacións *desaparecen por completo, sen que subsistan, de modo parcial, respecto dalgún ou dalgúns socios*. Agora ben, as normas que rexen as cooperativas galegas e –en xeral– sociedades de estrutura corporativa, *adoitan silenciar este aspecto*: non hai unha proclamación clara de que a disolución poña fin a –todas– *as relacións de socio*, deixando a Sociedade disolta sen a “materia prima” do seu substrato persoal²¹. Talvez isto sexa debido á influencia dun certo sector doutrinal que trata de *minimizar* a transcendencia do “*contrato*” nestas sociedades de réxime estatutario e estrutura orgánica complexa²². Non obstante, eu non comparto este tipo de postulados, e atéñome á idea de que *todas as sociedades* xorden do tronco común da *Sociedade–Contrato*, e que esta –ademais dun contrato–, é unha *relación contractual*, aínda que especialísima, tendo en conta a estrutura corporativa. Así, cando o art. 1679, C.C. establece que “[I] a *Sociedade comeza no momento mesmo da celebración do contrato, se non se pactou outra cousa*”, pon de manifesto que o Contrato de Sociedade non se limita a xerar obrigacións a cargo dos socios, senón que produce outro efecto: *xera unha relación xurídica*. Sen dúbida todos os contratos dan lugar ao nacemento de relacións xurídicas; moitas esgótanse “*uno actu*” polo cumprimento das prestacións singulares que

²¹ Unha meritoria excepción a esta regra apréciase, precisamente, nunha obra de Dereito de Cooperativas: vid. LLUIS y NAVAS, J.. “*Derecho de Cooperativas (Estudio de la legislación, la jurisprudencia, sus bases doctrinales, sus problemas prácticos y del Reglamento de 1971)*”, t. II, edit LIBRERÍA BOSCH, Barcelona, 1972, p. 223.

²² De feito, isto non é senón unha consecuencia das denominadas teorías *anticontractualistas* que, dun modo ou outro e con un ou outro alcance, negan que as sociedades de estrutura corporativa –como a SA, a SRL, a cooperativa ou a asociación– nazan dun contrato, ou –como moito– admitindo esa premisa, sostén que o contrato de sociedade se extingue rapidamente, co cumprimento das obrigacións de contribución, deixando –tras de si– só unha corporación de réxime *estatutario* [seguidores de teorías anticontractuais foron, p.e., GIERKE, J.Von.: “*Deutsches Privatrecht*”, t. I, Leipzig, 1895. Idem.: “*Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*”, Berlín, 1887, p. 124. FEINE, E.: “*Las Sociedades de Responsabilidad Limitada*”, edit. LOGOS, LTDA., tradución do alemán e prólogo por W. Roces, Madrid, 1930, p. 84. PRÖLSS, E.R., SCHMIDT, R. e FREI, P.: “*Versicherungsaufsichtsgesetz. Bundesaufsichtsgesetze. Kartellrecht der Versicherungswirtschaft (102 GWB.) und andere Nebengesetze*”, edit. C.H.BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG, 9ª ed reelaborada, Munich, 1983, p. 323. MOSSA, L.: “*Trattato del Nuovo Diritto commerciale*”, t. IV, “*Società per azioni*”, edit. CEDAM., Padua, 1957, ps. 181 e ss.].

constitúen o seu obxecto. En cambio, a Sociedade é un deses outros contratos que xeran relacións xurídicas pensadas para non esgotarse, senón para durar. Por este motivo, dise que *debe ter un "comezo"*: porque se supón que é *duradeira*, xa que –en caso contrario– non tería sentido o emprego dun termo semellante. Pois ben, na miña opinión, a única forma de explicar o que sexa a Disolución total –se non se quere deixala reducida a un simple “*flatus vocis*”, pois non outra cousa sería dicir dela que é a *apertura da liquidación*–, é considerar que se trata dunha institución xurídica que designa un acontecemento que *afecta a relación voluntaria de unión*. E neste sentido, cabe concibir dúas posibilidades: a disolución como *relaxación do vínculo* e a disolución como *extinción do vínculo*.

A *relaxación do vínculo* contractual [do contrato/relación entre socios] podería asimilarse –salvando as inevitables distancias– á *separación dos cónxuxes* [art. 83, C.C.], como distinta do divorcio [art. 89] e da liquidación da sociedade conxugal. Só que no ámbito do Dereito patrimonial privado non se encontra unha figura análoga, o cal –pese ao suxerente do parangón– debe movernos a desbotar esta construción, xa que precisamos un modelo útil e xuridicamente eficaz. Por este motivo, prefiro pensar en que, coa disolución total, as sociedades disoltas *ven extinguida esa relación asociativa voluntaria*²³, contemplada con carácter xeral polo art. 1679, C.C. e, como consecuencia deste feito, *desaparecen completamente da vida xurídica*, aínda que ese efecto ou consecuencia *non sexan inmediatos*, xa que deben ir precedidos dun proceso liquidatorio. A LCoopGal./1998 compadécese perfectamente co exposto, xa que o seu art. 87 –“*eficacia das causas de disolución*” – dispón que “[c]umpridas as formalidades legais sobre disolución da sociedade, abrírase o período de liquidación, excepto nos supostos de fusión, escisión e transformación...”[nº 4]. Así, a liquidación da cooperativa descríbese como un “*período*”, que –unha vez concluído, e só entón– determina a “*extinción*” da cooperativa: “*Terminada a liquidación e materializada esta, os liquidadores outorgarán escritura pública de extinción que... se inscribirá no rexistro de cooperativas, solicitando deste a cancelación de todos os asentos relativos á cooperativa*” [art. 95]. Así pois, trátase de “*una fase o situación que normalmente inicia el proceso de la extinción de la sociedade cooperativa*”²⁴: “*Inicia*” a extinción, pero non a produce, é dicir: non a produce de forma inmediata e absoluta. Mais, *por que inicia a extinción?*

²³ LLUIS y NAVAS, J.: “*Derecho de Cooperativas ...*”, cit., t. II, p. 223.

²⁴ Certeiramente, BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos ...*”, cit., p. 111. SANZ JARQUE, J.J.: cit., p. 610.

Reina unha certa confusión en canto ao que sexa a *Disolución de sociedades*; non rematan de estar claros os seus límites coa *Liquidación*, xa que non se sabe que é exactamente aquela. Non hai unha profusión de conceptos doutriniais –menos, aínda, legais ou positivos– desta institución. Cando os autores se deciden a ofrecer unha definición da mesma, uns centran a definición na natureza íntima da Disolución, como "*causa*" de certos efectos xurídicos, de forma que –máis que á propia Disolución– o que se atende ou no que se centra a atención é nas "*causas*" da mesma, que se definen como "*supuestos especialmente previstos por la Ley o por la escritura social que, una vez sobrevenidos, ponen en marcha el proceso de liquidación de la compañía, que habrá de conducir, una vez terminado, a la extinción da Sociedade*"²⁵. A partir deste punto, os autores difiren en canto a considerar que a Disolución, en si mesma –e sen formular, aínda, a súa relación coa liquidación– sexa un fenómeno máis simple ou máis complexo, que se esgote nas causas disolutorias ou que abrangan –tamén– o acto xurídico social, hipoteticamente necesario, que declare que a sociedade se dissolve.

Hai autores –e son os máis– que configuran a Disolución de sociedades como "*acto jurídico que, previa verificación de algunas de las causas previstas en la Ley o en los estatutos, abre el proceso liquidatorio conducente a la extinción de la Sociedad, como contrato y como persona jurídica*"²⁶, ou ben como un "*acto de Derecho privado, que significa el inicio de un proceso de resolución del vínculo societario, que ha de llevar –normalmente tras la liquidación– a la extinción de la Sociedad, lo que afecta tanto a su aspecto contractual, como a la desaparición de la persona jurídica*"²⁷. Tales definicións *reflecten a influencia da tese "constitutiva" dos acordos de disolución*, previstos polas nosas leis, como consecuencia do acaecemento dalgunha causa disolutoria.

Outros autores, polo contrario, *funden* –dentro do concepto de disolución– a *súa condición causal cos efectos que produce*, e un terceiro grupo de

²⁵ SENEN DE LA FUENTE, G.: cit., p. 50. GARRIGUES DÍAZ-CAÑABATE, J. e URÍA GONZÁLEZ, R.: "*Comentario a la Ley de Sociedades Anónimas*", t. II, impr. IMPRENTA AGUIRRE, 3ª ed. revisada, corrixida e posta ao día por A. Menéndez Menéndez e M. Olivencia Ruiz, Madrid, 1976, p. 793. BOTANA AGRA, M.: "*Fundamentos ...*", cit., p. 111, refírese a "*hechos o circunstancias a los que la Ley atribuye efectos disolutivos*".

²⁶ GARRIGUES DÍAZ-CAÑABATE/URÍA GONZÁLEZ.: cit., t. II, p. 793.

²⁷ SÁNCHEZ CALERO, F.: "Revocación de la autorización administrativa, disolución y liquidación de entidades aseguradoras, como medidas de intervención", en VV.AA.: "*Estudios y comentarios sobre la Ley de Ordenación y Supervisión de los Seguros privados*", edit. FUNDACION MAPFRE ESTUDIOS/INSTITUTO DE CIENCIAS DEL SEGURO, Madrid, 1997, p. 156.

autores, incluso a definen exclusivamente por tales efectos, identificándoa cos mesmos²⁸. Para unha parte destes sectores da Doutrina, existe unha estreitísima relación –que, en ocasións, adoita formularse, case, como unha identidade esencial– entre Disolución e Liquidación. Neste sentido, WIEDEMANN afirma que a disolución significa: "*Abandono ["Aufgabe"] del objeto social original y transformación en una "sociedad en liquidación" ["Abwicklungsgesellschaft"] con conservación de la identidad de la sociedad*"²⁹. De todos os modos, algúns autores –dentro desta liña– formularon unha definición máis do meu agrado: "[E]l inicio de una autoeliminación ["Selbstvernichtung"] en forma legalmente establecida, que desde ese momento se constituye en objeto social, sustituyendo al objeto originario"³⁰. Esta definición –que parece concibida, sobre todo, pensando en sociedades dotadas de personalidade xurídica e, cando menos, unha estrutura organizativa de certa complexidade– conta, na miña opinión, coa vantaxe de resaltar o feito de que *a disolución pon en marcha a desaparición da Sociedade*³¹, pero sen restrinxir o seu significado ao importantísimo –aínda que parcial– aspecto da liquidación. En efecto, *a disolución supón unha autoeliminación* [aínda que poida ser heteronomamente imposta], *por cuxa virtude se vai desfazendo o nexo de asociados e patrimonio*, co que vén a menos o *substrato da personalidade social*. Este é o verdadeiro obxectivo da Disolución: a eliminación da Sociedade. A liquidación no posúe máis que un carácter instrumental, que non se explica senón precisamente en función da finalidade extintiva³², e –ademais– pode quedar excluída do proceso disolutorio/extintivo, en certos casos como os da fusión, a escisión total e outros de transmisión en bloque do patrimonio a outra sociedade. Isto non significa, emporiso, que a liquidación non sexa unha institución que se debe considerar, cando se estude o verdadeiro sentido e natureza xurídica da disolución de sociedades.

Outros autores manteñen –desde a perspectiva que identifica a disolución cun "efecto" ou un resultado xurídico– que a disolución supón unha

²⁸ Así, BOTANA AGRA, M.: "*Fundamentos ...*", cit., p. 111, sinala que, "*desde el punto de vista jurídico-societario, la Disolución es la situación en que se coloca la sociedad por consecuencia de ciertos hechos y del cumplimiento de determinados requisitos*".

²⁹ WIEDEMANN, H.: en VV.AA.: "*Aktiengesetz. Grosskommentar*", t. III, p. 477.

³⁰ VON GODIN, Fhrr., WILHELMI, H. e WILHELMI, S.: "*Aktiengesetz vom 6. September 1965. Kommentar*", edit. WALTER DE GRUYTER, 4ª ed., Berlín/N.York, 1971, p. 1455.

³¹ Respecto das sociedades cooperativas, LLUIS y NAVAS, J.: "*Dercho de Cooperativas ...*", cit., t. II, ps. 223 e s.

³² Vid. GARCIA-PITA y LASTRES, J.L.: "*La Disolución...*", cit., p. 127.

modificación, sexa do *obxecto social*, ou ben do *fin social*, ou –incluso– cunha alteración substancial da *actividade social*, de modo que a concorrencia dunha causa de disolución no produciría, *ipso facto*, a extinción da Sociedade Anónima, senón que unicamente produce *unha modificación do fin social* ["*Zweck*"]; unha modalización que a convertería nunha "*Abwicklungsgesellschaft*"; unha sociedade "*de*" ou "*para*" a liquidación³³. Non obstante, na miña opinión, todo isto é falso: a sociedade non muda o seu obxecto, nin –menos– o seu fin: de feito, a disolución/liquidación/extinción conduciría ao "*partir as ganancias*" [ou o patrimonio repartible, nas cooperativas], que prevé o art. 1665, C.C. Polo tanto, a disolución designa, máis ben, a *desaparición do soporte voluntario asociativo*, sobre o que se sustenta a personalidade xurídica, e cuxa desaparición pon a Sociedade en trance de extinguirse, previa liquidación.

No réxime da disolución das sociedades, e –concretamente– das cooperativas galegas, asume un papel importantísimo o tema das súas *causas*. Neste sentido, dúas son as cuestións trascendentais: *cales son* esas causas de

³³ Von GODIN/WILHELMI/WILHELMI: cit., p. 1455, respecto da "Aktengesetz", de 1937. HUECK, G. e HUECK, A.: "*Gesellschaftsrecht*", cit., p. 306. RAISER, T.: "*Recht der Kapitalgesellschaften*", cit., p. 147. WIEDEMANN, H.: cit., en VV.AA.: "*Aktiengesetz. Grosskommentar*", p. 477. WETTENSCHWILLER, S.: "*Die stille Liquidation der Aktiengesellschaft im Vergleich mit dem gesetzlichen Liquidationsverfahren*", edit. SCHULTESS POLYGRAPHISCHER VERLAG, Zurich, 1983, p. 1. Postura similar é a que caracteriza a maioría dos autores italianos. Así, por exemplo, cfr. AULETTA, G. e SALANITRO, N.: "*Diritto commerciale*", edit. DOTT. A. GIUFFRÉ, 2ª ed., Milán, 1982, p. 224, aínda cando se pronuncian en termos non demasiado explícitos, porque se limitan a sinalar que, como consecuencia da disolución, a SA entra en estado de liquidación. Outros autores son máis concluíntes nas súas afirmacións, como -p.e.- DE FERRA, G.P.: cit., ps. 87 e ss., quen afirma que co advenimento da disolución non decae a causa do contrato, que deu orixe á Sociedade, senón que esta última deixa de estar destinada a exercitar unha actividade económica dirixida a crear e repartir beneficios novos, orientándoa ao exclusivo obxecto de realizar, de modo definitivo, os resultados da actividade exercitada anteriormente. Isto é así, porque hai que distinguir a "causa do contrato de Sociedade" –que é a colaboración común, para o exercicio dunha actividade lucrativa–, e o obxecto social, que é un simple instrumento para a consecución daquela. E, cando se produce unha causa de disolución, os socios continúan desenvolvendo unha actividade en común (e incluso con ánimo de lucro), o que sucede é que a mesma se atopa modalizada pola finalidade de liquidar a Sociedade, que absorbe incluso a subsistente finalidade lucrativa. Por su parte, COTTINO, G.: "*Diritto commerciale*", edit. CEDAM, 2ª ed., t. 1. vol. 2, Padua, 1987, p. 237, afirma que, como consecuencia da iniciación do proceso de liquidación da Sociedade, debida á disolución da mesma, se produce un cambio de fin social ("*mutamento di scopo*"). Non obstante, o autor non afirma claramente que o novo fin social sexa o da liquidación, senón que utiliza unhas expresións ata certo punto elípticas, pois fala de: "... cesar en la actividad, eliminando las estructuras y las relaciones preexistentes".

disolución e *que efectos* produce a súa concorrencia. O art. 86 LCoopGal.³⁴ establece un elenco de causas de disolución que revela que, malia que as causas de disolución das sociedades son diversas en función do tipo de sociedade as que afecten³⁵, algunhas causas de disolución aparecen reiteradamente, nas disposicións de cada un destes tipos, converténdose en causas comúns a todas ou algunhas delas. E as normas sobre as cooperativas de Galicia non son unha excepción. A primeira causa consiste nun *acordo da propia sociedade*, é dicir: aquel suposto no que, sen outro motivo e en ausencia de calquera outro factor que determinase –como causa eficiente, por ministerio da Lei ou do contrato social– a disolución social, é *a propia sociedade* –ou, se se quere, o conxunto dos socios– *os que "deciden" disolverse anticipadamente*³⁶. E sendo as cooperativas galegas verdadeiras

³⁴ Que establece que: “A sociedade cooperativa disolverase:

Por acordo da asemblea xeral, adoptado pola maioría de dous terzos dos votos presentes e representados.

Por cumprimento do termo fixado nos estatutos, excepto acordo expreso en contrario da asemblea xeral, adoptado coa maioría establecida na letra anterior, que se elevará a escritura pública e se inscribirá no rexistro de cooperativas.

Por finalización e cumprimento da actividade empresarial, social ou económica que constituía o seu obxecto social, ou pola imposibilidade notoria e manifesta do seu cumprimento; ou pola paralización dos seus órganos sociais durante un ano, ou da actividade cooperativizada durante dous anos, de tal modo que imposibilite o seu funcionamento.

Pola redución do capital social mínimo estatutario ou do número de socios necesarios para constituír a cooperativa da clase e grao de que se trate, sen que se restableza no prazo de seis meses.

No caso de redución do capital social mínimo estatutario, poderase evitar a causa de disolución, procedéndose á redución do capital social, por acordo da asemblea xeral adoptado por maioría de dous terzos dos votos presentes e representados, sempre e cando o resultante non sexa inferior ao mínimo legal.

Por quebra da sociedade, cando como resultado da interposición e resolución deste proceso concursal proceda a súa disolución.

Pola fusión ou escisión da sociedade cooperativa.

Por calquera outra causa establecida nesta lei ou nos estatutos”.

Sobre as diferentes causas, vid. BOTANA AGRA, M.: “Fundamentos ...”, cit., ps. 112 e ss.

³⁵ DE LA CÁMARA ÁLVAREZ, M.: “Capítulo XXV. Disolución y Liquidación...”, en “Estudios...”, cit., t. II, 2ª ed., p. 506, quen sinalaba que “no todas las sociedades se disuelven en virtud de las mismas causas”.

³⁶ BELTRÁN SÁNCHEZ, E.: “La Disolución de la Sociedad Anónima”, edit., CIVITAS,S.A, Madrid, 1991, p. 83. BROSETA PONT/MARTÍNEZ SANZ.: “Manual...”, cit.,

sociedades, é dicir: agrupacións voluntarias de persoas, unidas por un vínculo negocial, é obvio que así mesmo a vontade negocial poderá producir a *disolución do vínculo que as une* e, polo tanto, a disolución da sociedade, como relación de agrupación voluntaria e como persoa xurídica. Así, tamén prevé esta causa de disolución o art. 103, nº 10, LGCoop. En principio, cabe afirmar que os socios teñen unha liberdade plena [polo menos, tendencialmente plena] para acordar disolver as sociedades³⁷, o cal semella – en certo sentido– unha derogación do principio de *intanxibilidade* do contrato, xa que a Sociedade, aínda que naza dun negocio xurídico contractual, non se dissolve voluntariamente por contrato –o que requiriría o consentimento unánime de todos os socios–, senón en virtude dun negocio diferente: o *acordo social*, que pode ser adoptado por maioría³⁸. Mais hai aquí unha falacia: non se derroga, de modo ningún, o principio de *intanxibilidade* do contrato, xa que *o propio contrato fundacional previu –para o sucesivo– a substitución da vontade unánime, pola maioritaria, acolléndose un réxime previsto na propia lei*.

Outra causa de disolución consiste en “*la reducción del capital social mínimo estatutario o del número de socios necesarios para constituir la cooperativa de la clase y grado de que se trate, sin que se restablezca en el plazo de seis meses*”. Pouco cabe dicir destas causas: a segunda revela a pluripersonalidade extrema da cooperativa, que non soporta, non xa devir sociedade unipersoal, senón incluso ver reducido o seu número de socios por debaixo dun mínimo, o que conecta co feito de que se trata dun tipo social “*intuitu genere*”, cuxo fin característico é satisfacer, a través do desenvolvemento da súa actividade empresarial, “*necesidades y aspiraciones de sus socios, y en interés de la comunidad, mediante la participación activa de aquellos*” [art. 1º, LCoopGal.], o cal parece requirir da referencia a *grupos homoxéneos de persoas*, que comparten unhas mesmas necesidades e aspiracións.

Polo que fai ao transcurso do prazo de duración da sociedade, é frecuente afirmar que esta causa entra en xogo a través dunha estreita relación con preceptos que impoñen, como mención esencial e obrigatoria dos contratos

t. I, 11ª ed., p. 465. DE LA CÁMARA ÁLVAREZ, M.: “Capítulo XXV. Disolución y Liquidación...”, en “*Estudios...*”, cit., t. II, 2ª ed., p. 528.

³⁷ BROSETA PONT/MARTÍNEZ SANZ.: “*Manual...*”, cit., t. I, 11ª ed., p. 465.

³⁸ BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos ...*”, cit., ps. 112 e 114, quen diferencia entre o acordo como “*causa*” e o acordo como “*requisito*” da disolución das cooperativas. DE LA CÁMARA ÁLVAREZ, M.: “Capítulo XXV. Disolución y Liquidación...”, en “*Estudios...*”, cit., t. II, 2ª ed., p. 528.

constitutivos das sociedades, ou dos estatutos sociais das mesmas, a indicación do "prazo de duración"³⁹, de modo que esta causa disolutoria soamente tería unha eficacia real, naquelas sociedades que se constituíran por tempo determinado e –ademais– limitado⁴⁰. Así as cousas, certos autores –principal, aínda que non exclusivamente, alemáns– consideran que esta causa de disolución debe quedar incluída entre as denominadas "causas voluntarias", equiparándoa –inclusive– co mesmísimo suposto da disolución por *acordo* social, en razón de que ambos os supostos comparten o común denominador de que nun e no outro subxace un acto de vontade dos socios ["Willensakt der Gesellschafter"]⁴¹. Mais, en calquera caso, o evidente é que os estatutos sociais *non establecen*, cando fixan o prazo de duración dunha sociedade, *un prazo mínimo de duración da mesma, senón un prazo máximo de vida do ente social*⁴².

Non obstante, aínda que a determinación do prazo deriva dun negocio xurídico, o que xa non resulta tan certo é que a concorrencia do termo, en si mesma considerada, constitúa un feito derivado da vontade dos socios. Esta vontade unicamente entrará en xogo, todo o máis, *precisamente pola súa ausencia*; é dicir: porque, unha vez chegado o vencemento do prazo, *os socios non manifiestan a súa intención de "prorrogar" a sociedade*, o cal –en lugar de referirse á concorrencia, ou non, da causa de disolución– *ten máis que ver coa non enervación da mesma e dos seus efectos*, que –de forma evidente– se producen "ipso iure" e sen necesidade de invocación por ningunha persoa, sexa socio ou non⁴³. A disolución polo transcurso do prazo representa o

³⁹ URÍA GONZALEZ.: "Capítulo Noveno: Disolución y Liquidación", Comentario al Artículo 150, en GARRIGUES DIAZ-CAÑABATE/URÍA GONZALEZ.: "Comentario a la Ley de Sociedades Anónimas", t. II, impr. IMPRENTA AGUIRRE, 3ª ed. revisada, corr. e posta ao día por A. Menéndes e M.Olivencia, Madrid, 1976, p. 802. BÉRGAMO LLABRES, A.: "Sociedades Anónimas (Las Acciones)", t. III, impr. PRENSA CASTELLANA,S.A., 3 vols., Madrid, 1970, p. FRÉ,G.-C.:

⁴⁰ BROSETA PONT/MARTÍNEZ SANZ.: "Manual...", cit., t. I, 11ª ed., p. 465.

⁴¹ WIEDEMANN, H.: en VV.AA.: "Aktiengesetz. Grosskommentar", cit., t. III, p. 484. RIPERT, G., ROBLLOT, R., GERMAIN,M. e VOGEL, L.: "Traité de Droit commercial", t. I, "Actes de commerce - Baux commerciales. Propriété industrielle. Concurrence. Sociétés commerciales", edit. LIBRAIRIE GÉNÉRALE DE DROIT ET JURISPRUDENCE, 17ª ed., París, 1998, p. 1449.

⁴² GODIN/WILHELMI.: "Aktiengesetz", cit., p. 1456. KRAFT, A.: en VV.AA.: "Kölner Kommentar zum Aktiengesetz", t. II, Colonia/Berlín/Bonn/Munich, 1976, p. 1052. WIEDEMANN, H.: en VV.AA.: "Aktiengesetz. Grosskommentar", cit., t. III, p. 484.

⁴³ BROSETA PONT/MARTÍNEZ SANZ.: "Manual...", cit., t. I, 11ª ed., p. 465. GIRÓN TENA, J.: "Derecho de Sociedades Anónimas (Según la Ley de 17 de julio de 1951)", edit.

suposto máis típico de causa disolutoria que funcione "ope legis" ou "ipso iure"; para algúns –de feito– o *único suposto* de disolución automática e que non require de ningunha vontade social; vontade cuxo único papel se reduce á previsión estatutaria dun prazo de duración limitado. Deste modo encontraríamonos en presenza do *cumprimento da "condición esencial" do contrato de sociedade*⁴⁴.

O art. 86 inclúe unha causa disolutoria de certa complexidade; de feito, é posible que se trate, non dunha, senón de varias causas de disolución diferentes, cando se refire á *"finalización y cumplimiento de la actividad empresarial, social o económica que constituya su objeto social, o por la imposibilidad notoria y manifiesta de su cumplimiento; o por la paralización de sus órganos sociales durante un año, o de la actividad cooperativizada durante dos años, de tal modo que imposibilite su funcionamiento"*. En realidade –insisto– trátase de varias causas diferentes, aínda que relacionadas, que teñen que ver co *obxecto* e a *causa* das sociedades, e –en concreto– das *cooperativas*: por unha parte, están as causas relativas ao *obxecto social*; causas que –en certa medida– son *inversas* ou contrarias, pero que –non obstante– teñan un certo sentido converxente. Porque se o *obxecto* da Sociedade inclúe o chamado *obxecto social*, que –á súa vez– consiste na actividade ou actividades cuxa promoción colectiva é –ou integra– a finalidade da Sociedade e, polo tanto, constitúe a súa *causa*, é obvio que: sexa porque *a actividade empresarial, social ou económica que constituía o obxecto* foi *finalizada* ou *cumprida*, sexa porque –á inversa– o *cumprimento* desta actividade devén *"notoria e manifestamente"* imposible, é obvio que vén a faltar un elemento esencial da relación asociativa. Obsérvese que o precepto fala sempre do *obxecto social*, a *"actividad empresarial, social o económica"*, e non do *fin social*, aínda que –na miña opinión– as circunstancias que afectan o *obxecto* nas formas sinaladas, son –tamén– circunstancias que inciden sobre o *fin social*, que se basea na idea de promoción común, a través do desenvolvemento do *obxecto*. Mais o problema é que, á inversa, podería darse o caso de que –subsistindo o *obxecto*– puidera verse comprometido o propio *fin social*, sendo así que o dereito español de Sociedades vén recollendo, tradicionalmente, entre as causas de disolución, as que afectan o *fin*: o art. 260, parágrafo 1º, nº 3, TRLSA, recolle entre as diversas causas que provocan a disolución da Sociedade, a que describe como

PUBLICACIONES DE LOS SEMINARIOS DE LA FACULTAD DE DERECHO, Valladolid, 1952, p. 565.

⁴⁴ GARRIGUES DÍAZ-CAÑABATE/URÍA GONZÁLEZ: *"Comentario..."*, cit., t. II, 3ª ed., ps. 802 e s.

"imposibilidad manifiesta de realizar el fin social"⁴⁵; causa de disolución que non é nova, nin moito menos, tendo aparecido –xa– no art. 221, CCo, aínda vixente, pero tamén no derogado art. 150, nº 2, LSA./1951⁴⁶.

Agora ben, precisamente nas sociedades cooperativas, sucede que se dá unha *identificación ou coincidencia* entre o obxecto social e o fin social, xa que o fin social das cooperativas consiste *no mesmo exercicio da propia actividade cooperativizada*, a cal forma parte integrante e inescindible do propio *obxecto social*. Por este motivo, se non se pode seguir desenvolvendo unha actividade como obxecto social, dificilmente se poderá levar a cabo a *mutualización* ou *cooperativización* daquela parte ou segmento da mesma, cuxa mutualización é *a mesma causa* do contrato de constitución da cooperativa, e o *fin* desta.

Por outra parte, dúas causas de disolución claramente vinculadas á noción de *fin social* son as que teñen que ver coa "*paralización de sus órganos sociales durante un año, o de la actividad cooperativizada durante dos años, de tal modo que imposibilite su funcionamiento*". En efecto, se o fin social se vincula co elemento "*causa*" nos contratos; é evidente que ese fin común non se pode alcanzar se se paralizan os órganos sociais de tal modo que se faga *imposible* o funcionamento, non dos propios órganos, *senón da Sociedade*. Por este motivo, a paralización relevante non é a que afecta a calquera órgano, senón só a *Asemblea Xeral*, porque entón non será posible decidir sobre as cuestións que atenden a promoción do fin común. Ademais, a causa *específica* dos contratos que teñen por obxectivo crear sociedades cooperativas reside na *cooperativización* ou *mutualización dun segmento da actividade que forma o seu obxecto social*. Por este motivo, a paralización durante un prazo de tempo tan prolongado parece indicar que hai unha *imposibilidade de alcanzar o fin da Cooperativa*.

En relación coa eficacia das causas de disolución, existen tres posturas doutrinarias: para a primeira delas –minoritaria–, todas operan "*ipso iure*", de modo que os acordos sociais esixidos pola lei teñen só un sentido declarativo. A segunda –oposta– considera que as causas de disolución operan previo acordo social constitutivo, excepto o transcurso do prazo [e algunha outra moi especial, como a da infracción de dereitos de marca, polo uso indebido de certas denominacións sociais]. E, por fin, a terceira considera que os acordos sociais de disolución teñen carácter declarativo da existencia da causa, pero constitutivo da disolución. Na práctica parece existir un claro predominio da

⁴⁵ BROSETA PONT/MARTÍNEZ SANZ.: "*Manual...*", cit., t. I, 11ª ed., p. 465.

⁴⁶ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades anónimas...*", cit., p. 566.

*segunda postura*⁴⁷, ben que eu, como tratarei de demostrar, considero máis acertada a primeira, e rexeitamento a terceira, por considerar que, no fondo, reproduce ou coincide plenamente coa segunda. Pois ben, a este respecto, a LCoopGal. dispón –art. 87– que:

“1.- O transcurso do prazo de duración da sociedade operará de pleno dereito, excepto o disposto no apartado b) do artigo anterior; neste último suposto, o socio disconforme poderá causar baixa na cooperativa, que terá a consideración de xustificada.

2.- Cando concorra calquera outra causa de disolución, con excepción das previstas nas letras a) e f) do artigo anterior, en consello reitor deberá, no prazo dun mes, convocar a asemblea xeral para que adopte o acordo de disolución. Os interventores ou calquera socio poderán requirir os administradores para que procedan á convocatoria.

Nestes supostos, o acordo de disolución deberá formalizarse en escritura pública.

Se a asemblea xeral non puidese alcanzar o acordo de disolución, os administradores e os interventores deberán, e calquera socio poderá, instar, do xulgado de primeira instancia do domicilio social da cooperativa, a disolución xudicial da cooperativa. Para estes efectos está lexitimado o Consello Galego de Cooperativas.

3.- O acordo de disolución ou, se é o caso, a resolución xudicial, ademais de inscribirse no rexistro de cooperativas, publicaranse no Diario Oficial de Galicia e nun dos diarios de maior circulación da provincia do domicilio social da cooperativa.

4.- Cumpridas as formalidades legais sobre disolución da sociedade, abriase o período de liquidación, excepto nos supostos de fusión, escisión e transformación. Desde a adopción do acordo de disolución, a sociedade disolta conservará a súa personalidade xurídica mentres se realiza a liquidación, e deberá engadir á súa denominación os termos “en liquidación”.

Á vista dos termos do precepto, parece inevitable que se susciten as mesmas disputas doutrinais que xurdiron, en materia de sociedades anónimas, limitadas, etc., respecto da eficacia –automática, ou non– das diferentes causas de disolución, e –*a fortiori*– en torno á mesma natureza xurídica da disolución. E, desde este punto de vista, parece que se dá a razón aos partidarios das teses *constitutivistas* –se se me permite cualificalas así–,

⁴⁷ Defendida, no Dereito Cooperativo, por BOTANA AGRA, M.: “Fundamentos ...”, cit., p. 114.

segundo as cales a verdadeira causa eficiente da disolución reside, non tanto en acontecementos como as perdas, a paralización da actividade, etc., senón no *acordo de disolución*. É máis: poderíase afirmar que precisamente o nº 4 do precepto o demostra palpablemente: “[c]umplidas las formalidades legales sobre disolución de la sociedad, se abrirá el período de liquidación,.... Desde la adopción del acuerdo de disolución, la sociedad disuelta conservará su personalidad jurídica mientras se realiza la liquidación, y deberá añadir a su denominación los términos “en liquidación””. Non obstante, aínda que son plenamente consciente de que a postura maioritaria se sitúa nesta liña, non podo calar o feito de que unha lectura literal dos textos legais ofrece unha visión distinta: para empezar, o art. 86, LCoopGal. di que “[l]a sociedad cooperativa se disolverá” pola serie de causas que se indican acto seguido. Insisto: di que “se disolverá” en vez de dicir que “deberá disolverse”, como se –efectivamente– todas as circunstancias que se indican como “causas” de disolución; *todas* elas, sen excepción ningunha, produciran –xa– “*ipso iure*” o efecto disolutorio.

Certo que “*disolverase*” é un tempo verbal, pero este tempo mesmo pode ser unha forma *impersoal* do futuro imperfecto do verbo “disolver”, que unha forma *reflexiva*, o cal é moi distinto, porque mentres o primeiro expresa un mandato de facer algo que aínda non se produciu, o segundo podería indicar un efecto xa consumado, “*ope legis*”. E postos a elixir entre ambas as opcións, creo que a máis adecuada é a *segunda*, precisamente polos mesmos motivos que alegan quen propugnan a primeira: porque ese “*disolverase*” abrangue incluso o suposto do transcurso do prazo, que non require de acordo social. Así, o “*disolverase*” do art. 86 significa –na miña opinión– que a cooperativa “*quedará disolta*”. Mais entón, que sentido ten o disposto no art. 87? Segundo a opinión máis xeneralizada, significaría que existen dous tipos de causas de disolución: unhas que xogan “*ope legis ac ipso iure*”; é dicir: de modo automático –o transcurso do prazo de duración da cooperativa–, mentres que outras –todas as demais– esixirían un *acordo social disolutorio*, de eficacia *constitutiva*. Persoalmente *disinto* de semellante opinión: creo que a mesma está baseada nun erro xustificable e perfectamente comprensible, cuxo “*erro*” –e agora póño entre comiñas– non pode, en modo algún, imputarse á Doutrina, senón que é unha consecuencia da opción dos nosos lexisladores societarios –e non só en materia de cooperativas– por empregar *dous conceptos distintos*: a *disolución* e a *liquidación*, cuxas relacións creo que non foron comprendidas debidamente. Neste sentido, a postura maioritaria amosa unha clara tendencia á *identificación/confusión* entre a

"Disolución" da Sociedade e a súa "liquidación"⁴⁸. Semellante reacción, non obstante, non é a máis adecuada, cando –guste ou non– o lexislador galego e o estatal, tanto en materia de cooperativas, como en relación con outros tipos ou formas sociais, *se serve de dous termos para definir dúas realidades* que, por simple lóxica, deberemos considerar *diversas*, aínda que relacionadas. E a diferenza consiste ou reside en que a liquidación é unha institución que mantén unha relación de *instrumentalidade* coa disolución. Para dicilo breve e graficamente: *liquidanse as sociedades que están disoltas*, para que a *disolución se consuma na extinción total*⁴⁹.

Pero se a liquidación é un instrumento da disolución e da extinción, é porque estas outras dúas institucións posúen, por así dicilo, un papel fundamental, esencial e nuclear. E non só iso, senón que –ademais– se trata de dúas institucións *estritamente relacionadas*: a disolución posúe un contido *extintivo*: cando a Sociedade se dissolve é porque *decae a relación negocial entre quen a crearon*. Porque se extingue o contrato que deu lugar á constitución da cooperativa [non cabe, aquí, unipersonalidade]. E, como se extingue o contrato das relacións corporativas, é preciso pór fin aos efectos que das mesmas xurdiron: a personalidade xurídica e –como consecuencia disto– as relacións trabadas pola persoa xurídica cos posibles terceiros. Por este motivo, procede *liquidar* a Sociedade: en realidade, falar de liquidación “da sociedade” paréceme un erro, no sentido de que se trata dunha expresión potencialmente confusoria, xa que se liquida *moito máis que a Sociedade*, e incluso centrando a atención nela, a liquidación afecta a varios aspectos e a varios sentidos do termo “*sociedade*”: liquídase a sociedade como organización e persoa xurídica, pero –sobre todo– *liquidanse as relacións entre os socios*. Por este motivo, o art. 93 –“*adxudicación do haber social*”– establece a orde en que se procederá á adxudicación do remanente do haber social⁵⁰.

⁴⁸ En certo sentido, respecto das sociedades cooperativas, LLUIS y NAVAS, J. “*Derecho de Cooperativas ...*”, cit., t. II, ps. 223 e s.

⁴⁹ LLUIS y NAVAS, J.: “*Derecho de Cooperativas ...*”, cit., t. II, ps. 224 y 232, quen sinala que “[*]a liquidación es la operación de ejecución de la disolución de la entidad*”.

⁵⁰ Este remanente adxudicárase na seguinte orde:

a) *O Fondo de Formación e Promoción cooperativa porase a disposición do Consello Galego de Cooperativas.*

b) *Reintegrárase aos socios o importe das aportacións que efectuasen ao capital social, actualizadas se fose o caso, comezando polas contribucións voluntarias e seguindo coas obrigatorias.*

c) *Reintegrárase aos socios a súa participación nos fondos de reserva voluntarios que teñan carácter repartible por disposición estatutaria ou por*

Apréciase, así, que a liquidación ten por obxectivo e cumio substantivo –o cumio formal é outro–, a distribución do haber social, e –por conseguinte– a *restitución aos socios do contribuído*, porque é así como conclúe unha relación de Sociedade. En definitiva, trátase de “*partir*” entre os socios, aínda que –dada a condición desta sociedade como *cooperativa*– xa sabemos que é preciso advertir da existencia dun patrimonio *repartible* e doutro *non repartible*. Mais, por que habería que devolver o engadido, se a Sociedade se achase incólume? Por este motivo, creo que a esixencia do *acordo social* de disolución ten un *triple carácter*: en primeiro lugar: ten un valor e un alcance *declarativo* da concorrencia das *causas* disolutorias, cando non sexa evidente e palmaria. En segundo lugar: ten un valor e un alcance *declarativo* da *propia disolución* da sociedade; reflicte un feito xa acaecido: *a decadencia do vínculo asociativo negocial/voluntario*, precisamente porque se aseverou e comprobou a concorrencia das causas disolutorias. E, en terceiro e último lugar, ten un alcance *constitutivo* da *liquidación*, xa que pon a cooperativa disolta, en trance de ser liquidada⁵¹.

Os citados acordos non poden ser *constitutivos da disolución*, porque a concorrencia das causas de disolución sempre funcionou de modo *automático* nas sociedades. Explícome: o Dereito español de Sociedades ten unha *estrutura “arbórea”* ou “*arborescente*”, cuxo tronco central está ocupado pola *Sociedade civil*. E, respecto a ela, o art. 1700, C.C. dispón que: “*A sociedade extínguese: 1º cando expira o termo polo que foi constituída; 2º cando se perda cousa, ou se remata o negocio que lle serve de obxecto; 3º pola morte, insolvencia, incapacitación ou declaración de prodigalidade de calquera dos socios e no caso previsto no artigo 1699; 4º por vontade de*

acordo da asemblea xeral, distribuíndose entre eles en proporción ao contribuído ou ás operacións, servizos ou actividades realizadas por cada un dos socios coa cooperativa, durante os últimos cinco anos ou, para as cooperativas cunha duración inferior a este prazo, desde a súa constitución ou desde a data de ingreso do socio.

d) O sobrante, se o houbese, tanto do Fondo de Reserva Obrigatorio como do haber líquido da cooperativa, poñerase a disposición do Consello Galego de Cooperativas, excepto o disposto para as cooperativas de segundo grao...”

⁵¹ LLUIS y NAVAS, J.: “*Derecho de Cooperativas ...*”, cit., t. II, p. 224, quen sinala que “[l]a disolución supone el acuerdo sobre desaparición (extinción) de una entidad. Por tanto implica la entrada en el período de liquidación, o sea de ejecución del acuerdo de disolución”. E respecto das cooperativas galegas, creo que esta é unha opinión que se adiviña na obra de BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos ...*”, cit., p. 117, cando afirma que “*cumplidas las exigencias legales para que la sociedad se halla en fase de “disuelta”, se abre sin solución de continuidad el período de liquidación, salvo cuando la causa de disolución sea la fusión o la escisión*”.

*calquera dos socios con suxeición ao disposto nos artigos 1705 e 1707...". Non hai, pois, necesidade de ningún acordo constitutivo, senón eficacia extintiva inmediata, que acredita –ademais– o art. 1051, sobre a partición, que se refire explicitamente ás “causas polas cales se extingue a sociedade”. O que o art. 1700, C.C. quere dicir é que a mera concorrencia das citadas causas produce a extinción da relación de sociedade: a extinción do contrato de Sociedade, entendido o termo “contrato” como sinónimo da *relación xurídica voluntaria creada entre os contratantes* [aquí, socios]. A consecuencia desa extinción é que haxa que proceder á “partición entre os socios” [art. 1708, C.C.]. E é que se se extingue a relación voluntaria de sociedade, o que queda é repartir entre os antigos socios o remanente patrimonial repartible.*

Agora ben, nas sociedades de estrutura corporativa, como as cooperativas galegas, a disolución e a apertura da liquidación *parecen non afectar a Sociedade*, xa que a mesma *conserva a súa personalidade* e existe unha certa continuidade no *funcionamento dos órganos*. Como é isto posible, se se extinguiron os *vínculos societarios* entre os socios? Unha primeira explicación sería que a sociedade subsiste “*ministerio legis*”, o cal constitúe unha explicación verosímil. Pero, na miña opinión, hai unha resposta *mellor*, que –por outra parte– resulta compatible coa exposta: que se extinguiron uns *vínculos societarios*, pero os “socios” poden seguir unidos por *vínculos doutra natureza*. E, neste sentido, creo que –desaparecida a relación *concratual asociativa*– o que queda é unha *comunidade de bens*. Existe un vínculo entre os –ata entón– socios, pero que este vínculo xa non é o *contrato de sociedade*. A situación non debe sorprenden, porque é obvio que o ordenamento xurídico español non se limita a admitir que poidan existir situacións de cotitularidade en dereitos patrimoniais, senón que recoñece que é a condición que teñen as sociedades carentes de personalidade xurídica –art. 1669, parágrafo 2º, C.C.: “*Esta clase de sociedades rexeráse polas disposicións relativas á comunidade de bens*” –, e ademais, depara a estas relacións de cotitularidade un réxime xurídico que xa non é meramente real ou persoal, senón que presenta importantes *aspectos organizativos*: o art. 398, C.C. establece que “[p]ara a administración e mellor goce da cousa común serán obrigatorios os acordos da maioría dos partícipes”.

Certamente, no ámbito do Dereito de Cooperativas, e –en xeral– do Dereito das Sociedades con estrutura corporativa e complexa, existe unha *notable especialidade*: que a organización da co-titularidade da sociedade disolta se basea na *conservación da personalidade xurídica*. Así o prevé o art. 87, nº 4, “*in fine*”, LCoopGal., cando establece que “[d]esde a adopción do acordo de disolución, a sociedade disolta conservará a súa personalidade xurídica mentres se realiza a liquidación”. Semellante expresión debe ser

interpretada, creo, no sentido de que a cooperativa segue sendo unha *persoa* xurídica⁵²; un suxeito de dereito, e precisamente, *aquela* persoa xurídica e suxeito que era *antes* de concorrer a causa de disolución; que segue sendo unha *sociedade cooperativa*, e que *conserva unha estrutura orgánica e un réxime estatutario corporativos*. As únicas diferenzas consisten na *desaparición do contrato*, na *reorientación da actividade social*, e na presenza dun *novo órgano social*: os *liquidadores*⁵³. Desde un punto de vista estritamente orgánico ou institucional —é dicir: non subxectivo ou persoal— a liquidación produce un fenómeno de *substitución* de órganos de xestión/representación⁵⁴, xa que se durante a vida ordinaria da Sociedade disolta a xestión e representación —xudicial ou extraxudicial— correspondía aos administradores, que se atopan investidos de certos poderes típicos e legais, unha vez que a Sociedade entra en liquidación, *decaen* aqueles *poderes* dos administradores, respecto da conclusión de novos contratos e a asunción de novas obrigacións, á par que os *liquidadores* pasan a asumir, con *carácter exclusivo*⁵⁵, as funcións de *xestión/representación*. E non debe preocuparnos o inconveniente de que —segundo se afirma— *haxa incompatibilidade* entre a comunidade de bens e a personalidade xurídica, porque —na miña opinión— *o decisivo é o obxecto sobre o que recae a relación de cotitularidade*: a cotitularidade *non é* unha copropiedade sobre bens que son *da sociedade* —o que sería unha *contradictio in terminis*—, senón que se trata dunha *titularidade colectiva sobre os dereitos á distribución do remanente repartible*. É así como se engarza a institución da disolución coa liquidación: esta fai posible adxudicala a cada “socio” a cota que lle corresponde en concepto de devolución de contribucións a capital, porque a comunidade existente é unha comunidade *vocacionalmente chamada á desmembración e división*. Neste sentido, convén lembrar que o dereito do socio a participar no patrimonio resultante da liquidación dunha sociedade tamén pode ser *abstracto* ou *concreto*, aínda que a citada cualificación de “*abstracto*” quere significar que o referido dereito soamente se concreta ao verificarse a “*conditio iuris*” da

⁵² BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos ...*”, cit., p. 117.

⁵³ BOTANA AGRA, M.: “*Fundamentos ...*”, cit., p. 117.

⁵⁴ GIRÓN TENA, J.: “*Derecho de Sociedades...*”, cit., t. I, p. 694, quen sinala que a configuración xeral dos liquidadores sociais “*puede formularse, en síntesis, diciendo que los liquidadores son, respecto de la sociedad en liquidación, lo que el órgano de gestión y representación es para la sociedad en plano funcionamiento*”, engadindo que isto “*puede referirse a la sociedad que en concreto se contemple*”.

⁵⁵ GIRÓN TENA, J.: “*Derecho de Sociedades...*”, cit., t. I, p. 694, quen sinala que os liquidadores sociais ostentan unha posición de carácter *exclusivo*: as atribucións e poderes administrativos e representativos recaen soamente neles.

disolución, seguida do correspondente proceso liquidatorio, que culminará coa división e reparto do patrimonio social, unha vez pagadas as débedas da sociedade para con terceiros acredores⁵⁶. Isto non obsta para que *tamén ese dereito* que se describe e cualifica como "*abstracto*" sexa un dereito perfectamente *concreto e determinable*, cuxo importe non depende da vontade da Asemblea ou Xunta Xeral, senón que *depende da valoración obxectiva dos bens sociais, no momento de proceder á liquidación*, e –sobre todo– das especialidades legais propias das cooperativas, en materia de patrimonio repartible e patrimonio non repartible. Así se explica que os socios teñan o dereito á disolución da sociedade, cando concorran as causas citadas: este dereito é, en realidade, non un dereito a pedir a disolución, senón –máis ben– un dereito a pedir *que se declare disolta a sociedade* e un dereito á *liquidación* e división do haber social; cousa lóxica, se se considera en termos de "*actio communi dividundo*", e perfectamente compatible con que a disolución cambiara a natureza da relación interna entre os socios, transformándoa *dunha relación contratual de sociedade, nunha relación de comunidade, esencialmente divisible* [art. 400, C.C.]. Así se explica que as relacións xurídicas internas se vexan afectadas pola liquidación, de distinta maneira: a subsistencia do *deber de fidelidade* do socio, naquelas sociedades nas que de modo máis evidente exista, chega a ser discutida⁵⁷. Así mesmo, detéctase unha *erosión* do interese *común*, xa que reaparecen, con forza, as tensións entre os intereses *individuais* dos socios, que –como sabemos son intereses constitutivamente *enfrontados*, e xa o eran no mesmo momento da fundación da Sociedade⁵⁸, aínda que esa fundación os someteu ao interese *común colectivo*. Mais, agora que a sociedade se atopa en trance de liquidación, volve predominar a satisfacción do interese individual –e egoísta– na obtención da cota de liquidación⁵⁹. Así mesmo, as contribucións *pendentes*, como obxecto de obriga, deixan de existir; é dicir: vén a menos o deber de contribución, agás en canto sexan precisas para a *satisfacción de débedas*⁶⁰. Igualmente veñen a menos as obrigacións de *non concorrencia*⁶¹, excepto en canto sexa preciso respectar o período de continuidade na explotación que, no seu caso, podería

⁵⁶ LANGLE RUBIO, E.: "*Manual de Derecho mercantil español*", t. I, edit. BOSCH, Barcelona, 1950, p. 413. HUECK, G.: "*Gesellschaftsrecht*", edit. C.H.BECK'SCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG, 19ª ed., Munich, 1991, p. 55.

⁵⁷ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 693.

⁵⁸ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 693.

⁵⁹ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 693.

⁶⁰ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 694.

⁶¹ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 694.

terse pactado, como medida de apoio á liquidación. Pero isto, que se describe como un efecto da liquidación, é –en realidade– a consecuencia lóxica da substitución da vinculación asociativa, pola de *cotitularidade ou comunidade*. A especialidade reside en que, a diferenza do resto das comunidades de bens, esta *provén dunha previa relación de sociedade*, relación que incluso deu lugar ao nacemento dunha persoa xurídica, a cal trabou relacións con terceiros; adquiriu bens e dereitos, púdoos allear ou gravar, asumiu obrigacións. E, por este motivo, a división da cousa común revélase como unha tarefa de especial *complexidade*; tanta, que non basta a simple división: *fai falta algo de maior entidade*. E ese algo é a *liquidación*.

A liquidación de sociedades é, ao propio tempo, un “estado” no que se atopará a Sociedade, como consecuencia natural desa circunstancia da súa disolución, pero, así mesmo, tamén un “proceso” dotado dunha *unidade funcional ou teleolóxica*. Esta unidade proporcióinala o feito de que a Liquidación se encamiñase á *fixación do activo social*, a *conversión en diñeiro* dos activos, o *cobro dos créditos e pago das débedas* da Sociedade –satisfacendo, deste modo, o interese dos acredores sociais– para culminar coa *división do haber líquido* ou remanente, entre os socios⁶².

A Doutrina máis prestixiosa adoita distinguir entre unha noción “*ampla*” da Liquidación, e outra “*estricta*”: esta última aludiría ao conxunto de actos encamiñados a *cobrar os créditos pendentes; satisfacer as débedas sociais*, e –así– *formar unha masa patrimonial repartible entre os socios*, en tanto que a primeira –*ampla*– englobaría non só esta acepción restrinxida, senón que *se estendería á fase divisoria/extintiva, na que se formula e aproba o “Balance final de liquidación”, fixándose un neto repartible*, e procedéndose á ulterior *distribución* entre os socios, seguida da cancelación rexistral⁶³. Entendida

⁶² VICENT CHULIÁ, F.: “*Introducción al Derecho Mercantil*”, edit. TIRANT LO BLANCH, 13ª ed., Valencia, p. 420. SSÁNCHEZ CALERO, F. e SÁNCHEZ-CALERO GUILARTE, J.: “*Instituciones de Derecho mercantil*”, t. I, edit. MCGRAW-HILL, 24ª ed., Madrid, 2002, p. 590. GIRÓN TENA, J.: “*Derecho de Sociedades...*”, cit., t. I, p. 338, quen sinala que se trata dun procedemento cuxo fin é liberar o patrimonio social da súa afectación aos acredores, para facer posible o seu reparto. En sentido similar, respecto do Dereito Norteamericano de Sociedades de capital, vid. TUNC, A.: “*Le Droit américain des Sociétés anonymes*”, edit. ECONOMICA, París, 1985, p. 301.

⁶³ URÍA GONZÁLEZ/MENÉNDEZ MENÉNDEZ/BELTRÁN SÁNCHEZ: cit., t. XIº, ps. 104 e s. ZUNZUNEGUI PASTOR, F.: “El Balance final de liquidación”, en RDBB., 1992, nº 46, abril/xuño, ps. 469 e s. Pola súa parte, e en relación coa LSA./1951, sinalaba RUBIO GARCÍA-MINA, J.: “*Curso de Derecho de Sociedades anónimas*”, edit. EDITORIAL DE DERECHO FINANCIERO, 3ª ed., Madrid, 1974, p. 499, que aparecían diferenciadas dúas fases: a “*liquidación propiamente tal*”, que abrangue as operacións encamiñadas a determinar o activo social repartible, e o da división do haber social, á que se referían os arts. 232, CCo. e 161

nunha acepción *ampla*, a liquidación comprende un conxunto de *actos dirixidos á satisfacción dos acredores sociais e á distribución, entre os socios, do patrimonio social remanente*⁶⁴. Ese conxunto de actos constitúe un verdadeiro "*proceso*" ou procedemento, que se encontra *estritamente regulado polo Ordenamento positivo*, a través dun conxunto de normas diversas, todas as cales parecen inspiradas polo principio de *manter a organización social, en defensa do interese dos acredores sociais*, para que – unha vez satisfeitos os créditos destes últimos, *proceda o reparto do remanente patrimonial entre os socios*⁶⁵. Neste sentido, o proceso liquidatorio consiste no que GIRÓN describiu como o "*desanudamiento individual de las relaciones jurídicas externas e internas ligadas a la Sociedad*"⁶⁶, o que supón extinguir as obrigacións e os dereitos existentes respecto de terceiros, para seguidamente distribuír entre os socios o remanente social⁶⁷, no caso de que ese patrimonio estivese destinado á súa distribución entre os socios citados, e non tivese que ser aplicado a outros destinos. Agora ben, este é – precisamente– o caso nas *cooperativas*, pois aínda que debe procederse a unha aplicación total do patrimonio resultante da liquidación, o certo é que a distribución do seu remanente, entre os socios, só pode ter lugar parcialmente. Como consecuencia do exposto, é fundamental o papel da *Contabilidade*, materializado –polo que ás cooperativas galegas se refire– exclusivamente na formación do "*Balance final*", a través do cal os liquidadores *expoñen o*

e 171, LSA-1951. RIPERT/ROBLOT/GERMAIN/VOGEL.: "*Traité...*", cit., t. I, 17ª ed., p. 871.

⁶⁴ BOTANA AGRA, M.: "*Fundamentos ...*", cit., ps. 118 e s., quen sinala que o art. 91, LCoopGal. inclúe entre as funcións máis típicas dos liquidadores as de "*pagar as débedas sociais*" e "*pagar aos acredores e aos socios*". Respecto das sociedades mercantís, en xeral, vid. SÁNCHEZ CALERO/SÁNCHEZ-CALERO GUILARTE.: "*Instituciones...*", cit., t. II, 24ª ed., p. 590. VICENT CHULIÁ, F.: "*Compendio crítico de Derecho mercantil*", t. I, vol. 2º, edit. J.M.BOSCH, EDITOR, 3ª ed., Barcelona, 1992, p. 907. URÍA GONZÁLEZ/APARICIO.: cit., 28ª ed., p. 427, quen –de conformidade coa doutrina sentada na RGDRN. de 28.7.1986– chegan a afirmar que "[l]a última finalidad de la liquidación es, sencillamente, traspasar el patrimonio social a los singulares accionistas en la parte o proporción correspondiente a cada uno de ellos". Implicitamente, tamén RUBIO GARCÍA-MINA, J.: "*Curso...*", cit., p. 498.

⁶⁵ SÁNCHEZ CALERO/SÁNCHEZ-CALERO GUILARTE.: "*Instituciones...*", cit., t. II, 24ª ed., p. 590. VICENT CHULIÁ, F.: "*Compendio...*", cit., t. I, vol. 2º, 3ª ed., p. 907. URÍA GONZÁLEZ, R.: cit., 24ª ed., p. 427. RUBIO GARCÍA-MINA, J.: "*Curso...*", cit., p. 498. GARCÍA-CRUCES GONZÁLEZ, J.A.: "*Liquidación societaria y formas de actuar...*", cit., p. 549.

⁶⁶ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 690.

⁶⁷ GIRÓN TENA, J.: "*Derecho de Sociedades...*", cit., t. I, p. 690.

resultado da liquidación, abrindo paso, deste modo, á fase de reparto do haber social remanente, entre os socios⁶⁸.

Desde un punto de vista estritamente institucional, a liquidación produce unha *substitución* de órganos de xestión/representación⁶⁹, xa que se durante a vida ordinaria da sociedade, aquelas correspondían aos administradores – investidos de poderes típicos e legais–, unha vez en liquidación, *decaen* aqueles *poderes* respecto da conclusión de novos contratos e a asunción de novas obrigacións, á par que os *liquidadores* pasan a asumir, con *carácter exclusivo*⁷⁰, as funcións de *xestión/representación*; é dicir que se converten no *novo órgano* administrativo da sociedade en liquidación⁷¹. No caso das cooperativas⁷², o art. 71 LCoop. prevé que “*si los estatutos no hubieran previsto a quién corresponde realizar las tareas de liquidación, la Asamblea General designará entre los socios, en votación secreta y por mayoría de votos, a los liquidadores...*”.

Pero, sobre todo, a liquidación da cooperativa deixa aberta unha dobre vía: ben a extinción total da sociedade, que terá lugar unha vez concluída a liquidación –distribuído entre os socios o haber social e presentado o balance final de liquidación– [arts. 93 al 95, Lcoop.Gal.] –, ben a *reactivación* da sociedade, que é unha decisión que require *acordo por maioría de dous terzos*: non se require unha unanimidade, e isto podería facer dubidar da postura –que manteño– da extinción previa da *relación asociativa*, pola disolución. Non creo que sexa así: para empezar, porque a reactivación *non priva os socios disconformes do seu dereito de causar baixa* [posiblemente, xustificada], conforme ao art. 20, Lcoop.Gal., de modo que a maioría pode determinar a subsistencia da sociedade, reactivándoa mentres “*no comenzase el reembolso de las aportaciones a los socios*” [art. 88, LCoop.Gal.], pois do contrario xa se tería pasado do “*point of no return*” no proceso extintivo [de feito, tería *concluído* incluso a *comunidade postsocietaria*], e xa só cabería unha *refundación*, que non podería ser acordada por maioría.

⁶⁸ SÁNCHEZ CALERO/SÁNCHEZ-CALERO GUILARTE: “*Instituciones...*”, cit., t. II, 24ª ed., p. 593. URÍA GONZÁLEZ, R.: cit., 24ª ed., p. 436.

⁶⁹ GIRÓN TENA, J.: “*Derecho de Sociedades...*”, cit., t. I, p. 694, quen sinala que a configuración xeral dos liquidadores sociais “*pode formularse, en síntesis, diciendo que los liquidadores son, respecto de la sociedad en liquidación, lo que el órgano de gestión y representación es para la sociedad en plano funcionamiento*”.

⁷⁰ GIRÓN TENA, J.: “*Derecho de Sociedades...*”, cit., t. I, p. 694. Respecto das cooperativas, LLUIS y NAVAS, J.: “*Derecho de Cooperativas ...*”, cit., t. II, p. 232.

⁷¹ SÁNCHEZ CALERO/SÁNCHEZ-CALERO GUILARTE: “*Instituciones...*”, cit., t. II, 24ª ed., p. 590. URÍA GONZÁLEZ, R.: cit., 24ª ed., p. 428.

⁷² LLUIS y NAVAS, J.: “*Derecho de Cooperativas ...*”, cit., t. II, ps. 232 e 234.

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 35-82

APUNTES SOBRE A REGULACIÓN ESTATAL E AUTONÓMICA DAS COOPERATIVAS DE TRABAJO¹

Julio COSTAS COMESAÑA
Profesor Titular de Dereito Mercantil
Universidade de Vigo

1.- Introducción: xénese e cuestións terminolóxicas

De sobra é coñecido que o movemento cooperativo xorde co capitalismo industrial, da man do movemento obreiro e co ideal de transformación social do novo sistema económico capitalista, pero que diversos acontecementos e circunstancias esóxenos e endóxenos ao propio movemento, co paso do tempo provocarán un certo pluralismo interclasista no movemento cooperativo, e que as agrupacións cooperativas se especialicen en tipos ou clases, en función da posición que cada grupo de persoas ocupa dentro do funcionamento da cooperativa, entendida como unha forma de empresa que debe adaptarse ao contorno competitivo en que opera, malia que co ánimo de transformalo.

Neste contexto evolutivo, que presenta diferenzas entre os países europeos², as cooperativas de traballo asociado (CTA) xunto ás de crédito e de consumo constitúen a clásica tríade tipolóxica das cooperativas, presente xa no art. 124 do Cód. com. de 1885. As CTA recibiron ao longo do tempo diferentes denominacións (con significados non sempre coincidentes) por

¹ Este traballo integra o Capítulo XIX da obra colectiva *Derecho de Cooperativas (nacional y autonómico)*, que coordinada polo Dr. J.I. Peinado Gracia será publicada pola editorial Tirant lo Blanch.

² Sobre a orixe e evolución do movemento cooperativo en Europa e da lexislación cooperativa española: MONZÓN CAMPOS, J. L., *Las cooperativas de trabajo asociado en la literatura económica y en los hechos*, Madrid, 1989, pp. 22 a 100, GADEA, E., *Evolución de la legislación cooperativa en España*, Vitoria-Gasteiz, 1999.

parte da doutrina e dos lexisladores; entre outras: *cooperativas de participación obreira, autoxestionadas, de democracia industrial, industriais* (Lei de cooperación de 2 de xaneiro de 1942), *de produción* (Cód. com., Lei de asociacións de 1881, e Regulamento da lei de 1942 de 13 de agosto de 1971), *de produción e traballo* (Lei catalá de cooperativas de 17 de febreiro de 1934) *de traballadores* (Lei de cooperativas de 9 de setembro de 1931), e *de traballo asociado* desde a Lei xeral de cooperativas de 19 de decembro de 1974 ata a vixente LC.

O ideal obreiro de emancipación do patrón estivo na orixe de moitas CTA, pero tamén o anhelado de conseguir un emprego, de mantelo cando a empresa entra en crise ou cesa na actividade, a cooperación entre patrón e traballadores, ou a cooperación entre autónomos para facer máis eficiente e competitiva a súa actividade, forman parte das distintas motivacións que poden levar á constitución dunha CTA³, que hoxe, nos países de economía de mercado, se presenta polos poderes públicos como un instrumento válido e relevante das políticas de fomento de emprego⁴.

Aínda que a tipoloxía de clases de cooperativas non é uniforme na lexislación cooperativa española, todas as leis de cooperativas recollen e regulan as CTA, e fano utilizando esta denominación, a excepción da LCCM e da LCCeL que utilizan a expresión “cooperativas de *traballo*” (arts. 98.1.a) e 104.1.a), respectivamente). En todas elas existe unha normativa específica para as CTA; máis extensa e regulamentista nunhas leis e máis concisa e respectuosa da autonomía da vontade noutras. Lexislación específica das CTA que, no non previsto, debe ser complementada polas normas de carácter xeral establecidas na propia Lei de cooperativas, así como pola normativa fiscal da LRFC. Ademais, en todo caso, as CTA (como calquera outra clase de cooperativa) quedan suxeitas á aplicación da lexislación, estatal ou autonómica, aplicable en función da clase de actividade económica que desenvolva. Por último, é obrigado lembrar que en virtude do art. 149.3 CE a regulación cooperativa xeral e a específica das CTA contida na LC é de aplicación supletoria a

³ Sobre os distintos fundamentos das CTA: CERDÁ RICHART, B., *El régimen cooperativo*, Tomo III: *Las sociedades cooperativas en particular*, Barcelona, 1959, pp. 21 a 30.

⁴ Na exposición de motivos da LC exprésase que un dos obxectivos da Lei é facilitar a utilización das cooperativas como instrumento de fomento do emprego e de inserción laboral de colectivos desfavorecidos. Na doutrina: MORILLAS JARILLO, M^a. J., “La nueva regulación estatal de las cooperativas”, *DN*, decembro 1999, pp. 2 e 3.

aquelas que estean sometidas ao ámbito de aplicación dunha lei autonómica.

Pero este marco normativo das CTA que esbozamos non só se aplica ás cooperativas formalmente constituídas baixo esta clase, senón tamén a outras clases. Este será o caso das cooperativas que, amparándose no principio de libre configuración estatutaria, proclamado por algunhas leis de cooperativas (arts. 98.1 LCPV, 104 LCCM, 97 LCCeL e 85 LC), se constitúen sen acollerse a ningunha das clases legalmente reguladas, e que polo tipo de actividade cooperativizada e polo seu obxecto sexan materialmente CTA. Tamén se rexerán pola normativa específica das CTA, aquelas cooperativas que, aínda constituídas baixo algunha outra clase legal de cooperativa, desenvolvan principalmente o seu particular obxecto social mediante a cooperativización do traballo persoal do socio. É o caso, por exemplo, das cooperativas sanitarias que asocien a profesionais da saúde para o exercicio en común da súa profesión, das cooperativas de ensino que asocien a persoal docente e de servizos, das cooperativas de iniciativa social, de integración social, de benestar social ou de servizos sociais⁵, de comercio ambulante (arts. 108 LCCM), ou das cooperativas de explotación comunitaria da terra que asocien exclusivamente a socios traballadores (art. 154.4 LSCA). En igual suposto estarán as denominadas cooperativas integrais (arts. 105 LC, 122 LCCM, 120 LCIB, 130 LCC-LM), mixtas (arts. 71.3 LCAR, 106 LCCAT), polivalentes (art. 86.3 LCCV), ou de obxecto dobre ou plural (arts. 110.2 LSCEX, 118.2 LSCA), en que unha das actividades cooperativizadas sexa a prestación do traballo persoal dos socios. Nas cooperativas que non sendo de traballo asociado asocien, ademais de socios usuarios, a socios traballadores⁶ ou socios de traballo, a estes últimos aplicaráselles con carácter xeral as normas establecidas pola Lei cooperativa para os socios traballadores das CTA, confirmándose así a súa capacidade expansiva e vocación de tipo xeral⁷.

⁵ Arts. 106.3 LC, 107 e 121 LCCM, 89 LCCV, 125.2 LCG, 77 LCAR, 139 LLLCIB, 125 e 126 LCC-LM, 127.1 LCPV, 154 LSCEX, 129.2 LCLR, 125.2 e 126 LCG.

⁶ Por exemplo, as cooperativas de explotación comunitaria da terra e/ou do gando do art. 108 LCCeL, ou as cooperativas de explotación dos recursos acuícolas do art. 118 LCG.

⁷ PAZ CANALEJO, N., “De las cooperativas de trabajo asociado”, SÁNCHEZ CALERO, F. / ALBADALEJO, M., *Comentarios al Código de Comercio y Legislación Mercantil Especial*. Tomo XX: *Ley General de Cooperativas*, Vol. 3º, Madrid, 1994, páx. 560.

2.- Concepto e características

A).- *Obxecto e finalidade mutualista*

Non existe na nosa lexislación cooperativa a obrigação legal de incluír na denominación social da cooperativa a indicación “de traballo asociado”, aínda que non se prohíbe. Con carácter xeral, a diferenza esencial entre unha CTA e o resto de clases cooperativas radica na actividade cooperativizada: a prestación do traballo persoal dos socios. En consecuencia, a definición de CTA que conteñen as leis de cooperativas (que debe ser complementada co concepto legal de cooperativa e cos principios cooperativos formulados pola Alianza Cooperativa Internacional), bascula en torno á idea da cooperativización do traballo persoal do socio, para producir en común bens ou servizos para terceiros (para o mercado), que permitan satisfacer as súas necesidades ou aspiracións laborais; de todos ou dalgúns dos socios, simultaneamente ou con carácter rotatorio ou estacional, a tempo completo ou parcial, con carácter indefinido ou temporal. En definitiva, pódese soste que a obtención, mantemento ou mellora dun posto de traballo remunerado constitúe a renda, causa ou finalidade mutualista da CTA, mentres que o seu obxecto é a organización cooperativa da prestación do traballo persoal⁸.

As CTA, como calquera outra empresa, poden ter como obxecto social a realización de calquera actividade económica, profesional (arts. 99.1 LCPV, 89.1 LCCV, 102.1 LCIB) ou social (arts. 103.1 LCLR, 103.1 LCC-LM) de produción e/ou distribución de bens e servizos para terceiros; para o mercado. A diferenza que presentan as CTA respecto doutras empresas radica en que as primeiras exercitan a súa actividade mediante a cooperativización do traballo persoal do socio (p. ex., art. 15 LC)⁹. Por iso, se a lexislación cooperativa establece con carácter xeral que é un dereito e un deber do socio participar na actividade cooperativizada, na CTA o principio mutualista adoita traducirse na esixencia estatutaria para o socio traballador (a tempo completo) de dedicación exclusiva á cooperativa na prestación do seu traballo persoal, e na prohibición de realizar por si, ou

⁸ MONZÓN CAMPOS, J. L., *Las cooperativas... op. cit.*, pp. 204 a 208; PAZ CANALEJO, N., “De las cooperativas...op. cit.”, pp. 583 e s.; SANZ JARQUE, J. J., *Cooperación. Teoría General y Régimen de las Sociedades Cooperativas*, Granada, 1994, pp. 221 a 225.

⁹ Neste sentido: CHAVES RIVAS, A., “De las cooperativas de trabajo asociado”, VV.AA., *Cooperativas. Comentarios a la Ley 27/1999, de 16 de julio*, Tomo I, Madrid, 2001, pp. 579 e s.

mediante persoa interposta, actividades que entren en competencia (actual ou potencial) coa actividade empresarial da cooperativa.

Por último, e como antes se apuntou, debe terse presente que dependendo de variables como: o tipo de actividade económica que constitúa o obxecto social, as persoas destinatarias dos servizos prestados pola cooperativa sobre a base do traballo dos socios, a condición profesional dos socios, ou a ausencia de ánimo de lucro, a sociedade cooperativa que integra exclusivamente ou principalmente a socios traballadores pode estar clasificada (segundo a lei cooperativa aplicable) baixo outra clase distinta á de CTA; por exemplo, como cooperativa sanitaria de traballo asociado, de ensino de traballo asociado, de iniciativa social, de comercio ambulante, etc.

B).- Ámbito subxectivo e territorial

Porque a prestación polo socio do seu traballo persoal é a actividade cooperativizada, a CTA debe asociar, principalmente¹⁰, a socios traballadores. En consecuencia, só as persoas físicas con capacidade legal e física para prestar o traballo cooperativizado poden ser socios traballadores (ordinarios) das CTA, e así o sinalan expresamente a maioría das leis de cooperativas¹¹, fronte ás demais clases de cooperativas en que as persoas xurídicas e outras entidades poden ser socios usuarios (ordinarios).

Se os Estatutos o prevén, a CTA pode contar, ademais, con socios colaboradores ou asociados (arts. 33 LCIB, 29 LSCEX) que realicen contribucións de capital. Algunhas leis de cooperativas recollen expresamente esta posibilidade para as CTA (arts. 80.1 LC, 103.1 LCC-LM. 99.1 LCCeL), e nas demais esta facultade queda aberta pola regulación xeral da figura do socio colaborador ou do asociado, que pode ser tanto persoa física como persoa xurídica. Nas CTA tamén pode haber socios (persoas físicas) excedentes ou inactivos (asociados para o art. 28 LCCV), co réxime que establezan os Estatutos.

Quizais porque a Constitución permitiu que a materia de lexislación cooperativa fose competencia das comunidades autónomas, o lexislador da LGC de 1987 estableceu, por vez primeira na nosa lexislación cooperativa, que os centros de traballo en que os socios prestan habitualmente o seu traballo cooperativizado debían estar situados dentro do ámbito territorial

¹⁰ Arts. 72.1 LCAR, 103.1 LCC-LM.

¹¹ Arts. 99.1 LCPV, 113.1 LSCEX, 120.1 LSCA, 89.1 LCCV, 104.1 LCG, 114.1 LCCAT, 72.1 e 3 LCAR, 103.1 LCLR, 103.1 LCC-LM, 64.1 LFCN, 102.1 LCIB.

da cooperativa establecido nos estatutos (art. 118.9). Aínda que na LC non existe unha norma similar en sede das CTA, a obrigaón de situar os principais centros de traballo no ámbito territorial da cooperativa segue vixente, na medida en que á LC quedan suxeitas, con carácter xeral, aquelas cooperativas que desenvolven a súa actividade cooperativizada no territorio de dúas ou máis comunidades autónomas, agás cando nunha delas se desenvolve con carácter principal (art. 2.a) LC)¹². Quizais por esta mesma razón, a maioría das leis autonómicas de cooperativas tampouco conteñen unha disposición similar. Ademais, a expresión “centros de traballo” non recolle todas as modalidades de prestación do traballo, como o traballo itinerante ou móbil e o teletraballo¹³. Por iso quizais o art. 113.12 LSCEX se refire aos “centros de traballo fíxos” e á existencia de socios traballadores minoritarios noutros centros de traballo de carácter subordinado ou instrumental fóra do ámbito territorial da cooperativa (tamén o art. 104.3 LCG). A existencia relevante de traballo cooperativo (societario) ou asalariado fóra do ámbito territorial da cooperativa, aínda que dentro do ámbito de aplicación da Lei cooperativa a que estea suxeita a CTA, pode implicar problemas rexistrals.

3.- Operacións con terceiros: a contratación de traballadores ou asalariados

A).- A mutualidade como límite á contratación de traballadores

Comezando pola mítica cooperativa de *Rochdale*, as cooperativas sempre realizaron operacións con terceiros non socios, porque a mutualidade ben entendida non esixe que a cooperativa realice a actividade cooperativizada exclusivamente cos seus socios, aínda que algunha lexislación cooperativa e mercantil histórica identificara mutualidade con exclusividade¹⁴. Esta errónea e estreita visión do principio ou finalidade mutualista das cooperativas, froito de receos políticos e comerciais

¹² Neste sentido, respecto da LCPV, MERINO HERNÁNDEZ, S., “Análisis de la reforma de la Ley 4/1003, de 24 de xuño de cooperativas de Euskadi (Lei 1/2000, de 29 de xuño)”, *Revista Jurídica de Economía Social y Cooperativa*, nº 11, 2000, páx. 18.

¹³ Véxase o art. 40 ET relativo á mobilidade xeográfica, e a PAZ CANALEJO, N., en “De las cooperativas... op. cit.”, pág. 586, e en *La Sociedad Cooperativa ante el reto de los mercados actuales*, Madrid, 2002, pp. 228 a 230.

¹⁴ Arts. 1 da Lei cooperativas de 1931, 41 a 44 da Lei de cooperación de 1942, e 124 Cód. com. Non obstante, o art. 91 do Regulamento de 2 de outubro de 1931, en relación coas cooperativas de traballadores, permitía a contratación temporal de traballo asalariado ata o límite da terceira parte das horas / ano feitas polos socios traballadores.

denunciados pola doutrina contemporánea¹⁵, hoxe está totalmente superada en toda a lexislación cooperativa española. Sen excepción, todas as leis de cooperativas regulan expresamente a facultade da cooperativa de realizar a actividade cooperativizada con terceiros non socios, dentro duns límites que si responden ao principio mutualista, e que non son uniformes para todas as clases de cooperativas e en todas as leis de cooperativas.

A posibilidade legal e estatutaria¹⁶ de operar con terceiros tradúcese, no ámbito das CTA, na facultade da cooperativa de contratar traballadores por conta allea ou asalariados, baixo calquera das modalidades de contratación reguladas na lexislación laboral, aínda que coas particularidades e dentro dos límites que marca cada lei de cooperativas. Con todo, esta é unha materia en que se produciu un notable cambio respecto do réxime contido no art. 118.7 da LGC de 1987, á súa vez tomado do art. 48.3 da Lei xeral de cooperativas de 19 de decembro de 1974.

B).- Criterios utilizados para limitar a contratación de traballadores

a).- Regra xeral de cómputo do traballo asalariado

En leis estatais antes citadas, a relación entre traballo cooperativo e traballo asalariado establecíase entre todos os socios traballadores (a tempo completo e parcial) e os fixos de cadro de persoal ou con contrato por tempo indefinido, de tal forma que o número de traballadores indefinidos non podía ser superior ao 10 % dos socios traballadores. Polo tanto, aos efectos de calcular esta porcentaxe non se computaban os integrados na cooperativa por calquera das modalidades de contratación laboral de duración determinada. Polo contrario, actualmente, na maior parte da lexislación cooperativa, a relación establécese entre todos os socios traballadores e todos os traballadores “da” CTA, calquera que sexa a modalidade contractual (societaria ou laboral) que os ligue coa cooperativa, coas excepcións que máis tarde se sinalan. Só a LFCN (art. 64.3), LCCeL (art. 72.4), LSCEX (art. 113.9) e a LCCV (art. 89.4, con matices) manteñen a relación entre socios traballadores e traballadores con contrato por tempo indefinido.

¹⁵ PANIAGUA ZURERA, M., *Mutualidad y lucro en la sociedad cooperativa*, Madrid, 1997.

¹⁶ Algunhas leis de cooperativas esixen que a realización de actividades cooperativizadas con terceiros estea prevista nos Estatutos da cooperativa (por todos, art. 4.1 LC).

Para computar o traballo prestado polos traballadores da cooperativa, actualmente a maioría das leis de cooperativas tampouco seguen o criterio de comparar o número de socios co número de traballadores da cooperativa¹⁷, senón que a relación se establece entre o número de horas ou xornadas legais realizadas polos traballadores asalariados e realizadas polos socios traballadores da cooperativa, en cómputo anual. Este novo criterio considérase máis flexible, pois ten en conta a prestación do traballo a tempo parcial (tanto societario como asalariado) e a existencia de necesidades concretas de man de obra, permitindo así que as CTA estean en mellores condicións de competir no mercado¹⁸. O límite das horas/ano realizadas polos traballadores por conta da cooperativa varía segundo a lei cooperativa aplicable, aínda que a maioría sitúa o límite á contratación de traballadores no 30% de horas ou xornadas legais en cómputo anual realizadas polos socios traballadores¹⁹. Pero incluso nestas leis, unha mesma porcentaxe pode ter distinto valor real, pois debe advertirse que os parámetros da relación traballo cooperativo/traballo asalariado non son uniformes.

Este cambio de criterio operado na lexislación cooperativa, con todo, non se produciu aínda na normativa fiscal. Entre os requisitos que debe cumprir unha CTA para ter a consideración de cooperativa especialmente

¹⁷ Só a LCCV segue ese criterio. O art. 89.4 establece que as CTA non poderán ter máis do 10% de traballadores contratados por tempo indefinido, excepto aquelas de menos de dez socios, que poderán ter sempre un traballador indefinido. Ademais, se a cooperativa dispón de traballadores indefinidos a tempo parcial, as horas realizadas por estes non computarán sempre que non supere o 10% das realizadas pola totalidade dos socios traballadores.

Tamén seguía ese criterio o art. 110.1 LCG, que fixaba o límite de todo o traballo asalariado no 30% dos socios traballadores. A rixidez do precepto causou a crítica da doutrina (TATO PLAZA, A., “Concepto e características da sociedade cooperativa (con especial referencia á sociedade cooperativa galega)”, *Cooperativismo y Economía Social*, nº 23, pp. 51 e s.) e a súa inobservancia na maioría das CTA con asalariados (así os recoñece a propia Xunta de Galicia en *O libro branco do cooperativismo en Galicia*, Santiago de Compostela, 2004, páx. 186). Atendendo a esta realidade, a través da *Lei 14/2004, do 29 de decembro, de medidas tributarias e do réxime administrativo* (DOG nº 2553, do 30), deuse unha nova redacción ao art. 110.1 LCG (así como aos arts. 68.2.f), 112.5, 118.5), que agora acolle o criterio maioritario das horas/ano realizadas polos socios traballadores e polos asalariados, complementado cunha lista de traballo asalariado excluído a estes efectos.

¹⁸ CHAVES RIVAS, A., “De las clases...op. cit.”, pág. 581, xulga positivamente este cambio.

¹⁹ Arts. 80.7 LC, 110 LCLR, 64.3 LFCN, 100.5 LCCeL, 106 LCAR, 102.6 LCIB, 126 LSCA, 104.3 LCC-LM, 115 LCCAT, 110.1 LCG. A LCAR fixao no 35% (art. 72.4), a LSCEX no 40% (art. 113.9), LCCV no 10% (art. 89.4), e a LCPV que no art. 99.4 o fixa no 25%, aínda que as CTA con menos de oito socios poderán contratar ata un máximo de dous asalariados.

protexida, o art. 8.3 LRFC segue esixindo que o número de traballadores con contrato por tempo indefinido non exceda do 10% do total dos socios, con excepción daquelas que teñan menos de dez socios traballadores, que poderán contratar un traballador asalariado, e das CTA que tendo contratados traballadores mediante outra fórmula de contratación (por tempo determinado, en substitución, etc.) as xornadas legais realizadas por estes non supere o 20% das realizadas polos socios traballadores durante o exercicio económico.

Con todo, cando debido a circunstancias obxectivas o límite legal á contratación de traballo asalariado supoña unha diminución de actividade que poña en perigo a viabilidade económica da CTA, esta poderá solicitar á autoridade laboral (art. 100.5 ao final LCCeL) ou, na maioría das leis, ao departamento competente en materia de cooperativas, autorización para superar o límite xeral á contratación de traballadores. Algunhas leis de cooperativas regulan especificamente esta facultade para as CTA (arts. 100.5 ao final LCCeL, 72.4 ao final LCAR, e 126.4 LSCA, 106.1 LCCM²⁰), mentres que outras someten a autorización ao réxime xeral aplicable a toda clase de cooperativas en materia de operacións cooperativizadas con terceiros. En calquera caso, a autorización administrativa fixará prazo e porcentaxe máximos do traballo asalariado (dentro dos límites que marca cada lei). Ao mesmo tempo, para conservar a cualificación fiscal de cooperativa especialmente protexida, esta terá que solicitar unha segunda autorización na Delegación de Facenda competente (art. 14 LRFC).

A superación do límite xeral de contratación de traballo asalariado sen o amparo da autorización da autoridade competente, ou superar o límite superior fixado en tal autorización, constitúe unha infracción legal que, segundo a lei de cooperativas aplicable, é cualificada como leve²¹, grave²²,

²⁰ Este precepto da LCCM dispón que a eventual superación do límite legal á contratación de asalariados non necesitará autorización administrativa especial, nin terá consecuencias desfavorables de ningún tipo para a cooperativa, sempre que aquel feito se produza por causas obxectivas e non imputables á mesma.

²¹ As infraccións á LC actualmente atópanse tipificadas no *RD Lexislativo 5/2000, de 4 de agosto, polo que se aproba o Texto refundido da lei sobre infraccións e sancións na orde social*. O art. 38, que regula as infraccións en materia de cooperativas, non tipifica especificamente a superación do límite de traballo asalariado, que se poderá cualificar como falta leve (núm. 1) ou moi grave cando se comproba connivencia para lucrarse ou para obter ficticiamente subvencións ou bonificacións fiscais (núm. 3.b). Este é tamén o réxime aplicable ás CTA navarras (Disposición adicional 2ª LFCN) e o art. 137 LCCeL contén unha norma similar. Conforme ao art. 133 LCCM a infracción poderá ser cualificada como leve

ou moi grave²³. A infracción será sancionada cunha multa e, ademais, naqueles casos en que así o prevexa a lei aplicable²⁴, incluso se poderá acordar a descualificación e posterior disolución da cooperativa²⁵. A infracción tamén terá consecuencias fiscais: a perda da condición de cooperativa especialmente protexida (art. 13.11 LRFC).

b).- Traballo asalariado excluído da regra xeral de cómputo

A efectos de computar as horas ou xornadas realizadas polos traballadores por conta allea da cooperativa, e seguindo a lexislación fiscal²⁶, na lexislación cooperativa española é normal non computar o traballo prestado por unha serie de traballadores “da” CTA. Estes supostos de traballo asalariado excluído ou non computado a estes efectos constitúen unha lista pechada, aínda que tampouco nesta materia existe grande uniformidade entre as leis de cooperativas, nin na doutrina²⁷. Non conteñen lista de traballo asalariado excluído a LFCN e a LSCEX.

b.1).- Traballadores integrados na CTA por subrogación legal: sucesión de empresas, contratas e concesións

Este suposto de exclusión, que comprende tamén os traballadores por conta allea da CTA que se incorporen en actividades sometidas a

(núm. 3), grave (núm. 4.f) ou moi grave (núm. 5.b) segundo as circunstancias concurrentes. Na LSCEX, o art. 113.9 dispón o peche rexistral mentres a CTA non reduza o número dos seus asalariados por tempo indefinido por debaixo do 40% do total dos seus socios.

²² Arts. 167.2.p) LSCA, 135.2.g) LCCAT, 137.4.i) LCC-LM, 147.3.d) LCIB.

²³ Arts. 95.1.b) LCAR, 139.3.e) LCPV, 139.2.1.g) LCG, 137.3.b) LCLR, 117.4.a) LCCV.

²⁴ Non é posible na LCCAT (art. 136.1), na LCC-LM (art. 139.1) e na LCIB (art. 149.2.b).

²⁵ Arts. 116.b) LC, 170.1.b) LSCA, 95.1.b) LCAR, 141.1.a) LCPV, 141.1.b) LCG, 135.1.b) LCCM, 142.1.b) LCLR, 138.5.b) LCCeL, 118.1 LCCV.

²⁶ O art. 8.4 LRFC, a efectos de considerar a CTA como cooperativa fiscalmente protexida, exclúe: a) os traballadores con contrato de traballo en prácticas, para a formación no traballo ou baixo calquera outra fórmula establecida para a inserción laboral da xuventude, b) os socios en situación de suspensión ou excedencia e os traballadores que os substitúan, c) aqueles traballadores asalariados que unha cooperativa deba contratar por tempo indefinido en cumprimento do art. 44 ET, e d) os socios en situación de proba.

²⁷ CHAVES RIVAS, A., “De las clases...op. cit.”, pág. 584, seguindo á LRFC, considera que a estes efectos se deben excluír os socios traballadores en estado de suspensión, en excedencia e en situación de proba. Quizais tampouco haxa que computar os traballadores que prestan o seu traballo “na” cooperativa, así como aqueles que estando contratados pola cooperativa, prestan o seu traballo ou exercen a súa profesión (letrado asesor) en actividades complementarias á actividade cooperativizada.

subrogación legal, débese poñer en conexión coa regulación laboral e cooperativa dos supostos de sucesión de empresas ou adquisición pola cooperativa doutra empresa, centro de traballo ou unidade produtiva autónoma. Por un lado, en virtude do art. 44 ET, a CTA, como empresa adquirente, está obrigada a subrogarse nos dereitos e obrigacións laborais do anterior titular. Por outro, conforme á lexislación cooperativa, a CTA está obrigada a ofrecer aos traballadores afectados pola subrogación o ingreso como socios traballadores. Así e todo, a eficacia desta medida legal depende, primeiro, de que os traballadores cumpran os requisitos estatutarios e legais esixidos para ser socios e, segundo, da súa vontade, sen que a súa negativa sexa xusta causa de despedimento. Polo tanto, aínda que a cooperativa fixese todo o posible por evitalo, o cumprimento da lexislación laboral pode provocar que se supere o límite legal de contratación de traballo asalariado. Para evitalo, e respondendo aos principios de fomento do cooperativismo, conservación da empresa e mantemento do emprego, as horas realizadas por estes non se computan ou, o que é o mesmo, o exceso na contratación de traballo asalariado non ten ningunha consecuencia negativa (substantiva e fiscal) para a CTA.

Nesta sede de traballo asalariado non computado, ou ao tempo de regular a sucesión de empresas, e respondendo tamén aos principios mencionados, a maioría da lexislación cooperativa dispón que cando unha CTA cese, por causas non imputables á mesma, nunha contrata de servizos ou concesión administrativa e un novo empresario se faga cargo da mesma, os socios traballadores terán os mesmos dereitos e deberes que lles correspondesen de seren traballadores por conta allea, de conformidade coa lexislación laboral aplicable. Polo tanto, entendo, que se o novo empresario é unha CTA esta debe admitilos como socios traballadores (se cumpren os requisitos estatutarios e o solicitan) ou como traballadores por conta allea nas mesmas condicións que os da CTA que cesou na contrata ou concesión administrativa²⁸. As leis de cooperativas que regulan este suposto dan pé a interpretar que esta garantía, prestada a favor da conservación do emprego do socio traballador aínda que descooperativizando o seu traballo, ten lugar

²⁸ Véxanse, sobre esta excepción, os arts. 80.7.a) e 86.1 LC, 106.1.b) LCCM, 89.4.b) LCCV, 126.1.d) LSCA, 104.2.b) LCC-LM, 115.a) LCCAT, 102.6.a) e 109.1 LCIB, 100.5.a) e 106.1 LCCeL, 99.4.b) LCPV, 110.1 e 111.1 LCLR, 110.1 LCG, 72.4.a) e 75.1 LCAR. Este último precepto limita o exceso a dous anos. O art. 113.9 LSCEX esixe previa autorización administrativa, que será por un prazo máximo de tres anos. A LFCN non prevé ningunha excepción nin regula a sucesión de empresas, contratas e concesións. O art. 14 LRFCE esixe previa solicitude ao delegado de Facenda. Sobre esta cuestión e outras que presenta esta norma: PAZ CANALEJO, N, “De las cooperativas...op .cit.”, pp. 640 e s.

tanto cando o cese na contrata causa a disolución da CTA por esgotamento do obxecto social, como cando supón unha simple redución ou reorientación das actividades incluídas dentro do seu obxecto social²⁹.

b.2).- Os traballadores que se negasen explicitamente a ser socios traballadores

Como manifestación do principio mutualista de portas abertas ou libre adhesión, a lexislación cooperativa española obriga as CTA a regular nos estatutos o dereito dos traballadores por conta allea a ingresar como socios de traballo. Pero como o exercicio deste dereito subxectivo depende da vontade de cada traballador³⁰, o seu traballo na cooperativa non se computa, a efectos do límite legal de traballo asalariado na CTA, cando, podendo ingresar como socio traballador (por cumprir os requisitos legais e estatutarios), se negase³¹.

Para evitar que se defraude o principio mutualista, materializado en sede de CTA na limitación legal ao traballo asalariado, requírese unha declaración negativa e explícita do traballador³² e, nalgúns casos, para maior seguridade xurídica, esíxese á cooperativa o cumprimento dunhas formalidades, como demostrar fidedignamente que realizou por escrito unha oferta clara e axustada aos estatutos para admitir socios traballadores, que esta oferta foi recibida por todos os traballadores con dereito a solicitar a alta como socio traballador, e que foi expresamente rexeitada, debendo comunicar todo o actuado ao Rexistro de cooperativas no prazo previsto ao efecto³³. Nesta mesma dirección, ademais de esixir a renuncia expresa a ser socio, a LCCV establece un límite cuantitativo a esta exclusión: o número de traballadores en activo que renunciou a ser socio non pode ser superior ao número de socios activos existentes nese

²⁹ Arts. 86.2 LC, 109.2 LCIB, 106.2 LCCeL, 104.3 LCC-LM, 126.3 LSCA, 111.2 LCLR, 113.13 LSCEX, 75.2 LCAR e, especialmente, art. 99.9 LCPV, pois no seu parágrafo 2º concede aos socios traballadores convertidos en asalariados, durante un prazo de cinco anos, o dereito preferente de reingreso na CTA *de orixe* se nesta se creasen novos postos de traballo de contido similar ao que ocupaban. (Cursiva engadida).

³⁰ O art. 106.4 LCCM dispón: “En ningún caso poderá imponerse a los traballadores da cooperativa su conversión en socio”.

³¹ Non existe esta exclusión na LCCAT (art. 115), así como nas leis autonómicas que non conteñen lista de traballo asalariado excluído.

³² Así, os arts. 80.7.b) LC, 110.1.b) LCLR, 99.4.d) LCPV, 110.1.b) LCLR, 72.4.e) LCAR, 100.5.b) LCCyL, 102.6.a) LCIB, 110.1.e) LCG, e 89.4.a) LCCV. O art. 126.1.e) LSCA non esixe declaración explícita.

³³ Véxanse os arts. 104.2.e) LCC-LM) e 106.4, 2º parágrafo LCCM.

momento, agás autorización administrativa (art. 89.4.a) LCCV). Este mesmo precepto, a modo de sanción, dispón que o traballador asalariado que renunciara a ser socio non poderá solicitar a súa alta como socio ata transcorridos cinco anos, salvo acordo do Consello Reitor. Non existe norma similar nas demais leis de cooperativas, polo que a cuestión de se o traballador que renuncia a ser socio perde de forma definitiva ou temporal este dereito subxectivo está aberta á interpretación³⁴.

b.3).- Os traballadores que substitúan a socios traballadores ou asalariados en situación de excedencia ou incapacidade temporal, ou en situacións asimiladas

Baixo este suposto inclúense todos aqueles traballadores da cooperativa contratados con carácter interino para substituír ao socio traballador ou asalariado en situación de excedencia ou de suspensión temporal na prestación do seu traballo cooperativizado por determinadas causas. Nalgunhas leis de cooperativas, este suposto de exclusión de traballo asalariado computable débese completar poñéndoo en relación coa norma legal que, tamén en sede de CTA, regula as causas de suspensión e excedencia temporal do socio traballador na obrigaición e o dereito de prestar o seu traballo³⁵. O art. 8.3 da LRFC tamén exclúe a estes

³⁴ CHAVES RIVAS, A., “De las clases...op. cit.”, pág. 586, entende que o traballador que renuncia a ser socio non perde definitivamente o dereito a solicitar o seu ingreso, que poderá solicitarlo cando transcorra o prazo que dispoñan os Estatutos para que os traballadores poidan ingresar como socios.

³⁵ Este é o caso dos arts. 80.7.c) e 84.1 e 5 LC, 106.5 e 8 e 110.1.c) LCLR, 124.5 LSCA e 104.5 LCCeL. O art. 106.1.a) LCCM exclúe os “traballadores que substitúan a socios en situación legal ou estatutaria de suspensión”, en tanto que o art. 105.4 declara aplicable ás CTA e aos seus socios traballadores as disposicións estatais sobre “permisos e excedencias por maternidade, paternidade, adopción de menores...”. Entendemos que a referencia aos Estatutos da CTA é indispensable para fixar o ámbito do art. 106.1.a) LCCM. O art. 106 LCC-LM regula as causas de suspensión temporal do socio traballador na prestación do traballo cooperativizado, pero non regula a contratación de asalariados en substitución do socio suspendido e, polo tanto, a exclusión deste traballo asalariado do límite á contratación. As restantes leis de cooperativas só regulan a suspensión por causas económicas, técnicas, organizativas, de produción ou de forza maior, e remiten á regulación estatutaria do réxime de traballo as demais causas de suspensión temporal da relación de traballo cooperativo, polo que nada dispoñen sobre a contratación de traballadores en substitución do socio traballador suspendido ou en excedencia, salvo o que establece o precepto legal que regula a exclusión do traballo asalariado prestado polos traballadores en substitución: arts. 99.4.c) LCPV; 102.6.c) LCIB. A LCAR (art. 73) tamén se remite á regulación estatutaria do réxime de traballo, pero obriga a respectar, en todo caso, os mínimos establecidos na LC. A LCCV non regula este suposto de exclusión porque o límite legal á contratación de traballadores se

traballadores do cómputo das porcentaxes de traballo asalariado para considerar a CTA como especialmente protexida.

A observación da lexislación cooperativa permite afirmar que estamos ante supostos de suspensión temporal do socio traballador ou do asalariado, e que a lista de causas de suspensión non é coincidente nas leis de cooperativas, aínda que coinciden na imposibilidade de contratar traballadores en substitución cando a suspensión é por causas económicas, técnicas, organizativas, de produción ou derivadas de forza maior. Nas demais causas, con carácter xeral, a cooperativa poderá utilizar o contrato de substitución. En particular, e segundo a lei de cooperativas aplicable, a CTA poderá contratar a asalariados en substitución do socio traballador suspendido na prestación do seu traballo por causa de³⁶: a) incapacidade temporal; b) maternidade ou paternidade, adopción ou acollida de menores; c) cumprimento do servizo militar, obrigatorio ou voluntario, ou servizo social substitutivo; d) privación de liberdade, mentres non exista sentenza condenatoria³⁷; e) por razóns disciplinarias³⁸; ou f) polas causas de suspensión consignadas validamente nos estatutos³⁹. Nalgunhas leis de cooperativas, a exclusión alcanza os traballadores contratados en substitución de traballadores con reserva do posto de traballo⁴⁰.

En canto á contratación de traballadores para substituír o socio traballador (ou o asalariado nas leis de cooperativas que o prevén⁴¹) en situación de excedencia, preséntase a cuestión de se só comprende a

establece por referencia aos traballadores por tempo indefinido; é dicir, todos os traballadores por tempo determinado non computan a estes efectos.

³⁶ A maioría das causas de suspensión temporal están tomadas do art. 45.1 ET, que regula a suspensión da relación de traballo por conta allea. Existen algunhas diferenzas, como que a suspensión por razón de adopción ou acollida de menores é ata menores de seis anos no ET e na LCC-LM, ata 5 anos na LC, na LCLR e na LSCA, mentres que a LCCAT non establece límite de idade. Na LCG resulta aplicable a lexislación laboral por efecto da remisión que realiza o art. 107.6.

³⁷ Véxase a STS (civil) de 13 de outubro de 1997 (a Ley 10106/1997).

³⁸ Preveno os arts. 106.8 LCLR e 124.5 LSCA, exclúeno expresamente os arts. 84.5 LC e 104.5 LCCeL. O art. 115.b) LCCAT só recolle as causas das letras a) a c).

³⁹ Suposto previsto nos arts. 106.5 LCLR e 124.5 LSCA. Os supostos a) e b) son comúns a toda a lexislación cooperativa que prevé a existencia de traballo non computable a efectos do límite á contratación de traballo asalariado, incluída a LCAR poñendo en relación os arts. 72.4.b) e 73.

⁴⁰ Arts. 80.7.c) LC, 99.4.c) LCPV, 72.4.b) LCAR, 102.6.c) LCIB, 104.2.a) LCC-LM, 110.1.b) LCG e 100.5.c) LCCeL.

⁴¹ Véxase a nota anterior.

excedencia forzosa ou tamén a excedencia voluntaria, pois ningunha das leis de cooperativas que regulan este suposto de traballo non computable cualifica a excedencia. Agora ben, na medida na regulación e supostos de excedencia voluntaria depende dun acordo da Asemblea Xeral, a súa inclusión nesta lista supoñería deixar en mans da propia cooperativa a determinación do límite legal á contratación de traballo asalariado; en definitiva, o propio principio mutualista. Por iso, compartimos a opinión doutrinal⁴² que restrinxo esta excepción aos traballadores contratados para substituír a socios traballadores (ou asalariados) en situación de excedencia forzosa (que é a única que dá dereito a reserva do posto de traballo⁴³), por designación ou elección para un cargo público ou no movemento cooperativo, que o imposibilite para a asistencia ao traballo⁴⁴.

Por último, a lexislación laboral (art. 15.1.c) ET) esixe que no contrato de traballo de duración determinada por substitución se nomee a persoa substituída, así como a causa da substitución, obrigación que reiteran algunhas leis de cooperativas⁴⁵.

b.4).- Os traballadores que presten o seu traballo en centros de carácter subordinado ou accesorio

A maior parte das leis de cooperativas que conteñen unha lista de traballo asalariado excluído a efectos de determinar o límite de traballo asalariado, recollen expresamente este suposto⁴⁶, que, ante o silencio legal, presenta como única cuestión interpretativa que se debe entender como

⁴² CHAVES RIVAS, A., “De las clases...op. cit.”, pp. 587 e s.

⁴³ Arts. 46.1 ET, 84.2 párr. 3º e 84.6.a) LC, 106.6 ao final e 106.9 LCLR, 124.2 e 6, 106.2 e 5 LCC-LM, 104.2 e 6.a) LCCeL.

⁴⁴ Esta é a causa de excedencia forzosa que, prevista xa no art. 122.1.e) LGC de 1978, recollen os arts. 84.1.e) LC, 106.6.c) LCLR, 124.1.d) LSCA, 106.1.c) LCC-LM, 104.1.e) LCCeL e o art. 105.4.3) LCCM por remisión expresa á lexislación estatal. Os arts. 101.2 LCPV, 73 LCAR, 104.1 LCIB, 107.1 LCG, 115.2 LSCEX, 116.2, 3 e 4.d) LCCAT, 64.8 LFCN remiten a regulación das excedencias aos estatutos, ou ao regulamento de réxime interno ou a acordo da Asemblea Xeral da cooperativa. Algúns destes preceptos declaran aplicable como dereito de contido mínimo necesario a LC (LCAR, LCCAT e LCCV) ou a lexislación laboral para os traballadores por conta allea (LCG, LCCAT).

⁴⁵ Arts. 84.5 LC, 106.8 LCLR e 124.5 LSCA.

⁴⁶ Arts. 80.7 ao final LC, 110.1.d) LCLR, 100.5.d) LCCeL, 72.4.d) LCAR, 102.6.d) LCIB, 115.c) LCCAT, 106.1.c) LCCM. A xuízo dalgunha doutrina este suposto é criticable porque permite desviar o exceso de man de obra asalariada a través da constitución doutras sociedades polas CTA: FAJARDO GARCÍA, G., “La reforma de la legislación cooperativa estatal”, *Revista Jurídica de Economía Social y Cooperativa*, nº 10, 1999, páx. 65. O art. 110.1 LCG non menciona este suposto.

“centro de traballo subordinado ou accesorio”. A maioría destas leis (excepto a LCCAT) definen como tal “os servizos realizados directamente á Administración Pública e entidades que coadxuven ao interese xeral, cando son desenvolvidos en locais de titularidade pública”. Pero, como resulta dos propios preceptos legais, non deixa de ser “un” suposto de traballo subordinado ou accesorio, por iso, a doutrina apunta que este concepto se debe determinar atendendo ao obxecto social da CTA e ao volume do traballo realizado no centro de traballo en cuestión⁴⁷.

b.5).- Os traballadores con contratos en prácticas e para a formación, e os traballadores contratados en virtude de calquera disposición de fomento do emprego de diminuídos físicos, sensoriais ou psíquicos

O contrato de traballo en prácticas e o contrato de traballo para a formación son as dúas modalidades de contratos formativos que regula o art. 11 ET, para facilitar a inserción no mercado de traballo da xuventude que acaba de obter un título que os habilita para o exercicio dunha profesión regulada (contrato en prácticas) ou, en defecto de título, para o desempeño dun oficio por mozos maiores de 16 e menores de 21 anos (contrato para a formación). A este mesmo fin, de fomento da inserción laboral dos mozos, responden tamén a LRFC e as leis de cooperativas que inclúen este suposto entre o traballo asalariado excluído do límite legal á contratación de traballadores por conta allea⁴⁸.

Desenvolvendo o mandato constitucional dirixido aos poderes públicos de realizar unha política de integración laboral dos diminuídos físicos, sensoriais e psíquicos (art. 49 CE), e seguindo a estela do dereito laboral⁴⁹,

⁴⁷ CHAVES RIVAS, A., “De las clases...op. cit.”, páx. 588. Neste sentido, o art. 99.4.a) LCPV sinala que tamén hai que considerar como tal “aquellas actividades que deba realizar a cooperativa en obras, montajes o actividades auxiliares, siempre que éstas no constituyan o obxecto social principal de la cooperativa y que se presten fuera de los locales de la cooperativa por exigencias propias de la actividad, y siempre que la relación con la cooperativa no tenga carácter claramente estable y de duración indefinida”.

⁴⁸ Arts. 80.7.f) LC, 110.1.c) LCG, 110.1.e) LCLR, 126.1.a) LSCA, 104.2.c) LCC-LM, 100.5.g) LCCyL, 102.6.e) LCIB, 115.d) LCCAT, 106.1.d) LCCM. A letra a), do parágrafo 3, do art. 8.3 LRFC contén unha redacción máis aberta que os preceptos citados, aludindo a “calquera fórmula establecida para a inserción laboral de xente nova”.

⁴⁹ Na disposición adicional 2ª.2 ET dispónse, entre outras medidas, que os traballadores discapacitados contratados para a formación non se computarán para determinar o número máximo destes contratos que as empresas poden realizar en función do seu cadro de persoal.

na maior parte da lexislación cooperativa española exclúese o traballo prestado por estes a efectos do límite legal á contratación de asalariados⁵⁰.

b.6).- Traballadores contratados para o lanzamento de nova actividade, obra ou servizo determinado, ampliación do obxecto social, por necesidades da produción de carácter cíclico ou de temporada, por períodos non superiores a seis meses en cómputo anual

Este suposto non está recollido en todas as leis de cooperativas que conteñen unha lista de traballadores excluídos do cómputo do traballo asalariado, e naquelas en que se recolle aparece con alcance distinto. A exclusión destas contratacións responde ao obxectivo de favorecer (ou, polo menos, que a mutualidade non prexudique) a concorrencia das CTA fronte a outras modalidades de empresa non cooperativa, ante novos retos empresariais como os enunciados no epígrafe, que son os explicitamente recollidos no art. 126.1.c) LSCA. A exclusión ten, necesariamente, unha vixencia temporal limitada á duración da obra ou servizo para o que foi contratado o traballador⁵¹, ao tempo que permanezan as necesidades de produción de carácter cíclico ou temporal (que por lei non pode ser superior a seis meses ao ano)⁵², ou ao tempo durante o cal a cooperativa preste o servizo público⁵³.

b.7).- Traballadores contratados para ser postos a disposición de empresas usuarias nas CTA que actúan como empresas de traballo temporal

Esta excepción ten a súa orixe na *Lei 14/1994, de 1 de xuño, reguladora das empresas de traballo temporal*, cuxa disposición adicional 3ª reconece ás cooperativas a facultade de obter a autorización administrativa necesaria

⁵⁰ Arts. 80.7.g) LC, 110.1.d) LCG, 110.1.f) LCLR, 105.2.c) LCC-LM, 100.5.f) LCCyL, 102.6.f) LCIB, 115.e) LCCAT e 106.1.e) LCCM. O art. 89.4.d) LCCV exclúe o traballo dos discapitados, excepto para as cooperativas de integración social. O art. 126.1.b) LSCA contén unha fórmula máis aberta ao incluír a “outros colectivos con dificultades de inserción laboral. A LRFC non prevé este suposto na lista de traballo asalariado non computable, pero reconece unha bonificación do 90% na cota íntegra do Imposto de sociedades, durante os cinco primeiros anos de actividade, para a CTA que integre, polo menos, ao 50% de socios discapitados en situación de desemprego.

⁵¹ Esta é a única causa de contratación que recolle o art. 115.d) LCCAT.

⁵² Esta outra causa é a única que recollen os arts. 106.1.e) LCCM e 104.2.d) LCC-LM.

⁵³ Esta terceira causa só se atopa expresamente no art. 102.6.d) LCIB, que exclúe do cómputo “os traballadores que, por razóns vinculadas ao obxecto e á finalidade dunha contratación pública, teñan que ser contratados para prestar adecuadamente o servizo,...”.

para operar como empresas de traballo temporal, permitíndolles a tal efecto contratar a cantos traballadores precisen para poñelos a disposición das empresas usuarias, “aínda que o número de asalariados con contrato por tempo indefinido supere o 10% do total dos seus socios”, que é o límite que establecía o art. 118.7 LGC de 1987. Creadas as empresas de traballo temporal, algunhas leis de cooperativas incorporaron expresamente esta excepción á lista de traballadores excluídos do cómputo do límite ao traballo asalariado nas CTA que teñan como obxecto social actuar como empresas de traballo temporal, que, polo tanto, poderán contratar cantos traballadores (fixos ou temporais) precisen para poñelos a disposición das empresas usuarias dos seus servizos, aínda que o seu número ou o número de horas/ano realizadas superen o número de socios traballadores ou horas/ano realizadas por estes, de acordo co que estableza a lei de cooperativas aplicable⁵⁴. Entendemos que en aplicación desta lei 14/1994 tamén as CTA rexidas por unha lei de cooperativas que non recolla expresamente este suposto de traballo excluído, poderán contratar asalariados, para poñelos a disposición das empresas usuarias dos seus servizos como empresa de traballo temporal, por riba do límite xeral á contratación de asalariados.

4.- Réxime xurídico societario dos socios traballadores

A).-Natureza xurídica da posición xurídica do socio traballador

Aínda que amplamente discutida no pasado⁵⁵, hoxe non parece existir dúbida fundada sobre a natureza societaria da relación xurídica que une o socio traballador coa súa cooperativa, e, consecuentemente, do carácter societario e non laboral da prestación de traballo dos socios, como así o sinalan de forma expresa as últimas leis de cooperativas⁵⁶; precisamente porque o socio non está ligado á cooperativa por unha relación de traballo senón societaria, as CCAA poden ter competencia lexislativa sobre esta

⁵⁴ Acolle esta excepción os arts. 89.4.c) LCCV, 80.7.e) LC, 100.5.e) LCCeL, e 72.4.d) LCAR.

⁵⁵ Poden observarse as distintas posicións en: ORTIZ LALLANA, M^a. C., *La prestación laboral de los socios en las cooperativas de Trabajo Asociado*, Barcelona, 1989, pp. 31 a 49; LLOBREGAT HURTADO, M^a. L., *Mutualidad y empresas cooperativas*, Barcelona, 1990, pp. 191 a 214.

⁵⁶ Arts. 80.1 LC, 72.1 LCAR, 106.2 LCCM, 103.1 LCLR, 99.1 LCCyL, 89.3 LCCV, e 106.4 LCC-LM. Na doutrina: MORILLAS JARILLO, M^a. J. / FELIÚ REY, M. I., *Curso de Cooperativas*, Madrid, 2002, páx. 146.

materia⁵⁷. Non obstante esta clara vontade dos lexisladores pola mercantilidade da relación xurídica do socio traballador coa cooperativa, haberá de recoñecerse que a regulación do contido da actividade cooperativizada (a prestación do traballo persoal do socio traballador) nas CTA está claramente impregnada ou influenciada polo dereito laboral que, en moitos casos, ten o carácter de dereito mínimo, co loable propósito de que os socios traballadores non resulten discriminados, en relación cos traballadores por conta allea, en materia de dereitos derivados da prestación do seu traballo persoal para a produción ou distribución de bens e/ou servizos para terceiros.

Como en calquera outra clase de cooperativa, para adquirir a condición de socio traballador dunha CTA será necesario desembolsar a contribución obrigatoria mínima ao capital fixada nos estatutos (no seu caso, tamén a cota de ingreso), nacendo desta relación xurídica de sociedade a obrigación legal de prestar o seu traballo persoal na cooperativa. Por iso, toda a lexislación cooperativa dispón sen excepción que a perda da condición de socio traballador leva aparelada necesariamente o cesamento definitivo na prestación de traballo. Por conseguinte, na figura do socio traballador coexisten unha relación xurídica de sociedade e unha relación xurídica de traballo “asociado”, sometidas a un conxunto normativo diferente. A estes efectos, a doutrina e a xurisprudencia distingue tres grupos normativos: a) o grupo normativo societario, que comprende todo o relativo á condición de socio da cooperativa; b) o grupo normativo mixto ou cooperativo-laboral, integrado por normas de dereito cooperativo relacionadas coa actividade cooperativizada, pero tomadas ou inspiradas na lexislación laboral; e o grupo normativo laboral, integrado pola normativa laboral á que remite a propia lexislación cooperativa⁵⁸.

B).- Número mínimo de socios e capacidade para ser socio traballador

A CTA pode ter ou non ter traballadores por conta allea, pero non pode existir sen socios traballadores. Co fin de facilitar o uso desta forma de empresa, o número mínimo de socios traballadores para constituír e seguir

⁵⁷ ALONSO OLEA, M. / CASAS BAAMONDE, M^a. E., *Derecho del Trabajo*, Madrid, 2003, páx. 174. Na xurisprudencia, por todas, a STS (social) de 19 de maio de 1987 (a Lei 12247-FJ/0000).

⁵⁸ Esta clasificación é obra da doutrina laboralista; véxase: ORTIZ LALLANA, M^a. C., *La prestación...op. cit.*, páx. 33. Séguela tamén: CHAVES RIVAS, A., “De las cooperativas...op. cit.”, páx. 596 e s. Na xurisprudencia, véxanse as SSTS (civil) de 3 de febreiro de 1997 (a Lei 1440/1997) e de 28 de decembro de 2000 (a Lei 1239/2000).

funcionando unha ATA foise flexibilizando ao longo do tempo⁵⁹, situándose na actualidade en tres socios traballadores, agás a LFCN que esixe cinco (art. 20). A LCCV considera “suficiente” para a constitución dunha CTA a “presenza” de tres socios traballadores, pero se transcorre un ano desde a constitución sen que se tivesen incorporado cando menos tres socios á “efectiva prestación laboral”, a CTA incorrerá en causa de disolución (art. 89.1). A redución do número de socios por debaixo do mínimo legal durante un ano é causa de disolución de toda cooperativa en toda a lexislación cooperativa. A LCG prevé que cando como consecuencia de acordos de suspensión temporal da obrigaçión de prestar o traballo por excedencia ou por causas económicas, técnicas, organizativas, de produçión ou de forza maior, a cooperativa quedase por máis de seis meses cun número de socios inferior ao mínimo para a súa constitución, a suspensión ou excedencia non poderá ser superior a seis meses (art. 107.4).

Poderán ser socios traballadores os que teñan legalmente capacidade para contratar a prestación do seu traballo. Algunhas leis autonómicas de cooperativas regulan detalladamente a capacidade para ser socio traballador, pero como esta materia é de competencia exclusiva do Estado, non fan senón reproducir o contido do art. 7 ET relativo á capacidade para contratar a prestación do seu traballo⁶⁰. Polo tanto, poden ser socios traballadores dunha CTA os nacionais e comunitarios maiores de 16 anos (art. 6.1 ET), e os estranxeiros non comunitarios con permiso de residencia e de traballo en España, que fisicamente poidan realizar o traballo en que consista a actividade cooperativizada. Os menores de 18 e maiores de 16 anos, para ingresar como socios traballadores, precisarán da autorización da persoa ou institución que os teña ao seu cargo, ou ben que vivan de forma independente con consentimento dos seus pais ou titores⁶¹.

⁵⁹ A lei republicana de cooperativas de 1931 establecía o número mínimo de socios en 20, a Lei de cooperación de 1942 reduciu a 15 socios para a constitución e a 10 para o seu funcionamento. A Lei xeral de cooperativas de 1974 volveu a reducir o número mínimo a 7 socios, que quedou en 5 na LGC de 1987.

⁶⁰ É o caso do art. 120 LSCEX. Coincidimos con MARTÍN ZAMORA, M^a. P. / PUY FERNÁNDEZ, G. / RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, S., *Constitución y funcionamiento de las Sociedades Cooperativas Andaluzas*, Huelva, 2001, páx. 51, en que sería preferible unha remisión xenérica á lexislación civil e laboral.

⁶¹ O art. 113.5 LSCEX (seguindo o art. 118.3 LGC de 1987) parece limitar a capacidade destes menores para ingresar como socios traballadores ás CTA en que os socios non respondan persoalmente das débedas sociais.

C).- Dereitos e obrigacións dos socios traballadores

A alta (participando na constitución ou mediante adquisición derivativa de contribucións ao capital social) e a baixa do socio traballador queda sometida á regulación xeral, con algunhas particularidades que se examinan a continuación.

Os socios traballadores gozan dos dereitos e asumen as obrigacións e responsabilidades que, con carácter xeral, establece a lexislación cooperativa española para os socios ordinarios ou socios usuarios: dereito de asistencia e voto na Asemblea Xeral, dereito de impugnación dos acordos sociais, dereito de información, dereito a percibir o retorno cooperativo acordado, etc. En materia de obrigacións: prestar o traballo cooperativizado nas condicións pactadas, cumprir os acordos validamente adoptados, aceptar os cargos para os que fosen elixidos, non realizar actividades competitivas coas actividades da cooperativa⁶², satisfacer as perdas imputadas, etc.

Os socios traballadores menores de 18 e menores de 16 anos terán os dereitos e obrigacións propios da condición de socio traballador, aínda que con algunhas limitacións; en particular, as derivadas da lexislación laboral sobre o traballo de menores (art. 6.2 e 3 ET), duración da xornada laboral (art. 34 ET), e descanso semanal (art. 37 ET), reproducidas polas leis de cooperativas, así como as restricións derivadas da propia lexislación cooperativa en canto á imposibilidade dos menores para ser membros dos órganos de xestión, dirección, representación e intervención da cooperativa⁶³.

En materia de baixa, a incapacidade legal ou física definitiva do socio para prestar o seu traballo na cooperativa necesariamente causará a súa baixa obrigatoria da CTA como socio traballador (art. 64.2 LFCN, expresamente).

D).- Socios traballadores temporais

Con carácter xeral, o socio traballador quedará vinculado á cooperativa por tempo indefinido, agás que os estatutos prevexan, e así se acorde no momento da admisión do socio, que o vínculo societario é de duración

⁶² Véxase a STS (Social) de 15 de outubro de 1982 (a Lei 28172-NS/0000).

⁶³ Prívanas expresamente deste dereito social os arts. 70.1.c) LSCA, 43.1.a) LCAR, 42.1.a) LCPV, 40.1.b) LSCEX, 48.1.b) LCG, 42.1.a) LFCN, 52.1 LCLR, 44.1 LCCV (en relación co art. 322 do Código civil), e 61.1.c) LCIB.

determinada. A figura do socio temporal ou de duración determinada foi creada pola lei vasca de cooperativas de 24 de xuño de 1993, co obxectivo de que as cooperativas puidesen dispoñer dun instrumento que, sendo propio e coherente co principio mutualista, fose alternativo á contratación temporal de traballadores por conta allea, e lles permita facer fronte con flexibilidade e concorrencia ás demandas de mercados actuais, sendo hoxe unha figura recollida en toda a lexislación cooperativa española (unhas en materia de admisión, outras en materia de baixa, e outras en materia de clases de socios), excepto na LCCAT, na LCG e na LCIB⁶⁴.

Dentro da lexislación cooperativa que regula a figura do socio temporal, a maioría admite a súa existencia en toda clase de cooperativa e para todo tipo de socios⁶⁵, mentres que a LCAR restrinxe a súa aplicación aos socios traballadores (art. 18.4), e a LSCA límitaa ás CTA e para situacións determinadas: “cando a CTA vaia realizar ou estea a realizar unha actividade sensiblemente superior ás que viñan desenvolvendo, con orixe nun encargo ou contrato de duración determinada, igual ou superior a seis meses” (art. 127.1)⁶⁶. A regulación substantiva é igualmente dispar segundo a lei de cooperativas aplicable, podendo distinguir entre leis que remiten a regulación aos estatutos ou ao regulamento de réxime interno, e aquelas que establecen unha regulación máis detallada, entre as que destaca polo seu carácter regulamentista a LSCA⁶⁷.

Ao igual que sucede con outras clases de socios distintos do socio ordinario⁶⁸, establécense límites cuantitativos á existencia de socios temporais (que afectan o conxunto dos seus votos), que varían segundo a lei

⁶⁴ Un estudo completo sobre esta figura, en relación coa regulación vasca, pode verse en: OKARANZA IBABE, L, *Socio de duración determinada en las cooperativas*, Federación de Cooperativas de Trabajo Asociado de Euskadi, Vitoria-Gasteiz.

⁶⁵ É o caso dos arts. 21.6 LSCEX, 19.3 LCCV, 26.6 LCC-LM, 22.5 LFCN, 28 LCCyL, 20.2 LCCM e 13.6 LC. O art. 26.2 LCPV establece particularidades para as CTA e para os socios de traballo.

⁶⁶ O art. 21.1 LCLR admite a existencia de socios temporais en toda clase de cooperativas, pero o art. 103. restrinxe a súa existencia nas CTA á mesma condición que recolle a LSCA.

⁶⁷ O art. 127 LSCA esixe previa autorización da Administración autonómica (que pode ser por silencio administrativo) salvo que a incorporación sexa a consecuencia dun contrato coa Administración ou cunha empresa pública. A CTA debe levar un libro rexistro de socios temporais, que terán os mesmos dereitos e obrigacións que os indefinidos salvo as detalladas particularidades que contén o precepto.

⁶⁸ OKARANZA IBABE, L, *Socio de duración...op. cit.*, páx. 12, nega que na LCPV o socio temporal sexa unha clase de socio.

aplicable, e que van desde o 20% de “todos” os socios de carácter indefinido (LSCEX, LCLR, LCAR, LCCV, LCC-LM, LFCN) ou dos socios de carácter indefinido “da clase de que se trate” (LC, LCPV), ao 25% dos socios de carácter indefinido da clase de que se trate ou a dous en cooperativas con menos de dez socios” (art. 28 LCCeL). A LCPV, para as CTA e para as cooperativas que teñan socios de traballo, permite superar o límite xeral do 20%, podendo chegar a ser equivalente ao 50% dos socios indefinidos de non existir traballadores asalariados na cooperativa⁶⁹. A excepción márcaa a LSCA ao non establecer límite legal ao número de socios traballadores temporais⁷⁰.

No acordo de admisión establecerase o período de vinculación á cooperativa, dentro do prazo máximo establecido nos estatutos (ou no regulamento de réxime interno) ou, no seu caso, na propia Lei de cooperativas, que van desde os tres anos da LCCV (só para CTA e cooperativas con socios de traballo), aos cinco da LCPV, e ata os 10 anos ininterrompidos da LSCA. Ao termo do prazo, o socio causará baixa xustificada⁷¹ ou devirá socio indefinido. A LCPV vai máis alá e concede ao socio temporal que acumule tres anos nesa situación a opción de converterse en socio indefinido, condición que adquirirá en todo caso (automaticamente) se acumula cinco anos (consecutivos ou non) como socio temporal.

Os socios temporais son socios de pleno dereito como os de carácter indefinido; por iso deberían ter iguais ou equivalentes dereitos e obrigacións que estes, salvo as diferenzas motivadas polo carácter temporal do seu vínculo societario⁷², como é o caso da obrigación de desembolsar a

⁶⁹ Di así o art. 26.2 LCPV: “...poderán superar as devanditas proporcións sempre que o número de horas/ano de traballo realizadas en conxunto dos socios de duración determinada e os traballadores por conta allea, non chegue ao 50% do total de horas/ano realizadas polos socios traballadores ou de traballo de carácter indefinido”.

⁷⁰ Non obstante, o art. 127.4.e) LSCA permite establecer nos estatutos regras de ponderación do voto entre os socios temporais e os ordinarios e, en todo caso, o conxunto de votos dos socios temporais non poderá representar máis do 33% da suma dos correspondentes aos socios ordinarios. Esta porcentaxe representa un límite indirecto ao número de socios temporais.

⁷¹ O art. 126.4.b) LSCA esixe que a devolución das súas contribucións ao capital non excederá dun ano desde a baixa. O art. 19.3 LCCV exceptúa os prazos máximos de reembolso previstos con carácter xeral. O art. 28 LCCeL di que a contribución obrigatoria l será reintegrada “no momento” en que cause baixa.

⁷² OKARANZA IBABE, L, *Socio de duración...op. cit.*, páx. 9. A autora tamén resalta como a falta de regulación do socio traballador temporal na lexislación laboral fai imposible

contribución obrigatoria mínima ao capital social, que será de contía inferior á dos socios indefinidos, fixada nos estatutos e, no seu caso, dentro do límite máximo establecido na Lei⁷³. Así sucederá naquelas leis que proclaman que, en todo caso, os dereitos e obrigacións dos socios temporais serán os “mesmos” (LCCV) ou “equivalentes” aos do resto dos da cooperativa (LFCN, LCCV, LCAR, LCLR, LCPV, LCCM). Polo contrario, na medida en que outras leis se limitan a establecer que os estatutos regularán os dereitos e obrigas dos socios temporais (LSCEX, LCC-LM, LCCeL, LC), as cooperativas poderán configurar un estatuto xurídico do socio temporal distinto e menor que o do socio indefinido. Isto é o que sucede no ámbito de aplicación da LSCA que, non obstante proclamar que os dereitos dos socios temporais son equivalentes aos dos indefinidos, suprime o dereito ao sufraxio activo e pasivo para a elección dos órganos sociais cando o tempo que reste do encargo ou contrato orixe da súa vinculación á CCTA sexa inferior ao mandato do órgano social que proceda renovar⁷⁴, e permite establecer regras de ponderación do voto entre os socios temporais e os indefinidos.

E).- Socios a proba ou período de proba para os novos socios

O instrumento do período de proba é propio do Dereito laboral (art. 14 ET), e instáurase co fin de comprobar as aptitudes do traballador e a súa adaptación ao posto de traballo. Ademais, nas cooperativas, o período de proba serve para comprobar a identificación da persoa cos intereses

que poida acceder á prestación por desemprego cando finalice o seu vínculo coa cooperativa; un tratamento discriminatorio respecto dos traballadores por conta allea que debería suprimirse mediante a modificación do art. 2 do *RD 1043/1985, de 24 de xuño, polo que se amplía a protección por desemprego aos socios traballadores de cooperativas de traballo asociado*, e do art. 1 do *RD 42/1996, de 19 de xaneiro, polo que se amplía a protección por desemprego aos socios das cooperativas de traballo asociado en situación de cesamento temporal ou redución temporal de xornada*.

⁷³ Na LCLR, na LCCeL e na LC non poderá superar o 10% da esixida aos socios indefinidos; na LCC-LM non pode exceder do 50%, ao igual que na LCCV, que matiza que non poderá esixírselle ao socio temporal cota de ingreso. Na LSCA só se pode esixir que realice contribucións ao capital social se a vinculación á CTA é por máis de dous anos e, en tal caso, a contribución non poderá exceder do 50% da esixida ao socio indefinido.

⁷⁴ Como acertadamente sinala OKARANZA IBABE, L, *Socio de duración...op. cit.*, páx.12, este feito non supón ningún problema nin para a elección do socio temporal, que cesará no cargo ao extinguirse o vínculo social, nin tampouco para privalo do dereito a votar os membros do órgano social.

mutualísticos que presidiron a constitución da cooperativa⁷⁵. Aínda que algunhas leis de cooperativas utilizan a expresión “socios a proba” (arts. 23 LCC-LM, 89.2 LCCV, e 27 LCG), o certo é que non se pode falar propiamente dunha categoría especial de socio, senón de socios admitidos en período ou en situación de proba, cuxa superación é requisito necesario para adquirir a condición xurídica de socio de pleno dereito. Opinión que se ratifica na prohibición de realizar contribucións a capital social, incluso nas leis de cooperativas que falan de socios a proba⁷⁶.

A previsión dun período de proba debe estar nos estatutos, respectando o establecido na Lei, e completado polo que acorde a Asemblea Xeral ou se estipule no regulamento de réxime interno. A regulación legal varía considerablemente segundo a lei de cooperativas aplicable, pois encontramos “leis liberais” como a LCCM ou a LFCN que difiren toda a regulación do período de proba aos estatutos, e leis máis regulamentistas como a LCAR ou a LSCEX que conteñen unha regulación que deixa pouca marxe de actuación á cooperativa. Aínda máis, algunhas leis de cooperativas regulan o período de proba para toda clase de cooperativas, excepto as de vivenda, crédito e seguro (arts. 27 LCG, e 23 LCC-LM), mentres que nas demais é un instrumento exclusivo para os socios traballadores das CTA e demais clases cooperativas sometidas, total ou parcialmente, á regulación propia destas.

Partindo desta variedade legislativa, o réxime xurídico do socio a proba ou en período de proba será o seguinte:

Legalmente non pode esixirse período de proba: a) aos traballadores por conta allea da cooperativa que ingresen na CTA como socios traballadores por exercicio do seu dereito subxectivo a ser socio traballador⁷⁷; b) no suposto de sucesión de empresas, contratas e concesións, ao traballador que levase polo menos dous anos na empresa anterior⁷⁸; c) se levase na cooperativa como traballador por conta allea o tempo que corresponda ao

⁷⁵ ORTIZ LALLANA, M^a. C., *La prestación...op. cit.*, páx. 54. Neste sentido, o art. 103.1 LCIB dispón que os estatutos establecerán “...a necesaria formación cooperativa que terá que impartirse ao socio aspirante”, podendo asignarse como titor un socio.

⁷⁶ Arts. 121.5.b) LSCA, 107.2.b) LCG, 72.5.d) LCAR, 114.4.c) LSCEX, 81.3.d) LC, 101.3.d) LCCeL, 23.2.a) LCC-LM, 103.4.d) LCIB, 100.2.c) LCPV, 89.2 LCCV, 107.3.c) LCLR. O art. 117.3 LCCAT permite ao socio en período de proba facer contribucións económicas pero non son incorporables ao capital social.

⁷⁷ Véxase *infra* o punto 6.

⁷⁸ Así o dispoñen os arts. 86.1 LC, 106.1 LCCeL, LCIB.

período de proba (arts. 107.2 LCLR, 72.5 LCAR, 13.4 LC⁷⁹); d) cando estaivera en situación de proba nos anteriores vinte e cinco meses desde que se resolveu a relación (arts. 72.5 LCAR e 114 LSCEX).

O período de proba será fixado polo Consello Reitor ou polos administradores dentro do prazo que establezan os estatutos, que non pode ser superior a seis meses, ou a 9 meses (LCCV e LCLR) ou a un ano (LCCAT). Recoñécese ás partes a facultade de resolver unilateralmente a relación⁸⁰, así como reducir ou suprimir o período de proba de mutuo acordo⁸¹. Para aquelas actividades fixadas polo Consello Reitor ou (no seu caso) pola Asemblea Xeral, cuxo desempeño esixa especiais condicións persoais e/ou profesionais (postos directivos ou técnicos superiores na LCAR), os estatutos poderán ampliar o período de proba ata 12 meses (LCAR, LCIB e LCCV) ou ata 18 meses (LSCA, LSCEX, LC, LCCeL, LCPV e LCLR). Para evitar excesos, parte da lexislación cooperativa que recolle este período ampliado de proba establece límites á existencia destes postos de traballo⁸². A LCG, a LCC-LM, a LCIB e a LCCM limitan tamén o número de socios en período de proba, que non pode ser superior ao 20% do total de socios de pleno dereito, mentres que a LCAR refire este límite ao 20% dos socios traballadores, e non é aplicable durante os dous primeiros anos de constitución da cooperativa.

En materia de dereitos e obrigacións, a maior parte da lexislación cooperativa sinala que os socios en período de proba teñen os mesmos (proprios) dereitos e obrigacións que os socios de pleno dereito⁸³, cunha serie de particularidades ou excepcións que afectan, en maior ou menor medida segundo a lei aplicable, ao: a) dereito de voto⁸⁴; b) ao dereito a ser

⁷⁹ Coincidimos con CHAVES RIVAS, A, "De las clases... op. cit.," pág. 605, sobre a aplicación analóxica deste precepto da LC, relativo ao período de proba para os socios de traballo, aos socios traballadores das CTA.

⁸⁰ Esta facultade recoñécese en toda a lexislación cooperativa. A LCCAT, ademais, lexítima expresamente o socio a proba para presentar recurso contra a decisión de rescisión do Consello Reitor.

⁸¹ Esta facultade recóllese de forma expresa na LSCA, LCAR, LC, LCCeL e LCCAT.

⁸² Non poden superar o 20% do total dos da cooperativa na LSCEX, LC, LCLR, LCCeL, e do 25% na LCPV. A LCCV, LSCA, LCAR e a LCIB non establecen límite.

⁸³ A LFCN e LCCM remiten esta cuestión ao que dispoñan os Estatutos. A LCCAT e a LCCV só lles recoñecen o dereito de voto e o de información.

⁸⁴ Non poden participar nas votacións da Asemblea Xeral en que se atopen en conflito de intereses (LCAR, LC, LCCeL, LCIB e LCLR), e naquelas que se elixan a cargos dos órganos sociais (LCG, LCC-LM, LCCeL, e LCLR). Na LCCeL tampouco poden votar as decisións da Asemblea Xeral relativas ao capital social (art. 101.3.c).

elixido para ocupar cargos nos órganos sociais⁸⁵; c) á obrigaición de realizar contribucións ao capital social e/ou desembolsar a cota de ingreso⁸⁶; d) ao dereito a participar no reparto dos excedentes⁸⁷; e) á obrigaición de participar na imputación das perdas que se produzan durante o período de proba⁸⁸.

Aínda que nada sinala a lexislación cooperativa, se o Consello Reitor entende que o socio non superou o período de proba, poderá rescindir unilateralmente a relación societaria que o une coa cooperativa. A LCCAT esixe que esta comunicación se faga por escrito, e a LSCA sinala que “poderá” ser causa de non admisión como socio traballador o non superar o período de proba nos tres últimos anos. Se non existe previa denuncia da relación por ningunha das dúas partes, ao termo do período de proba, o socio, previo desembolso da contribución obrigatoria mínima ao capital social e, no seu caso, da cota de ingreso, adquirirá a condición de socio indefinido de pleno dereito⁸⁹.

5.- Estatuto profesional do socio traballador

A) Exclusión do Dereito laboral e capacidade de autorregulación da relación de traballo asociado

Tomamos esta expresión de “Estatuto profesional do socio traballador” da LCCV con propósito de agrupar neste epígrafe todas aquelas cuestións relativas á prestación, suspensión e cesamento do traballo polo socio; isto é, calquera materia directamente vinculada cos dereitos e obrigaicións

⁸⁵ Non poden ser elixidos na: LSCA, LCAR, LSCEX, LC, LCCeL, LCIB, LCPV.

⁸⁶ Non están obrigados a realizar contribucións ao capital social en: LSCA, LCAR, LSCEX, LC, LCCeL, LCC-LM, LCIB, LCPV, LCCV. Nin sequera están “facultados” para realizar contribucións ao capital social en: LCCAT, LSCA, LCG, LCAR, LSCEX, LC, LCCeL, LCC-LM, LCIB, LCPV, LCCV e LCLR. Tampouco poden desembolsar a cota de ingreso en: LSCA, LCG, LCAR, LSCEX, LC, LCCeL, LCC-LM, LCIB, LCPV e LCLR.

⁸⁷ Na LSCA a súa participación nos excedentes non pode ir máis alá dos anticipos societarios. Na LCG, LCCeL, LCC-LM, LCPV non teñen dereito ao retorno cooperativo pero teñen dereito a percibir dos resultados positivos a mesma contía que se recoñeza aos asalariados. A LCCAT exclúe o dereito a participar en [todos] os resultados do exercicio.

⁸⁸ Non lles alcanza esta obrigaición nas leis seguintes: LSCA, LCG, LCAR, LSCEX, LC, LCCeL, LCC-LM, LCIB, LCPV e LCLR.

⁸⁹ Así o sinalan expresamente os arts. 23.3 LCC-LM e 27.3 LCG, e así cabe entendela nas demais leis de cooperativas: TATO PLAZA, A., *A Lei de cooperativas e a súa incidencia nas cooperativas de ensino*, Pontevedra, 1999, páx. 81; ORTIZ LLADANA, M^a. C., *La prestación...op. cit.*, páx. 56 e s.

derivados da prestación de traballo polos socios traballadores, e que na lexislación cooperativa aparecen agrupados ou sistematizados seguindo criterios dispares. Estas materias, que constitúen o estatuto profesional do socio traballador ou réxime xurídico da relación de traballo asociado, deben estar reguladas nos estatutos, no regulamento de réxime interior (interno) ou por acordo da Asemblea Xeral, porque ao non ter os socios traballadores a consideración xurídica de traballadores por conta allea non lles afecta a lexislación laboral relativa á prestación de traballo asalariado.

Non obstante, co propósito de evitar a autoexplotación e aínda que a relación do socio traballador coa cooperativa é de natureza societaria, a lexislación laboral funciona como dereito de contido mínimo en máis ou menos ámbitos segundo a lei de cooperativas aplicable. Incluso en materias como prevención de riscos laborais e saúde laboral, a maioría da lexislación cooperativa declara directamente aplicable a lexislación laboral, tendo en conta as especialidades propias da relación de traballo cooperativo⁹⁰. Con estas cautelas e respectando que estableza con carácter imperativo a lei de cooperativas aplicable, nos estatutos, ou no regulamento de réxime interno, ou por acordo da Asemblea Xeral, a cooperativa deberá de determinar o réxime de prestación de traballo do socio, regulando circunstancias como: a) forma de organización da prestación de traballo ou estrutura da empresa; b) mobilidade funcional e xeográfica, c) clasificación profesional, d) réxime de xornada, quendas, descanso semanal, festas, vacacións e permisos, e) réxime disciplinario, f) excedencias e outras causas de suspensión e extinción da prestación de traballo cooperativo, g) os criterios retributivos e, en especial, o anticipo societario ou laboral, e h) réxime da Seguridade Social.

O poder de autorregulación recoñecido pola lexislación cooperativa española varía considerablemente segundo cal sexa a lei de cooperativas aplicable, resultando materialmente imposible facer referencia nestas páxinas a todas as particularidades que presentan as 14 leis de cooperativas en relación co estatuto profesional do socio traballador. Abonde agora sinalar, a modo de visión xeral, que algunhas leis autonómicas (arts. 80.5 LC, 123.1 LSCA, 115.1 LSCEX, 107.1 LCG, 105.1 LCC-LM) dispoñen que a regulación cooperativa do marco básico do réxime de traballo

⁹⁰ Arts. 80.5 LC, 105.3 LCC-LM, 100.2 LCCeL, 106.4 LCLR, 106.4.g) e último parágrafo LCCM, 116.4.b) LCCAT, 107.5 LCG, 99.7 LCPV, 123.3 LSCA. Estas normas concordan co art. 3.1 da *Lei 31/1995, de 8 de novembro, de prevención de riscos laborais*, que inclúe no seu ámbito de aplicación ás cooperativas que teñan socios traballadores e de traballo.

cooperativo debe respectar (ademais do establecido na propia lei) os dereitos e garantías establecidos na normativa laboral para os traballadores por conta allea, aínda que na LCAR (art. 73) esta función a cumpre a LC. Na LCCeL (art. 103) a lexislación laboral só é dereito de mínimos para a regulación cooperativa da xornada, do descanso semanal, festas, vacacións e permisos, pois a propia lei regula con certo detalle as excedencias, causas de suspensión e de extinción da relación de traballo cooperativo. Na LCCV (art. 89.3, parágrafo 2º) a regulación estatutaria destas materias e das causas de suspensión ou extinción da relación de traballo cooperativo, deben respectar os mínimos que se establecen na LC (arts. 83 a 85), que regula con bastante detalle estas cuestións e outras relativas ao estatuto profesional do socio traballador, ao igual que a LCLR (art. 106). No lado oposto sitúase a LFCN, pois non establece ningún límite (máis alá dos principios configuradores da sociedade cooperativa) ao poder de autorregulación dos socios do marco básico do réxime do traballo cooperativo, do réxime disciplinario e dos anticipos laborais (art. 64). Por último, a LCCAT, a LCIB e a LCPV deixan tamén ao poder de autorregulación dos socios a regulación básica do traballo cooperativo, pero ao tempo establecen normas inderrogables sobre réxime disciplinario, suspensión e excedencias, anticipo societario e baixa obrigatoria por causas económicas, técnicas, organizativas, de produción ou de forza maior.

Para a falta de regulación cooperativa interna, haberá que recorrer á lexislación cooperativa aplicable (autonómica ou estatal) e, supletoriamente, á lexislación cooperativa estatal (arts. 89.3 último parágrafo LCCV, 106.3 LCCM, 73 LCAR), ou á lexislación laboral (arts. 116.3 LCCAT, 104.4 LCIB, 106.11 LCLR, 107.6 LCG, 115.1 LSCEX, 123.1 LSCA).

B).- Réxime económico: o anticipo societario ou laboral

Desde a Lei xeral de cooperativas de 1974 toda a lexislación cooperativa española reconece ao socio traballador o dereito a percibir da cooperativa percepcións periódicas a conta do resultado final da cooperativa, tradicionalmente denominados “anticipos laborais”⁹¹ ou “anticipos societarios”⁹², que non teñen a consideración de salario nin,

⁹¹ Arts. 106.2 LCCAT, 102.4 LCIB, 64.6 LFCN, 105.1 LCG, 123.4 LSCA, 113.6 LSCEX, 99.6 LCPV.

⁹² Arts. 104. LCLR, 100.1 LCCeL, 89.3.g) LCCV, 105.4 LCC-LM, 80.4 LC, 105.3 ao final LCCM. A LCAR non cualifica o anticipo a conta.

probablemente, gozan das garantías salariais⁹³, porque estes anticipos ou “avances de xestión”, a pesar da súa laboralización e da súa similitude instrumental co salario, non son a contraprestación ao traballo realizado polo socio traballador, senón cantidades adiantadas pola cooperativa a conta das “presuntas ganancias” da empresa antoxestionada⁹⁴. Por iso, toda a lexislación configura o anticipo como un gasto deducible para o cálculo dos excedentes netos da cooperativa, e como cantidades reintegrables á cooperativa se os resultados finais amosan perdas (por exemplo, derivadas do pagamento de anticipos excesivos) que non puideron ser compensadas doutra forma⁹⁵.

Segundo a lei de cooperativas aplicable, o anticipo percíbese a conta dos excedentes ou resultados cooperativos, ou a conta dos resultados cooperativos e extracooperativos da cooperativa⁹⁶, polo que se podería soste que non existe obrigación legal de pagalo se a cooperativa carece de recursos ou falta de liquidez⁹⁷. Salvo na LCCAT e LCCV, en que haberá que estar ao que resulte da regulación cooperativa interna, nas demais leis de cooperativas o socio traballador ten dereito a percibir o anticipo nun

⁹³ Art. 32 ET, na redacción dada pola Disposición final 14ª.1 da *Lei 22/2003, de 9 de xullo, concursal*. O art. 64.6 LFCN sinala que o anticipo gozará de idénticas garantías de protección que as percepcións laborais. Na nosa opinión esta asimilación só pode ser realizada polo lexislador estatal.

⁹⁴ Na LCG, o art. 105.2 sinala que o retorno cooperativo se percibirá en función do anticipo laboral, salvo que os estatutos prevean outro criterio en función da actividade cooperativizada.

⁹⁵ A laboralización dos anticipos persiste desde a Lei de 1974, en maior ou menor grao, en toda a lexislación cooperativa, a excepción das leis das Comunidades de Madrid, Cataluña e Valenciana que difiren toda a regulación do dereito a percibir anticipos a conta o que acorde a Asemblea Xeral (art. 105.3 LCCM), ou determinen os estatutos e o regulamento de réxime interno (arts. 116.2 LCCAT e 89.3.g LCCV). Na doutrina, sobre o concepto de anticipo laboral ou societario ou avance de xestión: LLOBREGAT HURTADO, M^a. L., *Mutualidad... op. cit.*, pág. 197 e ss.; TRUJILLO DÍEZ, I. J., *Cooperativas de Consumo y Cooperativas de Producción*, Pamplona, 2000, pp. 131 a 137. FAJARDO GARCÍA, I. G., *La gestión económica de la cooperativa: responsabilidad de los socios*, Madrid, 1997, páx. 242 nega o carácter reintegrable do anticipo na contía do salario mínimo interprofesional.

⁹⁶ Isto último é o que sucede na LCCAT, LCPV, e LCG, nas que o anticipo percibido se considera gasto deducible aos efectos de determinar os resultados do exercicio ou excedentes netos da cooperativa.

⁹⁷ Véxase a STS (Social) de 15 de xuño de 1992 (a Lei 9728/1992) sobre acordo social de condicionar a obrigación de aboamento de retornos e o aprazamento por razóns de liquidez do pago de anticipos. Non obstante, o art. 105.1 LCG dispón que “en ningún caso” o anticipo poderá ser inferior ao salario mínimo interprofesional”.

prazo non superior a un mes, na contía que estableza a Asemblea Xeral e segundo a súa participación na actividade cooperativizada (arts. 100.1 LCCeL, 105.4 LCC-LM, 80.4 LC, 102.4 LCIB).

En canto á contía do anticipo hai para todos os gustos. Algunhas leis de cooperativas non establecen ningunha restrición ao importe que poida acordar a Asemblea Xeral. Outras, con todo, seguen esixindo que o anticipo acordado sexa similar ás retribucións normais na zona e sector de actividade segundo a súa categoría profesional e a xornada laboral realizada⁹⁸. E un terceiro grupo de leis de cooperativas impiden que poida ser inferior ao salario mínimo interprofesional en cómputo anual⁹⁹. Non parece que exista límite legal á contía máxima do anticipo, aínda que haberá que ter en conta, desde a perspectiva substantiva, que a propia lexislación cooperativa só considera gasto deducible para a determinación do excedente os anticipos non superiores ás retribucións salariais satisfeitas na zona e para o sector de actividade¹⁰⁰. Ademais, desde a óptica fiscal, este mesmo parámetro (“retribucións normais no mesmo sector de actividade”) é utilizado para a cualificación da CTA como cooperativa especialmente protexida (art. 8.2 LRFC), e para a valoración das operacións cooperativizadas aos efectos de determinar a base imponible do imposto de sociedades (art. 15.2 LRFC).

C).- Calendario socio laboral

Segundo a lei de cooperativas aplicable, os estatutos (a regulación básica), o regulamento de réxime interno ou, no seu defecto, a Asemblea

⁹⁸ Arts. 105.1 LCG e 113.6 LSCEX.

⁹⁹ Arts. 113.6 LSCEX, 105.4.c) LCCM, 72.7 LCAR, 105.1 LCG e 99.6 LCPV. Igual o art. 104 LCLR, malia que matiza que por dificultades económicas a Asemblea Xeral pode acordar, “con carácter transitorio”, a redución por debaixo deste límite. O art. 89.3.g) LCCV impón que sexa “equivalente ao salario medio da zona, sector e categoría profesional correspondentes” cando a CTA manteña máis do 80% da súa facturación anual cun único cliente ou único grupo de empresas. Igual o art. 105.4.c) LCCM.

¹⁰⁰ Así, con algunhas diferenzas terminolóxicas, os arts. 49.1.d) LFCN, 61.3.a) LSCEX, 66.2.a) LCG, 67.3.a) LCCV, 89.2.a) LSCA, 66.2.a) LCPV. Na LCCM o importe dos anticipos societarios debe ser proporcional aos ingresos cooperativos (art. 59.4). Polo contrario, non establecen límite aos anticipos deducibles como gasto, os arts. 57.2.a) LC e LCAR, 71.3.b) LCLR, 73.2.a) LCCeL, 67.3.a) LCC-LM, 65.1.b) LCCAT, e 79.2.a) LCIB. Non obstante, a doutrina entende que dos principios configuradores da sociedade cooperativa se deduce a existencia dese límite: TRUJILLO DÍEZ, *Cooperativas...op. cit.*, páx. 132 e s.

Xeral, ou a proposta do Consello Reitor anualmente a Asemblea Xeral¹⁰¹ aprobará o tempo de traballo ou calendario socio laboral, que comprenderá a duración da xornada de traballo, o descanso mínimo semanal entre xornada e xornada, permisos, festas e vacacións anuais. Na LC (art. 83) e na LCLR (art. 106.2), a regulación cooperativa do calendario socio laboral debe respectar unhas normas mínimas que, aínda que tomadas do dereito laboral (arts. 34 a 38 ET), son moito máis concisas e en ocasións menos protectoras. A regulación contida no art. 83 LC (que reproduce o art. 121 LGC de 1978) é dereito de contido mínimo para as CTA sometidas á LCAR (art. 73), á LCCV (art. 89.3) e á LCCM (art. 106.3). Tamén parece obrigado aplicar supletoriamente o art. 83 LC, en base ao art. 149.3 CE, á CTA sometidas á LFCN e á LCPV. Nas restantes leis autonómicas de cooperativas, esta función de dereito de mínimos cumprea directamente a regulación laboral¹⁰².

Pois ben, o art. 83.1 LC establece as normas mínimas seguintes: a) entre o final dunha xornada e o comezo da seguinte, mediarán como mínimo 12 horas (art. 34.3 ET); b) os menores de dezaioito anos non poderán realizar máis de corenta horas de traballo efectivo á semana¹⁰³; c) respectaranse, polo menos, como festas, a da Natividade do Señor, aninovo, 1 de maio e 12 de outubro, salvo nos supostos excepcionais que o impida a natureza da actividade empresarial que desenvolve a cooperativa¹⁰⁴; d) as vacacións anuais e, polo menos, as festas expresadas no apartado c) serán retribuídas a efectos deste anticipo societario; e) as vacacións anuais dos menores de dezaioito anos e dos maiores de sesenta anos terán unha duración mínima dun mes¹⁰⁵.

¹⁰¹ A aprobación anual pola Asemblea Xeral é imposta nos arts. 106.2 LCLR, 107.1 LCG, e 104.2 LCIB.

¹⁰² Arts. 103 LCCeL, 116.3 LCCAT, 123.1 LSCA, 115 LSCEX, 107.1 LCG, 104.4 LCIB, 105.1 LCC-LM, e 106.11 LCLR.

¹⁰³ O art. 34.3 ET establece un límite diario de 8 horas, respectando sempre o límite das 40 horas semanais. Como na LC este límite só se establece para os socios menores de 18 anos, pódese entender que non hai límite de horas extraordinarias para os maiores de 18, salvo o que resulta de respectar o descanso de 12 horas entre xornada e xornada. O art. 34.4 ET regula o tempo de descanso cando a xornada diaria continuada exceda de seis horas, sobre o que nada establece a LC.

¹⁰⁴ Coinciden coas festas nacionais que o art. 37.2 ET obriga a considerar como festas laborais non recuperables e retribuídas, permitindo que poidan ser ata 14 días ao ano.

¹⁰⁵ Esta regulación das vacacións é moito menos proteccionista que a contida no art. 38 ET para todos os traballadores por conta allea, e non só para os menores de 18 e maiores de 60 anos.

En materia de permisos, seguindo parcialmente o art. 37.3 ET, o art. 83.2 LC establece cinco supostos (ampliados pola cooperativa), de tal forma que o socio traballador, previo aviso e xustificación, terá dereito a ausentarse do traballo por algún dos motivos e polo tempo seguinte: a) quince días naturais en caso de matrimonio; b) dous días nos casos de nacemento de fillo ou doenza grave ou falecemento de parentes ata o segundo grao de consanguinidade ou afinidade. Cando, con tal motivo, o socio traballador necesite facer un desprazamento, ao efecto, o prazo será de catro días; c) un día por traslado do domicilio habitual; d) polo tempo indispensable para o cumprimento dun deber inescusable de carácter público e persoal; e) para realizar funcións de representación no movemento cooperativo.

D).- Réxime disciplinario socio laboral ou por faltas na prestación do traballo

As normas de disciplina social forman parte do contido mínimo obrigatorio dos estatutos de toda cooperativa, calquera que sexa a súa clase, calquera que sexa a lei cooperativa aplicable. Pero a maioría destas leis¹⁰⁶, ademais, obrigan a que nos estatutos¹⁰⁷ (ou no regulamento de réxime interno ou por acordo da Asemblea Xeral)¹⁰⁸ da CTA se estableza o réxime disciplinario dos socios traballadores polas faltas que poidan producirse na prestación do traballo. O poder de autorregulación é máximo nalgunhas leis¹⁰⁹, e noutras atópase escasamente limitado por unhas poucas normas imperativas, que consideramos deben ser completadas (e interpretadas) coas normas xerais de disciplina social. En todo caso, a regulación cooperativa das normas de disciplina social do socio traballador debe estar presidida polos principios de legalidade, tipicidade, irretroactividade e interpretación restritiva típicos do dereito sancionador¹¹⁰.

¹⁰⁶ Só a LCCAT e a LCC-LM someten ao socio traballador ás normas xerais de disciplina social. Tamén a LCCV, aínda que introduce un catálogo propio de faltas graves para os socios traballadores e de traballo (arts. 23.3 e 89.6).

¹⁰⁷ Esixen regulación estatutaria os arts. 64.9 LFCN, 105.3.b) LCCM, 102 LCCeL, 122 LSCA

¹⁰⁸ Admítese, con distinto alcance, nos arts. 108.1 LCG, 116.1 LSCEX, 73 LCAR, 105 LCIB, 82.1 LC, 108.1 LCLR, 102.1 LCPV.

¹⁰⁹ Arts. 106.3.b) LCCM e 64.9 LFCN.

¹¹⁰ STS de 28 de decembro de 2000 (a Lei 1239/2000).

A competencia sancionadora corresponde, en principio, ao Consello Reitor¹¹¹, que é o único que pode acordar a expulsión ou exclusión do socio traballador, que é obxecto dun procedemento separado. O acordo de expulsión (ao igual que as demais sancións disciplinarias) é recorrible ante o Comité de recursos ou, no seu caso, directamente ante a Asemblea Xeral, que deberá pronunciarse no prazo (legal ou estatutario¹¹²) establecido ao efecto. O devandito acordo de expulsión só será executivo desde que se notifique a súa ratificación polo correspondente órgano¹¹³, ou desde que transcorra o prazo para recorrer, pero o Consello Reitor poderá acordar suspender provisionalmente o socio traballador no seu emprego, conservando todos os seus dereitos económicos como se seguise prestando o seu traballo¹¹⁴, e incluso nos seus dereitos políticos ou calidade de socio segundo a lei de cooperativas aplicable¹¹⁵. Esgotada a vía interna¹¹⁶ ou transcorrido o prazo para recorrer, o acordo de expulsión será executivo aínda que non firme, pois o socio traballador expulsado pode recorrer ante a xurisdición da orde social, dentro do prazo previsto pola normativa procesual laboral.

E).- Afiliación á Seguridade social e prestación por desemprego

O actual sistema de opción instaurouse (para as CTA) coa Orde ministerial de 25 de marzo de 1963, reguladora do regulamento xeral de mutualismo, que viña a poñer fin a un continuo vaivén normativo de

¹¹¹ O art. 108.2 LCG expresa que é indelegable, polo contrario o art. 122.2 LSCA regula a súa delegación, e admítase nos arts. 102.2 LCCeL, 105.3.b) LCCM, 116.1 LSCEX, 105.2 LCIB, 82.1 LC, 102.2 LCPV.

¹¹² O art. 122.4 LSCA declara aplicable en materia de procedemento a lexislación laboral.

¹¹³ Os arts. 82.3 LC, 108.7 LCG e 105.3 LCIB consideran estimado o recurso se o órgano competente non resolve (e notifica) de forma expresa no prazo.

¹¹⁴ Os arts. 102.3 LCPV e 102.2 LCCeL matizan que conservará provisionalmente o seu dereito ao anticipo como se estivese prestando o seu traballo; isto é, parece que pode ser suspendido noutros dereitos económicos como o dereito ao retorno. Véxase a STS de 28 de decembro de 2003, comentada por LAMBEA RUEDA, A, en *Cuardenos Civitas de Jurisprudencia Civil*, nº 56, 2001, pp. 557 a 576.

¹¹⁵ Por exemplo, fronte á anterior regulación da LGC de 1987, os arts. 17.5 LC e 18.5 LC permiten suspender cautelarmente o socio traballador nos seus dereitos e obrigacións como socio se así o prevén os estatutos, agás no dereito de voto na Asemblea Xeral.

¹¹⁶ Así o existen expresamente, en sede de CTA, os arts. 109.3 LCLR, 102.4 LCCeL, 87.3 LC, 89.8 LCCV; por iso, mentres tanto, queda en suspenso o cómputo de prazos de prescripción ou caducidade para exercer accións ou afirmar dereitos. Véxase a STSJ de Cataluña (Social) de 5 de abril de 2001 (a Lei 7402/2001).

inclusiones e exclusiones dos socios traballadores no Réxime xeral da Seguridade Social. A pesar de que a Lei da Seguridade Social de 21 de abril de 1966 anunciaba “un réxime especial da Seguridade Social para os socios traballadores de cooperativas de produción” (art. 12.2.g), diversas normas posteriores (en especial, o Decreto de 13 de agosto de 1971) foron perfilando o réxime de opción, que finalmente se consolidou como réxime definitivo ao autorizar a disposición adicional 4ª.6 da LGC de 1987 ao Goberno para regular o “alcance, termos e condicións da opción prevista” na disposición adicional 4ª da propia lei. A disposición adicional 4ª do Texto refundido da lei de Seguridade Social, aprobado polo RD lexislativo 1/1994, de 20 de xuño, produciu a derogación da disposición adicional 4ª da LGC, pero mantén o sistema de opción, sinalando no seu número 1º o seguinte:

“Os socios traballadores das cooperativas de traballo asociado gozarán dos beneficios da Seguridade Social, podendo optar a cooperativa entre as modalidades seguintes: a) como asimilados a traballadores por conta allea. Estas cooperativas quedarán integradas no Réxime xeral ou nalgún dos réximes especiais da Seguridade Social, segundo proceda, de acordo coa súa actividade; b) como traballadores autónomos no Réxime Especial correspondente.

As cooperativas exercerán a opción nos estatutos, e só poderán modificar a opción nos supostos e condicións que o Goberno estableza”¹¹⁷.

Esta norma foi obxecto de desenvolvemento regulamentario, a través do: a) RD 225/1989, de 3 de marzo, sobre condicións de incorporación ao sistema seguridade social dos socios traballadores de cooperativas de traballo asociado, b) do Regulamento xeral sobre inscrición de empresas e afiliación, altas, baixas e variacións de datos de traballadores na Seguridade Social, aprobado polo RD 84/1996, de 26 de xaneiro, e c) do Regulamento xeral sobre cotización e liquidación doutros dereitos da Seguridade Social, aprobado polo RD 2064/1995, de 22 de decembro. Precisamente, ambos os regulamentos xerais foron modificados polo RD 1278/2000, de 30 de xuño, co obxecto de que o Goberno cumprise o mandato imposto pola disposición final 6ª da LC de adaptar as disposicións de Seguridade Social previstas

¹¹⁷ Esta opción só é posible nas CTA e naquelas clases que se sometan ao seu réxime xurídico, pois a disposición adicional 4ª.2 asimila os socios traballadores das cooperativas de explotación comunitaria da terra a traballadores por conta allea. Ademais, a Disposición adicional 4ª.3 sinala que os socios traballadores as CTA e daquelas non son beneficiarios das prestacións do FOGASA, polo que non están obrigados a cotizar ao devandito fondo; véxase a STSJ de Cantabria (Social) de 15 de decembro de 1998.

para a contratación a tempo parcial para a súa aplicación ás sociedades cooperativas¹¹⁸. Desta normativa, en especial do RD 225/1989, queremos destacar que a opción compete á CTA, que poderá cambiar de Réxime de Seguridade Social, previa modificación dos estatutos e para todos os socios, unha vez transcorridos cinco anos desde a opción anterior. Se optou polo Réxime Xeral dos socios traballadores por conta allea, a CTA responde solidariamente da obrigación de cotización dos socios traballadores, e de todas as obrigacións que en materia de Seguridade Social son atribuídas aos empresarios¹¹⁹. De optar polo Réxime de autónomos, a CTA será responsable subsidiaria da obrigación de cotización dos seus socios traballadores asimilados a traballadores por conta propia¹²⁰.

En materia de prestación por desemprego, a pesar de que se recoñecía aos socios traballadores o dereito a gozar dos beneficios da Seguridade Social, a falta dunha regulación específica facilitou que os tribunais denegaran de forma sistemática ao socio traballador das CTA o dereito á prestación de desemprego¹²¹. Esta discriminación comezou a desaparecer coa aprobación do RD 1043/85, de 19 de xuño, polo que se amplía a protección por desemprego aos socios traballadores de cooperativas de traballo asociado. De acordo con esta norma regulamentaria, terán dereito a percibir a prestación de desemprego os socios traballadores das CTA incluídos no Réxime xeral da Seguridade Social, ou nalgún dos réximes especiais que teñan prevista tal continxencia, que cesaran de forma definitiva na prestación do seu traballo, perdendo os dereitos económicos derivados directamente da devandita prestación, por: a) expulsión improcedente da cooperativa declarada xudicialmente, ou b) por baixa obrigatoria por causas económicas, técnicas, organizativas, de produción ou derivadas de forza maior, constatadas pola autoridade laboral competente, así como por cesar na prestación do seu traballo durante o período de proba, por decisión unilateral da cooperativa. Esta protección por desemprego foi posteriormente ampliada polo RD 42/1996, de 19 de

¹¹⁸ Véxase SÁNCHEZ CABANELAS, I., “Alta a tempo parcial dos socios traballadores nas cooperativas de traballo asociado segundo o RD 1278/2000”, *Cooperativismo e Economía Social*, nº 23, 2001, pp. 125 a 127.

¹¹⁹ Conforme á doutrina da STS (Cont-Adm) de 25 de xaneiro de 1999 (Ar. 322), os socios traballadores que traballan noutra empresa por conta da cal están dados de alta no Réximen xeral da Seguridade Social, tamén deben ser dados de alta neste réximen pola CTA se esta é a opción efectuada nos estatutos.

¹²⁰ Corresponden aos socios traballadores as obrigacións de afiliación, alta e cotización: STS (Cont-Adm) de 17 de outubro de 1992 (a Ley 5159-5/1993).

¹²¹ ORTIZ LALLANA, M^a. C., *La prestación...op. cit.*, pp. 121 a 125.

xaneiro, aos socios traballadores (incluídos no Réxime xeral da Seguridade Social, ou nalgún dos réximes especiais que teñan prevista tal continxencia) que por causas económicas, tecnolóxicas (técnicas, organizativas ou de produción conforme ao art. 47 ET) ou derivadas de forza maior, constatada pola autoridade laboral, se encontren en situación de: a) cesamento temporal, ou b) de redución temporal de xornada en polo menos unha terceira parte. Desta regulación queremos resaltar que os socios traballadores de duración determinada, e os indefinidos adscritos ao Réxime de autónomos, carecen de dereito á prestación de desemprego. Tamén, que a diferenza dos traballadores por conta allea (art. 51.8 ET), e agás que os estatutos da CTA dispoñan outra cousa, o socio traballador dado de baixa obrigatoria por causas económicas, técnicas, organizativas de produción ou de forza maior non ten dereito a ningún tipo de indemnización¹²².

F).- Vicisitudes modificativas e extintivas da relación de traballo asociado

a).- Suspensións e excedencias

Ao igual que na relación laboral, o socio traballador pode ser temporalmente suspendido na súa obrigaón e dereito a prestar o seu traballo, polo tempo máximo fixado polo Consello Reitor¹²³, e con perda dos dereitos e obrigaóns económicas derivados da prestación de traballo, aínda que co dereito a reincorporarse ao seu posto de traballo unha vez cesara a causa de suspensión¹²⁴. Os demais efectos adicionais e particularidades da suspensión temporal dependen da concreta causa que a motive. Segundo a Lei de cooperativas aplicable, as causas de suspensión estarán tipificadas nos estatutos¹²⁵ e/ou na propia lei¹²⁶.

¹²² Así a STSJ de Madrid de 15 abril de 1989 (Ar. 3338) e (en caso de falecemento do socio) a STSJ de Galicia (Social) de 23 de outubro de 1999 (a Lei 3875/1996).

¹²³ A LGC de 1987 limitaba a tres anos a duración máxima da suspensión. Ningunha das leis de cooperativas vixentes contén norma similar, sendo posibles situacións nas que a CTA pode ter máis asalariados (que non computan por substituír a socios traballadores en suspensión ou excedencia) que socios traballadores.

¹²⁴ Arts. 45 a 48 ET e arts. 84 LC, 106 LCC-LM, 104 LCCeL, 124 LSCA, 107 LCIB, 106.5 LCLR.

¹²⁵ Os arts. 101.2 LCPV, 89.3.f) LCCV, 107.1 LCG, 64.8 LFCN, 116.2 LCCAT, sen ningunha restrición, remiten aos estatutos a regulación das excedencias e de calquera causa de suspensión ou extinción da relación de traballo asociado. O art. 73 LCAR tamén se remite aos estatutos, pero respectando a regulación da LC. O art. 115 LSCEX declara directamente aplicable como dereito mínimo a lexislación laboral, mellorable polos

As causas de suspensión previstas na lexislación cooperativa son:

- a) Incapacidade temporal do socio traballador. A falta de regulación cooperativa, que se entende por incapacidade temporal determinao o dereito laboral común, conforme ao cal a declaración do socio en situación de grande invalidez ou de invalidez permanente total ou absoluta dará lugar á baixa obrigatoria xustificada (art. 49.1.e) ET). Igual norma contén o parágrafo 2º, do art. 84.2 LC.
- b) Maternidade ou paternidade do socio traballador, risco durante o embarazo, e adopción ou acollida preadoptivo ou permanente de menores de cinco ou seis anos¹²⁷. Só o art. 106.1.b) LCC-LM reproduce literalmente o art. 45.1.d) ET, cuxo art. 48.4 e 5 regula o tempo de suspensión de cada suposto, como e cando se pode gozar. Estes preceptos laborais foron modificados pola Lei 39/1999, de 5 de novembro, para promover a conciliación da vida familiar e laboral das persoas traballadoras, que na súa disposición adicional 1ª establece: “poderán acollerse aos beneficios establecidos nesta lei, os socios traballadores ou socios de traballo das cooperativas e traballadores das sociedades laborais, durante os períodos de descanso por maternidade, risco durante o embarazo, con independencia do réxime de afiliación á Seguridade Social en que estivesen incluídos, coas peculiaridades propias da relación societaria”.
- c) Privación de liberdade do socio traballador, mentres non exista sentenza condenatoria. Conforme á xurisprudencia laboral relativa ao art. 45.1.g) ET, se o socio é sobresido ten dereito a reincorporase á cooperativa, e firme a sentenza condenatoria producirase a baixa

estatutos. O art. 105.4.e) LCCM declara aplicable con carácter de inderrogable a normativa estatal sobre excedencias por maternidade, paternidade, adopción de menores e igualdade de trato para a muller, mentres que o art. 106.3.f) remite as causas de suspensión ao que dispoñan os estatutos. Nada dispón sobre a extinción da relación de traballo asociado.

¹²⁶ Os arts. 84 LC, 104 LCCeL, 124 LSCA, 107 LCIB, 106.5 LCLR e 106 LCC-LM conteñen unha lista de causas de suspensión temporal, que os estatutos poden ampliar e mellorar. Máis problemática é a posibilidade de que as partes pactan a suspensión á marxe das causas legais e estatutarias; CHAVES RIVAS, A., “De las clases...op. cit.”, páx. 614 admíteo, mentres que MORGADO PANADERO, P., “El régimen laboral y de Seguridad Social de los trabajadores en las cooperativas de trabajo asociado”, *Actualidad Laboral*, nº 28, 2002, páx. 576, sostén que a LC o prohíbe.

¹²⁷ Menores de 5 anos na LCLR, a LSCA e a LC, e menores de 6 anos na LCC-LM, e LCIB. O risco de embarazo recóllese só no art. 106.1.b) LCC-LM. O art. 104.1.b) LCC-LM remite a regulación desta causa ao disposto na lexislación laboral.

obligatoria xustificada do socio por imposibilidade de prestar o traballo.

- d) Por razóns disciplinarias, se o prevén os estatutos.
- e) Causas económicas, técnicas, organizativas ou de produción, ou de forza maior temporal. Para que esta suspensión sexa efectiva, a Asemblea Xeral¹²⁸ terá que declarar a necesidade de que, por algunha destas causas, pasen á situación de suspensión todos ou parte dos socios traballadores, así como o tempo de duración da suspensión. Se a suspensión non é colectiva, a Asemblea terá que determinar o número concreto de socios suspendidos, designándoos nominalmente, e os criterios obxectivos seguidos para a determinación. Os socios afectados poderán solicitar a baixa voluntaria, que se cualificará como xustificada¹²⁹.
- f) Cumprimento do servizo militar, obrigatorio ou voluntario, ou servizo social substitutivo.
- g) As consignadas validamente nos Estatutos.
- h) Excedencia forzosa, por designación ou elección para cargo público ou no movemento cooperativo, que imposibilite a asistencia ao traballo do socio traballador¹³⁰.

Os socios traballadores incursos nalgunhas destas causas de suspensión ou de excedencia forzosa conservarán o resto dos seus dereitos e obrigacións como socio, salvo aqueles suspendidos por razóns

¹²⁸ Os arts. 84.3 LC e 74.1 LCAR permiten a delegación estatutaria desta competencia. O art. 104.3 LCCeL especifica que será a proposta do Consello Reitor. Os arts. 106.3 LCC-LM, 124.3 LSCA esixen expresamente votación secreta. O art. 118.1 LCCAT condiciona o acordo da Asemblea a que a causa “afecte substancialmente ao bo funcionamento da cooperativa”. Esta causa de suspensión tamén se regula, no sentido indicado no texto, nos arts. 117.1 LSCEX, 107.3 LCG e 103.1 LCPV.

¹²⁹ Así o din expresamente os arts. 106.3 LCC-LM, 124.3 LSCA, 107.2 LCIB, e 106.6 LCLR.

¹³⁰ A LCCeL e a LC someten a estes socios a un réxime xurídico particular, por canto conservarán os dereitos e obrigacións establecidos na lei para os socios, excepto o dereito a percibir anticipos e retornos, o dereito ao voto e a ser elixido para ocupar cargos nos órganos sociais, debendo gardar segredo sobre aqueles asuntos e datos que poidan prexudicar os intereses sociais da cooperativa, e se durante a súa suspensión, a Asemblea Xeral acordase a realización de novas contribucións obrigatorias, estarán obrigados a realizalas no momento do seu reingreso. O art. 107.4 LCG sinala que a súa incorporación se producirá nun prazo non superior a un mes desde o cesamento da causa. Igual o art. 84.2 LC, que estende este prazo aos socios suspendidos por estar prestando o servizo militar.

disciplinarias e por privación de liberdade¹³¹. Ademais, algunhas leis de cooperativas permiten que os estatutos ou por acordo da Asemblea Xeral se limiten estes dereitos nos casos de suspensión por exercicio de cargo público ou no movemento cooperativo ou polas causas previstas nos estatutos¹³². Tamén hai que ter presente que nalgúns destes supostos, a lexislación cooperativa permite á CTA substituír os socios traballadores en suspensión ou excedencia forzosa mediante traballadores asalariados de duración determinada¹³³.

A CTA tamén poderá prever e regular causas de excedencia voluntaria. Segundo a lei de cooperativas aplicable, a capacidade de autorregulación nesta materia pode estar ou non limitada pola necesidade de respectar unhas normas mínimas, distintas tamén segundo a lei de aplicación. Os estatutos (arts. 107.5 LCIB, 124.6 LSCA e 106.9 LCLR)¹³⁴, ou o Regulamento de réxime interno (art. 84.6 LC) ou por acordo da Asemblea Xeral (art. 104.6 LCCeL) estableceranse os dereitos e obrigacións do socio en excedencia voluntaria, aínda que conforme á LC e á LCCeL esta regulación cooperativa debe respectar as seguintes normas: a) non terán dereito a reserva do posto de traballo, senón un dereito de preferente reingreso nas vacantes dos postos de traballo iguais ou similares ao seu, e b) terán os dereitos e obrigacións dos socios en excedencia forzosa.

b).- Sucesión de empresas, contratas e concesións administrativas

A relación de traballo asociado pode verse alterada ou extinguida por causas que non teñen a súa orixe na persoa do socio traballador senón por situacións que afectan a cooperativa como empresario. Ao respecto, a lexislación cooperativa, con algunha diferenza, regula os supostos de sucesión de empresa ou adquisición pola CTA da titularidade dunha empresa, centro de traballo ou unidade produtiva autónoma, e o cesamento da CTA, por causas non imputables á mesma, nunha contrata de servizos ou concesión administrativa facéndose cargo un novo empresario dos seus

¹³¹ O art. 104.4 LCCeL parece indicar que o socio traballador suspendido por privación de liberdade perde todos os seus dereitos como socio. O art. 84.5 LC equipara o réxime dos socios traballadores privados de liberdade a socio en situación de excedencia forzosa.

¹³² Arts. 106.4 LCC-LM, 106.7 LCLR, 107.3 LCIB. O art. 124.4 LSCA amplía esta facultade á suspensión por cumprimento do servizo militar.

¹³³ Esta cuestión é tratada *supra* no punto 3.B.b.3).

¹³⁴ Estes preceptos restrinxen as excedencias voluntarias aos socios traballadores con polo menos dous anos de antigüidade, mentres que o art. 46.2 ET só esixe un ano de antigüidade na empresa.

dereitos e obrigacións laborais¹³⁵. Á regulación cooperativa de ambos os supostos xa nos referimos *supra* no punto 3.B.b.1), ao que nos remitimos, así como tamén ao disposto no art. 44 ET¹³⁶. Só debemos resaltar que a lexislación cooperativa, a diferenza da laboral, non regula outras figuras xurídicas que afectan a relación de traballo asociado, como a cesión de traballadores, que os tribunais resollen aplicando o art. 43 ET¹³⁷.

c).- Extinción da relación de traballo asociado: baixa obrigatoria por causas económicas, técnicas, organizativas ou de produción ou derivadas de forza maior

A extinción da relación de sociedade que existe entre o socio traballador e a cooperativa leva aparellada a extinción da relación de traballo asociado que nace dela. En consecuencia, a decisión do socio de darse voluntariamente de baixa, ou a baixa obrigatoria acordada polo Consello Reitor, produce necesariamente o cesamento definitivo na prestación de traballo cooperativizada. A baixa, voluntaria e obrigatoria, e as causas de expulsión da cooperativa regúlanse nas leis de cooperativas, con carácter xeral, para todos os socios e para toda clase de cooperativas, aínda que as CTA contan en toda a lexislación cooperativa cun suposto específico: a baixa obrigatoria por causas económicas, técnicas, organizativas ou de produción, ou derivadas de forza maior.

Ningunha das leis de cooperativas que regulan esta causa de baixa obrigatoria determina que se entende por causas económicas, técnicas, organizativas ou de produción, ou de forza maior¹³⁸. A asimilación conceptual ao despedimento colectivo do art. 51 ET, permitiríanos entender que concorren estas causas cando “a adopción das medidas propostas contribúa, se as aducidas son económicas, a superar unha situación económica negativa da empresa ou, se son técnicas, organizativas ou de produción, a garantir a viabilidade futura da empresa e do emprego na

¹³⁵ Sobre o concepto de sucesión de empresa, véxase a STSJ de Andalucía de Granada (Social) de 15 de outubro de 1997 (a Lei 1216/1997), e sobre a sucesión de empresa por cambio de contrata ou titularidade dunha concesión administrativa, sen transmisión da infraestrutura básica, a STSJ das Illas Baleares (Social) de 16 de novembro de 1998 (a Lei 5179/1999).

¹³⁶ Con maior detalle en: ORTIZ LALLANA, M^a. C., *La prestación...op. cit.*, pp. 75 a 77.

¹³⁷ Véxase entre as máis recentes, a STSJ de Castela-A Mancha (Social) de 14 de xullo de 2000 (a Lei 223053/2000).

¹³⁸ Regulan esta causa de baixa todas as leis menos a LCMM, la LFCN e a LCCV, respecto das cales é de aplicación supletoria a LC.

mesma a través dunha mellor adecuada organización dos recursos”. Non obstante, a lexislación cooperativa parece máis esixente por canto permite entender que a adopción do acordo de baixa dos socios traballadores debe ser necesario, calquera que sexa a causa existente, “para manter a viabilidade empresarial da cooperativa”¹³⁹; isto é, non chega con que exista algunha das causas de referencia se a viabilidade empresarial da cooperativa non está comprometida¹⁴⁰.

Compete á Asemblea Xeral, en primeira instancia, valorar se existe algunha destas causas e acordar, no seu caso, se é necesario reducir con carácter definitivo o número de postos de traballo da cooperativa ou modificar a proporción das cualificacións profesionais do colectivo que a integra, en cuxo caso a Asemblea¹⁴¹ debe determinar o número e identidade dos socios traballadores que deben darse de baixa, que terá a consideración de baixa obrigatoria xustificada. Co propósito de non agravar a situación económica do socio cesante por causas que non se lle poden imputar, a lexislación cooperativa modifica a regulación xeral do reembolso das contribucións ao capital social. Neste punto, a regulación varía notablemente segundo cal sexa a lei cooperativa aplicable. Algunhas leis obrigan á devolución inmediata ao socio de todas as súas contribucións ao capital social (arts. 103.2 LCPV, 117.2 LSCEX, 107.3 LCG¹⁴²), ou permiten o seu adiamento ata un ano como máximo (art. 108.2 LCIB), salvo que os estatutos, desde a constitución da CTA ou cunha antelación non inferior a dous anos desde a data das baixas, estableceran expresamente que non sexa de aplicación este prazo especial de reembolso (arts. 107.3

¹³⁹ Esta condición non se esixe para suspender temporalmente a prestación de traballo do socio traballador por estas mesmas causas, salvo no art. 74.1 LCAR. Para a baixa obrigatoria esíxena expresamente os arts. 85.1 LC, 74.1 LCAR, 105.1 LCCeL, 125.1 LSCA, 107.1 LCC-LM, 108.1 LCIB, 106.10 LCLR, 117.2 LSCEX, 103.2 LCPV, e 118.2 LCCAT. Polo contrario, o art. 107.3 LCG non a recolle.

¹⁴⁰ Neste sentido: CABEZA PEREIRO, J., “Baixas obrigatorias e suspensións colectivas –por causas económicas, tecnolóxicas e de forza maior– dos socios das cooperativas de traballo asociado, e percepción de prestacións de desemprego”, *Cooperativismo e Economía Social*, nº 9, 1994, páx. 60.

¹⁴¹ Os arts. 107.1 LCC-LM, 125.1 LSCA esixen que sexa en votación secreta. O art. 85.1 LC permite que nos estatutos se atribúa ao Consello Reitor esta competencia de designar os socios concretos. O art. 107.1 LCC-LM permite á Asemblea Xeral delegar esta competencia no Consello Reitor. Tamén permite a delegación estatutaria o art. 105.1 LCCeL.

¹⁴² A xurisprudencia e a doutrina interpretan que o termo “inmediata” se entende como posterior á baixa efectiva: STCT de 22-2-1989 (Ar. 443); CABEZA PEREIRO, J., “Baixas obrigatorias...op. cit.”, páx. 59.

LCC-LM, 125.3 LSCA). Outras, polo contrario, distinguen entre contribucións voluntarias e obrigatorias ao capital social, concedendo ao socio un dereito ao reembolso inmediato das súas contribucións voluntarias, e sometendo a devolución das contribucións obrigatorias a un prazo máximo de dous anos, inferior ao permitido con carácter xeral para a baixa do socio (arts. 118.3 LCCAT, 85.2 LC, 106.10 LCLR¹⁴³), que algunhas leis obrigan a pagar mensualmente (arts. 85.2 LC, 106.10 LCLR, 105.2 LCCeL), e incluso a que se devolvan no período económico en que se produce a baixa se a CTA ten “dispoñibilidade de recursos económicos obxectivables” (arts. 85.2 LC, 106.10 LCLR, 105.2 LCCeL). En calquera caso, os importes pendentes de reembolso reportarán o interese legal do diñeiro que de forma anual deberá aboarse ao ex socio¹⁴⁴, ao que algunhas das leis de cooperativas recoñecen o dereito ao reingreso, de crearse novos postos de traballo de contido similar ao que ocupaban nos dous anos seguintes á baixa¹⁴⁵, que non existe na lexislación laboral nin na LC, nin tampouco na LCCAT.

Aínda que non todas as leis de cooperativas, algunhas someten á autoridade laboral competente a constatación da existencia da causa alegada pola Asemblea Xeral para acordar a baixa de todos ou parte dos socios traballadores (arts. 108.1 LCIB, 106.10 LCLR, 107.2 LCC-LM, 125.2 LSCA). Unha previsión legal que é congruente coa preceptiva intervención da autoridade laboral no trámite do recoñecemento da prestación de desemprego (art. 4 RD 1043/1985)¹⁴⁶.

G).- Cuestións contenciosas

A dual condición ou calidade dos socios traballadores ten tamén o seu reflexo en caso de conflito coa CTA, ao atribuír toda a lexislación cooperativa ou coñecemento da cuestión contenciosa á competencia de distintas ordes xurisdicionais; á xurisdición civil (aos xulgados do

¹⁴³ Os arts. 105.2 LCCeL e 74.2 LCAR permiten que os estatutos amplíen este prazo ata un máximo de catro anos.

¹⁴⁴ Así se recoñece expresamente nos arts. 85.2 LC, 106.10 LCLR, 105.2 LCCeL, 74.2 LCAR.

¹⁴⁵ Dous anos nos arts. 103.2 LCPV, 117.2 LSCEX, 108.2 LCIB, e tres anos no art. 107.3 LCG.

¹⁴⁶ O art. 118.5 LCCAT sinala que se a autoridade laboral competente para o recoñecemento da prestación de desemprego non declara tal situación porque non se constatan as causas aducidas pola Asemblea Xeral para a suspensión ou baixa obrigatoria, o socio/s afectados reingresarán na cooperativa.

mercantil) compétenlle as controversias relacionadas cos dereitos e obrigacións derivados da condición de socio, e aos órganos da xurisdición social cantas cuestións contenciosas se susciten entre a CTA e o socio traballador relacionadas cos dereitos e obrigacións derivados da prestación de traballo como actividade cooperativizada. Actualmente, esta atribución de competencia á xurisdición social establécese no art. 2.ñ) do RD lexislativo 2/1995, de 7 de abril, polo que se aproba o Texto refundido da lei de procedemento laboral, que concorda coa que conteñen a maior parte das leis de cooperativas¹⁴⁷. Algunhas das leis autonómicas especifican que cuestións quedan sometidas ao coñecemento dos órganos xurisdicionais da orde social por afectar exclusivamente a especial relación socio-laboral entre a CTA e os socios traballadores, que non tendo carácter de *numerus clausus*, son as relativas: a) á percepción dos anticipos laborais ou societarios, ou das prestacións complementarias ou substitutivas (retornos) dos mesmos, na medida que sexan esixibles¹⁴⁸; b) aos recursos por sancións impostas polas normas de disciplina socio laboral; c) ás situacións de suspensión ou traballo e excedencias; d) a materias de Seguridade Social¹⁴⁹; e) ao acceso do traballador asalariado á condición de socio traballador¹⁵⁰, e f) en xeral, as relativas aos dereitos e obrigacións derivados das normas internas de réxime do traballo asociado¹⁵¹. En definitiva, as materias que neste traballo agrupamos baixo a expresión estatuto profesional do socio traballador.

Os órganos da xurisdición laboral resolverán a cuestión contenciosa entre a CTA e o socio traballador pola súa condición de tal segundo o

¹⁴⁷ Arts. 87.1 LC, 89.8 LCCV, 109.1 LCG, 105.4.h) LCCM, 64.11 LFCN, 118.1 LSCEX, 107.1 LCCeL, 106.1 LCIB, 72.10 LCAR, 109.1 LCLR, 104 LCPV, 108.1 LCM-LM.

¹⁴⁸ Véxase a STS (civil) de 3 de febreiro de 1997 (a Lei 1440/1997).

¹⁴⁹ A STSJ da Comunidade Valenciana (Social) de 3 de abril de 2001 (a Lei 7449/2001) sinala que as cuestións relativas á alta na Seguridade Social dos socios traballadores son competencia da orde social, e non do Contencioso-Administrativo, polas repercusións que este acto ten sobre as prestacións por desemprego.

¹⁵⁰ Conteñen esta enumeración os arts. 108.2 LCC-LM, 104 LCPV, 118.2 LSCEX. Esta última lei non fai referencia aos contenciosos por acceso de traballadores á condición de socios.

¹⁵¹ Véxase a STSJ de Navarra (Civil e Penal) de 2 de xuño de 2003 (a Lei 1448616/2003) sobre a competencia dos órganos da xurisdición social para resolver se o despedimento do socio traballador como director xerente dunha CTA produce tamén a perda da condición de socio.

sistema de prelación de fontes que establece a propia lexislación cooperativa, que con algunhas variacións segundo a lei aplicable é o seguinte: con carácter preferente, a Lei de cooperativas, os estatutos e o regulamento de réxime interno, os acordos validamente adoptados polos órganos sociais das cooperativas, e, en xeral, os principios cooperativos¹⁵². No seu defecto, aplicaranse por analogía as disposicións da lexislación laboral¹⁵³.

A diferenza da LGC de 1987 que regulaba un procedemento especial, conforme a toda a lexislación cooperativa vixente, o xuíz ou tribunal do social competente tramitará a cuestión contenciosa conforme ao proceso laboral aplicable¹⁵⁴, coa única particularidade de que a conciliación laboral previa é substituída pola vía cooperativa previa¹⁵⁵, polo menos, nas leis de cooperativas que esixen o anterior esgotamento desta para acudir en amparo aos tribunais¹⁵⁶.

6.- Réxime xurídico dos traballadores da CTA

Como non podía ser doutra forma, os traballadores asalariados da CTA teñen os mesmos dereitos e obrigacións que a lexislación laboral reconece aos traballadores por conta allea de calquera empresario, en función da modalidade de contratación que o una á cooperativa. Adicionalmente, a lexislación cooperativa obriga a recoñecer aos traballadores das CTA certos

¹⁵² Os principios cooperativos como preferente fonte de dereito é recordado polos arts. 87.1 LC, 108.2 LCC-LM, 104 LCPV, 106.1 LCIB, 107.1 LCCeL. O art. 118.1 LSCEX só se refire á propia lei e aos estatutos.

¹⁵³ A LC, a LCLR, a LCAR, a LCIB, e a LSCEX non fan referencia á aplicación supletoria da lexislación laboral, pero a súa aplicación parece inevitable tanto polas similitudes entre a relación socio-laboral e a estritamente laboral, como porque se refiren á aplicación “preferente” da lexislación cooperativa. Véxase a STS (social) de 19 de maio de 1987 (a Lei 12247-JF/0000).

¹⁵⁴ Na STS (civil) de 26 de xaneiro de 1999 (Ar. 322) afirmase que se a sentenza firme anula o acordo de expulsión do socio, este debe reintegrarse á CTA como socio con efectos desde o día que se acordou a expulsión.

¹⁵⁵ En materia de arbitraje, o art. 2.2 da *Lei de Arbitraje de 5 de decembro de 1988*, exclúe expresamente do seu ámbito as arbitraxes laborais. En igual sentido o art. 109.2 LCG, pero o art. 89.8 LCCV admítea expresamente unha vez esgotada a vía interna cooperativa.

¹⁵⁶ Non o esixía a LGC de 1987, por iso a comparecencia do Consello Reitor ao acto de conciliación ante o servizo de mediación e arbitraje competente, supón a súa renuncia ao privilexio que supón a vía cooperativa previa; STS (social) de 4 de novembro de 1985 (a Lei 10469-JF/0000).

beneficios, vantaxes e dereitos “societarios”, sendo uns comúns a toda clase de cooperativas e outros exclusivos dos traballadores das CTA.

Comezando polos primeiros, nas cooperativas con máis de 50 traballadores (30 na LCLR e na LCIB, 25 na LCC-LM), un deles necesariamente formará parte como vogal do Consello Reitor, sendo elixido e revogado polo órgano de representación dos traballadores ou polos propios traballadores¹⁵⁷. A cooperativa poderá recoñecer aos traballadores o dereito a participar nos resultados positivos do exercicio económico, tendo esta retribución carácter laboral¹⁵⁸, pero se é unha CTA algunhas leis de cooperativas obrigan a recoñecer este dereito patrimonial aos asalariados que non poden ser socios, establecendo ademais un contido mínimo á súa participación¹⁵⁹.

Exclusivamente para as CTA (e outras clases de cooperativas sometidas parcial ou totalmente ao seu réxime xurídico), e como forma de evitar que se supere o límite xeral de traballo asalariado, algunhas leis de cooperativas dispoñen que os estatutos poderán regular o procedemento polo que os traballadores da cooperativa poden acceder á condición de socios¹⁶⁰. No ámbito das leis de cooperativas que gardan silencio sobre este particular, conforme ao principio de liberdade de pactos que recoñece toda a lexislación cooperativa española, os estatutos da CTA tamén poderán regular este dereito.

Pero á marxe deste posible dereito estatutario, a práctica totalidade da lexislación cooperativa española vixente recoñece a certos traballadores o

¹⁵⁷ A regulación deste precepto presenta algunhas diferenzas segundo a lei aplicable; véxanse os arts. 33.3 LC, 41.1 LCCM, 37.3 LFCN, 47.2 LCLR, 43.1 LCG, 58.4 LSCA, 44.2 LCC-LM, 49.4 LCIB e 37.3 LSCEX. O art. 38.5 LCAR difire a existencia deste dereito aos estatutos. A LCCAT e a LCCV non o recoñecen, aínda que non o impiden. A LCPV tampouco, aínda que obriga as cooperativas con comisión de vixilancia a que un dos seus membros sexa un traballador con contrato por tempo indefinido (art. 50.2).

¹⁵⁸ Arts. 58.5 LC, 66.5 LCCAT, 51.1 LFCN, 72.3 LCLR, 65.3 e 68.3 LCCV, 74.5 LCCyL, 68.6 LCC-LM, 80.4.b) LCIB, 58.3 LCAR, 67.5 LCPV, 67.3 LCG, 60.2.e) LCCM. A LSCEX e a LSCA non recollen esta posibilidade.

¹⁵⁹ É o caso dos arts. 110.3 LCG, 60.2.e) ao final LCCM, parágrafo 3º do art. 113.10 LSCEX, e parágrafo 2º do art. 99.5 LCPV que dispoñen que a participación dos asalariados da CTA non será inferior ao 25% do retorno cooperativo acreditado ao socio traballador que preste igual ou similar actividade cooperativizada. Perderá este dereito o traballador que rexeite ou non exerza o dereito a ingresar como socio traballador.

¹⁶⁰ Arts. 80.8 LC, 110.2 LCLR, 102.7 LCIB, 100.6 LCCeL, 99.5 LCPV, 110.2 LCG, 113.10 LSCEX. Na doutrina, por todos: ORTIZ LALLANA, M^a. C., *La prestación... op. cit.*, pp. 26 a 31.

dereito a ingresar como socio traballador¹⁶¹. Non se trata dunha simple expectativa de dereito a ser socio, derivada do principio de portas abertas ou de libre adhesión, como a que ten toda persoa que cumpra os requisitos legais e estatutarios para ingresar como socio da cooperativa, senón dun auténtico dereito subxectivo do traballador asalariado que cumpra todo o anterior para ingresar como socio traballador da CTA. O procedemento polo que poden acceder á condición de socio, segundo a lei de cooperativas aplicable, será o procedemento xeral ou o procedemento específico establecido ao efecto nos estatutos ou por acordo da Asemblea Xeral da CTA. Os requisitos ou condicións particulares aos que se somete o nacemento deste dereito subxectivo varían segundo a lei cooperativa aplicable, estando uns relacionados coa situación do traballador na CTA e outros coa situación da cooperativa. En relación coa persoa do traballador, ademais de reunir os requisitos legais e estatutarios para ser socio traballador (excepto superar o período de proba), é norma xeral na nosa lexislación esixir que se trate dun traballador fixo ou indefinido (a tempo completo ou parcial)¹⁶², cunha certa antigüidade na empresa (non necesariamente como traballador fixo)¹⁶³, e que solicite a alta como socio traballador no prazo legal (entre seis e doce meses, segundo a Lei aplicable) ou estatutario establecido ao efecto¹⁶⁴. En relación coa cooperativa, a LC e a LCCeL condicionan o nacemento deste dereito a que a CTA superase o límite legal de contratación de traballo asalariado¹⁶⁵. Finalmente, a LCCAT

¹⁶¹ Este dereito recollíase xa no art. 48.3 da lei xeral de cooperativas de 1974 (BOE núm. 305, de 21-12-1974) aínda que non na LGC de 1978.

¹⁶² A excepción establécese o art. 110.2 LCG ao referirse en xeral ao “traballador con máis de dous anos na cooperativa”. O art. 113.10 LSCEX concede tamén este beneficio aos traballadores que fosen contratados en fraude de lei conforme á lexislación laboral.

¹⁶³ Máis dun ano nos arts. 99.5 LCPV, 113.10 LSCEX, 64.4 LFCN, 120.6 e 121.3 LSCA e 72.4 LCAR; máis de dous anos nos arts. 103.3 LCC-LM, 110.2 LCG, 105.3 LCCM, 100.6 LCCeL, e 80.8 LC; máis de tres anos no art. 102.7 LCIB; e máis de cinco anos no art. 110.2 LCLR.

¹⁶⁴ O art. 105.3 LCCM, a modo de sanción para o traballador que non exercite este dereito, permite á cooperativa aplicar os períodos de proba ou de espera que establezan os estatutos. En igual sentido, a LCCV (que non recoñece expresamente este dereito subxectivo) dispón que o traballador que renunciase á súa incorporación como socio non poderá volver a solicitar o seu ingreso ata que transcorran cinco anos, agás acordo do Consello Reitor noutro sentido.

¹⁶⁵ Arts. 80.8 LC e 100.6 LCCeL. Quizais respondendo ás críticas doutrinarias (TRUJILLO DÍEZ, *Cooperativas...op. cit.*, pág. 144), este último precepto obriga a que os estatutos fixen un “réxime de preferencia” para acceder á condición de socio dos traballadores indefinidos con máis de dous anos de antigüidade “se a cooperativa incorpora novos socios”.

vixente non recoñece este dereito, e a LCCV só llelo recoñece aos socios de traballo (art. 21)¹⁶⁶.

¹⁶⁶ O art. 89.5 LCPV permite que os estatutos da CTA establezan a favor dos socios un dereito preferente a adquirir as participacións do socio falecido, pero este dereito cederá ante a solicitude de ingreso como socio do sucesor que sexa traballador da CTA e reúna os requisitos para ser socio traballador.

Cooperativismo e Economía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 83-97

AS EMPRESAS COOPERATIVAS: UNHA OPORTUNIDADE PARA A IGUALDADE, A INTEGRACIÓN E O DESENVOLVEMENTO

Gonzalo RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ

*Prof. do Dpto. de Economía Aplicada
Universidade de Santiago de Compostela.*

Resumo.

Dende as súas orixes, o movemento cooperativo, tivo entre os seus obxectivos o de contribuír a paliar ou mellorar as condicións de vida da forza de traballo. Na actualidade o mercado laboral ten mudado ao mesmo tempo que o facían as estruturas sociais e, na actualidade, dous dos grandes retos sociais pasan pola equiparación de homes e mulleres no mercado laboral e pola integración dos inmigrantes.

As empresas cooperativas, constitúen unha figura societaria cúa personalidade, filosofía e característica pode contribuír particularmente á igualdade e a integración e, a través da incorporación de novos activos á produción e da creación de espazos de participación social, ao desenvolvemento.

Para a verificación da nosa tese, nun primeiro apartado analizamos a idea de desenvolvemento, poñendo de manifesto como a aspiración de igualdade social se sitúa no cerne mesmo desta idea. Así mesmo se sinala, como a participación social constitúe un dos requisitos necesarios para a súa consecución.

Nun segundo apartado analízase someramente, as características do mercado laboral actual, a efectos de establecer como efectivamente algúns colectivos, en particular as mulleres e os emigrantes, amosan unas particulares dificultades para incorporarse a el en condicións de igualdade.

A continuación se introduce o papel dos factores sociais na creación de riqueza, entre os que cabe contar a incorporación da muller ao mercado laboral. Para rematar a nosa análise, se xustifica a particular capacidade das cooperativas para viabilizar a incorporación á actividade dos colectivos insuficientemente integrados no mercado laboral.

Introdución.

As orixes do movemento cooperativo contemporáneo podemos situalas no asociacionismo obreiro del s. XIX e nas utopías de Robert Owen, Henri de Saint-Simon, Charles Fourier, etc. A través deste tipo de propostas, e outras que as seguiron, que na práctica tiveron un carácter moi heteroxéneo, pretendíase mitigar o tremendo custe social da revolución industrial, que conlevou unhas duras condicións de vida y laborais para o proletariado.

Este obxectivo funcional, na práctica, sigue inspirando ao movemento cooperativo na actualidade, xa que existe a convicción de que problemas como o desemprego, o acceso á vivenda, a distribución equitativa da renda, etc; non van a ser resoltos de modo completamente satisfactorio pola acción exclusiva das figuras prototípicas tanto do sector público, como do sector privado.

O desemprego, en particular, constitúe unha das grandes preocupacións da sociedade actual, afectando non só a un significativo continxente poboacional, senón tamén a unha gran diversidade de grupos sociais. Non obstante, existen unha serie de colectivos nos que a dificultade para incorporarse á actividade incide de modo particularmente acusado, como sería o caso das mulleres ou dos emigrantes.

Na resolución deste tipo de problemas, cúa persistencia na sociedade contemporánea é manifesta, poden contribuír empresas capaces de aunar a función económica e a función social, é dicir, capaces de crear riqueza con eficiencia económica e distribuíla equitativamente. Boa parte desas empresas son cooperativas, pero tamén temos que considerar, as mutuas, asociacións, sociedades anónimas laborais, bancos cooperativos, etc. Todas esas figuras integran a función económica coa función social e constitúen o que se denomina **economía social**.

Este tipo de empresas, ademais, consideramos que son particularmente aptas para enxugar as dificultades que as mulleres ou os inmigrantes teñen para incorporarse á actividade e acadar un posto de traballo digno, contribuíndo así á igualdade de xénero e á integración social. O potencialidade para incrementar o número dos que producen nunha

sociedade e, por tanto, o produto social, xunto có feito de constituír espazos caracterizados pola participación social, representan dúas das aportacións específicas das empresas de economía social ao desenvolvemento.

Si existe unha institución xenuinamente representativa da economía social, esa é a **cooperativa**. Pola súa personalidade histórica, a súa difusión nos ámbitos empresariais, a súa presenza en todos os continentes, o seu arraigo en importantes colectivos sociais, as súas regras de funcionamento e o seu recoñecemento xurídico, a cooperativa é quen mellor representa ao amplo conxunto de unidades produtivas que, distintas das empresas públicas e das capitalistas, teñen un funcionamento e xestión democráticos e unha supeditación do capital á finalidade social (Mozón e Defourny, 1987), de modo que centraremos nelas a análise que a continuación imos a realizar.

Para a verificación da nosa tese, nun primeiro apartado analizamos a idea de desenvolvemento, poñendo de manifesto como a aspiración de igualdade social se sitúa no cerne mesmo desta idea. Así mesmo se sinala, como a participación social constitúe un dos requisitos necesarios para a súa consecución.

Nun segundo apartado analízase someramente, as características do mercado laboral actual, a efectos de establecer como efectivamente algúns colectivos, en particular as mulleres e os emigrantes, amosan unas particulares dificultades para incorporarse a el en condicións de igualdade.

A continuación se introduce o papel dos factores sociais na creación de riqueza, entre os que cabe contar a incorporación da muller ao mercado laboral. Para rematar a nosa análise, se xustifica a particular capacidade das cooperativas para viabilizar a incorporación á actividade dos colectivos insuficientemente integrados no mercado laboral. Os principais resultados deste traballo recóllense, finalmente, no apartado de conclusións.

O concepto de desenvolvemento.

A diversidade de abordaxes e enfoques sobre a idea de desenvolvemento provoca se sexan tamén múltiples ás definicións que podemos atopar, non obstante, na actualidade existe unha aceptación crecente da idea de desenvolvemento como desenvolvemento sostible. Centrarnos sobre esta definición, permitíranos acotar o debate sobre este concepto, no que diversos extremos son obxecto de discusión.

A definición máis xeralizada de desenvolvemento sostible é aquela acuñada pola comisión Brundtadt no seu informe *O noso futuro en común*

(Brundlandt, 1987), onde se sinala que o desenvolvemento sostible é aquel que permite satisfacer ás necesidades das xeracións actuais sen condicionar a satisfacción das necesidades das xeracións futuras. Esta definición, non obstante ter acadado una elevada divulgación e constituír una definición global cabal do desenvolvemento sostible, inclúe algúns aspectos de difícil concreción, como sería o caso da determinación das necesidades. En calquera caso, ten a virtude de incorporar dous grandes aspectos da noción de desenvolvemento, por una banda se introduce a noción e solidariedade interxeneracional e, por outra, se postula una noción de desenvolvemento que deberá preservar os recursos e acadar a igualdade social.

Non é obxecto deste artigo entrar no debate sobre a relación entre crecemento e desenvolvemento, que centra una boa parte da literatura sobre desenvolvemento sostible, senón sobre os aspectos sociais do desenvolvemento e, en particular, sobre a aspiración de igualdade como aspecto consubstancial ao desenvolvemento.

Algúns autores fan explícita a relación entre sostenibilidade, desenvolvemento e igualdade. Sería o caso de Portela, (1995), quen sostén que:

O desenvolvemento diz respeito à melhoria da qualidade de vida (individual, interpessoal e social) e será todo movimento conducente a relações equilibradas e harmoniosas. Faz assim sentido falar de desenvolvimento ecológico, integrando-se aque a noção dum desenvolvimento económico respeitador dos limites da natureza e das necessidades das gerações vindouras. É um desenvolvimento económico combatente das desigualdades sociais.

As principais notas caracterizadoras da definición anterior, que, en esencia, fai explícitas as implicacións contidas da definición aportada pola Comisión Brunlandt, aínda é posible incorporar algunha nota máis, que nos interesa poñer de manifesto a efectos de, posteriormente evidenciar as peculiares propiedades da empresa cooperativa. Así, Ferrinho, (1991) sinala que *o desenvolvemento é un proceso de dignificação dos homens, de todos os homens, pelo seu enriquecimento moral, intelectual e material, acompanhado duma amplificação paralela da sua participação social.*

Deste modo incorpórase por un lado a aspiración da dignificación das persoas como obxectivo último do desenvolvemento sostible e, por outro, introdúcese a necesidade de participación como un requisito para o desenvolvemento. Se ben, neste caso se refire a ampliación do exercicio global da cidadanía, consideramos que esta noción, en realidade, é ampliable a outros ámbitos, como a empresa, de modo que a creación de

espazos de participación e correponsabilización supón un proceso de enriquecemento das labores desempeñadas que contribúe efectivamente ao enriquecemento moral e intelectual dos partícipes.

Esta idea de participación social, como elemento constitutivo do proceso de desenvolvemento, é posta tamén de manifesto na definición de Desenvolvemento Humano acuñada nos informes sobre desenvolvemento humano que anualmente publica o Programa das Nacións Unidas para o Desenvolvemento (PNUD):

O propósito básico do desenvolvemento é incrementar as posibilidades de elección das persoas. En principio estas eleccións poden ser infinitas e poden cambiar ao longo do tempo. A miúdo as persoas aprecian logros que non se reflicten completamente o inmediatamente en termos de ingreso ou crecemento: maior acceso ao coñecemento, mellor nutrición e atención sanitaria, vivendas máis seguras, seguridade contra o crime e a violencia física, disfrute do tempo de ocio, liberdade política e cultural e posibilidade de participación nas actividades da comunidade. O obxectivo do desenvolvemento é crear un entorno que permita a las persoas una vida larga, saudable e creativa.

Temos en definitiva, que a noción de desenvolvemento é susceptible de ser caracterizada, cando menos, a través de tres notas:

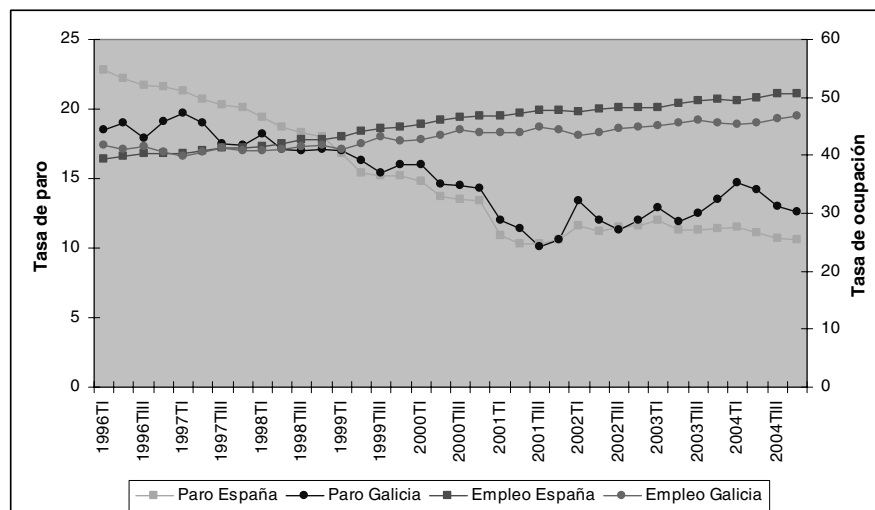
- Desenvolvemento económico respeitador dos límites dos ecosistemas.
- Persecución da eliminación das desigualdades sociais.
- Amplificación dos espazos de participación e a capacidade de elección das persoas.

En relación á última destas tres notas xa podemos poñer de manifesto, a particular aportación que as cooperativas realizan mediante o seu modelo de xestión democrática, precisamente nun espazo caracterizado por relacións predominantemente xerárquicas, como é a actividade produtiva. É dicir, o modo de xestión das cooperativas aporta ao desenvolvemento á ampliación dos espazos de participación social.

A realidade do mercado laboral.

En termos xerais, o mercado laboral galego ten seguido una tendencia similar ao español ao longo dos últimos dez anos, reducíndose paulatinamente as taxas de desemprego e incrementándose as de ocupación, o que amosa un certo dinamismo e capacidade de crecemento da economía. Este paralelismo resulta, por outro lado, esperable dada a vinculación e integración destes dous mercados.

Gráfico 1.
Evolución das taxas de ocupación e desemprego
en España y Galicia. 1996-2004.

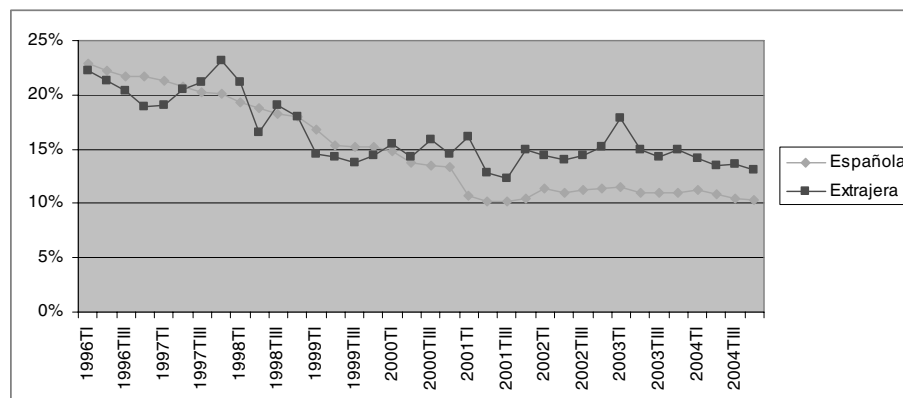

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, EPA, 2005.

Non obstante, este proceso non se ten materializado en idénticos termos nun caso e outro, crecendo máis á ocupación e reducíndose máis o desemprego na economía española que na galega, có agravante de que ao inicio do período Galicia partía dunha situación máis favorable, que no final desta etapa se ve invertida. Así, durante o ano 2004, a taxa de paro se situou, por termo medio, en un 10,97% para o conxunto do estado, mentres que en Galicia era do 13,6%. En canto á taxa de actividade foi do 50,18% e do 45,97% respectivamente.

Do mesmo modo que esta realidade no se materializa de idéntico modo ao longo de todo o territorio, tampouco afecta por igual aos distintos colectivos que compoñen o mercado laboral, constatándose diferenzas por xénero y nacionalidade.

Gráfico 2.
Evolución da taxa de paro por nacionalidade en España¹.
1996-2004.

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, EPA, 2005.

Comparando a evolución das taxas de paro entre os activos de nacionalidade española e os de nacionalidade estranxeira observase que, se ben en ambos casos os niveles de paro tenderon a reducirse, no caso dos segundos isto ten sucedido máis lentamente, de modo que, durante los últimos catro anos, as taxas de paro dos estranxeiros resultan máis elevadas.

A existencia dun diferencial estrutural entre os niveis de paro de nacionais e estranxeiros a partir do ano 2000, ilustra a existencia de dificultades permanentes para incorporarse ao traballo, actuando como exercito de reserva de forza de traballo e como elemento de regulación á baixa dos salarios nacionais (Vidal Villa).

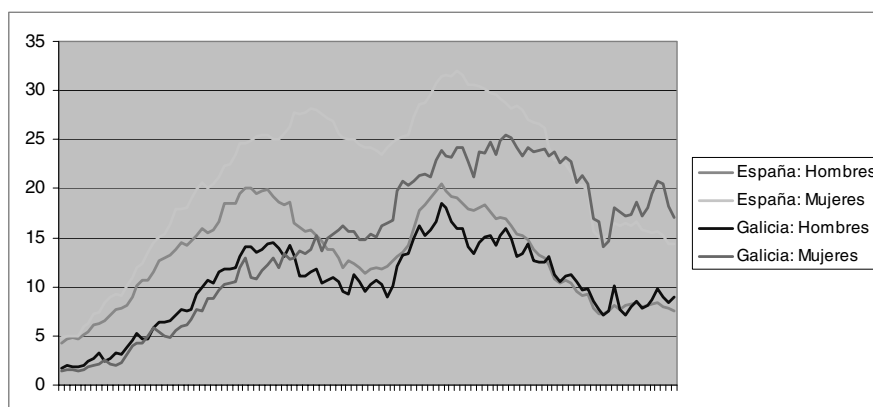
Por outro lado, no caso do colectivo de estranxeiros, o problema non é tan so a maior dificultade de encontrar emprego, senón a menor calidade do emprego que en múltiples ocasións lles é ofertado e que se materializa en maior precariedade, peor remuneración, irregularización (economía submerxida), explotación, etc.

¹ Actualmente o INE non publica datos da EPA desagregados por Comunidade Autónoma e nacionalidade, de modo que non é posible coñecer as taxas de desemprego dos inmigrantes a nivel rexional. En calquera caso, as estatísticas dispoñibles satisfán o obxectivo de amosar a existencia dunha pauta diferenciada entre poboación nacional e estranxeira.

De modo similar acontece se analizamos a realidade do mercado laboral dende unha perspectiva de xénero. Entre os grandes cambios operados nas sociedades occidentais a lo longo de todo o s. XX, un dos máis destacables e de máis fondo calado nas estruturas sociais, é a progresiva incorporación das mulleres ao mercado laboral. Tal fenómeno ten suposto notorios cambios culturais, sociais, económicos, institucionais, etc. No obstante, e a pesar do seu impacto é aínda un proceso incompleto, xa que a participación da muller no mercado laboral é todavía claramente inferior á masculina. Baste observar a taxa de paro por sexos rexistrada tanto en Galicia como en España desde 1976 até a actualidade (2004). Como se pode constatar as taxas de paro femininas, en ambos os dous casos, evolucionan en termos superiores ás masculinas.

Gráfico 3.

Evolución de la taxa de actividade por sexos, España e Galicia.
1976 TIII-2004 TIV (Información trimestral).

Fonte: Elaboración propia a partir de INE, EPA, 2005.

Este resultado non é alleo á pervivencia dunha división do traballo por xénero que fai máis regulable o papel que as mulleres xogan como exercito de reserva de man do obra. De feito, en case todas as sociedades o desemprego feminino tende a ser superior ao masculino, o que permite dispoñer dunha reserva de forza de traballo dispoñible para ser valorizada segundo a fase do ciclo económico (Martínez e Vidal, 1995). Trataríase por

tanto dunha inserción dependente no mercado laboral, característica compartida coa man de obra emigrante.

Existen, por tanto, restricións específicas que impiden a plena equiparación dos distintos colectivos que participan no mercado laboral, como é o caso de mulleres e emigrantes. Ademais, pódese observar nas gráficas anteriores, que a magnitude deste diferencial non ten un carácter coiuntural, senón que as diferenzas son significativas para todo o período.

Factores sociais na creación de riqueza: a integración.

A análise dos factores sociais no desenvolvemento, como corpo de análise diferenciado na economía conta cun acervo aínda limitado. Por outra banda, as aportacións dos autores englobables baixo esta etiqueta, como Hirsch (1977) ou Olson (1982), amosan unha significativa heteroxenidade, se ben débesele recoñecer a virtude de ter posto de manifesto o papel activo os actores sociais xogan á hora de limitar ou estimular o desenvolvemento, interactuando cós factores clásicos.

Non obstante, dende outros campos da economía tamén se ten contribuído á comprensión do papel dos factores sociais no desenvolvemento, como é o caso do estruturalismo, o desenvolvemento local, a economía feminista e outros.

Elementos como a existencia de grupos de presión, as clases sociais, as condicións da forza de traballo ou inserción de amplas capas da sociedade na actividade económica, resultan non so factores clave á hora de explicar o desenvolvemento, senón que representan suxeitos activos do propio proceso de desenvolvemento.

En relación ao último dos elementos enunciados, a inserción de amplas capas da sociedade na actividade económica, Rodríguez Pose (1995) ten posto de manifesto a súa contribución ao desenvolvemento. Analizado o crecemento rexional en Europa durante a década de los 80, comprobouse como moitas das rexións que experimentaban taxas de crecemento máis elevadas eran aquelas que, con anterioridade, tiña conseguido incorporar ao mercado de traballo a unha grande parte da súa poboación. En particular, destacaba o impacto positivo que tivo sobre o desenvolvemento o incremento da actividade feminina.

Cabe similar, que dende a perspectiva da economía feminista se teñen acadado similares conclusións. Así Larrañaga (2002), sinala que o feito de que sexan precisamente os países con menor actividade laboral feminina os

que teñen maiores problemas de paro, ten servido para fundamentar a aseveración de que as mulleres son motor de crecemento económico.

De acordo có autor, son dúas as razóns que explica neste resultado. En primeiro lugar, o feito de que un alto porcentaxe dos habitantes dunha rexión se involucre directamente na actividade económica depara un resultado beneficioso para el crecemento. Polo contrario, e en segundo lugar, o feito de que a poboación se afaste ou non se involucre na actividade económica, tradúcese en menor preocupación polo estado da economía en xeral e nunha maior dependencia da poboación da intervención estatal. É dicir, a desconexión entre a esfera social e a económica tende a derivar nunha sociedade dependente e pouco dinámica.

En consecuencia, é posible inferir, que canto maior sexa a capacidade de integración dos distintos colectivos ou grupos que compoñen unha sociedade no mercado laboral, maior será a capacidade de crecemento desta. Neste proceso, debemos engadir, que tan relevante será a contribución directa á creación de riqueza, como a maior estabilidade social.

Barreiras de acceso á actividade e oportunidades para a integración no mercado laboral á través de empresas cooperativas.

A insuficiente integración dalgúns colectivos na actividade económica, como é o caso das mulleres ou os emigrantes, resposta a causas que van máis aló das condicións individuais de aquelas persoas que desexan incorporarse á actividade. Polo contrario, existen una serie de dificultades específicas, de tipo social, cultural, infraestrutural, xurídico, etc, que inciden en estes colectivos en maior medida que en outros, sendo a transposición do seu papel como exército de reserva de man de obra. Isto non quere dicir, que o resto dos emprendedores non sufra dificultades na posta en marcha dos seus negocios ou empresas ou á hora de procurar traballo, senón que as mulleres, os emigrantes e aínda outros colectivos, se ven enfrontados a dificultades específicas e superiores, como consecuencia das súas condicións de xénero (OIT, 1999), raza, procedencia xeográfica, etc.

Estes condicionantes deberán ser afrontados tanto na posta en marcha, como durante o desenvolvemento e crecemento da actividade. A OIT (1999), ten enunciado aquelas barreiras que especificamente afectan as mulleres, sen embargo, consideramos que, con expresións distintas, son eses mesmos tipos de factores os que limitan o acceso dos emigrantes ao mercado laboral nos países de acollida, de modo que temos readaptado os

seus prantexamentos de acordo aos condicionantes existentes en Galiza para estes dous colectivos :

- **Barreiras sociais e culturais**, por exemplo, as actitudes negativas² ou desconfianza cara as mulleres ou os emigrantes nos negocios, as diferenzas culturais ou idiomáticas no caso dos emigrantes ou o descoñecemento do medio empresarial local, etc.
- **Barreiras infraestruturais**: limitacións no acceso ao financiamento ou o crédito necesario para iniciar ou desenvolver a actividade, limitacións no acceso á propiedade (real ou efectiva), etc. En sectores de baixa capitalización, a propiedade é a principal vía de acceso ao traballo, nese sentido, nunca poderá existir igualdade de oportunidades si a equiparación non se produce tamén no acceso ao control xurídico e efectivo dos medios de produción, que na sociedade galega amosa unha forte patriarcalización (Rodríguez, 2005).
- **Barreiras conductuais**: sería o caso de aqueles colectivos que teñen pouca confianza en si mesmos ou incluso una autoimaxe negativa.
- **Barreiras educativas**: ante niveles educativos baixos a dificultade para integrarse e acadar unha remuneración digna no mercado laboral, é superior en el caso de mulleres (Larrañaga, 2002), emigrantes³, etc.
- **Barreiras ocupacionais**: a oferta relativa de oportunidades a estes colectivos no sector regrado da economía pode ser menor que noutros casos e, en todo caso, a incorporación de mulleres, emigrantes, etc, ao mercado laboral, aínda cando se produce no sector regrado, adoita ir acompañada de diferentes fórmulas de precarización, desigualdade e mesmo explotación.
- **Barreiras relacionadas coa súa función**, como a esixencia de funcións difíciles de conciliar entre si e as limitación de tempo.

² No caso das mulleres inclúe prexuízos, como o suposto de que as mulleres deben cumprir outras funcións ou problemas como a falla de apoio da familia ou a falla de mobilidade.

³ No caso dos emigrantes isto é menos certo, xa que moitos deles teñen niveis de formación equivalentes aos típicos da poboación española, como sería o caso dos procedentes dos países do leste ou de algúns países de Latinoamérica. Sen embargo, consideramos que existe un prexuízo amplamente difundido respecto do seu nivel formativo.

No caso das mulleres, emigrantes o non, estes problemas poden verse reforzados pola dificultade de conciliar vida familiar e laboral. A pesar dos avances acadados ao longo do s. XX, o traballo doméstico continúa recaendo en maior medida sobre as mulleres que sobre os homes, o que as forza a realizar unha dobre xornada que penaliza a súa incorporación á actividade e perpetúa la desigualdade existente.

Fronte a esta barreiras, a cooperativa proporciona canles viables que, se ben non son definitivas, contribúen a paliar as dificultades e a instrumentar alternativas:

- A acción colectiva xera confianza: actuar en grupo contribúe a xerar a confianza necesaria para vencer o risco que comporta toda actividade empresarial. Naqueles casos en que ademais existe unha autoimaxe negativa ou falla estima, a actuación en grupo contribúe a superarlala, xa que se reforza a confianza individual e a capacidade de emprender dos partícipes. Aínda máis, o establecemento de relaciones de calidade, contribuirá a reforzar a imaxe e autoestima dos socio/as.
- As cooperativas son particularmente axeitadas para algúns colectivos de emigrantes, como é o caso dos latinoamericanos, xa que en varios países de esta rexión existe una larga e asentada cultura cooperativa (Lorenzo, 2006). Deste modo se facilita a transición dende a cultura de orixe á do país de acollida.
- O predominio do traballo fronte ao capital e a mancomunización das aportacións dos socios permite, por un lado, reducir las necesidades de capital e, por outro, reunir os fondos necesarios sen necesidade de grandes sacrificios individuais, constituíndo unha vía asequible para acceder á propiedade.
- A través da formación aos socios e traballadores a que están obrigadas as cooperativas, estas contribúen tanto á superación dos déficits formativos, como ao desenvolvemento integral das persoas.
- A posibilidade de cotizar á Seguridade Social a tempo parcial propicia el acceso das asalariadas ao status de socia e a incorporación a aquelas actividades que conlevan unha xornada variable. Ademais, a realidade amosa que a presenza de mulleres nas cooperativas e, sobre todo, a posición de igualdade que detentan, contribúe ao recoñecemento e conciliación da vida laboral e familiar, pois da posibilidade, en maior medida que en outro tipo de empresas, de adaptar horarios, conceder permisos ou facer uso da figura de socio

excedente, que a propia lexislación regula (Xunta de Galicia, 2004). Estes aspectos, xunto con outros, supoñen un estímulo para á incorporación das mulleres á actividade a través das cooperativas.

Conclusiones.

Como se puido comprobar ao longo deste traballo, no mercado laboral (tanto galego como español), existe un déficit estrutural en canto á incorporación das mulleres e dos inmigrantes á produción, vinculadas ao seu papel de exercido de reserva de man de obra das economías occidentais. Púxose tamén de manifesto que a integración de amplas capas da sociedade na actividade económica contribúe directamente ao desenvolvemento.

Fronte a esta situación, as empresas cooperativas amosan unha serie de características específicas susceptibles de contribuír a salvar ou mitigar algúns dos condicionantes que limitan á incorporación dos colectivos antes citados ao mercado laboral, como a capacidade de reforzar a autoconfianza a través da acción colectiva, o predominio do traballo sobre o capital, a posibilidade de acceder á propiedade cun esforzo individual reducido, a posibilidade de conciliar a vida familiar e laboral, etc.

Ademais contan con outras características que representan unha contribución específica ao desenvolvemento, mediante a xeración de espazos de participación social, espazos, por tanto, que amplían as posibilidades de elección das persoas e contribúen a satisfacer ás súas necesidades sociais.

En definitiva, as cooperativas conteñen un potencial de contribución ao desenvolvemento relacionado tanto coa capacidade de incorporar novos activos á xeración de riqueza, como de satisfacer algunhas necesidades básicas dos actores (emprego digno e participación), contribuíndo ao desenvolvemento persoal e intelectual, así como a realización das persoas.

En ningún caso pretendemos afirmar que as empresas cooperativas son quen de modificar por si mesmas a sostenibilidade, a equidade, a igualdade ou a calidade democrática da sociedade actual, pero si que constitúen espazos capaces de contribuír á mellora destes aspectos e á satisfacción das necesidades persoais e sociais dos individuos. En particular, dalgúns colectivos que son empregados como exercido de reserva de man de obra e que, en consecuencia teñen unha integración insuficiente e dependente no mercado laboral.

Bibliografía.

- Brundlandt, G.H.** (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press, Oxford.
- Hirsch, F.** (1977). *Social Limits to Growth*. Routledge & Kegan, Londres.
- Hirschman, A. O.**; (1961). *La estrategia del desenvolvemento económico*. Fondo de Cultura Económica, México.
- Larrañaga Sarriegui, M.** (2002). “Desigualdades entre mujeres y hombres en el mercado laboral”. En *VII Jornadas de Economía Crítica: Globalización, regulación y desigualdad*. Valladolid.
- Lorenzo, M.** (2006). “O reto da inmigración. Propostas para unha cidade intercultural”. En *Tempos Novos*, nº 104.
- Martínez Peinado, J.; Vidal Villa, J. M.** (1995). *Economía Mundial*. McGraw-Hill, Madrid.
- Monzón, J. L.; Defourny, J.** (Dir.). (1987) *Economía social: entre la economía capitalista y la economía pública*. Ciriéc. Valencia.
- Olson, M.** (1982). *The rise and decline of nations. Economic growth, stagflation and social rigidities*. Yale University Press, New Heaven.
- Organización Internacional del Trabajo. Servicio de Desenvolvemento y Gestión de Empresas.** “Cuestiones de xénero en el desenvolvemento de microempresas”. En <http://www.ilo.org/public/spanish/employment/ent/papers/genero.htm>
- Portela, J.** (1995). “Desenvolvemento das Agriculturas Portuguesas: Da Información à (In)Comunicação”. En *Simpósio a Agricultura Portuguesa num Contexto de Mudança e o Papel da Informação neste Processo de Transformação*. Tapada da Ajuda, Lisboa.
- Rodríguez Pose, A.**; (1995). *Reestructuración socioeconómica y desequilibrios regionales en la Unión Europea*. Instituto de Estudios Económicos. Madrid.
- Rodríguez Rodríguez, G.** (2003). “A miticultura galega dende a perspectiva da economía social”. En *Revista Galega de Economía*. Universidade de Santiago de Compostela.
- Rodríguez Rodríguez, G.; Xoán Ramón Doldán García, X. R.; Zotes Tarrío, Y. Carballo Penela, A.** (2005). “Participación de las mulleres en las relaciones económicas de la pesca galega”. En *Congreso de Economía Feminista, “Las nuevas fronteras de la economía: más allá del mercado”*. Bilbao.
- Vidal Villa, J. M.** “Mundialización y movilidad de la fuerza de trabajo”. En <http://www.redem.buap.mx/t2vidal.htm>
- Xunta de Galicia,** (2003). *Cooperativas*. Santiago de Compostela.

Xunta de Galicia; (2004). Libro blanco do cooperativismo en Galicia. Santiago de Compostela.

Outras fontes de información:

IGE (Instituto Galego de Estatística): www.ige.xunta.es

INE (Instituto Nacional de Estadística): www.ine.es

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 99-110

PROPOSTA DE CONTRATO DE APARCEIRÍA (OU PARCERÍA) ASOCIATIVA PARA PROMOVER O APROVEITAMENTO AGRARIO

Roberto CARBALLO MEIRIÑO
Coordinador; profesor da Universidade de Vigo

Miguel CARBALLO ÁLVAREZ
Manuel FERNÁNDEZ NÓVOA
Carlos LÓPEZ FRANCO
José Carlos BLANCO RODRÍGUEZ
Adolfo NÓVOA FERNÁNDEZ

Resumo.

O abandono da actividade agraria no rural, especialmente nas áreas do interior de Galicia, supón desaproveitar os principais recursos do territorio, e contribuiu a converter amplas zonas en desertos económicos e sociais.

Reorientar esta tendencia empobrecedora e deprimente, devolvendo a vida e o dinamismo á sociedade rural, require das aportacións de todos.

Neste artigo, a aportación consistiu en achegarnos á maneira na que tradicionalmente se organizaba o aproveitamento económico dos recursos agrarios e propor, a partir dela, un modelo de contrato de aparceiría (ou parcería) asociativa adaptado á realidade actual.

Explicación da proposta.

Neste documento propónse un modelo de contrato de aparceiría asociativa¹ como base organizativa para o aproveitamento de terras en

¹ O artigo 28 da Lei de Arrendamentos Rústicos (Lei 26/2005, de 30 de novembro) define a aparceiría como un contrato polo cal, “o titular dun predio ou dunha explotación

Galicia. O modelo de contrato foi desenvolvido no seo da Asociación C.A.N.A. Verde; unha entidade sen ánimo de lucro cuido fin esencial é a renovación e revitalización cívica, cultural e económica das nosas aldeas.

Mediante unha rede de contratos bilaterais de aparcería, os propietarios (ou co-propietarios, comuneiros, arrendatarios, ...) de terras e doutros bens agrarios, ceden temporalmente os dereitos de uso dos mesmos (en ningún caso se transmite a propiedade) a unha organización xurídicamente independente dos cedentes: C.A.N.A. Verde; que, en calidade de aparcería, promove o aproveitamento e xestiona ditos bens dunha maneira unificada, profesional e innovadora.

O modelo aparcerio de aproveitamento é similar ó dunha cooperativa de explotación comunitaria da terra², a diferenza principal é que, na aparcería asociativa proposta, aparece unha rede de contratos bilaterais entre múltiples propietarios con unha entidade que, suxeitándose a ditos contratos, xestiona de forma independente a actividade da explotación. E dicir, os cedentes non establecen entre eles unha relación contractual e, menos aínda crean entre eles unha nova sociedade, coas maiores implicacións e responsabilidades que isto lles conlevaría (referímonos sobre toda á necesidade de participar regularmente nas decisións da xestión social e á responsabilidade patrimonial polas achegas á sociedade). Entendemos que esta diferenza é importante, dada a reticencia, en xeral, da poboación (sobre todo dos maiores e de quenes residen fora) a comprometerse como socios en entidades que perciben como fora das súas capacidades de control e cuido funcionamento, en ocasións, non acaban de comprender plenamente.

cede temporalmente o seu uso e disfrute ou o dalgún dos seus aproveitamentos, así como o dos elementos da explotación, gando, maquinaria ou capital circulante, convindo co cesionario parceiro en se repartiren os produtos por partes alícuotas en proporción ás súas respectivas achegas.”

A aparcería asociativa aparece regulada no artigo 32 da mesma Lei: “Aqueles contratos parciarios en que dúas ou máis persoas acheguen ou poñan en común o uso e disfrute de predios, capital, traballo e outros elementos de produción, coa finalidade de constituír unha explotación agrícola, gandeira ou forestal, ou de agrandala, acordándose repartir o beneficio que obteñan proporcionalmente ás súas achegas, rexeranse polas regras da súa constitución e, no seu defecto, polas do contrato de sociedade, sen prexuízo de que lles sexan tamén aplicables, se é o caso, as regras sobre gastos e melloras establecidas para os arrendamentos.”

² Figura que aparece regulada na Lei 5/1998, do 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia.

En canto ás diferencias cun arrendamento, na aparcería non se establecen rendas fixas a pagar ós propietarios, senon que a renda anual fixarase como unha participación proporcional nos resultados da actividade. Polo tanto, a figura xurídica da aparcería adáptase ben ás características propias da actividade agraria, que está moi condicionada por factores non previsibles como as incidencias climatolóxicas.

Creemos que a aparcería asociativa pode adaptarse mellor que outras formas de organización do aproveitamento agrario ás actuais condicións sociais, culturais e á estrutura das propiedades agrarias galegas.

En conclusión, a aparcería asociativa proponse como adaptación ás condicións presentes, dun tipo de relación xurídica que, por ter sido habitual no pasado, é aínda ben entendida pola poboación maior. Inténtase, en definitiva, innovar nas solucións ás múltiples problemáticas asociadas ó abandono da terra, pero baseándonos nos esquemas propios que tradicionalmente funcionaron, evitando, no posible, aproximacións estranas ou rupturistas.

MODELO DE CONTRATO

CONTRATO DE APARCEIRÍA ASOCIATIVA DA EXPLOTACIÓN DE “.....”

En, concello de provincia de
a de do 200....

REUNIDOS

Dunha parte, Don/Dona,
maior de idade, veciño de, con domicilio
....., número e con Documento Nacional de
Identidade..... figurando en adiante como “o Cedente”.

E doutra parte, “C.A.N.A Verde” (Civicultural Asociación Nova Aldea Verde),
entidade sen ánimo de lucro, que ten como un dos seus fins principais a
revitalización do medio rural; inscrita no Rexistro Central de Asociacións co
número 8183, sección 1ª, con CIF G-32335382, domicilio oficial en Estrada de
Santiago 47, 32102 Tamallancos, Ourense e con ámbito de actuación na
Comunidade Autónoma de Galicia, figurando en adiante como “a Asociación”.

Encóntrase representada neste acto por Don/Dona,
maior de idade, veciño de, con domicilio,
número e con Documento Nacional de Identidade, e

por Don/Dona, maior de idade, veciño de, con domicilio, número e con Documento Nacional de Identidade, quenes actúan na súa condición de responsables da explotación de en virtude da correspondente Acta da Asemblea da Agrupación de afinidade “C.A.N.A Verde Agrogandeira Ecolóxica” da mencionada Asociación aprobada o dedo 2006.

EXPOÑEN

- I. Que o Cedente é propietario (ou outro título)..... dos bens susceptibles de explotación agrogandeira que se describen no Anexo II ó presente Contrato, e quere poñer a disposición da Asociación en réxime de aparceiría os dereitos de uso e aproveitamento destes bens, a cambio dunha parte proporcional nos resultados que a partires de ditos bens se produzan, e sen que se poda entender, en ningún caso, que exista cesión de propiedade algunha.
- II. Que a Asociación ten entre os seus fins a dinamización do medio rural para o que, entre outras actividades, promove e xestiona aproveitamentos agrarios. A Asociación está interesada en xestionar o aproveitamento agrícola, gandeiro e forestal, según corresponda en cada zona ou paraxe, dos bens aportados polo Cedente.
- III. Que a Asociación é unha entidade sen ánimo de lucro que o único que pretende coa actividade agraria é revitalizar o medio rural e en ningún caso busca adquirir propiedades rústicas. Por elo, quere deixar moi claro que renuncia a calquer dereito de tanteo e retracto sobre todas as fincas que traballe como aparceira.
- IV. Que ambas partes recoñécense capacidade legal suficiente para contratar e suscriben o presente Contrato de aparceiría con suxección ás seguintes:

CLÁUSULAS

Cláusula I. – Obxecto do Contrato e límites xeográficos da explotación

1. En virtude do presente Contrato o Cedente pon á disposición da Asociación, temporalmente, os bens que se describen no Anexo II a este Contrato para que os traballe e aproveite, acordando entre ambos a distribución dos resultados producidos a partires dos bens da explotación en proporción ás súas respectivas aportacións.
2. Calquera cambio no uso tradicional dun terreo precisará da autorización explícita do Cedente. A leña e madeira existente, ou que poda chegar a existir, pertencerá os propietarios das fincas, mentres non se pacte explícitamente outra cousa.

3. A explotación, cuxa actividade principal será a gandería de vacas en réxime de liberdade controlada, está ubicada no lugar de (concello de) e poderá integrar fincas dentro dun radio aproximado dun quilómetro desde o pobo.
4. Dentro dos citados límites da explotación, a Asociación integrará todos os bens cuxo uso e aproveitamento teña cedidos en virtude de contratos de aparcería, xunto con aqueles outros que, por calquer título, posúa a Asociación, xestionándoos como unha única explotación agraria con contabilidade unificada.

Cláusula 2. – Exención de responsabilidade do Cedente

O Cedente aporta temporalmente á Asociación os dereitos de uso e aproveitamento dos bens descritos no Anexo II a este Contrato sen que poda entenderse, en ningún caso, que existe cesión de propiedade algunha.

O Cedente non ten responsabilidade na xestión da explotación, pero pode aportar ideas participando nas asembleas informativas relacionadas coa explotación que ó seu nivel sexan convocadas polos responsables da mesma.

A Asociación xestiona de forma exclusiva e en nome propio os usos e aproveitamentos que ten cedidos, polo que responde directamente fronte ós terceiros das débedas nadas na xestión da explotación. O Cedente estará exento de toda responsabilidade patrimonial ante os acreedores da Asociación.

Cláusula 3. – Valoración das aportacións

1. No Anexo I ó presente Contrato, aparecen os criterios ou baremos de valoración revisables, dos distintos bens cuxo dereito de uso e aproveitamento en exclusiva son susceptibles de aportación á explotación. Estes valores exprésanse en unidades de valoración denominadas “Partes aportadas” que se definen no citado Anexo.
2. O Anexo II adxunto ó presente Contrato contén o inventario dos bens que aporta o Cedente e o número de “Partes aportadas” en que se valoran inicialmente (mentres non haxa revisións conforme ó establecido na Cláusula 11 deste Contrato) por aplicación dos baremos mencionados do Anexo I.

Cláusula 4. – Admisión de novos cedentes pola Asociación

1. Sen necesidade de solicitar autorización ó Cedente, a Asociación poderá acordar en calquer momento novos contratos de aparcería con outros propietarios ou titulares de dereitos de uso e aproveitamento de bens susceptibles de explotación agraria; que cedan os ditos dereitos á Asociación para xestionalos conxuntamente dentro dos límites da explotación.

2. A Asociación deberá aplicar estrictamente a todos os contratos de aparcería da explotación que teña vixentes e ós novos que asine, os mesmos criterios ou baremos de valoración de bens que figuran no Anexo I, ou os que se establezan nas posteriores revisións tal como establece a Cláusula 11 deste Contrato.
3. En ningún caso a Asociación contratará con un Cedente cuíais aportacións individuais supoñan mais dun tercio do total do valor dos bens integrados na explotación definida na Cláusula 1 deste Contrato.

Cláusula 5. – Lindes e planos das parcelas aportadas

1. Salvo acordo expreso entre as Partes, a Asociación non poderá facer desaparecer paredes, vaías, gavias, marcos e outras formas de pechamento ou demarcación que separen as fincas integradas na explotación unificada, salvo nos tramos necesarios para permitir o paso axeitado de gando, tractores ou outra maquinaria agrícola e cando as labores de cultivo o requiran.
2. Cando a Asociación e o Cedente acorden expresamente eliminar paredes, marcos, gavias ou outras formas de pechamento das parcelas aportadas, para así mellorar o rendemento da explotación unificada, a Asociación comprométese a confeccionar e entregar previamente a todos os cedentes implicados, planos da zona a cultivar conxuntamente, nos que quede ben claro, tanto a situación da parcela ou parcelas de cada un deles, coma os seus lindes exactos.

Os gastos que o levantamento de ditos planos podan ocasionar serán asumidos pola explotación.

Cláusula 6. – Determinación do resultado do exercicio

A Asociación determinará o resultado da explotación aplicando as normas e criterios establecidos na normativa contable que resulte aplicable. Non obstante, consideraranse como gastos deducibles para a determinación do resultado do exercicio os seguintes:

- a) O importe pagado en xornáis ou dietas ás persoas que traballen na explotación.
- b) As perdas irreversibles que afecten de forma total ou parcial ós bens integrados na explotación (como mortes de animais, perdas de colleitas, accidentes en máquinas ou instalacións, incendios, etc.) que serán asumidas pola explotación e non polo cedente dos mesmos a nivel individual; entendéndose como unha medida de solidariedade de todos os vinculados coa explotación cos titulares directamente afectados pola perda.
- c) O custe de planos, eliminación-construcción de paredes e outras obras e xestións necesarias para a reorganización e mellora da estrutura parcelaria e da explotación en xeral.

- d) Os importes destinados a acadar ou renovar contratos de aparcería que se integren na explotación, incluíndo os derivados da realización de inventarios, planos e valoracións necesarias para eses contratos.
- e) Calquer gasto xurídico que sexa motivado pola necesaria defensa da explotación.
- f) Calquer gasto en pólizas de seguro relacionadas coa explotación.

Cláusula 7. – Distribución dos resultados

1. Anualmente, os resultados do exercicio económico destinaranse:
 - a) Un tercio corresponderalle á Asociación, que reinvestirá a totalidade dos fondos no cumprimento dos fins asociativos da Agrupación de Afínidade “C.A.N.A. Verde Agrogandeira Ecolóxica”.
 - b) Dous tercios distribuiranse entre as “Partes aportadas” totais que estiveran integradas na explotación durante o ano. A cada cedente corresponderanlle o número de “Partes” que teña recoñecidas según o inventario de “Partes Aportadas” que figura no Anexo II a este Contrato, ou nas posteriores revisións do mesmo.
2. Pra incentivar a produción e o mellor coidado dos bens, a Asociación recoñecerá ás persoas físicas que de xeito regular e continuado aportaran o seu traballo persoal á explotación, unha valoración da súa aportación de traballo expresada como número de “Partes aportadas”, ós efectos de participar en iguais condicións que os cedentes de bens na distribución dos resultados anuais da explotación. Os criterios ou baremos de valoración das aportacións á explotación en forma de traballo persoal fixaranse en proporción ó monto anual das rendas que percibirán polo traballo aportado á explotación e figurarán, xunto cos criterios de valoración de bens, no Anexo I ou nas revisións posteriores que establece a Cláusula 11 deste Contrato.
3. Só terán dereito a percibir resultados os bens que permaneceran na explotación durante todo o ano ó que correspondan ditos resultados. Os períodos de permanencia de bens inferiores ó ano non se terán en conta en ningún cálculo.
4. A Asociación poderá abonar os resultados ou liquidacións en forma de diñeiro ou fruto, ou combinando diñeiro e fruto, según mutuo acordo .
5. Ó Cedente descontaráselle do que lle corresponda nos resultados os custes totais dos produtos que consumira da explotación durante o ano.
6. No caso de que chegara a cesarse na actividade productiva da explotación, a Asociación e a súa Agrupación “C.A.N.A. Verde Agrogandeira Ecolóxica” renuncian a calquer dereito de reparto do capital que pudiera terse acumulado na referida explotación co paso do tempo, por exemplo: aumento no número de animais por recría en relación cos aportados inicialmente polos Cedentes,

máquinas, edificacións, etc. Istes bens, despois de atender todas as obrigas que pudesen quedar pendentes, liquidaranse exclusivamente entre os Cedentes, en proporción ás “Partes aportadas” que tivera recoñecido cada Cedente no intre do cese da actividade.

Cláusula 8. – Exercicio económico e contas anuais

1. O exercicio económico coincidirá co ano natural. Anualmente, e con referencia ó día 31 de Decembro ficará pechado o exercicio económico.
2. A Asociación obrígase a presentar ó Cedente no prazo de 3 meses, contados a partires do peche do exercicio económico, as contas anuais e a distribución dos resultados, no seu caso.
3. As contas anuais comprenderán o Balance, a Conta de Perdas e Ganancias e a Memoria.

Cláusula 9. – Dereitos de información e control do Cedente

1. O Cedente ten dereito a unha información completa e veraz dos datos contables da explotación e a obter un coñecemento exacto da situación económica que permita a súa xusta participación nos resultados económicos. Como contido mínimo do dereito de información, o Cedente terá dereito a consultar en calquer momento:
 - a) O Libro Rexistro de Contratos de Aparceiría, no que a Asociación levará en orde e ó día os datos relevantes dos contratos de aparcería que tivese concertado na explotación. Este libro rexistro poderá estar informatizado e conterá todos os datos necesarios para controlar a distribución dos resultados que realiza a Asociación.

Ós efectos da Ley Orgánica 15/99 de Protección de Datos de Carácter Persoal, o Cedente autoriza á Asociación a incluír todos os datos que figuran neste Contrato ó citado Libro Rexistro, e a permitir o acceso a estes datos a todas aquelas persoas que asinen contratos de aparcería ca Asociación, coa exclusiva finalidade de permitirlles un axeitado control sobre a distribución dos resultados.
 - b) Calquer información contable esixida polas disposicións legais.
2. O Cedente ten dereito a recibir da Asociación por escrito, nun prazo non superior a un mes, a información que considere necesaria sobre a situación económica da explotación.

Cláusula 10. – Entrega dos bens, período de posta en produción e duración

1. O Cedente, coa sinatura deste Contrato, entrega neste mesmo acto os bens reflexados no Anexo II.

2. O Contrato concértase por un período de cinco anos, que empezarán a contar dende esta data en que se asina.
3. Polo actual estado de abandono improductivo da maior parte das fincas que integrarán a explotación e a dificultade da posta en marcha da mesma, o Cedente e a Asociación consideran necesario establecer un período de cinco anos nos que non se efectuará ningún reparto de produción. Determinando que os resultados que podan producirse neste período inicial sexan reinvestidos na explotación.
4. Se neste prazo previo, non fose posible por en produción os bens aportados polo Cedente entenderase resolto o presente Contrato sen perxuízo das reclamacións a que haxa lugar.
5. O Contrato será prorrogable tácitamente por iguais períodos a non ser que calqueira das partes comunique á outra, de maneira que faga fe, cunha anticipación mínima dun ano á expiración de cada prazo de duración, o seu propósito de finalizar o Contrato.
6. Tanto o Cedente como a Asociación poderán desistir anticipada e unilateralmente do Contrato cando exista causa xustificada; debendo comunicalo á outra parte, de maneira que faga fe, cunha anticipación mínima dun ano á data na que se pretenda finalizar o Contrato.
7. Cando se rescinda definitivamente este Contrato, o Cedente terá dereito a recibir da Asociación, a cargo da explotación, a parte que lle corresponda do capital acumulado na explotación durante o tempo que estivera vinculado a ela. Esta cantidade calcularase tendo en conta as Partes que aportou o Cedente á explotación, as datas nas que fixo cada aportación e o tempo durante o que cada ben permaneceu cedido. Ademais, para as cesións de animais, maquinaria ou outros bens mobles, o Cedente terá dereito a que a Asociación lle abone, por conta da explotación, o importe en diñeiro das súas aportacións actualizado segundo o índice oficial de precios (IPC) de cada ano.

Cláusula 11. – Revisión

1. Durante o primeiro trimestre de cada ano, a Asociación enviará ó Cedente, xunto coa información económica completa do exercicio anterior, o informe de calquer revisión que puidese producirse nos criterios de valoración e no inventario de aportacións de todos e cada un dos cedentes da explotación, os caís de non seren rechazados por ningún cedente, convertiranse nos novos baremos dos Anexos I e II a este Contrato. Dita revisión, que estará vixente para todo o ano en curso, entenderase aceptada tácitamente se o Cedente non manifesta a súa desconformidade no prazo dun mes desde a recepción das mencionadas informacións, considerándose en todo caso finalizado iste prazo o 30 de Abril de cada ano.

2. Cando a Asociación e o Cedente non acaden un acordo sobre o contido dos dous anexos citados no apartado anterior, poderán solicitar a finalización do Contrato según o procedemento establecido no apartado 6 da Cláusula 10. Entenderase que a resolución é por causa xustificada e prorrogaranse os baremos vixentes para o exercicio anterior ata a efectiva finalización do Contrato.
3. A revisión á alza dos criterios de valoración que se apliquen a un contrato de aparecería da explotación, implicará a revisión no mesmo sentido de todos os contratos de aparecería da explotación, e esta circunstancia terá que ser dada a coñecer a todos os cedentes por parte da Asociación na información anual que ésta ten que remitir a cada Cedente da explotación dentro do primeiro trimestre de cada ano.

Cláusula 12. – Réxime legal e anexos

1. O presente Contrato rexerese e interpretarse de acordo coa Lei 26/2005, de 30 de novembro, de Arrendamentos Rústicos e someterase á xurisdición dos xuízes e tribunais do lugar no que se encontran situados os bens obxecto do Contrato.
2. Forman parte integrante deste Contrato os anexos I e II que aparecen a continuación e as revisións que no futuro podan realizarse destes anexos de acordo co establecido na Cláusula 11.

En sinal de conformidade asinan na data e lugar do encabezamento

O CEDENTE

POLA ASOCIACIÓN

As dúas persoas responsables da explotación representantes da Asociación

Don/Dona

Don/Dona

Don/Dona

ANEXOS VIXENTES NESTE ANO EN CURSOANEXO I: CRITERIOS DE VALORACIÓN E EQUIVALENCIAS
EXPRESADAS EN “PARTES APORTADAS”

Cada aportación dun cedente traducirase ó seu equivalente en “Partes aportadas”, ou fraccións dunha parte.

Xa que o produto característico da explotación é o vacuno, unha “Parte aportada” equivale ó valor que, por termo medio, teña na actualidade unha vaca no mercado. A superficie de terra que, por termo medio, pode manter a unha vaca equivalerá tamén a unha Parte.

As equivalencias para este ano en curso calcularanse segundo o seguinte baremo:

Unha Hectárea de lameiro	1	Parte
Unha Hectárea de labradío	$\frac{2}{3}$	Parte
Unha Hectárea de monte	$\frac{1}{2}$	Parte
Unha vaca que vale 1.200 €.....	1	Parte
Aportación regular de traballo por valor de 1.200 €.....	$\frac{1}{2}$	Parte
Aportación de maquinaria por valor de 1.200 €.....	1	Parte

ANEXO II: INVENTARIO DAS APORTACIÓNS DO CEDENTE

Descripción detallada da aportación	Importe en euros*	Valoración expresada en “Partes aportadas”**
Total “Partes Aportadas” polo Cedente este ano		

* Cubrir esta columna só no caso de aportacións de maquinaria, animais, instalacións ou traballo.

** De acordo coas táboas de equivalencias vixentes según o anterior Anexo I.

Selo da Asociación e asinatura dos responsables da Explotación

Sinatura do Cedente ou cedentes nestes anexos orixinais que acompañan ó Contrato

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 111-123

CREACIÓN E CRISE DUN IMAXINARIO POLÍTICO

Manuel PÉREZ RÚA
Sociólogo. Técnico Superior de Cultura
Concello de Moaña

O Morrazo –península entre as rías de Vigo e Pontevedra- é un territorio conformado polos concellos de Marín, Bueu, Cangas, Moaña e Vilaboa.

Neste traballo referirémonos ao Morrazo centro-occidental da parte norte da ría de Vigo, sobre todo aos concellos de Cangas e Moaña, como territorio de características políticas salientábeis dende os últimos anos do franquismo e as primeiras eleccións locais da democracia en 1979, un ámbito con similitudes en canto a hábitat, economía, cultura, sociedade, etc., e unha grande interrelación coa cidade de Vigo.

A esta dinámica de progresiva concentración urbana vanse integrando pouco a pouco áreas de Bueu (na zona lindante con Cangas e Moaña) e Vilaboa (área próxima á ponte de Rande e Moaña). Porén, a maior parte do que poderíamos chamar Morrazo oriental (Marín e Vilaboa) son áreas – aínda que no territorial e social pertencentes á península do Morrazo-prioritarias no contínuo periurbano e metropolitano de Pontevedra.

Mestura de vasos comunicantes e compartimentos estancos, definiremos as dúas áreas do Morrazo, daquela, segundo a súa cidade de referencia sexa Pontevedra ou Vigo. Para os concellos de Cangas e Moaña, que teñen Vigo como cabeceira, tentaremos analizar o Morrazo en relación coa creación dun espazo político e un imaxinario colectivo que ten que ver co distinto desenvolvemento histórico, económico, social e cultural a outras comarcas de Galicia con parecida situación xeopolítica de partida en canto a formaren parte da área periurbana ou metropolitana das outras grandes cidades costeiras.

Espazo social.

A primeira característica salientábel, establecendo como criterio de delimitación o ámbito da vida cotiá das persoas, é a de encontrármolos nunha zona do Morrazo que é un continuo social: non hai diferenzas substanciais entre Moaña e Cangas nos indicadores de hábitat, comunicacións, costumes, economía, estrutura da poboación, consumo, cultura, etc. A ría de Vigo delimita, en ambas as ribeiras, un *espazo social* para os seus habitantes: é semellante –para os efectos de mobilidade, servizos de comercio, sanidade, universidade, emprego, lecer ou cultura radicados en Vigo- estar empadroado en Chapela (Redondela), Teis (Vigo), Priegue (Nigrán), Rodeira (Cangas) ou Domaio (Moaña).

Así como non existe discontinuidade social nin urbana entre os concellos de Redondela e Vigo na zona Chapela-Teis, ou entre os de Nigrán e Vigo en Saiáns, acontece o mesmo para O Morrazo na zona Rodeira-Coiro- Ameixoada-Tirán: son fronteiras político-administrativas entre Cangas/Moaña pero continuo social permeábel de lugares, parroquias e barrios dos dous concellos.

Espazo Político.

Cangas e Moaña, máis serodiamente Bueu, foron concellos de intensa actividade política durante o último franquismo, incrementada durante a primeira época da democracia. A súa dinámica dos anos da Transición política reflicte o gran cambio social e político experimentado a partir dos anos 60 do pasado século, sendo moito máis intenso, dinámico e rupturista co pasado do que o foi na maioría das comarcas de Galicia.

Os novos partidos políticos democráticos, herdeiros da cultura das desaparecidas forzas políticas e sindicais que tiveran importancia decisiva durante os anos previos e no desenvolvemento da II República (época onde o cambio e o conflito social foron características salientábeis en Cangas e Moaña, con grande influencia en toda a ría de Vigo), desenvolveron entre 1970-1990 unha actividade cultural política, social e sindical notábel na zona descrita.

Moita da nova clase política que estrearía cargos de representación nos concellos democráticos en 1979 procedía do único centro de secundaria existente na zona, o Instituto de Cangas, onde deron aulas Hilario Rodríguez, Camilo G. Suárez Llanos (Camilo Gonsar), o líder do BNG Francisco Rodríguez ou Carlos Casares, converténdose esta dotación

escolar nun catalizador, un lugar central de formación educativa e tamén sociopolítica do Morrazo.

A confluencia, nos anos 70, do novo movemento estudantil creado -de esquerdas e/ou nacionalista- coas novas clases medias emerxentes (asalariados da industria naval, conserveira, automobilística, finanzas, comercio, etc.), parte do clero identificado co Concilio Vaticano II e os partidos na clandestinidade que preparaban o cambio de réxime, estaban a fermentar a masa crítica que posibilitaría que Cangas e Moaña chegasen a ter características singulares dentro da historia de Galicia no postfranquismo, a Transición política e a nova democracia.

En concordancia coa dinámica sociopolítica comentada, neste tempo nace tamén un dos movementos sociais que máis singularidade lle dan a estes concellos do Morrazo: o asociacionismo. Moi por enriba da media de Galicia, con moito protagonismo na Transición política e na construción e articulación social da nova democracia, este é o lugar de maior medre exponencial de APAS, asociacións veciñais, culturais, xuvenís, etc.,.

A imaxe do Morrazo 1972-1979 na Polaroid do tardofranquismo era un collage de pintada-pancarta-panfleto, bandeiras galegas, vermellas e reivindicación continua en fábricas, festas populares, aldeas, colexios, centros parroquiais ou clubs deportivos, a prol do cambio social e político.

Entre os anos 1960-1990, tempos decisivos que viron a decadencia do sistema económico de base agrícola e pesqueiro-litoral, a desaparición do réxime franquista e a creación da nova democracia, as sucesivas crises da conserva, o sector naval, o petróleo, os procesos inflacionistas, os altísimos niveis de paro, a entrada en funcionamento da ponte de Rande que ensancha aínda máis o espazo social norte-sur da ría de Vigo, os cambios ideolóxicos derivados da desaparición do Leste europeo, a entrada de España na CEE, o asentamento dunha nova economía do terciario, etc. Neste tempo solápanse varias xeracións distintas nun mesmo proceso de cambio sociopolítico: as procedentes dos anos 40/50 en plena madurez e as nadas nos 60-70 que se solapan e collen o relevo e o protagonismo dos 80-90.

1979: Cambio político.

As corporacións democráticas saídas das eleccións locais de 1979 foron a primeira escenificación do cambio político que trouxo a nacente democracia. Bueu, por exemplo, estrea a democracia local con goberno BNG entre 1979-83, continuando con sucesivas maiorías absolutas do PP.

En 1995 o BNG volve á Alcaldía en coalición co PSOE para deixarlle en 1999 de novo o goberno a un PP con maioría absoluta. En 2003 hai un breve acordo que leva á Alcaldía ao BNG para despois de trasacordos locais, pasar ao PP en coalición cun grupo independente.

En Cangas a primeira corporación de 1979 foi presidida polo Partido Comunista, a de 1983 polo PSOE. En 1987 gobernada polo PSOE con maioría absoluta -con Lois Pena como alcalde- ata os incidentes que levaron á substitución da Corporación municipal por unha xestora presidida por Mariano Abalo, líder dunha formación nacionalista/independentista escindida anteriormente do BNG. Entre 1991-95 gobernou o PP e en 1995 hai un cuatripartito, presidido polo BNG e do que forman parte PSOE, EU e Unidade Popular. Dende 1999 volve gobernar o PP con senllas maiorías absolutas.

Moaña é dos tres concellos o que mantivo máis tempo no poder a bandeira BNG. Foi primeiro entre 1979-83 en coalición con UG, baixo o liderado de Xabier Abalo, irmán de Mariano Abalo. Entre 1983-87 obtivo a única maioría absoluta nacionalista no Morrazo. Perdendo 2/3 do seu electorado, entrega en 1987 o relevo da Alcaldía ao PSOE de Cándido Pena -irmán de Lois Pena- que goberna en sucesivas coalicións con EG e independentes ata 1995 onde a Alcaldía torna ao BNG en coalición co PSOE. Despois dunha maioría absoluta do PP entre 1999-2003, o poder volve en 2003 a unha coalición de independentes, PSOE e BNG con Alcaldía para este último partido.

Como vimos, as primeiras corporacións democráticas de Moaña, Cangas e Bueu están presididas por alcaldes nacionalistas e/ou de esquerdas. En sintonía co movemento social que as retroalimentaba, son tempos de cambio e mellora da calidade de vida: arranxo de camiños, estradas e beiravías, construción de traídas de auga, redes de sumidoiros, centros escolares, pistas deportivas, iluminación de vías públicas, etc.

Era a etapa municipal de “facer cousas”, das obras públicas en resposta ao coro do reivindicativo “esiximos”: voluntarismo, colaboración veciñal, activismo político e social, actividades culturais democráticas en barrios e parroquias, revitalización dos entroidos, festas populares, traíñas e outros novos sinais de identidade, grupos folclóricos tradicionais revitalizados, comezo do auxe da gaita, rehabilitada real e iconicamente despois de décadas de esquecemento, construción de novos equipamentos socioculturais *ad hoc* ou rehabilitación de vellos inmóbeis para uso comunitario.

Entre os activos das corporacións democráticas subliñamos a posta en marcha dos primeiros xermolos de planeamento do territorio local, as normas urbanísticas, que serán moi importantes para frear a considerábel desfeita urbanística dos anos 60-70, especialmente visíbel na zona que estudamos, onde a tendencia urbanística máis salientábel foi a de urbanizar sen facer urbanismo, pagando un alto custo en termos medioambientais, tipolóxicos e de sustentabilidade.

Pero –nunha zona urbanisticamente desordenada e densificada- estas corporacións locais comezan a dar síntomas de populismo ao non seren quen de soportar presións e intereses, e á par dun maior control nas novas edificacións, réxime de permisos, sancións por infraccións, etc., aparece a tentación da *grande obra pública* de impacto electoral: a ocupación do espazo litoral con recheos pasa a ser signo dos tempos e Moaña acepta os vertidos procedentes da AP-9, alcumada daquela como “autopista da navallada”, aterrando gran parte do litoral na illa do San Bartolomeu, centro urbano e outras zonas costeiras.

Nunha das zonas de Galicia con maior índice de paro rexistrado despois das crises conserveira e naval, a necesidade dos postos de traballo lexitimou a creación de empresas a calquera prezo: en Cangas, outro recheo costeiro dá lugar a creación dunha factoría frigorífica en pleno litoral, cortando a relación centro urbano-complexo industrial de Massó, un dos espazos de máis calidade e relevancia histórica, patrimonial, medioambiental, simbólica e urbanística de Galicia.

Imaxinario sociopolítico.

O nacionalismo galego creou e difundiu o discurso do Morrazo como praza forte, un feudo que dende as primeiras eleccións democráticas locais de 1979 tivo o valor simbólico de aparecer no mapa político de Galicia con carácter reivindicativo permanente, sempre con algún goberno de esquerdas na demarcación e cun peso político e social do nacionalismo moi superior á media de Galicia. Comezou daquela a construírse gran parte deste imaxinario sobre o espazo político que estamos a analizar.

Ao abeiro do cambio político das primeiras corporacións locais democráticas, os anos 80 rexistran a creación dun imaxinario colectivo, a *marca Morrazo* con identidade de *sitio distinto*, *república independente* ou *zona liberada*, territorio reivindicativo e rebelde onde o conflito social, o agonismo e a “loita” serían case un estilo de vida.

Porén, se analizamos as distintas épocas históricas entre 1979-2006, veremos que existe unha mixtificación interesada, acrítica e indiscriminada de factores tan distintos como conflitos laborais (peche e desaparición das fábricas de Massó -conserva- ou o estaleiro naval Ascon, a loita contra a rescisión do convenio con Marrocos para a explotación do banco canario-sahariano de pesca de altura, o conflito da pesca de baixura contra a implantación de novos polígonos mexilloeiros na ría de Vigo, a loita da “vara” contra o “can” [distintas técnicas de extracción de moluscos do fondo mariño] no marisqueo, etc.), urbanísticos e/ou medioambientais (GolfDomaio, contaminación da ría, edificacións ilegais no litoral, PXOM de Cangas), transporte marítimo de ría, novas infraestruturas (corredor do Morrazo) ou liberación da peaxe na ponte de Rande, etc., sen diferenciar a distinta orixe, época, intereses e alternativas. Esta mestura retroalimenta o discurso circular que crea e imaxina o Morrazo case como gran “manifestódromo” para practicar o deporte da *mobilización permanente*.

Interpretaron tamén os patrocinadores deste imaxinario ao asociacionismo como suxeito de atención preferente, nun discurso nacido ao abeiro do anxeado cambio sociopolítico que pretendía a transparencia e participación social. Pero este discurso que mitifica a incidencia do Terceiro sector na vida cidadá e a achega asociativa como capital social, non ten en conta as distintas etapas do movemento asociativo:

- a) unha primeira **ascendente** entre 1979-89 (primeiras eleccións locais democráticas, pirámide demográfica positiva -baby boom dos anos 60 derivado do desenvolvemento económico-, carencias infraestruturais e de servizos en redes de traídas de auga, saneamento, recollida de residuos, educación, centros socioculturais, etc.), factores que inciden na lexitimidade da rede asociativa como fenómeno de acción e participación social de primeira orde nos anos da Transición política)
- b) A segunda etapa, **descendente**, ao remate dos anos 90 cando conflúen outros factores (descenso demográfico, infraestruturas e servizos básicos cubertos, cambio de estilos de vida e culturais, xeracións xoves dos anos 80 cun perfil distinto ás anteriores, menor sentido do “compromiso”, maior querenza polas TIC, menor atracción do asociacionismo tradicional, máis flexibilidade no modelo asociativo, declive do “local” como discurso, forte entrada da muller no social, intenso proceso de aliñamento político-asociativo, etc.) determinantes para a crise do movemento asociativo.

O conflito máis significativo en canto á dimensión e que deixou fendas máis profundas foi a mobilización -primeiro política e despois social- contra a revisión catastral en Cangas que rematou en 1991 -pagando altísimas facturas políticas, persoais e sociais- coa implantación dunha xestora á fronte do Concello, suspendendo a actividade da terceira corporación democrática.

Froito dun diagnóstico equivocado ou inexistente, sectores conservadores completaron o mito do Morrazo como espazo político distinto lendo ao revés a creación deste imaxinario colectivo nacionalista. Apoiados nun discurso de esquema simple, voceado por certos medios de comunicación a base de grandes titulares, para os representantes conservadores dicir o Morrazo era aludir a un territorio conflictivo, “loitador” por antonomasia, cando non violento.

Aconteceu ás veces que, como na teoría de Thomas, este foi o lugar onde a profecía se autocumpriu. Se ben é certo que existen partes da historia recente deste ámbito que poden deslumbrar polos grandes caracteres tipográficos pregoando unha idea de permanente conflito, reivindicación e mesmo violencia, tamén hai que analizar os conflitos con máis claves que as subministradas en certos *media* de Galicia, máis predispostos a reproducir esquemas de creación de alarma social, voceando demagogia para –unha vez creada a alarma- laiarse despois dos efectos do conflito social aberto.

1981-2006: Rande, batalla metropolitana.

Dentro da dinámica dos sucesivos conflitos que se acaban de enumerar, O Morrazo tamén foi pioneiro, na última década, no enfoque radicalmente distinto do tratamento dun conflito: a loita pola liberación da peaxe na ponte de Rande, que adquire unha serie de singularidades e que resulta paradigmática, superando a escala local.

A apertura en 1981 da ponte de Rande intensificara o solapamento e a continuidade -económica, social, comercial, cultural, etc.- entre o territorio social Cangas-Moaña-Vigo, influíndo tamén, con menor intensidade, nas relacións “intrapeninsulares” con Bueu e Vilaboa. Vigo acrecentou o seu papel de cidade-imán que prevera o arquitecto Palacios nos anos 30 do século XX e o Morrazo pasou a formar parte real do territorio metropolitano, salvando a través da ponte a dificultade histórica de relación entre sociedades separadas polo mar.

A importancia do tráfico rodado e o número de persoas transportadas incrementou anualmente, o transporte marítimo de ría acusa a nova infraestrutura e as caravanas de vehículos na vella C-550 pasan a formar parte da paisaxe do Morrazo sur, incapaz de dar fluidez cunha soa arteria importante de rodaxe. Os censos municipais rexistran a lenta e cada vez máis perceptíbel mobilidade social inter e extramorrazo e as zonas máis próximas á ponte de Rande foron e son obxecto de cobiza e presión urbanística, tanto en réxime de primeira como segunda residencia, fenómeno que se visibiliza na gran demanda en áreas de Vilaboa, Bueu, Moaña ou Cangas.

O Morrazo racha as costuras e acélanse demandas e cambios (novas expectativas sobre o territorio, construción ou rehabilitación de vivenda, déficit de infraestruturas viarias, modelo de desenvolvemento, incremento de uso da cidade de Vigo, debate sobre a área metropolitana, etc.) que están no fondo da batalla pola supresión da peaxe. Rande é, a un tempo, factor principal e metáfora dunha serie de cambios:

1. Consolidación e incremento dos indicadores sociais, culturais, económicos, comerciais, etc., da relación metropolitana norte-sur da ría de Vigo.
2. O Morrazo (Cangas-Moaña, sobre todo), integrado de feito no ámbito metropolitano de Vigo, quere participar como cidadanía de pleno dereito neste ámbito supramunicipal.
3. A ponte é o cordón umbilical que acelerou no Morrazo cambios estruturais iniciados nos 60-70 (marxinalización da agricultura, reconversión pesqueira/naval, medre do sector servizos, consolidación de Vigo como cidade empregadora, presión urbanística, concentración urbana, tendencia á metropolitanización, etc.).
4. A nova *batalla de Rande*, levada a cabo pola Plataforma para a supresión da Peaxe, que acaba de rematar, foi a *primeira mobilización social metropolitana* en Galicia, e escenificou un cambio nas formas “clásicas” de afrontar os conflitos ao *estilo Morrazo*, con diferenzas substanciais sobre anteriores “loitas”:
 - a. Pluralidade ideolóxica.
 - b. Interasociacionismo comarcal e metropolitano.

- c. Paso de formas reactivas de conflito a formas proactivas/propositivas: conformación dun grupo de presión flexíbel e negociador.
- d. Incorporación social progresiva durante a duración do proceso.
- e. Política de información, uso dos medios de comunicación e as TIC.

Desenvolvemento histórico e socioeconómico.

É preciso acreditar que esta zona é froito tamén de variábeis históricas, sociais, culturais e económicas de contexto que están pouco estudadas e son clave para analizar parte das raíces a a estrutura profunda da realidade do Morrazo.

Así como a investigación histórica produciu documentación do período anterior e da II República e a implantación política e sindical das organizacións que participaron nos feitos de 1931-1936 e a represión posterior, está sen desenvolver aínda a análise comparada da Transición política, a memoria histórica recente, a resistencia organizada dende os últimos dez anos do réxime de Franco, feitos todos eles que levan a albiscar o xermolo das ideas, organizacións e actores participantes no cambio socioeconómico tan acelerado que se viviu no Estado Español dende 1959.

Non abonda, polo tanto, analizarmos só os efectos do Plan Marshall, o Plan de Estabilización de 1959, os *Planes de Desarrollo* sucesivos ou o que se chama, consensuadamente, a modernización e o cambio socioeconómico acontecido durante esta etapa. Trátase, ademais, de percibir que hai de autónomo no cambio, que de distinto con respecto a outras zonas, como por exemplo o maior medre económico e demográfico de Galicia que se produce nestas áreas (Vigo-Moaña-Cangas), propiciado, entre outros factores, pola combinación dun minguante sector da pesca litoral, da emerxente *revolución do conxelado* iniciada coa empresa Pescanova en 1961 e o necesario desenvolvemento de técnicas e grandes fábricas de construción naval con gran implantación na zona, que crean emprego (Ascón) e reducen en parte -comparativamente con outras zonas de Galicia ou do Estado- a emigración americana e europea neses anos de *fordismo* (Citroën, metalurxia, naval, etc.) e crecemento económico xeométrico.

A gran transformación e tamén os síntomas do estancamento e recesión posterior do sector conserveiro, a creación de moitas fábricas nun Vigo comunicado co Morrazo e que permite o necesario trasvase/transformación dunha poboación agromariñeira á nova condición obreira, o declive da

emigración americana xunto co nacemento da nova emigración cara a Europa, as grandes campañas pesqueiras de Gran Altura (Banco canario-sahariano, Sudáfrica, Namibia, illas Malvinas), son outros tantos factores que teñen protagonismo para importantes cantidades de habitantes destas zonas onde mesmo a crise enerxética de 1973 ten lugar paralelamente á última emigración laboral ás plataformas petrolíferas do Mar do Norte.

A relativa e *súbita riqueza* dos anos 60-70, época do pleno emprego e dun incremento de renda considerábel para unha poboación que coñecera as carencias de posguerra e posuía gran cultura do aforro, xunto coa relativa conciencia de autonomía económica derivada da salarización por conta allea de boa parte da poboación activa (obreiros, empregados, mariñeiros, etc.), conforma unha sociedade mellor preparada para os novos tempos democráticos que viñan.

Tampouco a *proletarización intensiva e extensiva* rexistrada entre 1960-80 é allea á creación de hábitos democráticos aínda dentro do franquismo máis duro, porque a práctica democrática do diálogo e participación, prohibida na sociedade, si era unha realidade coñecida nas fábricas de Vigo e O Morrazo: o sindicalismo *vertical* non foi quen de impedir as asembleas laborais masivas que ensinan participación e votación nun país sometido a unha ditadura, contribuíndo así á socialización da poboación en hábitos democráticos e tamén á formación de líderes sindicais despois incorporados á loita cidadá ou política como cadros organizativos e/ou concelleiros democráticos, como confirma o cruzamento de datos nas primeiras corporacións democráticas, que rexistran un número importante de coincidencias, na mesma persoa, dos roles de líder sindical e líder político, tanto no Morrazo como en toda a área metropolitana de Vigo.

Dinámica cívico-política.

O cadro que se acaba de trazar pode axudar a debuxar e comprender un *espazo político* (por contraposición ao *espazo administrativo* do ámbito, os lindes estritos dos concellos de Cangas e Moaña) con características suficientes para facer análise dende a perspectiva do cambio sociopolítico.

Os cambios e alternancias políticas que acabamos de analizar cremos que determinan tamén unha comarca con dinámicas políticas e cidadás maduras e urbanas, con certa formación e autonomía políticas por parte da sociedade, porque o nivel de cambio e rotación política rexistrado nos concellos estudados apunta a un funcionamento dinámico do sistema democrático que aquí se manifesta participativo, aberto, crítico e alternativo.

Paradoxalmente, fronte ao imaxinario colectivo difundido do Morrazo como sitio (político) distinto, ningún partido político amosou unha hexemonía que lle permitise estar á fronte dun mesmo concello máis alá de dúas lexislaturas e a formación que máis gobernos locais ten acadado no Morrazo é o Partido Popular.

En canto á duración, memoria ou pegada dun posíbel estilo ou modelo de xestión que singularizase algunha corporación ou liderado máis alá do ámbito local de cada concello, non se deron pasos significativos ou estratéxicos de proxección mancomunada, metropolitana, provincial ou galega.

Cambio de rol político.

As diversas ideas, políticas e accións -levadas ou non a cabo- dos axentes e grupos políticos, poderán axudarnos a configurar, dende a análise micro ao macro, a evolución dos distintos grupos políticos, a alternancia no poder, as formas políticas abertas á participación cidadá, a transparencia e control da xestión municipal propios de sistemas modernos e abertos, moi lonxe da dinámica levada a cabo na maior parte dos consistorios galegos.

O deseño de estratexias e tácticas neste espazo político dá lugar a paradoxais accións dificilmente entendíbeis fóra deste ámbito: o BNG resultante das eleccións de 1979 en Moaña admite milleiros de toneladas de terra procedentes das escavacións da chamada *autopista da navallada* que o mesmo grupo combatía activamente a aquela altura, e coas que realiza os maiores recheos -en proporción ao litoral do concello- de toda Galicia. Na outra banda do abano político, o PP de Cangas participa na mobilización e axitación cidadá, a golpe de asemblea masiva e megáfono, que derruba o goberno democrático de Lois Pena, o mesmo grupo conservador, en 1999, encabeza o *non!* á nova vía de comunicación de alta capacidade para o Morrazo, despois dun proceso de catro anos de consenso entre os gobernos do BNG e a Consellería de Ordenación do Territorio presidida polo PP, partido que meses despois de recuperar o poder local nos tres concellos citados, no mesmo 1999, volve a colocar na súa axenda de prioridades o *si* á nova infraestrutura..., toda unha serie de xogos de estratexias e tácticas que a veces intercambian os roles típicos de formacións tan distintas.

Dinámica política nacionalista.

A análise política deste ámbito é a historia a escala do *nacionalismo real* de posguerra. O nacionalismo creado en 1964 pola UPG ten nesta zona unha incidencia maior ca en calquera outra de Galicia. As diversas fontes e

crises ideolóxicas do nacionalismo contemporáneo, o artellamento orgánico e sectorial, o nacemento do movemento estudantil, sindical e veciñal nacionalista, o modelo aplicado pola UPG nos gobernos municipais, no proselitismo, na conflitividade social ou na tipoloxía da militancia, teñen neste ámbito un laboratorio especial que foi paradigmático no desenvolvemento do nacionalismo en Galicia.

Un estudo dos liderados producidos nestes case trinta anos de democracia local amosa outros paradoxos: este ámbito mitificado en icona da Galicia nacionalista non ten nin tivo nunca en toda a democracia-presenza significativa a través de líderes políticos na Deputación Provincial, Parlamento de Galicia ou Congreso dos Deputados, o que constitúe unha falta de sintonía entre unha organización política con tanta implantación nesta zona do Morrazo e os órganos de dirección do nacionalismo en Galicia que non promocionaron extramorrazo o pretendido capital político que se difundía como discurso, espazo político e imaxinario social nacionalista.

A dirección central do nacionalismo galego promove en termos prestixiosos e emerxentes o *modelo Allariz* como *imaxe de marca nacionalista* ligada a un estilo político e un liderado, porén, o imaxinario colectivo creado no Morrazo, de tanta importancia simbólica e electoral, é unha imaxe invisíbel sen presenza nos foros máis alá do ámbito local, por representar unhas formas e estilos políticos pouco asumíbeis hoxe para unha formación en remodelación do seu discurso e actuación política.

A *conflitividade inducida* é constatábel durante as épocas nas que o nacionalismo permanece na oposición, reducíndose ao mínimo ou desaparecendo cando o grupo que as crea accede ao goberno municipal. Nalgún destes concellos -Moaña por exemplo- podería resultar ilustrativa e paradigmática a investigación sobre a *acción concertada* entre política e sociedade, por resultar un *modelo típico de política nacionalista en canto á creación de tecido asociativo* que pouco a pouco vai articulando a vida cidadá: dende a reivindicación sectorial á creación de cadros políticos, os partidos nacionalistas van formando e/ou incentivando unha trama social que, pola súa especial repercusión en conflitos veciñais, educativos, laborais, urbanísticos, pesqueiros, etc, van retroalimentando un proceso de acción concertada entre política e sociedade que nesta zona adquire características interesantes para a análise política.

Esta dinámica de transformación asociativa en axentes e institucións parapolíticas, xunto co nacemento espontáneo doutras asociacións da sociedade civil, institucións públicas, etc., conforma unha realidade social e

cultural que cabería no concepto de *asociación* de Tönnies e tamén nos *modelos de modernización* en forma de *articulación social dos distintos grupos de interese e das súas representacións cidadás*.

Deixamos trazados algúns apuntamentos para o estudo dos ámbitos políticos, a creación de imaxinarios e a conflictividade nunha zona singular de Galicia durante a travesía histórica entre 1979-2006, facendo tamén unha incursión no contexto histórico que precedeu á actual situación democrática entre 1960-1976. Cremos que os factores analizados amosan que -contra o esquema simplista que propaga o Morrazo como un conxunto de comunidades primarias e/ou conflictivas como característica diríase que xenética antropolóxica- na lectura e interpretación de varios dos conflitos sociais rexistrados está a demostración dunhas formas de reivindicación e presión -mediante a articulación organizada dos distintos intereses sociopolíticos cidadás- moito máis semellantes ás formas modernas de conflito social que evoluíron dende ás confrontacións máis primarias e inarticuladas, procedentes de *conflictos abertos* ou *minorías persistentes*, ata formas máis flexibles e proactivas. Paralelamente, incluímos na nosa análise unha serie de consideracións para o estudo deste ámbito en relación coas formas do cambio social e político en Galicia e tamén a evolución dunha determinada forma de entender o nacionalismo galego contemporáneo e as súas formas de goberno local e liderados.

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 125-143

CIDADE, COMERCIO E SOCIALIDADE URBANA

Sara Mª TORRES OUTÓN
Profesora Asociada de Socioloxía
Universidade de Vigo

Sumario: Resumo. Vida urbana e desenvolvemento comercial. Espazos públicos e territorio. Hábitos de consumo e transformación urbana. Comercio e cultura, estratexias urbanas de intervención. Consideracións finais. Bibliografía

Resumo.

Un elemento crucial que ven unido o sentido de cidade é o comercio. Historicamente o troque provocou un cambio nos modos de vida ao igual que anteriormente o fixo a posibilidade de cultivar. Hoxe en día, abordar a cidade e as cuestións urbanísticas implica aplicar unha política integral que asuma as cuestións cruciais de vivenda, transporte e comercio. Arredor deste último vértex brácese o modelo de cidade, aquela tradicional de comercio extenso distribuído ao longo e ancho da cidade con áreas ou eixes comerciais nas que existe unha maior concentración, especialización e variación de establecementos, e aquela outra na que a polarización comercial mostra un horizonte de bloques de vivendas e illas comerciais.

Este artigo é unha reflexión sobre en qué medida esta configuración espacial dá lugar a diversos modelos de cidade e con eles a distintos imaxinarios urbanos carentes dun actor tradicional como é o comercio ou, precisamente, cunha aposta deste por estar presente e rexurdir como unha nova sociabilidade. Nesta última liña enmarcase o pulo ao asociacionismo e urbanismo comercial como estratexia do comercio local e das administracións para afrontar os novos retos da globalización e liberalización da economía, en concreto, a adaptación do sector retailista ás novas necesidades e esixencias.

Vida urbana e desenvolvemento comercial.

A relación entre cidade e economía, entre urbanismo e actividade económica ten sido utilizada por diferentes autores e o propio Wéber definía cidade como un mercado (1966; p.65-68). De feito, o termo cidade ten unha definición clara dende o punto de vista económico: “asentamento de habitantes que viven principalmente do comercio máis que da agricultura”; mais aínda, non se reduce o comercio á cidade senón que está presente noutras localidades menores, vilas, onde existen establecementos comerciais. Incluso non se trata só da presenza de comercio senón de calquera tipo de transacción económica pola compra de produtos (mercado ocasional) ou servizos (demandas intanxibles de carácter profesional).

Historicamente, a necesidade de acceso a produtos e servizos era expresada como unha necesidade de encontro e relación, o cal confirma que a sociabilidade producida na actualidade non deixa de pertencer á esfera propiamente humana de formar parte dunha colectividade. Así, Aristóteles resumía os principios de urbanización na necesidade de construír cidades que deran aos homes seguridade e os fixera felices (Sitte, 1980; p.158). De aí o significado das prazas abertas en medio das cidades e a súa utilidade: servir como lugares de encontro e mercadeo. Esta configuración segue presente nos centros históricos das nosas cidades, se ben xorden novos elementos urbanos indispensables como a casa do concello e outros servizos públicos. Do mesmo modo, os novos formatos comerciais tratan de presentar unha cidade a pequena escala cun lugar de encontro (zona de ocio e restauración), un centro de produtos de primeira necesidade e alimentación (hipermercado) e espazo para o mercadeo (variedade de tendas e establecementos comerciais).

Ante estes cambios (extensión das cidades a partir dun núcleo, aparición de novos formatos que reproducen a vida urbana) debéramos reflexionar sobre cómo están afectando estas novas estruturas comerciais á concepción das cidades e, mais aínda, qué papel vai desempeñar o cidadán, habitante que pasa se a converter nun mero consumidor. Ao fin e ao cabo, pola cidade vaise “de compras” (a compra e un acto análogo ao paseo) ás superficies comerciais vaise “a comprar” (a provisión de produtos é o principal obxectivo). Se ao policentrismo urbanístico solapouse o policentrismo comercial con estratexias definidas de competitividade espacial para a captación de clientela polas estreitas relacións causais entre cambios urbanísticos e funcionais (Campesino, 1999; p.11); en función destas relacións, ás illas comerciais poden atribuírse a configuración de espazos sen vida.

Algunhas apostas comerciais como as da veciña Portugal onde o incremento de grandes centros comerciais nos perímetros das cidades é superior á media europea, na que se pretende contribuír a modernización do país e revitalización da actividade económica a través do incremento dos metros cadrados de superficie de venda, do tamaño das instalacións, e o deseño e volume dos edificios, non parece beneficiar á idiosincrasia, á identidade nacional e ao encanto das cidades lusas.

Superando esta visión inicial das cidades entendidas como aglomeracións territoriais de organización e actividade económica, xorden as cidades como *lugares de roles*. “As cidades, en tanto que lugares de concentración social, exercen un papel de facilitar encontros, espazos de sociabilidade e de contacto informal que pode ser de alta significación económica e isto é, de novo, moi diferente a considerar esta dimensión social como meras costumes e confianza que caracterizan ás redes de negocios locais. (...) A economía dos servizos de produción, persoais, da venta ao detalle, públicos e sociais, de seguros, ocio e turismo, de actividade informal e sen ánimo de lucro –todos eles baseados na demanda local- atópanse lonxe de ser unha fonte insignificante de emprego e ingresos urbanos”¹ (Amin,2002; p 82-83).

O significado de cidade atribúese á presenza das institucións - algunhas especificamente urbanas como o goberno local e outras mais xerais como centros de ensinanza ou entidades empresariais- que regulan a vida (poder, negocio e sociabilidade) e aos espazos de sociabilidade (equipamento *ad hoc* e espazos públicos). Entre estes últimos tomaron posicións vantaxosas, nas últimas décadas, os centros comerciais periféricos ou grandes superficies dando paso actualmente á recuperación dos tradicionais lugares de compra que grazas ás iniciativas de revitalización do comercio local están transformando as interaccións cidadáns que volven a ocupar os espazos públicos –centros naturais de compra- cun uso intensivo: compra, ocio e encontro/intercambio.

En definitiva, “hai que situar o proceso de construción da cidade nun lugar prioritario para a conformación do noso presente e o noso futuro” (Marcarrel, 2005; p.160). Recordando a Castells, a cidade faise e constrúese, é o espazo de convivencia por excelencia que aporta solucións

¹ A actividade económica das cidades está sostida sobre o que Castells denominou “espazos de fluxo”, e estes autores definen como prácticas institucionais específicas como provisión de servizos comúns, de institucións públicas, de lugares de encontro ou normas de consumo particulares que caracterizan á cidade máis alá da súa especialidade ou sector dominante.

pacíficas aos conflitos sociais. De feito cando Weber (1966; p. 42) menciona que as cidades americanas teñen apenas unha antigüidade dun par de décadas fronte as cidades europeas que contan con historia e referencias escritas anteriores, non se refire só a cuestións físicas como a configuración espacial, a arquitectura ou o patrimonio senón o uso deste espazos. En definitiva, “a cidade non é só un conxunto de rúas senón as persoas que as utilizan e lles dan valor” (Fdez. Salinas, 1999; p.235), as socialidades, intercambios e interaccións que se producen nas cidades son, en última instancia, as que as caracterizan.

O devir histórico e unha análise sobre as problemáticas que xera cada modelo de cidade indica que son as cidades de densidades medias as que resultan mais proclives á sociabilidade (Carles Dolç, 1998;p.75). Nelas é posible consolidar núcleos de referencia social nas que o comercio -e a actividade económica e social que este xera- cumpre unha labor primordial ao favorecer unha economía de recursos, a polivalencia de espazos (multifunción de usos) e a creación de núcleos urbanos autosuficientes.

Espazos públicos e territorio.

Conscientes da importancia e necesidade de potenciar as cidades as autoridades locais e mesmo a Unión Europea impulsaron a mellora urbanística dos espazos públicos como estratexia para crear ou descubrir un selo de marca propio -baseado sobre os elementos identitarios da cidade- capaz de fortalecer un territorio e facelo atraínte. No territorio español existen exemplos próximos de marca de identidade creada sobre elementos xa existentes ou de nova creación como a Sagrada Familia e o Forum 2005 en Barcelona.

Seguindo a Bouzada (2005; p.448), en Galicia o símbolo nacional de proxección nacional e internacional, a falta de non existir outro agás as desastres ecolóxicas de grande magnitude que elevan o noso territorio á noticia internacional, é a Catedral de Santiago. Esta xera riqueza e dinamismo socioeconómico medido en función da distancia ao patrón ouro (o Apóstolo), o que ven poñer de manifesto o valor da identidade e a súa transformación en tanxible. Por iso, o marketing territorial preséntase como unha ferramenta útil e un valor engadido ao comercio local. Na comprensión e promoción dos procesos de desenvolvemento local, a cultura e a identidade constitúen conceptos de referencia claros. A singularidade das rúas, prazas, edificios e outro patrimonio civil menor

(fontes, escudos, etc), así como a arquitectura relixiosa dos centros históricos converte a compra nun “deambular lúdico do consumo cultural”².

As accións realizadas para este redescubremento das cidades inclúe as medidas urbanísticas promovidas polas autoridades locais que inclúen dende as beneficiosas pero non menos polémicas zonas peonís, remodelacións de edificios públicos ou rehabilitación de fachadas; e iniciativas de carácter social, cultural e económico que emprenden colectivos de diverso carácter procedentes do tecido civil: entidades profesionais, asociacións veciñais, agrupacións de interese cultural, etc. Os fins e obxectivos destas institucións, de relativamente nova aparición, tradúcese en actividades que fomentan e facilitan a socialidade urbana en tanto que producen novas interaccións e lugares de encontro a escala local, empregando como escenario os espazos públicos³.

De feito a dinamización cultural ocupa unha parte importante dos recursos e actividades destas iniciativas como así o demostra o peso significativo das actividades culturais nas programacións anuais das asociacións de comerciantes. Esta tendencia a utilizar a cultura como recurso dispoñible ao servizo de engrandecer o atractivo e interese do territorio, é unha resposta local empregada de forma natural por estas iniciativas xurdidas de pequenas colectividade e polas grandes instancias - decisores das políticas culturais e profesionais do sector- para deseñar campañas turísticas e desenvolver marketing cultural (Gómez, 1998;p.54).

Como afirma Michael Bassand, a realidade urbana actual está conformada por unha rede de espazos público (rúas, prazas, bulevares, autoestradas,) en convivencia e interrelación coas construcións privadas de uso particular (vivendas) e outras de vocación pública, aquelas accesibles a

² Os territorios apostan, hoxe en día, por desempeñar con éxito a función terciaria (comercio, ocio e hostalería) aproveitando o atractivo e riqueza en patrimonio cultural do seu continente, en lugar de procurar un grande equipamento cultural, como Bilbao co Museo Guggenheim ou Galicia coa Cidade da Cultura Galega. O desenvolvemento que xera o aproveitamento e potenciación das siñas de identidade e valores identitarios existente, precisa de menos inversión, resulta máis beneficioso (volume de negocio que xera) e ten unha capacidade de transformación de cidade de servizos a cidade cultural. (Bouzada 2005;p.449)

³ Definido por Jordi Borja como “espazo funcional polivalente que relacione todo con todo, que ordene as relacións entre os elementos construídos e as múltiples formas de mobilidade e de permanencia das persoas(...). O espazo público concibido tamén como instrumento de redistribución social, de cohesión comunitaria, de autoestima colectiva. E asumir tamén que o espazo público é espazo político, de formación e expresión de vontades colectivas, o espazo da representación pero tamén do conflito” (2003; p.29)

todos: cafés, restaurantes, servizos, comercios, mercados diversos; que de algún modo pasan a ser considerados como parte do espazo público urbano. Estes últimos son os que veñen dotar de vida aos primeiros; estas actividades que acollen estas construcións privadas (principalmente pero non exclusivamente os locais e baixos para uso terciario) caracterizan e condicionan este espazo: diferente grao de espazo público, servizo comunitario ou xeral, etc. En definitiva, é o uso máis alá do recipiente o que da significado. “Cada aglomeración ou metrópole ten unha identidade que deriva da súa localización, do seu urbanismo e arquitectura, da súa historia e da súa cultura” (Bassand, 2001;p 33)⁴.

Importa o uso dos baixos e locais, denominados tradicionalmente comerciais pero cada vez máis de ocio e servizos. É dicir, interesa que os baixos dos edificios e os locais para uso terciario estean ocupados por actividades que desempeñen un papel xerador de vida urbana. Sirva de exemplo dos efectos de non atender estas consideracións o modelo das cidades norteamericanas medias, nas que a extensión da cidade e a desaparición do comercio local e as tendas das vilas produzo que os centros quedaran reservados para un uso administrativo e de servizos relegado aos horarios diurnos e, por tanto, estes sexan focos de illamento e decadencia, especialmente fora das horas e días laborables.

O modo de vida dos países mediterráneos, máis aló das consecuencias reais dun tempo climatolóxico que favorece o desenvolvemento da vida urbana no exterior, está unido aos procesos de relación e intercambio xerado nas vilas do que é representativo o esquema urbano composto por prazas e espazos públicos nos que se desenvolveu parte da vida social das cidades. Son os usos “vocacionais” que de forma natural desempeñaron estes espazos os que fomentan o espírito da cidadanía e vivencias urbanas.⁵

Por iso, parece pouco recomendable implantar modelos foráneos que transformen drasticamente as nosas cidades, aínda que non por iso deixa de ser necesaria a reflexión sobre a evolución e expectativas do comercio local. De feito, en torno ao comercio vétebrase todo un espazo de sociabilidade que require dun modelo de cidade peonil e accesible que harmonice o paseo, o uso do automóbil e a existencia de transporte público.

⁴ As actividades que acolle e se desenvolven na rede urbana outorgan una identidade propia ao territorio (vila, cidade ou metrópole) e, ao mesmo tempo, veñen determinadas ou favorecidas pola esencia deste territorio.

⁵ A busca de usos vocacionais na política municipal é unha ferramenta ao servizo da procura e reforzamento da imaxe de identidade da cidade (Oliveira, 1998;228)

O perigo de non actuar deste modo é que suceda como nos anos setenta coa maioría das rúas para peóns creadas a partir de actuacións puntuais sen planificación integrada cun uso limitado á función comercial, pechadas ao tráfico, na que se asimilaba zona peonil con rúa comercial, convertendo as rúas en espazos monofuncionais, escaparates inanimados e socialidade inerte. (Campesino, 1999; p.21)

Dende as administracións apóiase o denominado urbanismo comercial que consiste, tomando como exemplo as accións que promove a Xunta de Galicia, en completar as axudas directas ao sector con medidas (ás asociacións e concellos) que favorezan a recuperación do patrimonio histórico, a rehabilitación de vivendas e edificios, a revitalización de rúas e prazas; en definitiva, a posta en valor dun espacio (continente). De modo que se favoreza o desenvolvemento da actividade económica/comercial e residencial (contido) a través da colaboración da administración e da iniciativa privada. E ao mesmo tempo, implicar directamente aos actores (anticipación da xubilación, informatización) e ao sector impulsando a creación de Centros Comerciais Urbanos, organización de comercio e servizos polo miúdo dos cascos das cidades. (Torres, 2005;p.8)

Segundo o anterior son condicións básicas para a revitalización dos eixes e distritos comerciais –pezas fundamentais da normalización do uso dos espazos públicos- a tradición comercial, o asociacionismo e o apoio das administracións⁶. Dando un paso adiante, parece unha proposta máis que aceptable a de Helena Villarejo (2005) que senta as bases do novo urbanismo como una atención integradora das políticas de comercio, vivenda e transporte a escala urbana, provincial e rexional.

Hábitos de consumo e transformación urbana.

Actualmente estase a traballar dende diferentes instancias, administración autonómica e locais e as propias asociacións e entidades de carácter comercial, na procura de estratexias que axuden ao comercio de proximidade e a actividade comercial desenvolvida tradicionalmente nos cascos históricos e centros urbanos a recuperar e manter o seu oco no mercado e, consecuentemente, a súa permanencia no territorio. Non ten sentido deseñar medidas de mellora e realizar accións encamiñadas a

⁶ A lexislación urbanística reconece o carácter vertebrador do comercio e a súa contribución á vitalidade urbana. Sen embargo é necesario abordar medidas en conxunto que resolvan cuestións de “urbanismo comercial” como son a dotación dos servizos mínimos, tutelar o equilibrio de competencias desiguais e impedir situacións de oligopolio. (Campesino, 1999;p.15).

recuperar este esplendor pasado sen comprender cómo se chegou á situación actual.

A actividade económica do pequeno negocio precisa das institucións urbanas informais. Tipicamente, a tenda da esquina respondía ás necesidades impostas en función das regularidades horarias das institucións: dende os hábitos de horarios das nais con fillos pequenos, ata as horas de comer dos traballadores de oficina e as invasións diarias dos nenos á saída do colexio. Tamén ofreceu un factor humanizador da vida e do territorio urbano mediante aquel tipo de sociabilidade tenue que supón a pequena charla con algún veciño na tenda da esquina (Amin, 2002; p.102). Actualmente o escenario de consumo trocou en horarios, tempo, frecuencia e valorización da facilidade de compra (acceso, formas de pago, transporte, oferta, servizos) por canto a incorporación da muller ao mundo laboral varía o momento de consumo, a xeneralización do automóbil facilita os desprazamentos e transfórmase a estrutura familiar e de roles e con ela o consumo, que pasa a se converter nunha experiencia, familiar ou de parella, combinada co ocio e descanso activo.

O comercio tradicional resulta fráxil por canto –ante a presenza de novas zonas comerciais e grandes áreas/superficies- perde influencia pasando de comercio de abastecemento da cidade, comarca, provincia a comercio de barrio, e incluso, dunhas determinadas idades ou poboacións (terceira idade –mais tempo e menos recursos-, poboación sen recursos ou sen tempo). Esta nova realidade de compra dá lugar ao policentrismo urbanístico: o desdoblamento dos centros de gravidade comercial da cidade histórica ao ensanche.

Inicialmente tratouse dun modelo de dispersión comercial centralizada para dar paso cara aos noventa á irrupción de novos formatos comerciais como grandes superficies e hipermercados en resposta aos novos consumidores que dispoñen de menos tempo de compra, a concentran en días e horas determinados e a realizan en familia, e, ao mesmo tempo, como acicate para impulsar novos hábitos de consumo.

Estes cambios afectaron negativamente a orde e práctica comercial establecida e deteriorou as relacións xeradas nos intercambios, transaccións e socialidades no comercio local. A transformación iniciouse co crecemento das cidades: xurdimento e consolidación dos ensanches, e emerxencia de novos espazos e poboacións que requiren servizos e comercio de proximidade; aínda que estes modelos mantiñan os beneficios que producen os eixes e áreas comerciais en canto que dinamizaron a vida urbana dos ensanches e outorgaron sentido á cidade nun termo mais amplo

(ampliación do espazo urbano que non se limita ao centro urbano-histórico). E empeorou coa chegada das grandes superficies aumentando a crise do pequeno comercio ao modificar os hábitos de consumo en canto introduce desprazamento, centralización e motorización da compra.

Non cabe dúbida de que as novas *catedrais de consumo* teñen alterado a natureza das relacións sociais que nos medios de consumo tradicionais – hoxe reflectidos no comercio de proximidade- a relación vendedor/proveedor e consumidor, e mesmo entre estes, era máis profunda e directa: froito do coñecemento mutuo, da interrelacións que se producía, “o carácter social do consumo podía ser tan importante, senón mais, que aquilo que se consumía” (Ritzer, 2000; p.55)

As repercusións deste cambios no feito urbano téñense analizado profundamente coa reflexión sobre a revitalización e recuperación dos cascos históricos; as diferentes apostas das administracións e entidades privadas viu dar modelos de cascos históricos de diversa caracterización: un centro histórico recuperado e de gran valor patrimonial como o de Cáceres, un “Casco Viejo de Bilbao” que apostou por unha importante función terciaria-comercial ou os fenómenos que se dan practicamente en todos eles que é a asociación destes espazos coas “zonas de copas e de movida nocturna”. O obxectivo para facer desaparecer a pantasma do abandono, era ocupar os locais para manter a oferta de produtos, servizos e/ou diversión.

Curiosamente, as grandes superficies tratan de reproducir a vida urbana empregando para elo mobiliario urbano (bancos, plantas ou árbores, fontes) e distribución urbana (rúas interiores con escaparates a ámbalas dúas beiras e puntos de encontros) pero non son espazos públicos urbanos en sentido propio xa que: 1º) son unha construción (obrigatoriedade de contribuír ao seu mantemento) e existe un propietario (axente, grupo, cooperativa, etc) e 2º) Non están rexidos polo dereito público senón privado⁷. Se ben producen *seudo-espazos públicos* para o consumo dun estilo de vida que imita a cultura estadounidense que veñen transformar a paisaxe urbana coa súas construcións, e o uso dos espazos públicos ao reestruturar inversións, servizos e provocar desaparición do comercio local (Quesada, 2006).

Neste senso, a aparición ou transformación de mazás urbanas en grandes superficies comerciais o que fai é repensar o concepto de comercio local

⁷ O concepto de espazo público ten un sentido inmaterial entendido como debate dentro dunha colectividade e un sentido material como lugar aberto a todos os cidadáns que ha de cumprir os citados criterios (Bassand, 2001;p.30).

brindando esa posibilidade de mantemento dos centros das cidades e o cumprimento do seu papel como elemento de cohesión social favorecedor da vida urbana. Nunha recente visita a Manchester puiden observar cómo o denominado comercio local ou comercio de proximidade quedou relegado polas novas estruturas comerciais cunha xerencia e xestión máis similar á das grandes superficies pero con consecuencias nada nefastas por tanto que ocupan o espazo outorgado tradicionalmente a este e, contribúen a xerar vida urbana.

Dalgún modo trátase de dotar aos novos formatos de comercio urbano das características humanizadoras do *comercio de proximidade* que constituían en si mesmo, un servizo ao cidadán enmarcado no espazo público e que, desenvolveu tradicionalmente o seu papel de facer cidade; e que, hoxe en día, como actor urbano recuperado –sen un proceso de reflexión e máis como un efecto das estratexias emprendidas para competir e manterse fronte ao crecemento do tecido comercial e presenza de novos formatos- está chamado a desempeñar unha función clave na cohesión e solidariedade social.

Non só entre eles –os comerciantes-, é dicir, a través das asociacións de comerciantes e outras relacións cotiás que favoreceu o intercambio de información, servizos e mesmo amizade; senón mesmo coa clientela a través do que os novos formatos comerciais denominan “servizo ao cliente”, “atención personalizada”, “fidelización” e, sobre todo, procesos de dinamización social, económica e cultural do territorio. En realidade, tal e como apunta Michel Bassand (2001;p.35), parece máis adecuado falar de “comercios veciños dos espazos públicos”, por incluír unha amalgama maior de posibilidades, que “fan desborda-las súas actividades sobre o espazo público: terrazas de café e restaurantes de tódalas clases, vendas excepcionais, vendedores ambulantes, mercados, publicidade. Esta animación comercial duplicase cunha animación cultural e festiva: teatros na rúa, comitivas, concertos, bailes, festas relixiosas, manifestacións deportivas. (...) Estes usos públicos constitúen unha animación de primeira importancia dos espazos públicos”.

De feito, a situación, o territorio é un inigualable valor engadido do comercio, dos servizos profesionais ou da hostalería. A actividade terciaria desenvolta nos espazos públicos conta o seu favor cunha caracterización singular a derivada da súa situación local cunha identidade propia da que derivan efectos multiplicadores como a referencia histórica, o valor patrimonial, a función comercial, a presenza de servizos públicos e calquera outro elemento funcional (servizo) ou urbanístico (praza, edificio

ou monumento de referencia). Sen embargo, é certo que está a sufrir nas últimas décadas a competencia feroz de formatos comerciais con grande éxito de público e que, actualmente, acolle un importante volume de negocio: as grandes superficies comerciais e hipermercados.

Comercio e cultura, estratexias urbanas de intervención.

Os retos actuais obrigan a repensar o concepto de comercio, xa non só como unha estratexia de futuro senón como unha necesidade para manterse no mercado. É preciso que cada establecemento e incluso, estes no seu conxunto, analicen a súa situación actual e cales son os riscos que asumen manténdose tal e como están ou facendo apostas claras.

Xorden así as iniciativas de creación de Centros Comerciais Urbanos ou Abertos⁸ (CCU/As), en resposta á competencia e polarización comercial que supuxo a aparición de superficies comerciais e hipermercados nas periferias urbanas. Para a súa aparición é necesario que se dean unhas condicións previas, nos só de tradición comercial senón de asociacionismo. Tralo obxectivo de promover o comercio agrupado crease esta fórmula comercial que posibilita afrontar con éxito a profesionalización da entidade (asociación), a xestión común e a promoción conxunta de todos os establecementos. Polas características dos espazos nos que xurdiron os primeiros CCU/As o seu obxectivo era “revitalizar os centros históricos de moitas cidades impulsando o desenvolvemento dos comercios alí instalados” (AECC, 2000). Sen embargo, baixo esta meta operativa inicial atopábase unha finalidade comercial que validou o modelo para exportar a outros espazos urbanos, non exclusivamente centros históricos nin con graves problemas de degradación socioeconómica pero que pola súa situación urbana tiñan capacidade de xerar sociabilidade.

As asociacións territoriais de comerciantes dos cascos históricos ou centros urbanos naturais das cidades galegas son un claro exemplo de desenvolvemento local a partir da potenciación das tres identidades que distingue P. Clentlivres (1981) segundo recolle Bouzada (2005; p.430): 1)

⁸ “Os Centros Comerciais Urbanos non modifican substancialmente o modo de operar do comercio local, xa que cada propietario ou empresario segue explotando independentemente o seu negocio; pero sen embargo, ten como consecuencia que o consumidor percibe un comercio significativamente diferente, máis moderno, con máis facilidades e, sobre todo, que se adapta as súas necesidades. Detrás do nome Centro Comercial Urbano agrúpanse comercios diversos cunha oferta especializada e diferente, e cuns estándares de calidade que perseguen satisfacer a unha ampla clientela” (Seminario Carlos Velasco, Boletín nº 8, 2005).

A identidade histórica e patrimonial construída en torno ao patrimonio arquitectónico, función urbana tradicional e rol socioeconómico; 2) A identidade proxectiva xurdida das novas expectativas, ilusións e proxectos que provoca que un colectivo tome as rendas do seu futuro como colectividade; e 3) A identidade vivida reflexo da vida cotiá coa súa problemática, retos e obxectivos conseguidos.

Estas tres identidades coinciden nos recentemente formados CCU/As, ou tradicionalmente Eixes e Distritos Comerciais, e conviven, con outros colectivos nos que pode darse unha soa destas identidades: asociacións de amigos de determinados patrimonio histórico definidos en base á defensa, mantemento e difusión de símbolos culturais; plataformas ou movementos unidos en base a proxectos de revitalización e mellora das condicións sociais e económicas dun espazo; e, por último, asociacións de veciños que reproduce a identidade vivida e que responde, xeralmente, á necesidade de facer fronte común a una problemática particular que afecta á vida cotiá.

Estes novos actores sociais, os colectivos de comerciantes organizados en asociacións profesionais, que emerxen en espazos públicos cunha identidade propia –sirva a modo de exemplo as denominacións de “Barna Center de Barcelona” ou “Zona Monumental Pontevedra” para referirse a unha área comercial natural caracterizada principalmente pola súa situación- conta *per se* cunha identidade territorial propia sobre a que apoiar unha campaña de marketing territorial que, aproveitando os atributos culturais e identitarios, potencie este espazo público e con el, os negocios que nel se asentán.

As asociacións de carácter profesional (asociacións de comerciantes, centros comerciais urbanos ou eixes comerciais) a pesar de ocupar unha pequena porcentaxe do total de asociacións culturais, dentro das cales destacan as deportivas, cumpren un papel relevante. Se ben é certo que a diferente natureza destas asociacións tradúcese en obxectivos, funcións, campos de traballo e modalidades de intervención dispares; todas elas interveñen través da realización de actividades de carácter cultural, comparten unha forte unión co tecido social, o seu ámbito de actuación é principalmente local e, por último, a súas accións repercuten no tecido cultural local. A cooperación da Administración Local con este tipo de asociacións ven confirmar o papel que desenvolven actualmente as asociacións xurdidas da agrupación comercial que supón se cabe unha aposta municipal ou delegación de roles en clara consonancia do réxime de benestar no que se producen interaccións múltiples entre os diferentes

actores –neste caso, administración, cidadáns, consumidores, comerciantes, profesionais, hostaleiros- implicados. (Ariño, 2005;p.454)

No desenvolvemento local non existe fórmulas únicas, é máis, cada modelo é peculiar e propio; do mesmo modo que cada cidade histórica participa dos mesmos problemas pero require de solucións específicas, particulares. Sen embargo as estratexias ou plans de actuación seguen unhas etapas ou procesos similares. No caso da promoción comercial as experiencias xurdidas no territorio español, e recentemente en Galicia mostran que, como ocorre noutros países do contorno europeo, o asociacionismo –entendido como a actuación conxunta da colectividade a través da fórmula xurídica máis factible e que máis conveña aos intereses da organización creada- é a fórmula que máis éxitos está recadando no proceso de revitalización do comercio local. Segundo indican os manuais e a análise de casos o proceso que inicia estes desenvolvementos céntrase nos seguintes aspectos: 1) Imaxe corporativa 2) Comunicación 3) Dinamización 4) Campañas e servizos. De feito, a liña de axudas á revitalización comercial do Plan Cuadrienal 2005-2008 de Modernización da Consellería de Innovación e Industria menciona especificamente cada un dos mencionados aspectos.

Este tipo de iniciativas xorden desta identificación entre cultura (identidade) no máis amplo sentido do termo –as súas interaccións, a súa presenza na cidade, a contribución do sector á identidade local, etc.-cun sector económico en crise⁹ (colectividade coas súas representacións, ideais, valores e sentimentos comúns entre os individuos que forman parte dela) que avoga por recuperar o seu papel tradicional subliñando aqueles elementos comúns sobre os que confirmar este sentimento de pertenza e defender o desenvolvemento dunha función que lle correspondía anteriormente e que agora queren facer propia a pesar da expansión comercial e competencia. De aí que inicialmente estas actuacións estivesen promovidas por aquelas colectividades que operan nos cascos históricos ou centros urbanos nos que a animación cultural era intrínseca ao espazo que ocupaban e, por iso, resulta máis conveniente dedicar esforzos á recuperación e representación de costumes, valores e eventos históricos (non necesariamente lonxe no tempo senón festivais ou encontros recentes retomados por estas asociacións como exemplo de colaboración entre o

⁹ “Vinculación entre cultura e desenvolvemento nace dunha características propia ás épocas de crise, nas que xurde a esixencia de atopar medios de reconciliar doutra maneira a economía e a sociedade” (Bouzada, 2005;p.416).

sector privado e público, co apoio da administración local). Sen embargo e cunha visión crítica do que se está a tratar, a creación e crecemento de Centros Comerciais Abertos ou Urbanos en Galicia non está tanto en consonancia coa maior capacidade creativa e vitalidade cultural de quen os conforman por canto das subvencións e liñas de axudas que a Consellería abriu como medida de apoio á modernización do sector. Aínda que a existencia previa deste capital social (tradições, iniciativa, colectividade, obxectivos e siñas de identidade) é parte imprescindible para o éxito das iniciativas.

Facendo referencia a os catro niveis de vinculación entre cultura e desenvolvemento que sinala Bouzada (2005;p.420), neste caso estaríamos ante a cultura como ferramenta auxiliar que facilita a posta en marcha de proxectos (animación cultural local para os cidadáns, posibilidade de aumentar a capacidade de atracción de compradores potenciais) e como soporte (busca dunha marca local propia diferenciadora dos demais co obxectivo de atraer turistas e consumidores doutras áreas). Cabe recordar que o tratamento do aspecto cultural implica abordar as outras cuestións tratadas neste artigo por canto que “a dimensión económica (creación de riqueza e postos de traballo) e urbanística (capacidade de rexeneración urbana e articulación das aglomeracións metropolitanas) son partes integrantes da cultura” (Marcarrel, 2005;p.167).

De forma agrupada, tradicionalmente a través das asociacións sectoriais pero cada vez máis a través de entidades territoriais (CCU/As, zonas comerciais ou eixes comerciais), o comercial local ha de saber valorar qué ofrece, de qué carece e dentro disto, cales son os aspectos que ten que superar; e dicir, priorizar as súas necesidades. Coñecer que ofrece permitiralle potenciar aqueles elementos que o distinguen, especialmente, da competencia: a calidade de servizo, o trato persoal, a fluída e constante interacción coa vida urbana; en función do perfil do cliente que busca captar ou fidelizar. Esta cuestión resulta fundamental á hora de definir cal é o comercio (ou servizo) que se quere ofrecer e que tipo de público se busca. De aí que no espazo urbano, ao igual que no interior dunha gran superficie, estean presentes tendas especializadas (produtos e servizo) e os bazares “todo un euro” (prezo e variedade), así como establecementos hostaleiros, de ocio e de cultura. Tamén é preciso cubrir as carencias, dar solucións ás demandas dos clientes reais e potenciais, así como as necesidades e demandas profesionais. É, por último, promover algo máis que transaccións económicas e xerar socialidade urbana.

Consideracións finais.

Os cambios habidos nas sociedades, froito do desenvolvemento histórico e transformacións humanas, reflíctense no territorio dando lugar ao xurdimento, desaparición e transformación de espazos. As variacións sufridas polas prazas públicas, os tamaños e configuracións de edificios, vivendas e locais comerciais son produto e representación da evolución da poboación. É dicir, en última instancia son os poboadores, os cidadáns, as colectividades quen da ese selo propio ao espazo no que vive, reside e compra.

Os cidadáns perciben e usan a cidade, elaboran de maneira colectiva modos de entendela e vivila, de modo que os imaxinarios urbanos –as súas representación simbólicas- provocan mais afectos que a cidade real (Quesada, 2006). Son, por tanto, os consumidores quen coa súa decisión de compra van facer real a cidade subxectiva ou imaxinaria.

Por iso se nos nosos hábitos de compra non só incorre a racionalidade económica (prezo), poderíase chamar a unha especie de concienciación cidadá que opere do mesmo modo que decidimos manifestarnos ante certas decisión urbanísticas locais (ben sexa a favor ou en contra das xeneralización de zonas peonís, ordenamento do tráfico rodado), participamos na petición da dotación de servizos (recollida de firmas para a ampliación do horario do servizo sanitario de pediatría, creación dunha asociación que demanda melloras nas instalacións públicas) e incluso empregamos o noso voto para apoiar ou castigar as apostas urbanísticas das corporacións locais. Se pensáramos qué tipo de servizos e produtos desexáramos cubrir co *comercio de proximidade*, quizais reservaríamos unha cota da nosa compra para este tipo de establecemento. O que ofrece máis calidade de vida e repercute realmente sobre o incremento do valor do patrimonio (vivenda) son a vida urbana capaz de xerar os usos que acollan os locais do edificio: comercio local variado de calidade, fronte a locais baleiros ou concentración de espazos dedicados a usos non desexados nin vocacionais, por exemplo actividades nocturnas. Agora que a nivel laboral non se deixan de premiar as iniciativas que conseguen conciliar o traballo coa vida familiar, os gobernos e nos mesmos debéramos reflexionar sobre qué tipo de estrutura comercial favorece a conciliación familiar e a compra e/ou a vellez e a compra.

O baleiro comercial levou aparellada a degradación xeral dos centros históricos, por iso resulta tan importante repensar qué será da cidade sen este tecido comercial nos centros e eixes tradicionais e se non xorde nas zonas de recente creación. En realidade o que está en xogo máis alá de

cuestións comerciais, residencias e económicas é a propia cidade (Espinosa, 2003). Madrid, cunha política comercial que permitiu medrar o número e tamaño das grandes superficies comerciais¹⁰, como dicía a canción de finais dos oitenta non ten praia, pero ademais hai zonas nas que non hai comercio local e iso repercute directamente na calidade de vida ao obrigar a prescindir da cobertura de produtos e servizos mínimos. Unha das solucións locais a esta demanda incumprida son as “tendas 24 horas”, parte do seu éxito radica non só na ampla cobertura horario senón na variedade de produtos básicos e a proximidade aos lugares de residencia.

A problemática de destrución do tecido comercial local parece ir ligada non tanto a un sector particular (moda, electrodomésticos, etc) senón ao conxunto da actividade e, por tanto, as solucións han ser globais (lexislación comercial, normativa, regulamentos) e ligadas as necesidades derivadas das características estruturais e conxunturais do territorio (dinamización territorial).

O envellecemento da poboación, mais que unha oportunidade para o rexurdimento comercial, solicita volver ás socialidades comerciais tradicionais. A modernización do sector implica unha mellora substancial da oferta que, xunto as iniciativas que desenvolven certos colectivos subliñando a súa participación urbana cultural, facilita a atracción e captación de novos consumidores, especialmente: públicos indecisos e esixentes (buscan produtos especializados, atención persoal e profesional), persoas con dificultade de mobilidade (falta de vehículo e/ou tempo para desprazamentos), despistados (compras do último momento) e turistas (consumidores ocasionais).

Se como consumidor no acto de compra, especialmente en produtos que non son de primeira necesidades como a moda, a espontaneidade é un factor importante na decisión o comercio local conta o seu favor que está presente nas nosas vidas cotiás. En tanto que nos produtos de primeira necesidade, a “tenda de casa” é un recurso de imprescindible valor para aquelas necesidades non previstas ou froito da improvisación. De calquera xeito, o comercio de proximidade é un ben apreciado. Os novos ensanches da cidade ou barrios de nova expansión pasan uns anos nos que son edificios en construción e locais baleiros os que perfilan a súa paisaxe urbanística ata que as vivendas son ocupadas e transformadas en fogares, e

¹⁰ A Asociación Española de Centros Comerciais (AECC) cifra en 398 a densidade de SBA por mil habitantes nun total de 95 centros comerciais pechados para a comunidades de Madrid en xuño de 2006; a maior de toda España

a veciñanza toma sentido arredor do emerxente comercio de barrio. As expectativas nestes espazos de crecemento fan pensar nunha ocupación total dos espazos privados (vivendas e locais) que transforma os espazos públicos ao impregnalos dos olores, movementos e vida cotiá. Pola contra, nas áreas en declive os espazos privados baleiros non fan máis que confirman o despoboamento e desmembración dun territorio anteriormente urbano e vivo; o cada vez máis devalado dinamismo vense transformar en illamento, soidade e marxinação.

Ocupar unha parte do día, xeralmente sábados, a facelas compras é un hábito imposto por unha oferta comercial de moda (as grandes superficies) que acaban por ordenar o noso tempo de ocio, sobre todo nas grandes cidades. Recordos do pasado son o ter unha conta na tenda de confianza a que os cativos ían comprar sen necesidade de levar cartos. Hoxe en día, a compra por correo electrónico ten transformado o feito da compra e se ben son necesarios non son incompatibles cos modos de compra tradicionais. Sen embargo, quen non se beneficia de facer esta última compra pendente de camiño a casa, non ter que coller o coche para facerse con ese produto esquecido e de máxima necesidade. Aproveitar un paseo, unha saída urbana para realizar compras permite abastecerse en dez/vinte minutos de produtos e servizos sen afectar, alterar ou modificar o ritmo de vida.

O asociacionismo comercial está a posibilitar realizar accións das que se obteñan beneficios individuais e colectivos que de modo particular sería imposible conseguir. Así, lonxe de extinguirse, o que desaparece é o “tendeiro” que pasa a ser substituído polo comerciante, un profesional rexido por principios empresariais ligados a actividade económica pero cumprindo unha labor crucial no desenvolvemento e estruturación da vida urbana: eles vixían, coidan, revalorizan o entorno, recuperan e difunde a cultura local, e procuran socialidade urbana. Agora son os cidadáns os que co seu acto de compra decidirán o futuro e calidade do comercio e con eles dos espazos públicos onde se sitúan.

Bibliografía

- AECC (2000): “Proyecto para impulsar los centros comerciales abiertos en los municipios españoles. Análisis Previo, Resúmenes- Conclusiones” *I Congreso Nacional de Centros Comerciais Abiertos*, Huelva, 11-12 Febrero
- AMIN A. y THRIFT N. (2002): “Repensando la teoría urbana: las ciudades y las economías de distancia” en *Redes, territorio y gobierno. Nuevas respuestas locales a los retos de la globalización*, de Subirats J., ed. Diputación de Barcelona

- ARIÑO VILLAROYA, A.; BOUZADA FDEZ., x; RODRÍGUEZ MORATÓ, A. (2005): Políticas Culturales en España” en *Cultura y globalización. Entre el conflicto y el diálogo*, de Roche Cárcel J.A. e Oliver Narbona M.; Publicaciones de la Universidad de Alicante
- BARREIRO FERNANDEZ, J.M. (2000), *El sector comercial minorista en Galicia*, Ed. Departamento de Publicaciones Federación Gallega de Comercio, Santiago de Compostela.
- BASSAND M. (1986): *Innovation et changement social: actions culturelles pour un développement local*, Press Polytechniques Romandes
- BASSAND M. (2001): “Os Espacios Públicos Urbanos” en *Cultura e Desenvolvemento local, actas do II Encontro da Cultura e Concellos* celebrados os 23-24 de xuño de 2000, Bouzada Fdez. X. Coord., Consello da Cultura Galega.
- BORJA, Jordi (2003): *La ciudad conquistada*, Alianza
- BOUZADA FERNÁNDEZ, F. (2005): “Cultura y desarrollo local: la cultura como factor y como objeto de desarrollo local” en *Cultura y globalización. Entre el conflicto y el diálogo*, de Roche Cárcel J.A. e Oliver Narbona M., Publicaciones de la Universidad de Alicante
- CAMPESINO FERNANDEZ, A. J. (1999). “Comercio y Turismo en el Centro Histórico de Cáceres. Aplicaciones estratégicas de un SIG” en *Comercio, Turismo y Cambios Funcionales en las ciudades españolas patrimonio de la humanidad*, Campesino Fdez. Coord, Cámara Oficial de Comercio e Industria de Cáceres
- DE JUAN VIGARAY (1998), *La atracción que ejercen los centros comerciales sobre los consumidores*, Universidad de Alicante, Alicante
- DOLÇ, C. (1998): “Cómo crecen las ciudades” en *El malestar urbano en la gran ciudad*, González Ordovás, Mª José y otros; Talasa ediciones S.L. Fundación Cultural COAM, Madrid
- ESPINOSA SEGUÍ, A. I. (2003): “Amenazas y nuevas estrategias del comercio de centro urbano. El caso de Alicante” en *Boletín de la AGE* nº 38
- FDEZ. SALINAS, F. (1999): “Centros históricos y medio ambiente urbano: un futuro para la calidad urbana a partir de su pasado” en *Vivir las ciudades históricas Seminario. Ciudad histórica y calidad urbana*, Bernal Santa Olalla B. coord, Universidad de Burgo
- GOMÉZ, M. V. (1998): “Regeneración Urbana” en *El malestar urbano en la gran ciudad*, González Ordovás, Mª José y otros; Talasa ediciones S.L. Fundación Cultural COAM, Madrid

- MARCARREL, FERRÁN (2005): *La cultura en la era de la incertidumbre*, Roca editorial, Barcelona
- OLIVEIRA, M. (1998): “Una estrategia para Évora” en *Vivir las ciudades históricas: recuperación integrada y dinámica funcional* de Garcia Marchante J.S. y Troitiño Vinuesa M.A. coord., ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha
- QUESADA AVENDAÑO, F. (2006): “Imaginaris urbanos, espacio público y ciudad en América Latina” en *Pensar Iberoamérica, Revista de Cultura* , nº 8 abril-junio,
- RITZER, G. (2000): *El encanto de un mundo desencantado. Revolución en los medios de consumo*, Ariel Sociedad Económica, Barcelona
- SEMINARIO de Estudios Socioeconómicos de Pontevedra Carlos Velasco (2005): *Boletín Socioeconómico, Pontevedra s. XXI.*, nº 8
- SEMINARIO de Estudios Socioeconómicos de Pontevedra Carlos Velasco (2002): *Horizonte comercial del casco histórico I*, Pontevedra.
- SITTE, CAMILLO (1980): *Construcción de ciudades según principios artísticos*, editorial Gustavo Gili S.A., Barcelona
- TORRES OUTÓN, S.M. (2005): “El comercio local apuesta por los centros comerciales urbanos o abiertos”, en *III Congreso de Economía de Galicia*, Vigo, 1-2 de diciembre.
- VILLAREJO, E. (2005): “La supervivencia del pequeño comercio frente a los grandes establecimientos comerciales: evaluación de las políticas de comercio en España y Galicia” en Seminario sobre experiencias de dinamización comercial, Proyecto Mercurio, Pontevedra, Sesión 3º, 20 de junio.
- WEBER, MAX (1966): *The City*, Macmillan publishing co. inc. , New York.

ACTUALIDADE XURÍDICA

Coordinador: Manuel José Vázquez Pena

- Anxo Tato Plaza
Regulamento da Lei de Cooperativas de Euskadi
- Mª Rocio Quintáns Eiras
A regulación das cooperativas de crédito na Comunidade Valenciana
- Fernando García Cachafeiro
O novo Regulamento do Rexistro de Cooperativas de Castilla-La Mancha
- Pablo Fernández Carballo-Calero
Notas sobre o Regulamento de Organización e Funcionamento do Rexistro de Cooperativas de Euskadi
- José Antonio Rodríguez Míguez
O fomento do cooperativismo na Unión Europea
- Isabel Sáchez Cabanelas
Devolución das achegas ó capital social e pago dos intereses no caso de pasamento dun socio
- María Luisa Cabello López
Regulación do Consello rexional de economía social de Castilla-La Mancha
- Encarna Dávila Millán
Cese de socio de cooperativa de traballo asociado. Non superación do periodo de proba (Comentario á sentenza do TSX do País Vasco núm. 1360/2005)

- Manuel José Vázquez Pena

Aplicación do artigo 262.5 da Lei de sociedades anónimas a un suposto de responsabilidade dos membros do Consello Rector por falta de disolución da cooperativa [Anotación á Sentenza da AP de Vizcaia núm. 133/2005 (Sección 4ª), do 18 de febreiro. Ponente: Ilmo. Sr. D. Fernando Valdés-Solís Cecchini (A.C. 2005/612)]

- Xacobo Izquierdo Alonso

Fontes aplicables ás cooperativas de crédito que desenvolven a súa actividade nun ámbito territorial supraautonómico ou estatal

- Angélica Díaz de la Rosa

Impugnación de acordos da Asemblea por vulneración do dereito de información (Comentario á sentenza da AP de Ourense (Sección 1ª) do 29 de Xuño de 2005)

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 147-152

REGULAMENTO DA LEI DE COOPERATIVAS DE EUSKADI

Anxo TATO PLAZA

1.- Introducción.

Non resulta estrano que as Leis de cooperativas contén con regulamentos de desenvolvemento. Non obstante, estes regulamentos, ou ben desenvolven o réxime xurídico dos respectivos rexistros de cooperativas, ou ben atinxen exclusivamente á regulación dos distintos órganos e institucións vinculados co movemento cooperativo (Consellos autonómicos de cooperativismo, etc.). Ata o momento, sen embargo, as leis de cooperativas non soían contar con regulamentos de desenvolvemento específicos do propio texto legal. O primeiro paso neste senso acaba de producirse en Euskadi. En efecto, o 19 de abril de 2005 aprobouse o primeiro Regulamento da Lei de Cooperativas de Euskadi. Regulamento que, segundo se di na propia Exposición de Motivos, ven motivado pola puxanza do cooperativismo vasco e o elevado grao de influencia deste na economía vasca, circunstancias estas que obrigaban a un adecuado desenvolvemento dos principios recollidos na Lei autonómica.

O Regulamento obxecto da presente crónica, polo demais, desenvolve moitos dos aspectos do réxime xurídico das cooperativas establecido pola Lei de Cooperativas de Euskadi. Entre as materias afectadas polo Regulamento, baixo o noso punto de vista, destacan as seguintes: estatuto xurídico do socio, réxime económico da cooperativa, estrutura interna da cooperativa, modificacións estruturais, e clases de cooperativas.

2.- Estatuto xurídico do socio.

Son varios os aspectos do estatuto xurídico do socio que se ven afectados polo desenvolvemento regulamentario da Lei de Cooperativas de

Euskadi. Así, o Regulamento sistematiza nun artigo as modalidades e clases de socios, regula a posibilidade de plasmar nos Estatutos que o pago das cotas á Seguridade Social recaiga na propia cooperativa, establece a obriga de recoller no contrato do socio de duración determinada o dereito a incorporarse como socio definitivo, etc.

Pero, entre as medidas máis anotadoras que neste capítulo introduce o Regulamento figura, dende logo, a posibilidade de que os socios fagan efectiva a súa participación na cooperativa mediante a participación noutras entidades vinculadas co obxecto social daquela, sempre e cando esta participación teña carácter temporal e afecte a unha minoría dos socios da cooperativa. O art. 1 do Regulamento dispón a este respecto o seguinte: “a participación mínima ou compromiso dos socios nas actividades da cooperativa, esixible ó abeiro do artigo 13.1.g) da Lei, poderá facerse efectiva mediante a súa participación directa nas actividades da propia cooperativa ou ben, sempre que así se prevea nos Estatutos, noutras entidades coas que a cooperativa coopere ou participe e nas que esta teña un interese especial vinculado ó obxecto social. Os socios que participen nestas outras entidades terán carácter minoritario na cooperativa de orixe, salvo en situacións de crise empresarial por causas económicas, técnicas, organizativas ou de produción, ou de forza mayor”.

3.- Réxime económico da cooperativa.

No eido do réxime económico da cooperativa, o Regulamento, ante todo, concreta a composición do capital social, establecendo a este respecto que o capital social da cooperativa estará integrado polas seguintes partidas: achegas ó capital social, achegas financeiras subordinadas e partes sociais con voto nas cooperativas mixtas.

En relación coa primeira destas tres partidas (as achegas ó capital social) o Regulamento recolle tamén unha ampla regulación de dous dos aspectos máis polémicos e conflictivos do seu réxime xurídico: a súa actualización como consecuencia dos procesos de regularización de balances, e o seu reembolso. A actualización das achegas régulase no artigo 7 do Regulamento, que establece o seguinte: “1.- As achegas dos socios ó capital social da cooperativa, tanto as obrigatorias como as voluntarias, no seu caso, se actualizarán, no seu caso, na proporción que acorde a Asemblea Xeral, respetándose as previsións do artigo 61 da Lei. Estatutariamente se poderá establecer que o destino ó capital das plusvalías previsto no devandito artigo se materializará total ou parcialmente en achegas subordinadas financeiras; 2.- Os criterios de atribución entre os socios das

plusvalías resultantes da regularización de balance destinadas ó capital social deberán ser aprobados pola Asamblea Xeral e poderán relacionarse ben co saldo das achegas de capital de cada socio realmente desembolsado ou ben coa súa respectiva participación na actividade cooperativizada dende a última actualización practicada (...); 3.- Na actualización das achegas se tomará como data d devengo a do acordo de regularización de balance ou acordo de disposición das reservas de regularización adoptado pola Asamblea Xeral, tendo dereito á devandita actualización todos aqueles socios que o foran á data de devengo elidida, con independencia de que aqueles causen baixa como socios con posterioridade á devandita data. Unha vez que a conta de actualización sexa disponible, o citado dereito só poderá exercitarse dende a data do acordo de disposición adoptado pola Asamblea Xeral”.

No que atinxe ó reembolso das achegas, o Regulamento –como non podía ser doutro xeito- reconece este dereito do socio. Pero, ó propio tempo, fixa os prazos para o seu exercicio. Neste senso, establécese que o reembolso só poderá acordarse unha vez aprobadas as contas anuais do exercicio no que o socio causa a baixa. E, a estes efectos, obriga ós administradores a fixa-lo importe a reembolsar no prazo de tres meses dende a aprobación daquelas contas anuais.

Non obstante o anterior, o artigo 8 do Regulamento tamén contempla a posibilidade de que a cooperativa anticipe o reembolso das achegas, sen necesidade de esperar á aprobación das contas anuais correspondentes ó exercicio no que se causou baixa. Trataríase, iso sí, dun reembolso anticipado; e, polo tanto, as cantidades entregadas ó socio consideraríanse como un anticipo a conta abonado pola cooperativa ó socio.

Por último –e inda no eido do réxime económico da cooperativa- o Regulamento recolle unha ampla regulación dunha figura específica: as achegas financeiras subordinadas con consideración de capital social. Detalla tamén a participación dos traballadores asalariados nos resultados. E, en terceiro lugar, determina o destino dos fondos de reserva. Neste senso, e en relación coas reservas dispoñibles, o Regulamento prevé os seguintes destinos: capitalización ou monetarización a favor dos socios de xeito proporcional á actividade cooperativizada desenvolta por cada un deles; retribución das achegas ó capital social; incremento ou amelloramento dos fondos obligatorios; compensación total ou parcial de perdas; actualización de achegas; e, finalmente, outros fins distintos dos anteriores.

En fin, resulta especialmente significativa a regulación do destino do fondo de educación e promoción. Sen alterar os fins do fondo previstos pola Lei, o artigo 14 contempla a posibilidade de que, para o emprego deste fondo, a cooperativa colabore con entidades asociativas de cooperativas ou entidades doutro tipo, sempre e cando se cumpran os seguintes requisitos: a) que a entrega estea condicionada ó destino das cantidades correspondentes por parte da entidade colaboradora a finalidades incluídas entre os destinos legalmente previstos para o Fondo de Educación e Promoción; b) que as devanditas finalidades sexan coherentes coas finalidades estatutarias da entidade colaboradora que canaliza os recursos.

4.- Órganos sociais.

No capítulo terceiro do Regulamento, desenvólvense tamén certos aspectos do réxime xurídico dos órganos sociais. En particular, establécese o réxime aplicable á adopción de acordos no Consello Rector, e detállanse tamén as funcións da Comisión de Vixiancia en cooperativas con auditoría de contas externa.

No primeiro destes dous aspectos, o artigo 19 do Regulamento establece que os acordos se adoptarán por máis da metade dos votos dos administradores asistentes, sen computar as abstencións. E, precisamente, para facilita-la asistencia dos membros do Consello Rector, o mesmo precepto permite a participación destes a través de videoconferencia ou outro sistema similar que permita a comunicación bidireccional e simultánea da imaxe e do son e a interacción visual, auditiva e verbal.

Como adiantábam, o Regulamento tamén detalla as funcións da Comisión de Vixiancia en cooperativas sometidas a auditoría externa. A este respecto, o art. 21 establece o seguinte: “1.- A Comisión de Vixiancia, cando a cooperativa estea obrigada a auditar os seus estados financeiros, poderá, se o considerasen convinte os seus integrantes, examina-los diferentes soportes contables e, no seu caso, poderán emitir un informe sobre os mesmos, se ben este informe non terá carácter preceptivo para a aprobación das contas anuais auditadas da cooperativa; 2.- Así mesmo, a Comisión de Vixiancia, inda cando se auditen as contas anuais, poderá emitir un informe sobre a proposta de distribución de excedentes ou de imputación de perdas; 3.- Nos dous supostos descritos nos párrafos precedentes, a Comisión de Vixiancia deberá comunicar ós administradores a súa intención de presentar un informe non preceptivo sobre as contas anuais da cooperativa e sobre a proposta de distribución de excedentes ou de imputación de perdas para que o mesmo poida examinarse polos socios

no mesmo momento en que se publique a convocatoria da Asamblea Xeral”.

5.- Modificacións estruturais.

Tamén incide o Regulamento nas modificacións estruturais da cooperativa. Así, o Regulamento establece as condicións da preceptiva homologación –por parte do Consello Superior de Cooperativas de Euskadi- dos acordos de transformación dunha cooperativa en sociedade civil ou mercantil. Prevese, neste senso, que o Consello deberá comprobar que realmente concurren causas de necesidade empresariais que conleven solucións societarias inviables no sistema xurídico cooperativo. E, entre estas causas, e a título enunciativo, o Regulamento enumera as seguintes: a necesidade acreditada de financiación allea na cooperativa que implique o control da sociedade en función de capitais, os procesos de internacionalización debidamente acreditados que impliquen un intercambio accionarial baixo fórmulas mercantís, a realización de actividades sociais baixo a cobertura xurídica dunha cooperativa que nunca supuxeran o desenvolvemento dunha empresa, e a diminución definitiva do número mínimo de socios esixido pola Lei, ou cando se acredite a viabilidade do negocio ou da actividade con dous ou un socio baixo outra configuración xurídica.

Tamén recolle o Regulamento, por outra banda, unha detallada regulación dos grupos cooperativos. De especial interese resulta, a estes efectos, a distinción –que traza o propio Regulamento- entre grupos cooperativos por integración e grupos cooperativos por colaboración. Afirmárase a existencia dun grupo pertencente á primeira destas dúas clases cando concurren os seguintes requisitos: a) Que o grupo cooperativo no seu conxunto dispoña dunha dirección xeral común; b) Que o nivel de centralización efectiva das facultades de xestión económica permita entender que, a pesar do mantemento das entidades jurídicamente diferenciadas, atopámonos ante unha verdadeira unidade económica. Polo demais, presumírase a existencia desta unidade económica nos seguintes casos: a) Cando existan relacións de feito comerciais, financeiras ou patrimoniais que supoñan unha dependencia efectiva dalgunha das entidades do grupo; b) Cando exista un acordo de responsabilidade solidaria fronte ó exterior por operacións que realicen directamente con terceiros as sociedades cooperativas integradas no grupo sempre que teñan carácter de permanencia e que se trate de operacións necesarias e non auxiliares para a realización da súa actividade empresarial; c) Cando existan compromisos de aportación periódica de recursos calculados en

función da conta de resultados da respectiva cooperativa, cando as contías a achegar superen o cenconta por cento dos excedentes netos previos de cada cooperativa; d) Cando existan, entre dúas ou máis sociedades do grupo cooperativo, relacións que cumpran os requisitos que xeneran a obriga de consolidar contas.

6.- Clases de cooperativas.

En fin, dúas son as clases de cooperativas ás que o Regulamento presta tamén unha atención especial: as cooperativas mixtas e as cooperativas integrais. Así, establécese a obriga para as cooperativas mixtas de ubicarse dentro dalgunha das clases legalmente establecidas. E o Regulamento, por outra banda, ofrece a seguinte definición das cooperativas integrais: “aquelas que cumplan as finalidades propias de diferentes clases de cooperativas nunha mesma sociedade e nas que cada clase de socios dispoña, como mínimo, do dez por cento dos votos na Asamblea Xeral”.

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 153-156

A REGULACIÓN DAS COOPERATIVAS DE CRÉDITO NA COMUNIDADE VALENCIANA

Mª Rocío QUINTÁNS EIRAS

A Comunidade Valenciana no uso das súas competencias, e cumprindo o mandato establecido no artigo 92.5 da Lei 8/2003, de 24 de marzo, de Cooperativas da Comunidade Valenciana aprobou o 22 de abril do 2005 o Decreto 83/2005 mediante o cal o Consell da Generalitat desenvolve o réxime legal das Cooperativas de Crédito (DO. Generalitat Valenciana 28 abril 2005, núm. 4995).

Esta norma pretende actualizar o contido do Decreto 2/1997, de 27 de xaneiro, do Consell da Generalitat, relativo as Cooperativas de Crédito da Comunidade Valenciana. A razón desta actualización debe buscarse na publicación de diversas novidades lexislativas, así como nun aproveitamento axeitado da experiencia acumulada no exercicio das competencias administrativas en materia de cooperativas de crédito ao longo dos últimos anos. Certamente dende a entrada en vigor do devandito Decreto 2/1997 promulgaróanse diversas disposicións lexislativas que incidiron sensiblemente no marco regulador destas entidades. Entre estas normas cabe sinalar a Lei de Cooperativas de la Comunidade Valenciana, así como la Lei de Cooperativas de Ámbito Estatal (Lei 27/1999, de 16 de xulio), ademais da Lei 44/2002 do 22 de nadal, de Medidas de Reforma del Sistema Financeiro, e da chamada Lei de Transparencia (Lei 26/2003 do 17 de xulio).

Así pois a Comunidade Valenciana o mesmo que outras que publicaron normas de crédito cooperativo –como por exemplo Estremadura, Castela y León, Cantabria, Andalucía ou Cataluña-, trata de controlar as cooperativas de crédito da súa rexión, aínda que pola natureza da actividade destas entidades financeiras, e a importancia da materia na que actúan, so poden exercer a súa competencia en aspectos que non regulen as leis estatais

relativas a entidades de crédito. Precisamente este feito fai mais difícil realizar o control autonómico deste tipo de cooperativas, polo forte control estatal que se exerce sobre estas entidades e en xeneral sobre calquera das entidades do mercado financeiro.

Neste contexto, o presente Decreto integra as normas específicas de desenvolvemento no ámbito das competencias da Generalitat sobre Cooperativas de Crédito, contendo as disposicións que afectan singularmente a estas entidades de crédito. Estrúcturase en seis capítulos con vinte e catro artigos, ademais de tres disposicións adicionais, unha transitoria, unha derogatoria e dúas finais. Da súa regulación cabe sinalar os seguintes aspectos:

Nas “Disposicións xerais”, contidas no capítulo primeiro trátase de determinar, de conformidade coa normativa básica do Estado, o alcance das competencias da Generalitat en materia de Cooperativas de Crédito, precisando aquelas sobre as que se exerce a tutela administrativa. O ámbito de aplicación do Decreto esta delimitado no artigo 1 consonte os parámetros do domicilio social e da actividade cooperativizada, de tal xeito que a norma é de aplicación as cooperativas de crédito que teñan o seu domicilio social na Comunidade Valenciana, excepto aquelas que nos seus estatutos fixen a súa actuación fora da comunidade, e sempre que realicen a súa actividade, cooperativizada ou non, de maneira efectiva e real, fora do ámbito da Comunidade valenciana.

Neste eido defínese a natureza das Cooperativas de Crédito como aquelas cooperativas que teñen un obxecto social que consiste na atención preferente as necesidades financeiras dos seus socios, mediante a realización de toda clase de operacións activas, pasivas e de servizos permitidas ás entidades de crédito. Así mesmo, poderán realizar tales operacións con terceiros non socios, se ben as operacións activas estarán suxeitas as limitacións que establece a lexislación básica do Estado.

O Decreto determina o réxime xurídico, indicando, de forma clara, a prelación das normas que lles son de aplicación a estas entidades. Deste xeito dispónse que a prelación de normas aplicables as Cooperativas de Crédito é a seguinte: en primeiro lugar aplícanse as Normas básicas do Estado que afecten especificamente ás Cooperativas de Crédito ou ás entidades de crédito en xeneral. Despois aplicaranse as normas específicas relativas ás Cooperativas de Crédito, contidas na Lei de Cooperativas da Comunidade Valenciana, no Decreto aquí anotado e nas demais normas de desenvolvemento que aprobe a Generalitat. Seguidamente debe terse en conta a regulación de carácter xeneral contida na Lei de Cooperativas da Comunidade Valenciana e nas normas que a desenvolven e a continuación

as normas estatais, de carácter no básico, sobre Cooperativas de Crédito ou entidades de crédito en xeneral. E finalmente como dereito supletorio aplicarase a lexislación estatal sobre cooperativas e o Dereito mercantil (art. 3).

A denominación que se pode empregar é a de «Cooperativa de Crédito Valenciana» cando se trate de cooperativas que serven as necesidades de financiamento dos seus socios e de terceiros, mediante o exercicio das actividades propias das entidades de crédito, ou, a de «Caixa Rural» cando se dediquen ao financiamento do sector agrícola, forestal ou gandeiro ou á realización de operacións para a mellora do mundo rural.

No capítulo II regúlanse os «Órganos sociais e de dirección», tratándose nel cuestións relativas á Asemblea Xeneral, ao Consello Rector e ao Director xeneral, tomando como referencia o establecido pola lexislación valenciana sobre cooperativas, pero introducindo as necesarias adaptacións que a especificidade desta clase de cooperativas esixen, por ser ao mesmo tempo entidades de crédito, fixando unhas normas de funcionamento que permitan unha maior operatividade e eficacia na súa actuación.

Tamén se establecen pautas de comportamento nos supostos de conflito de intereses ou nos asuntos que afeiten, directa ou indirectamente, aos Conselleiros e ao Director xeneral, con obxecto de conseguir unha maior transparencia nestas situacións e estender o alcance do deber de lealdade ás persoas físicas ou xurídicas vinculadas a aqueles.

Precísanse noutro capítulo os criterios a ter en conta na determinación e aplicación de resultados, que loxicamente están fundamentados na normativa básica do Estado sobre esta materia. Así as Cooperativas de Crédito teñen que levar a contabilidade de acordo coa normativa establecida para as entidades de crédito. En particular, o saldo da conta de resultados determinarase conforme aos criterios e métodos aplicables as entidades de crédito, integrando os procedentes das operacións con terceiros e as plusvalías ou resultados atípicos de toda clase, e sen que poda considerarse como custos ou gastos de explotación da Cooperativa de Crédito calquera clase de retribución aos socios pola súas achegas ao capital social.

O control administrativo das actuacións das cooperativas de crédito atribúese ao Instituto Valenciano de Finanzas, a través do réxime das autorizacións administrativas y das obrigacións de información, sen prexuízo das competencias doutros órganos da Generalitat. Cabe recordar, a estes efectos, que o Instituto Valenciano de Finanzas, de conformidade co

disposto na súa norma de creación, é o organismo que ten atribuído o control, inspección e disciplina das entidades financeiras que se atopen baixo a tutela administrativa da Generalitat.

Doutra banda, o referido réxime de autorizacións administrativas ten a súa base legal na normativa básica do Estado, integrada fundamentalmente pola Lei 13/1989, de 26 de maio, de Cooperativas de Crédito, e polo Regulamento de Cooperativas de Crédito, aprobado por Real Decreto 84/1993, de 22 de Xaneiro.

O capítulo V dedícase á inspección e á facultade sancionadora sobre a base do disposto na normativa estatal, atribuíndo ao Instituto Valenciano de Finanzas ditas funcións, sen prexuízo das facultades que correspondan ao Banco de España e das previstas na Lei de Cooperativas da Comunidade Valenciana para a Consellería competente en materia de cooperativas.

Baixo o título de “outras disposicións”, inclúese un derradeiro capítulo no que se trata un elenco de cuestións diversas. En concreto regúlanse dous rexistros: o de Cooperativas de Crédito da Comunidade Valenciana e o dos seus Altos Cargos. Os dous Rexistros serán obxecto dun posterior desenvolvemento regulamentario. Así mesmo, establécense determinados requisitos para a creación das Cooperativas de Crédito, tanto para as de primeiro como para as de segundo grado; fíxanse determinadas condicións para a adopción de acordos de emisión de obrigacións subordinadas; prevéase a intervención do Consello Rector nas transmisións de achegas «inter vivos»; e concretase o destino do fondo de formación e promoción cooperativa nos casos de fusión, cesión global ou escisión; tamén se ocupa das unións e federacións das Cooperativas de Crédito.

Por último compre sinalar que as Cooperativas de Crédito valencianas xa teñen que ter adaptados o seus Estatutos sociais ás disposicións do Decreto que aquí comentamos, pois a data límite para elo era o 1 de outubro do 2005. Ademais a Asemblea Xeneral poderá habilitar ao Consello Rector para que complete, adecúe ou arranxe o texto estatutario na medida precisa para cumprir as indicacións ou reparos do Instituto Valenciano de Finanzas ou dos Rexistros competentes.

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 157-159

O NOVO REGULAMENTO DO REXISTRO DE COOPERATIVAS DE CASTILLA-LA MANCHA

Fernando GARCÍA CACHAFEIRO

I

A Lei 20/2002, de 14 de novembro, de Cooperativas de Castilla-La Mancha, establece os principios básicos relativos a estrutura e funcionamento do Rexistro de Cooperativas no capítulo III do seu Título III. Asemade, a Disposición Final Segunda faculta o Consello de Goberno de Castilla-La Mancha a dictar normas precisas para o desenvolvemento da Lei, entre as que se comprenden as disposicións relativas ó réxime de organización e funcionamento do Rexistro.

En cumprimento do precepto comentado, a Consellería de Traballo publicou o Decreto 178/2005, de 25 de outubro, regulador do Rexistro de Cooperativas da Comunidade Autónoma, obxecto de este breve comentario. A regulación desenrola as función propias do rexistro como instrumento de publicidade legal de determinados feitos e situacións que afectan as cooperativas e que deben ser coñecidos polos terceiros co fin de garantir a seguridade xurídica. Deste xeito, o Rexistro de cooperativas ten a natureza de rexistro xurídico que outorga firmeza os actos e acordos privados adoptados nas cooperativas.

Dende un punto de vista organizativo, o Rexistro constitúe un servizo administrativo de carácter público e gratuíto, adscrito a Consellería de Traballo e cunha estrutura descentralizada pois componse dunha unidade rexional e outras cinco unidades provinciais.

Ademais das funcións tipicamente rexistrais, como son a cualificación, inscrición e certificación de determinados actos, o depósito das contas anuais e o nomeamento dos auditores de contas e outros expertos independentes; o Rexistro de cooperativas desenvolve outras tarefas que non propiamente rexistrais, como son a legalización dos libros contable ou o do libro de actas.

O novo regulamento e un texto amplo –cento oito artigos- que aborda case tódolos aspectos relativo o funcionamento do rexistro, tales como a súa natureza, organización e funcións; os procedementos rexistrais; a inscrición das cooperativa e dos seus actos; e, finalmente, o réxime de coordinación rexistral, ordenamento dos dato e publicidade informativa.

II

O Título Primeiro regula a natureza, organización e función do Rexistro. O Rexistro de Cooperativas está adscrito, como dicíamos, a Consellería de Traballo da *Junta* de Castilla-La Mancha, e conta cunha unidade rexional dependente da Dirección Xeral e cinco unidades provinciais a cargo das Delegación provinciais da Consellería. A unidade rexional e competente para coñecer das cooperativas de ámbito superior a unha provincia, as cooperativas de crédito e de seguros; as cooperativas de segundo grao, e as asociación de cooperativas.

O Regulamento recolle as función tipicamente rexistrais do Rexistro de cooperativas, reservando algunhas desas función a unida central, tales como a expedición de certificacións sobre a denominación de cooperativas. Neste senso, o Regulamento tamén contempla os principios polos que se guía o rexistro, como son os de publicidade formal, publicidade material, legalidade, lexitimación o presunción de validez e de exactitude, prioridade e tracto sucesivo, así como de convalidación, mediante documento público de rectificación, dos actos inscritos que teñan un vicio de nulidade.

Outro aspecto abordado polo Regulamento é o dos Libros e ficheiros do Rexistro, podendo ser algúns substituídos por ficheiros informáticos. Regúlanse, asemade, as clases e características dos diferentes asentos inscribibles, así como o xeito de rectificar os erros cometidos na inscrición e as súas consecuencias.

III

No Título Segundo contémplanse os procedementos rexistrais, que poden ir destinados a cualificación, a cualificación previa ou a inscrición de determinados actos relevantes na vida da cooperativa.

O Título Terceiro regula a inscrición das cooperativas e dos seus actos. En relación coa primeira, e interesante sinalar que o Regulamento precisa cal debe ser o contido mínimo dos estatutos sociais de xeito que –o devandito precepto (artigo 45)- pode servir a modo de estatutos tipo para as persoas que desexen constituír unha cooperativa. E no que se refire a inscrición dos actos da cooperativa, contéplase a inscrición da modificación dos estatutos; da transformación, fusión ou escisión; da disolución e liquidación da cooperativa; dos nomeamentos; dos grupos cooperativos; da emisión de obrigacións; e das resolucións xudiciais e administrativas. Neste último punto o Regulamento presenta unha interesante novidade porque adecúa o Rexistro as esixencias da Lei Concursal ó contemplar a posibilidade de inscrición das resolucións xudiciais relativas o concurso. Asemade, o Regulamento regula a inscrición dos acordos de transformación dunha Sociedade Cooperativa Europea en cooperativa de ámbito autonómico, en aplicación do disposto no Regulamento CE 1435/2003.

IV

O Título Cuarto leva por título “Da inscrición das asociacións de cooperativas e dos seus actos” e regula de xeito breve as particularidades do rexistro cando afecta a varias cooperativas que forman unha asociación. O Título Quinto ocúpase da inscrición dos acordos de creación de seccións de crédito polas cooperativas.

O Título Sexto regula outras funcións do Rexistro de Cooperativas que no son propiamente rexistradas, tales como a legalización e habilitación de libros, o depósito e publicidade das contas anuais, a certificación das denominacións sociais e o nomeamento de auditores e outros expertos independentes. Asemade, asígnase a Unidade do Rexistro de Cooperativas a función de garantir a uniformidade entre tódolos rexistros provinciais. O Título céntrase con dous capítulos relativos o tratamento dos datos e a remisión de datos entre os distintos rexistros.

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 161-165

NOTAS SOBRE O REGULAMENTO DE ORGANIZACIÓN E FUNCIONAMENTO DO REXISTRO DE COOPERATIVAS DE EUSKADI

Pablo FERNÁNDEZ CARBALLO-CALERO

O Decreto 59/2005, de 29 de marzo, polo que se aproba o Regulamento de organización e funcionamento do Rexistro de Cooperativas de Euskadi, substitúe o anterior Decreto 189/1994, de 24 de maio, cuxa finalidade foi a de ordenar o Rexistro de Cooperativas desta comunidade adaptándoo aos cambios que a Lei 4/1993, de 24 de xuño, de Cooperativas de Euskadi – sometida posteriormente a revisión no ano 2000- estableceu respecto á lexislación anterior.

A opción de redactar un novo regulamento encontra a súa xustificación na evolución sufrida tanto pola práctica xurídico-rexistral como pola propia realidade social na que están inmersas as sociedades cooperativas. Non obstante, a valoración global positiva que o lexislador efectuou do texto anterior levouno a manter a súa estrutura, modificándose unicamente aqueles aspectos do articulado cuxa revisión era obrigada para conseguir os obxectivos mencionados.

O novo regulamento divídese en catro títulos, fraccionados á súa vez en capítulos –coa excepción do Título III dedicado á inscrición de asociacións cooperativas–, e nove disposicións adicionais.

O Título I contén as disposicións relativas á organización, eficacia e funcionamento do Rexistro. Este configúrase como un órgano unitario adscrito á Dirección de Economía Social do Departamento de Xustiza, Emprego e Seguridade Social do Goberno Vasco, competente respecto ás Cooperativas de primeiro, segundo ou ulterior grao, Grupos cooperativos, Corporacións cooperativas e Cooperativas mixtas, cuxa actividade

cooperativizada se leve a cabo no territorio da Comunidade Autónoma do País Vasco con carácter principal, estando, ademais, domiciliadas neste territorio, así como respecto ás Sociedades Cooperativas Europeas con domicilio social no mesmo e que, de conformidade co previsto no artigo 2 da Lei 27/1999, de 16 de xullo, de cooperativas, desenvolven con carácter principal a súa actividade cooperativizada neste territorio. Así mesmo, será competente respecto ás Unións, Federacións e confederacións de Cooperativas ou outras entidades asociativas que agrupen maioritariamente a sociedades e agrupacións incluídas no ámbito de aplicación da Lei de cooperativas de Euskadi.

Na nosa opinión, a competencia que o Regulamento atribúe ao Rexistro de Cooperativas de Euskadi en materia de Sociedades Cooperativas Europeas choca frontalmente co Regulamento CE n.º 1435/2003 do Consello de 22 de xullo de 2003 relativo ao Estatuto da Sociedade Cooperativa Europea. En efecto, este establece no seu artigo 11 que “toda SCE deberá estar rexistrada no Estado membro do seu domicilio social, no rexistro que sinala a lexislación dese Estado membro de conformidade coa lexislación aplicable ás sociedades anónimas”, o cal nos conduciría ao ámbito do Rexistro Mercantil. Por outra parte, a referencia que o Regulamento vasco fai ao art. 2 da Lei 27/1999, de 16 de xullo de cooperativas é errónea, posto que implica un precepto nacional en relación cunha figura e unha materia que son obxecto de específica regulación na normativa comunitaria.

As funcións principais do Rexistro, recollidas no artigo 3.1 do Regulamento, son: cualificar, inscribir e certificar os actos que segundo a normativa vixente deban acceder a este Rexistro; habilitar e legalizar os Libros obrigatorios; recibir o depósito das contas anuais e a certificación dos acordos correspondentes, limitándose a cualificar: se os documentos presentados son esixidos pola Lei, se están debidamente aprobados pola Asemblea Xeral e se constan as preceptivas sinaturas; expedir certificacións sobre a denominación das entidades cooperativas; resolver consultas sobre as materias que sexan da súa competencia; asesorar os promotores de novas cooperativa, e os administradores e asesores das xa constituídas sobre as dúbidas, insuficiencias ou outros defectos dos documentos presentados a cualificación e inscrición, anotación ou depósito; e, finalmente, calquera outra función que lle atribúan a Lei de cooperativas de Euskadi, este regulamento ou as súas normas de desenvolvemento.

O apartado segundo do mencionado art. 3 destaca o papel do Rexistro como un instrumento activo de fomento cooperativo, e o feito de que en

caso de dúbida as normas se interpreten no sentido máis favorable para a autenticidade, desenvolvemento e continuidade da Cooperativa, ou que os expedientes de creación de novas cooperativas e reactivación das xa existentes gocen de prioridade a efectos de despacho, constitúen senllos exemplos ao respecto.

O Rexistro de Cooperativas de Euskadi réxese polos principios rexistrals tradicionais e así o artigo 4 indica que a eficacia do mesmo está definida polos principios de publicidade material e formal, legalidade, lexitimidade, prioridade e tracto sucesivo. Polo que respecta a este último convén destacar que poderán inscribirse os actos con eficacia actual emanados de cargos sociais que, pese a ter sido validamente elixidos no seu día, non foron inscritos estando vixente o seu mandato, aínda que este tivese finalizado; para isto deberá acreditarse o nomeamento e a lexitimación dos outorgantes mediante un certificado expedido pola entidade solicitante con todos os requisitos legais e regulamentarios esixibles.

O Rexistro levará os seguintes libros: Libro de inscrición de Sociedades Cooperativas e outras agrupacións empresariais, Libro de inscrición de Asociacións Cooperativas, Libro de Sociedades Cooperativas Europeas, Libro ficheiro de habilitacións e legalizacións e Libro ficheiro de depósito de contas. Dous son neste punto as novidades máis significativas: por unha parte desaparece o Libro diario, xustificando a Exposición de Motivos do Decreto esta medida ao sinalar que con isto se tende a “simplificar a tramitación rexistral sen prexuízo da seguridade xurídica, xa que ao estar encadrado o Rexistro de Cooperativas na Administración Xeral da Comunidade Autónoma Vasca todos os documentos que entran no mesmo son anotados no Rexistro de Entradas do Departamento no que se sitúa, co que se mantén a mencionada seguridade xurídica no que atinxe á constancia da entrada de documentos e aos efectos xurídicos que da mesma deriva e se axiliza a posterior tramitación”; por outra parte, a creación do Libro de Inscrición de Sociedades Cooperativas Europeas é unha consecuencia lóxica do exceso de competencias que o art. 2.1. atribúe ao Rexistro de Cooperativas de Euskadi, polo que nos remitimos ao exposto anteriormente en relación con este extremo.

O Título I fai referencia ás clases de asentamentos –inscricións, anotacións preventivas, cancelacións e notas marxinais–, criterios de extensión e ordenación dos mesmos, contido e prazo para a súa práctica; en relación con esta última cuestión o art. 25 indica que “agás disposición legal ou regulamentaria en contrario, os asentamentos practícaranse dentro

do prazo de tres meses desde a data de presentación do documento no Rexistro do Departamento competente en materia cooperativa”.

Finalmente, a última parte está dedicada á cualificación rexistral e aos recursos dispoñibles contra a resolución de cualificación. Desaparece a distinción, para axustarse á normativa básica que regula os procedementos administrativos, entre resolución denegatoria provisional ou definitiva e facilítase a inscrición parcial daqueles títulos que conteñan máis dun acto inscribible. Polo que concirne aos recursos, o artigo 31 sinala a opción de formular recurso de alzada, que se interporá ante o viceconselleiro de Traballo e Seguridade Social, e a posibilidade, cando así o determine a resolución de cualificación, de interpor unha reclamación previa á vía xudicial civil que se substanciará ante o conselleiro de Xustiza, Emprego e Seguridade Social.

O Título II aborda a inscrición das sociedades cooperativas e dos seus actos; de acordo co art. 32 serán actos de inscrición obrigatoria: a constitución da Cooperativa –que será necesariamente a inscrición primeira–; as modificacións estatutarias; o nomeamento e cesamento dos administradores titulares; a designación e cesamento dos membros da comisión executiva e conselleiros delegados, no seu caso, así como o nomeamento e cesamento dun ou varios directores xerentes; o apoderamento xeral, incluído o dos directores xerentes, e as delegacións permanentes de facultades do Consello Reitor na Comisión Executiva ou nos conselleiros delegados e, cando se trate de Corporacións Cooperativas, na dirección; nomeamento e cesamento dos membros titulares da Comisión de vixilancia e, no seu caso, do Consello de Control; a transformación, fusión e escisión da Cooperativa; a súa disolución e liquidación; a declaración de concurso e as medidas de intervención temporal; as resolucións xudiciais e administrativas nos termos previstos pola Lei de cooperativas de Euskadi ou por este Regulamento; e, en xeral, os actos ou contratos que modifiquen o contido dos asentamentos practicados ou cuxa inscrición prevexan as leis ou o presente Regulamento.

Como actos obxecto de inscrición potestativa o Regulamento sinala: a inscrición do nomeamento e cesamento dos membros do Consello Social e do Comité de Recursos, así como dos apoderamentos singulares; a inscrición dos suplentes en tanto non pasen a ocupar as vacantes correspondentes; e o poder xeral para preitos.

Destaca no Regulamento a posibilidade de efectuar unha cualificación previa do proxecto de estatutos sociais. Así, en virtude do art. 36 “os xestores dunha Cooperativa en constitución poderán solicitar a

cualificación previa do proxecto de estatutos sociais, para o cal deberá presentarse exemplar por duplicado da Acta da Asemblea constituínte, firmada por todos os promotores, que conteña o proxecto de Estatutos sociais cuxa cualificación previa se solicita”. Unha vez efectuada a cualificación –para a cal existe un prazo de vinte días desde a entrada da solicitude no Rexistro–, e se esta é favorable, devolverase aos xestores un dos exemplares do proxecto estatutario debidamente dilixenciado e selado; en caso contrario, se se advirten faltas emendables, o Rexistro procederá á súa rectificación de conformidade co disposto no art. 9.2 da Lei de cooperativas de Euskadi.

Como novidade importante dentro das liquidacións das Cooperativas, tal e como sinala a Exposición de Motivos do Regulamento, atópase a regulación do activo sobrevido naqueles casos en que, tras procederse á aprobación da liquidación dunha sociedade e a súa consecvente cancelación de asentos rexistrados, aparezan bens que non foron adxudicados correctamente.

O Título III disciplina a inscrición das Asociacións de Cooperativas, entendendo por tales as Unións, Federacións, Confederacións e outras entidades asociativas que agrupen maioritariamente a Cooperativas reguladas pola Lei de cooperativas de Euskadi. Esta inscrición producirase a efectos de publicidade formal, en atención á propia regulación constitucional do dereito de asociación.

Por último, o Título IV do Regulamento regula outras funcións conexas do Rexistro, como son a legalización e habilitación dos libros, o depósito e a publicidade das contas anuais, o exame das denominacións propostas ou o asesoramento, con carácter exclusivamente informativo, en torno a aquelas consultas que as Sociedades Cooperativas e as súas Asociacións, os seus respectivos promotores, as autoridades e poderes públicos, os funcionarios, incluso de arancel, así como calquera outros profesionais que deban realizar funcións, prestacións ou servizos ante aquelas para a súa inscrición rexistral e os administradores estimen oportuno formular. Si podemos subliñar que en materia de contas se simplifica a súa presentación para o depósito ao desaparecer o requisito da cualificación polo Rexistro das sinaturas dos administradores que constan nas contas, substituíndose por un certificado do secretario do Consello Reitor de que as contas están asinadas por todos os administradores– e que o Rexistro non inscribirá ningún documento presentado con posterioridade á data en que debían ter sido depositadas as contas, quedando a salvo os actos imprescindibles para o bo funcionamento da sociedade ou a súa ordenada liquidación.

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 167-171

O FOMENTO DO COOPERATIVISMO NA UNIÓN EUROPEA

José Antonio RODRÍGUEZ MÍGUEZ

1.- Consideracións introdutorias.

No denso e con frecuencia complexo proceso de elaboración dos documentos comunitarios, tanto dos de natureza xurídica vinculante, como os que constitúen esa tan frutífera categoría do chamado na xerga europea “soft law”, o concurso do Comité Económico e Social Europeo (CESE) permite incorporar ao mesmo o particular punto de vista dos operadores económicos nel representados.

No presente caso, a súa contribución ten por obxecto o proxecto de comunicación da Comisión Europea para o fomento das cooperativas en Europa, do 23.2.2004 [COM(2004) 18 final], que foi remitido pola Comisión Europea ao Parlamento Europeo, ao Comité Económico e Social Europeo e ao Comité das Rexións, tendo emitido xa este último o seu ditame o 16 de xuño de 2004 [CDR 97/2004 fin, ponente: Sra. Pellinen, DO C 318 de 22.12.2004.].

O ditame emitido polo CESE o 8 de marzo de 2005 (DO C 234, do 22.9.2005, p. 1), ao abeiro do disposto no artigo 262 CE, é o que constitúe o obxecto da presente nota.

A este respecto é preciso destacar o feito de que o CESE coincide coa Comisión ao destacar o papel cada vez máis relevante desenvolvido polas sociedades cooperativas, así como o seu singular carácter *intuitu personae*, o que non lles impide, como pon de releve a propia Comisión, reunir importantes capitais imprescindibles para o desenvolvemento de actividades económicas tan importantes como as da banca, os seguros, a

distribución alimentaria, a farmacéutica ou mesmo a agricultura, e sendo cada vez maior a súa presenza e outros como os dos servizos sanitarios, os servizos a empresas, a educación ou a vivenda.

O aspecto que xulga máis importancia do proxecto é, non obstante, o relativo ao recoñecemento expreso que se fai da contribución das cooperativas para alcanzar numerosos obxectivos comunitarios, como o do emprego, a integración social, o desenvolvemento rexional e rural, ou a agricultura.

Esta evidencia inicial unida ao convencemento de que non se aproveitan suficientemente as posibilidades que o fenómeno cooperativo ofrece, constitúe o *leit motiv* da proposta da Comisión, que se concreta en tres obxectivos principais: 1).- fomentar unha maior utilización do modelo cooperativo en Europa, mellorando a visibilidade, as características e a comprensión do sector; 2).- seguir mellorando a lexislación europea sobre cooperativas; e 3).- manter e mellorar a situación das cooperativas, así como a súa contribución aos obxectivos comunitarios.

A súa vez, en torno a este obxectivos se articula unha ducia de iniciativas concretas que constitúen a cerna da proposta da Comisión. A elas nos referiremos máis adiante.

Parece oportuno destacar, tamén con carácter preliminar, que para elaborar a súa observación, o CESE someteu o documento da Comisión a unha audiencia pública coas organizacións e empresas cooperativas, co obxectivo de coñecer directamente as expectativas e prioridades do propio sector cooperativo.

Á vista das opinións recibidas, a valoración xeral que efectúa o CESE do documento é positiva, destacando a atención que concede tanto aos novos Estados membros e aos candidatos á adhesión, xa que en moitos deles é preciso recuperar o interese polas fórmulas cooperativas que identifican co seu pasado recente, polo que se deben intensificar os esforzos por destacar a súas potencialidades para facer viables moitos proxectos empresariais.

As críticas céntranse, sen embargo, no feito de que o documento refírese principalmente ás PEMES, esquecendo que moitas sociedades e grupos cooperativos superan os limiares aplicables á definición comunitaria de PEME [vid. Recomendación da Comisión do 6 de maio de 2003, sobre a definición de microempresas, pequenas e medianas empresas (DO L 124, do 20.5.2003, p. 36), polo que recomenda que non se limiten as propostas da Comunicación a esta única dimensión.

2.- Ámbitos que requiren un desenvolvemento ulterior.

No que se refire á regulación das cooperativas o CESE pide á Comisión que teña en conta e plasme en accións concretas as sinerxías que poden establecerse entre o Dereito cooperativo e os outros elementos constitutivos do entorno xurídico no que operan estas entidades.

No campo das normas da competencia, tras recoñecer con claridade que son tamén plenamente aplicables ás cooperativas, o CESE critica, sen embargo, a redacción do punto relativo ao artigo 81 CE (prácticas colusorias), xa que aínda que se afirma que o feito de que unha empresa se organice como cooperativa non é incompatible co citado artigo, engade que o seu funcionamento ou as normas posteriores poderían considerarse unha restrición da competencia. Para o CESE é preciso que a Comisión aposte por unha maior difusión das normas da competencia entre os distintos sectores cooperativos, sen esquecer, -o que en certo modo contradí o anterior-, que o problema non se atoparía tanto no descoñecemento das normas da competencia como no feito de que as mesmas non terían en conta as especificidades das cooperativas, polo que insta á Comisión a que dirixa os seus esforzos a que os servizos encargados da política de competencia estean mellor informados dos diferentes modos de organización das sociedades cooperativas, co obxecto de evitar calquera posible discriminación respecto das mesmas como consecuencia da súa singular organización.

É tamén motivo de atención do ditame o feito de que nalgúns países se prohiba ás cooperativas exercer determinadas actividades económicas, o que a pesares de que ten amparo no propio Regulamento (CE) n.º 1435/2003 do Consello, do 22 de xullo de 2003, relativo ao Estatuto da sociedade cooperativa europea (SCE) [DO L 207 de 18.8.2003], constitúe para o CESE un “obstáculo manifesto” á liberdade de establecemento, polo que insta á Comisión a estudar o alcance e repercusións desta prohibición.

Tamén menciona expresamente o ditame a cuestión do trato fiscal dispensado ás cooperativas, instando neste caso á Comisión a que anime aos Estados membros a estudar a posibilidade de conceder incentivos fiscais ás sociedades cooperativas, atendendo a súa utilidade social e a súa contribución ao desenvolvemento rexional, controlando o respecto dos principios e valores cooperativos.

O CESE revela tamén algunhas lagoas en temas de tanta actualidade no ámbito empresarial como o da “Responsabilidade social corporativa” (RSC) e a “governaza”, ou “bo goberno corporativo”. A primeira destas

cuestións non é abordaba pola Comisión, mentres que a segunda só o é de forma moi reducida, polo que o CESE insta á Comisión a telas en conta, atendendo a que ámbalas dúas presentan especiais características no caso das cooperativas, pola súa configuración institucional, de vocación claramente social.

Neste marco xeral o CESE alude tamén ao tema dos grupos cooperativos, destacando o feito de que se trata de modelos empresariais que favorecen de xeito especial as estratexias de asociación e cooperación entre as empresas cooperativas, o que representa unha interesante alternativa ás fusións ou adquisicións, o que lles permite ás cooperativas afrontar os retos da mundialización e da competitividade, sen perder a súa identidade corporativa. Por esta razón, o CESE considera que con tal de que se respecten as normas da competencia, débese apoiar o seu desenvolvemento co obxectivo de poder crear marcas comúns, gamas de bens e servizos, ou fomentar a internacionalización das empresas, entre outros proxectos de interese común.

3.- Observacións e recomendacións sobre as accións concretas propostas pola Comisión.

O CESE matiza tamén algunha das accións concretas propostas pola Comisión.

Así, no que atinxe á “Percepción e fomento das prácticas das cooperativas” (Accións 1 e 2), o CESE considera que Comisión debería dedicar atención especial a aqueles dos seus servizos que desenvolvan iniciativas directamente relacionadas coa dimensión empresarial e social das cooperativas, como no caso da DG Mercado Interior ou a DG Emprego e Asuntos Sociais.

Na cuestión da procura de datos estatísticos (Acción 3ª) e co obxectivo de dispor a curto prazo de datos específicos sobre cooperativas, o CESE propón fomentar a colaboración entre Eurostat e os organismos nacionais encargados de elaborar estatísticas empresariais, para agrupar os datos relativos ás empresas atendendo aos seus diferentes estatutos xurídicos.

As accións dirixidas á “Formación e ao espírito empresarial” (Acción 4ª), levan ao CESE a suxerir que os programas de educación, formación, fomento do espírito empresarial e educación permanente integren a dimensión cooperativa, manifestando neste punto a súa coincidencia co ditame do Comité das Rexións.

Nas accións dirixidas ao apoio ás empresas (Acción 5ª) destácase que as cooperativas deberían ter a posibilidade de desenvolver e difundir de maneira máis ampla a súa oferta de servizos a través das accións realizadas pola Comisión.

Outra cuestión clave para o CESE é a relativa ao acceso ao financiamento (Acción 6ª), respecto do que solicita á Comisión que axilise a súa análise para avaliar a pertinencia de incluír unha referencia específica ás sociedades cooperativas nos instrumentos do Fondo Europeo de Inversións.

A contribución das cooperativas en determinados ámbitos da política empresarial, que é a Acción 7ª, leva ao CESE a propor que se de maior relevancia ao seu modelo nos programas e accións que a Comisión emprenda neste ámbito.

Acerca da “Coherencia e mellora das lexislacións nacionais, a elaboración de “regulamentacións tipo e a Sociedade Cooperativa Europea” (Accións 8, 9, 10 e 11), o CESE parte de que o entorno normativo é tan importante como os modos de organización que utilizan as cooperativas para alcanzar os seus obxectivos, polo que apoia a prioridade concedida pola Comisión ao seu estatuto xurídico, tanto desde a perspectiva europea como nacional.

Finalmente, respecto dos obxectivos comunitarios (Acción 12ª), o CESE apoia

a intención da Comisión de poñer en valor a contribución das cooperativas por medio da súa participación nos programas comunitarios.

4.- Valoración final.

Resulta evidente que con este documento, que como salientamos, é o resultado dunha ampla consulta ao sector, o CESE contribúe de maneira importante a engadir novas pezas ao puzzle no que a miúdo se converten os documentos comunitarios.

Ao mesmo tempo, desexamos permita á Comisión eludir unha das críticas máis feroces que se lle dirixen a cotío, a de non acercarse aos problemas reais.

Esperamos que así sexa.

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 173-176

DEVOLUCIÓN DAS ACHEGAS Ó CAPITAL SOCIAL E PAGO DOS INTERESES NO CASO DE PASAMENTO DUN SOCIO

Isabel SÁNCHEZ CABANELAS

A sentenza do Tribunal Superior de Xustiza de Navarra núm. 6/2005 (Sá do Civil e Penal, Sección 1ª), de 9 de xuño declara que non procede o recurso de casación interposto contra a Sentencia dictada o 14-06-2004 pola Sección Terceira da Audiencia Provincial de Navarra na que se condenaba á Cooperativa Bodegas Piedemonte a abonar, á herdeira, as achegas feitas por un socio falecido para compensar as perdas da cooperativa, e asemade ao abono dos intereses.

O recurso de casación que deu orixe á sentenza 6/2005 do Tribunal Superior de Xustiza de Navarra, de 9 de xuño, trae a sua causa no xuízo ordinario promovido por Dona Cristina, viuva e herdeira de D. Juan Ignacio, socio da Cooperativa Bodegas Piedemonte. Dona Cristina demanda á cooperativa Bodegas Piedemonte pola cantidade de cinco mil setecentos coarenta e oito euros con coarenta e tres céntimos, máis intereses de demora e costas, cantidade que entende se lle adeuda pola cooperativa en concepto de reintegro de achegas ao capital social e intereses -esta cantidade, segundo a demandante, se lle adeuda a maiores dos sete mil oitocentos trece euros con dez céntimos que en concepto de reintegro de achegas ao capital social xa lle fora recoñecida e abonada pola cooperativa-.

A discrepancia entre as partes refírese a dous puntos: o primeiro deles fai referencia ao feito de se as achegas realizadas polos socios para enxugar as perdas da cooperativa integran ou non integran o capital social; e o segundo céntrase en determinar se na devolución das achegas ao capital social por pasamento procede o pago de intereses.

I.- Devolución das achegas para compensar perdas.

En atención á primeira discrepancia, si procede ou non procede a devolución das achegas para enxugar as perdas da cooperativa, a sentenza na que trae orixe a casación entende que procede a devolución das achegas dos socios para enxugar as perdas, pero non polo feito de ser achegas para enxugar perdas senón polo rexistro contable que fixo a cooperativa das achegas referidas.

Así, en Xunta Xeral celebrada no ano 1996 a cooperativa acordou amortizar 60 millóns que tiña en perdas mediante tres achegas, acordándose que tales achegas se contabilizaran primeiro como incremento de capital social de cada socio e seguidamente como diminución da mesma cantidade, polo que a sentenza recurrida califica as achegas litixiosas como achegas ao capital social, e faino tras a valoración individualizada e en conxunto da proba documental (libro de rexistro de socios e achegas a capital, libro de actas e libro diario) e pericial contable, e unha interpretación das actas da Asemblea Xeral. Todos estes elementos probatorios levaron ao xuzgado de instancia a concluir que a intención expresada na Asemblea do ano 1996 polos socios foi a de efectuar os desembolsos como achegas ao capital social e así foi o seu tratamento contable, rexistrándose na conta de capital social, sen pasar directamente ao fondo de reserva voluntaria.

Así os feitos, entende a sentenza recorrida que se a cooperativa rexistra contablemente as achegas para enxugar as perdas como capital social e entre os dereitos dos socios cooperativistas atópase o da liquidación da súa achega ao capital no caso de baixa, entón só procede un fallo a favor da demandante entendendo que as achegas feitas polos socios para enxugar as perdas da cooperativa foron aplicadas ás contas de capital social e polo tanto procede a súa devolución en caso de pasamento dun socio.

Esta primeira afirmación da sentenza de instancia é causa do primeiro motivo do recurso de casación, argumentando na casación que as achegas cuio reembolso se demanda, acordadas na Asemblea Xeral de 25 de xaneiro de 1996, foron efectuadas para compensación de perdas, de acordo có establecido no artigo 30 dos estatutos sociais e non como achegas ao capital social, pese ao seu rexistro contable na conta de capital social, polo que o seu importe non é reintegrable á baixa dun socio, e que de terse integrado no capital social, que permanece inalterable, as perdas non se terían compensado e deberían deducirse da suma a reembolsar á demandante.

Este primeiro motivo de casación é desestimado polo Tribunal Superior de Xustiza de Navarra por non terse invocado infracción

procesal na valoración da proba ou errónea interpretación da vontade social reflectida no acordo da Asemblea de 1996 na calificación das achegas litixiosas como achegas ao capital social que fai a sentenza de instancia. Polo tanto, a conclusión mantida, que os desembolsos litixiosos integraron o capital social, constitue un presuposto ou premisa insoslaible para a casación.

A sentenza de casación entende que se as cantidades entregadas en cumprimento do acordo da Asemblea Xeral de 25 de Xaneiro de 1996 foron achegas ao capital social, como así se afirma na sentenza de instancia, procede a súa devolución.

Novamente na casación se está a dicir que no caso de pasamento dun socio, o dereito de reembolso aparece referido ás achegas ao capital social, constituído por achegas obrigatorias e voluntarias dos socios, e que non constitúen achegas ao capital social outros desembolsos ou cuotas periódicas que a Asemblea Xeral poida acordar con pase directamente a Fondo de Reservas Voluntarias, nen as derramas e demais aportacións diñeirarias que os socios poidan realizar en función da actividade cooperativizada para compensar as perdas, perdas que de non enxugarse, procede deducir do importe das achegas reembolsables no caso do pasamento.

Sucedede que no caso que nos ocupa a sentenza recurrida calificou as achegas litixiosas como achegas ao capital social, e esta afirmación quedou incólume, tal como sinalamos no parágrafo anterior, ao non ser impugnada a apreciación que a sustenta por infracción procesal na valoración da proba ou errónea interpretación da vontade social reflectida na Asemblea do ano 1996. Esta situación implica necesariamente que a conclusión mantida – os desembolsos litixiosos integran as achegas ao capital social- constitúen presuposto ou premisa da casación.

A tenor do anteriormente exposto, o Tribunal de casación vese na obriga de desestimar este primeiro motivo de casación, pola imposición legal que o leva a aceptar a conclusión do tribunal de instancia cando afirma que as achegas litixiosas son achegas ao capital social.

2.- Devolución dos intereses do capital social.

O segundo motivo de discrepancia refírese ao pago dos intereses do capital social, entendendo a demandante que se lle adeudan porque sempre foron abonados aos socios que causaron baixa, e entendendo a cooperativa demandada que non procede tal abono xa que as achegas ao capital social

producirán intereses cando así o acorde a Asemblea Xeral, e no caso de Bodegas Piedemonte S. Coop, a Asemblea nunca adoptou tal acordo.

A sentenza de apelación, que acepta e da por reproducidos os fundamentos de dereito da de primeiro grao, accede ao reitegro das cantidades reclamadas e dos intereses, argumentando que *os intereses das achegas sempre se pagaron aos socios que causaban baixa e non ten sentido facer discriminacións*.

A obriga da devolución dos intereses das achegas motiva o segundo motivo do recurso de casación, argumentándose que as achegas a capital social só producen intereses cando así o determinen os Estatutos Sociais ou a Asemblea Xeral; e no caso da cooperativa demandada nin os Estatutos, nin a Asemblea Xeral, estableceran o seu devengo.

O feito, declarado na instancia probado, de que “ a todo socio que causaba baixa se lle pagaban as achegas realizadas máis os intereses” revela un seguimento pola sociedade demandada dun proceder que non é impugnado.

Para eludir as consecuencias xurídicas que se derivan da declaración de que “a todo socio que causaba baixa se lle pagaban as achegas realizadas máis os intereses”, o recurso de casación tería que ter impugnando:

1.- *por infracción procesal*, a valoración probatoria que sustenta a afirmación do efectivo pago dos intereses polas achegas realizadas, ou por

2.- *infracción da normativa material* en que se asenta a doutrina dos propios actos, o valor vinculante do pago de intereses constatado respecto da baixa a que esta litis se contrae e, con él, a discriminación ou contradicción co seu anterior proceder.

Ao non terse adoptado ningunha das dúas opcións queda incólume a afirmación do efectivo pago dos intereses das achegas a todo socio que causaba baixa, e o feito de que legal e estatutariamente se faga depender o seu devengo dun Acordo da Asemblea Xeral, non é impedimento para manter a vinculación aos actos propios da sociedade. Só os actos contrarios a unha norma imperativa ou prohibitiva con sanción de nulidade de pleno dereito, que non é o caso, conducirían á inaplicación daquela doutrina, pola absoluta ineficacia de actos incurso na súa infracción.

Cooperativismo e Economía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 177-184

REGULACIÓN DO CONSELLO REXIONAL DE ECONOMÍA SOCIAL DE CASTILLA-LA MANCHA

María Luisa CABELLO LÓPEZ

A Lei 20/2002, de 14 de novembro, de cooperativas de Castela-A Mancha (Diario Oficial de Castela-A Mancha de 25 de novembro), logo de dispor a creación do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha como órgano de promoción e difusión do cooperativismo na Comunidade Autónoma, con funcións de carácter consultivo, asesor e de colaboración coa Administración da Xunta de Comunidades de Castela-A Mancha en materia de cooperativas, establece que a organización e funcionamento deste Consello contemplárase regulamentariamente (artigo 143.1 e 3). Así mesmo na súa disposición derradeira segunda faculta ó Consello de Goberno da Xunta de Comunidades de Castela-A Mancha para que, a proposta da Consellería competente en materia de traballo, dicte tantas disposicións sexan precisas para o desenvolvemento e execución do previsto nela.

Consecuentemente, a proposta da Consellería de Traballo e Emprego, de acordo co Dictame emitido polo Consello Consultivo, e previa deliberación do Consello de Goberno, aprobouse o Decreto 193/2005, de 27 de decembro, polo que se regula a organización e funcionamento do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha (Diario Oficial de Castela-A Mancha de 30 de decembro). Consta este Decreto dunha breve exposición de motivos, dun total de catorce artigos, dunha disposición adicional, unha transitoria e dúas disposicións derradeiras.

Pois ben, despois de indicar no artigo 1 que o obxecto do Decreto é a regulación da estrutura, composición, organización e funcionamento do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha, nos dous artigos seguintes determináanse a natureza xurídica e as funcións deste. En

concreto, no primeiro deles (“*Natureza xurídica*”), en termos practicamente idénticos ós empregados no artigo 143.1 da mencionada Lei 20/2002, configúrase dito Consello como órgano de promoción e difusión do cooperativismo e da economía social en Castela-A Mancha, con funcións de carácter consultivo, asesor e de colaboración coa Administración da Xunta de Comunidades de Castela-A Mancha en materia de cooperativas, adscribíndose á Consellería competente en materia de traballo. Nesta terá a súa sede, se ben poderá celebrar as súas sesións en calquera lugar do territorio da Comunidade Autónoma.

Podendo dotarse das normas de réxime interno que precise, solicitar e recibir da Administración autonómica a información necesaria, serán funcións do Consello Rexional de Economía Social (artigo 3, ampliando as recollidas no artigo 143.2 da Lei 20/2002): a) Facilitar e colaborar na investigación, planificación e execución dos programas de desenvolvemento e fomento do cooperativismo e da economía social, así como promover a educación e formación cooperativa; b) elaborar propostas e dictames en relación coas cuestións que afecten ó cooperativismo e á economía social; c) emitir informe sobre os proxectos de disposicións legais e regulamentarias que afecten á Lei de cooperativas de Castela-A Mancha e o seu desenvolvemento regulamentario e respecto das demais normas, especialmente as referidas á promoción e desenvolvemento da Economía Social, así como procurar a súa difusión; d) realizar, nos termos e mediante o procedemento que se estableza regulamentariamente (artigo 144.2 da Lei 20/2002), as funcións de mediación e conciliación, e exercer a arbitrase nas cuestións litixiosas que se formulen entre cooperativas, entre estas e os seus socios, ou no seo das mesmas entre os seus socios, entre a cooperativa ou cooperativas e a entidade asociativa na que se integren, así como entre as entidades asociativas de cooperativas, cando ambas partes o soliciten ou ben estean obrigadas a tenor do establecido nos seus Estatutos sociais. Igualmente, nos mesmos termos, exercerá esta función en relación coas sociedades laborais e as entidades asociativas das mesmas. Obviamente, esta función non corresponderá nos conflitos que se susciten entre as cooperativas de traballo asociado ou sociedades laborais e os seus socios traballadores, pola súa condición de tales: e) colaborar na elaboración de proposicións sobre calquera disposición legal ou regulamentaria que afecte a entidades da Economía Social. Estas proposicións ou propostas serán presentadas a modo de suxerencias ante os órganos competentes para promover ditas normas; f) realizar estudos sobre cuestións e problemas que afecten á Economía Social; g) informar preceptivamente os expedientes de descalificación das cooperativas [artigo

139.3.a) da Lei 20/2002]; h) aplicar as cantidades que, no seu caso, se poñan a disposición do Consello, de conformidade co establecido no artigo 98.2.a) e d) da Lei 20/2002, que prevé a posibilidade, unha vez satisfeitas as débedas sociais e baixo determinadas condicións, de que parte do haber social resultante da liquidación dunha cooperativa se ingrese a favor do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha para destinalo á promoción do Cooperativismo e da Economía Social; i) informar sobre a creación de novas clases de cooperativas (disposición derradeira terceira da Lei 20/2002; e j) promover a integración cooperativa e a intercooperación en todas as súas formas. Remata a enumeración de funcións do Consello de xeito similar ó artigo 3.1 do noso Decreto 25/2001, de 18 de xaneiro, polo que se regula a organización e funcionamento do Consello Galego de Cooperativas (Diario Oficial de Galicia de 7 de febreiro); é dicir, deixando aberta a posibilidade a calquera outra actividade que resulte beneficiosa para o movemento cooperativo e a Economía Social ou veña imposta por Lei ou as súas normas de desenvolvemento.

No artigo 4 alúdese á composición do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha. É menester ter en conta que o artigo 143.3 da Lei de cooperativas de Castela-A Mancha ordena que os seus membros, en todo caso, pertencen á Administración autonómica, ó movemento cooperativo e da Economía Social, sen perxuízo da representación doutros sectores. Establece o precepto, así mesmo, que o Presidente do Consello Rexional será o titular da Consellería competente en materia de traballo e o Vicepresidente o titular da Dirección Xeral de Traballo.

Así as cousas, no referido artigo 4 do Decreto que estamos a analizar (“*Composición*”) se dispón que o Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha estará integrado por un presidente, un vicepresidente, catorce vocais e un secretario. Dos catorce vocais seis serán designados pola Consellería competente en materia de traballo e oito polas entidades asociativas de Economía Social de ámbito rexional, en función da súa representatividade e implantación territorial, debidamente acreditada. Obviamente, cada entidade poderá propoñer tantos suplentes como membros titulares participen no Consello. O Secretario, que será o empregado público que preste os seus servizos na Unidade Rexional do Rexistro de Cooperativas de Castela-A Mancha, será designado, cesado ou substituído temporalmente nos supostos de vacante, ausencia ou enfermidade polo presidente do Consello. Ó igual que sucede na nosa Comunidade co Consello Galego de Cooperativas (*cf.* o artigo 4.2 do xa citado Decreto 25/2001), o Secretario actuará con voz pero sen voto.

Nomeados e separados polo presidente, a proposta das distintas organizacións e institucións representadas (artigo 5), o mandato dos vocais do Consello terá unha duración de catro anos, salvo revocación expresa de quen os propuxo, podendo ser renovados sucesivamente. Os substitutos, tanto do titular coma do suplente, no seu caso, permanecerán como membros ata completar dito período, contado dende o nomeamento de aquel a quen substitúan (artigo 6).

Os derradeiros artigos do Decreto 193/2005 (artigos 7 a 14) dedícanse ó funcionamento do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha. Neste senso, comeza o artigo 7 poñendo de manifesto que este funcionará en Pleno e en Comisión Permanente, sen prexuízo das Comisións de Traballo que podan constituirse.

O Pleno estará integrado por tódolos membros do Consello e pola Secretaría, correspondéndolle, ademais do exercicio das funcións previstas no xa mencionado artigo 3, a práctica das seguintes: a) Determinar as Comisións de Traballo e os seus compoñentes; b) aprobar a memoria anual sobre a actuación do Consello, dentro do primeiro semestre de cada ano; e c) calquera outra función necesaria para o cumprimento dos seus obxectivos que non estea reservada a outro órgano. Reunirase o Pleno, en sesión ordinaria, cunha periodicidade máxima de seis meses, e en sesión extraordinaria previa convocatoria da Presidencia, a iniciativa propia ou a petición da Comisión Permanente ou da cuarta parte dos membros do Consello. Para a súa válida constitución, a deliberación e toma de acordos requirirase a presenza da metade dos seus integrantes, sendo sempre necesaria a do Presidente e a do Secretario ou a de aqueles que os substitúan.

Consagrándose o principio “*un voto por cabeza*”, xa que cada membro do Consello terá un voto, e admitíndose o “*voto dirimente*” da Presidencia en caso de empate nas votacións, os acordos terán que ser adoptados por máis da metade dos votos validamente emitidos, excepto nos casos en que o Regulamento de Réxime Interno estableza unha maioría especial. Os membros que discrepen dos acordos poderán formular voto particular razoado.

Seguindo as pautas habituais na materia, remata o artigo 8 ordenando que se levante acta pola Secretaría de cada sesión que celebre o Pleno do Consello. Calquera membro ten dereito a solicitar a transcripción íntegra da súa intervención ou proposta, sempre que aporte no acto, ou no prazo que sinala a Presidencia, o texto que se corresponda fielmente coa súa intervención, facéndose así constar na acta ou uníndose copia á mesma.

Conforme sinala o artigo 9, a Comisión Permanente estará integrada por seis membros, concretamente pola Vicepresidencia do Consello, que a presidirá, e cinco vocais, estando asistida pola Secretaría. Sendo nomeados os vocais polo Pleno, segundo o procedemento que estableza o Regulamento de Réxime Interno, dous serán dos designados pola Consellería competente en materia de traballo, e tres dos designados polas organizacións representativas da Economía Social.

As funcións que lle corresponden á Comisión Permanente son as seguintes: a) Preparar a orde do día e a convocatoria das reunións ordinarias do Pleno; b) executar os acordos do Pleno; c) colaborar coa Presidencia do Consello na elaboración do Proxecto das normas de funcionamento ou Regulamento deste órgano colexiado; d) apoiar e impulsar a actividade das Comisións de Traballo que se constitúan polo Pleno e coordinar o funcionamento das mesmas; e e) calesquera outras que o Pleno e as normas de funcionamento interno do Consello lle confiran.

De cada sesión, sexa ordinaria (cada tres meses), sexa extraordinaria (cando a convoque a Presidencia da Comisión), levantarase acta pola Secretaría. Os acordos serán adoptados pola maioría absoluta dos seus membros e o voto do Presidente, ó igual que ocorre no Pleno do Consello, dirimirá os empates.

Nos artigos 10, 11, 12 e 13 enuméranse as funcións, respectivamente, do Presidente, do Vicepresidente, das Vocalías e da Secretaría do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha. Correspóndelle ó Presidente: a) Ostentar a representación do Consello; b) acordar a convocatoria das sesións ordinarias e extraordinarias e a fixación da orde do día do Pleno do Consello, de conformidade, nas ordinarias, coa decisión adoptada pola Comisión Permanente, así como visar as actas e certificacións dos acordos do Pleno; c) presidir as sesións, moderar o desenvolvemento dos debates e suspendelo por causas xustificadas; d) elaborar, en colaboración coa Comisión Permanente, o Proxecto das normas de funcionamento ou Regulamento de Réxime Interno do Consello Rexional; e) someter propostas á consideración do Consello; f) todas aquelas funcións que lle sexan encomendadas polo Pleno, que poderán ser delegadas na Vicepresidencia; g) nomear e separar ós que ostenten as vocalías, tanto titulares como suplentes, conforme se establece no apuntado artigo 5: e h) exercer cantas outras funcións sexan propias da Presidencia do Consello.

O Presidente poderá delegar na persoa que ostente a Vicepresidencia o exercicio da Presidencia do Consello; persoa esta que lle substituirá en caso

de vacante, ausencia, enfermidade ou outra causa legal. En ámbolos dous casos actuará como Vicepresidente o membro suplente designado ó efecto (artigo 4.3).

Corresponde á Vicepresidencia do Consello: a) Colaborar coa Presidencia; b) asistir con voz e voto ás sesións do Pleno do Consello; c) presidir, como xa vimos (artigo 9), a Comisión Permanente; e d) exercer a Presidencia do Consello por delegación ou substitución da persoa que ostente a titularidade (artigo 11).

As persoas que ostenten a condición de vocal deberán: a) Asistir e participar nos debates das sesións; b) exercer o seu dereito ó voto e formular o seu voto particular, así como expresar o senso do mesmo e os motivos que o xustifican; c) formular rogos e preguntas; d) obter a información e documentación precisa para cumprir as funcións asignadas; e) cantas outras funcións sexan inherentes á súa condición de membro do Consello (artigo 12).

Son funcións da Secretaría: a) Asistir ás sesións do Pleno e da Comisión Permanente, exercendo as funcións propias de tal cargo, con voz pero sen voto; b) efectuar a convocatoria das sesións do Pleno e da Comisión Permanente por orde dos seus Presidentes, así como as citacións ós seus membros; c) recibir os actos de comunicación dos membros do Consello; d) despachar os asuntos ordinarios e aqueles outros que lle fosen encargados polo Presidente; e) redactar e autorizar as actas das sesións do Pleno e da Comisión Permanente; f) expedir certificacións das consultas, dictames e acordos aprobados; g) elaborar a memoria anual das actividades do Consello para a súa presentación ó Pleno; e h) cantas outras sexan inherentes á súa condición.

De forma similar ó artigo 13 do noso Decreto 25/2001, o artigo 14 dispón que as Comisións de Traballo son grupos de estudio para a elaboración de propostas, informes ou dictames nas materias propias da competencia do Consello. Creadas con carácter permanente ou temporal polo Pleno do Consello, que designa á persoa encargada da coordinación de cada unha delas e fixa o número de membros que as compoñen, as Comisións de Traballo elixirán entre os seus membros á persoa encargada da Secretaría. Quedarán validamente constituídas coa presenza da metade máis un dos seus membros e os acordos tomaranse pola maioría dos votos dos membros presentes, tendo a persoa encargada da coordinación voto dirimente para o caso de empate. Concluídos os informes, traballos ou dictames, a persoa encargada da coordinación os trasladará á Presidencia do

Consello ós efectos oportunos, quen os remitirá ó resto dos membros do mesmo.

A proposta do Pleno ou da Comisión Permanente, poderán formar parte das Comisións de Traballo representantes de calesquera entidades ou colectivos públicos ou privados que poidan ter relación ou interese na materia obxecto dos seus traballos. Así mesmo as Comisións de Traballo poderán recabar a asistencia técnica especializada que consideren necesaria.

A única disposición adicional que ten o Decreto 193/2005 indícanos que ós efectos de determinar a representatividade das entidades asociativas de Economía Social de ámbito rexional (necesaria para designar a oito dos catorce vocais que integran o Consello Rexional, como xa vimos ó mencionar o artigo 4), estas poñerán a disposición da Dirección Xeral competente en materia de traballo, o libro de socios, debidamente actualizado, así como toda aquela documentación que acredite a implantación territorial e representatividade das mesmas.

Pola súa banda, a disposición transitoria dedícase á constitución do Consello Rexional de Economía Social de Castela-A Mancha, que deberá ter lugar dentro dos dous meses seguintes á entrada en vigor do Decreto que nos ocupa. Aclárase ademais que para determinar a representatividade das entidades asociativas de Economía Social de ámbito rexional neste primeiro Consello remitirase, no prazo máximo dun mes dende a referida entrada en vigor, a documentación a que se refire a disposición adicional antes mencionada.

Por último, na disposición derradeira primeira do Decreto 193/2005 se faculta á persoa titular da Consellería con competencias en materia de traballo para dictar cantas disposicións sexan necesarias para o desenvolvemento e execución do disposto no mesmo, que entrará en vigor ós vinte días da súa publicación no Diario Oficial de Castela-A Mancha, segundo establece a disposición derradeira segunda.

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 185-192

**CESE DO SOCIO DE COOPERATIVA DE
TRABALLO ASOCIADO: NON SUPERACIÓN DO
PERIODO DE PROBA**
(Comentario á sentenza do TSX do País Vasco núm. 1360/2005)

Encarna DÁVILA MILLÁN

Interponse recurso de suplicación contra a sentenza ditada polo Xulgado do Social nº 5 de Bilbao en proceso de despedimento, de data vinte e cinco de novembro de dous mil catro, ante o Tribunal Superior de Xustiza do País Vasco (Sala do Social).

1.- Antecedentes

A actora Dª Olatz comezou a prestar os seus servizos para a Sociedade Entidade Recursos Eroski (demandada), en virtude de contrato temporal de obra ou servizos e con posterioridade mediante contrato laboral indefinido, e a partir do día tres de febreiro de dous mil catro mediante contrato de sociedade coa Sociedade Cooperativa Eroski.

En xaneiro de 2004 a Sociedade Entidade Recursos Eroski (ERE SL) por razóns económicas amortiza postos de traballo, entre eles o da actora, por cuxo feito recibiu unha indemnización, e firmou a liquidación.

Á actora (Dª Olatz) ofréceselle o ingreso na Cooperativa Eroski en calidade de socia de traballo, sempre que se extinga a todos os efectos a relación laboral que a une con ERE SL, feito polo que a actora está interesada.

As partes acordan, no caso de procederse de tal modo, regular determinadas situacións que do anteriormente exposto poderían derivarse.

1º.-O Obxectivo do acordo establece que o presente escrito non implica en modo ningún a extinción da relación da traballadora con ERE SL, nin a

contratación como socia de traballo por parte de Eroski, sendo aplicable o aquí contido no suposto de que a traballadora finalice en debida forma toda relación contractual con ERE SL, e entre a formar parte de Eroski tras a sinatura do Contrato de Sociedade que procedese.

2º.-Respecto á responsabilidade de EROSKI, establécese que: coa firma entre a traballadora e Eroski do contrato de sociedade, esta adquire a condición de socia de traballo, comprometéndose a realizar o traballo e as funcións que se lle encomendan e aceptando todos os dereitos que lle correspondan a teor dos Estatutos Sociais, Regulamento de réxime interno cooperativo, Normativas e demais acordos vixentes en Eroski.

O contrato de Sociedade que subscribía tería unha duración ilimitada, aínda que a traballadora estará sometida a un período de proba de doce meses de duración a partir da data do citado contrato, durante os cales calquera das partes contratantes poderá resolvelo libremente en calquera momento sen necesidade de previo aviso, e sen que a resolución dea lugar a indemnización ningunha para calquera das partes.

3º.-Respecto á responsabilidade de ERE SL acórdase que: co acto que formalmente declare extinguido o contrato de traballo entre ERE SL e a traballadora, acompañado da oportuna liquidación e liquidación final do que tiña dereito a percibir polos conceptos que correspondan, finalizará a relación laboral entre ambas as partes a todos os efectos, polo que se fai expresa declaración de que non asiste a ningunha das partes ningún dereito para formular calquera clase de reclamación.

4º.- Respecto á validez e vixencia do contrato decídese que: a validez do estipulado no presente acordo está condicionada a que se produza o suposto de feito que o motiva e a súa vixencia límitase á superación do período de proba ao que se someten a traballadora como socia de traballo en Eroski, momento no cal deixará de ser aplicable o aquí contido, limitándose a antigüidade da traballadora en Eroski ao tempo que levase prestando servizos como socia de traballo na Cooperativa.

O contrato de Sociedade entre a Actora e a Sociedade Cooperativa Eroski, representada por D.Emilio que actúa como director xeral, realizarase nos seguintes termos:

1º.-Que para mellor realizar o seu obxecto social Eroski S.Coop. está interesada en incorporar ao seu seo un novo socio de traballo.

2º.-Que Dª Olatz (a actora) está interesada en ingresar como socia de traballo en Eroski S.Coop. para prestar a actividade laboral que a mesma necesite, no posto de vendedor multiservizos.

Ambas as partes subscriben Contrato de Sociedade suxeito ás seguintes cláusulas:

1ª.-Que a actora (Dª Olatz) adquire a condición de socia de traballo en período de proba, aceptando todos os dereitos e deberes que lle corresponden a teor dos Estatutos Sociais, Regulamento de réxime interno cooperativo, normativas e demais acordos vixentes en Eroski S.Coop. Unha vez superado o período de proba, o Consello Reitor da Cooperativa emitirá un acordo sobre a admisión definitiva como socia de traballo.

2ª.-O prazo de duración do Contrato de Sociedade será ilimitado, malia que a S.Coop. someterá á actora (Dª Olatz) a un período de proba de doce meses, durante os cales calquera das partes contratantes poderá resolvelo en calquera momento sen necesidade de previo aviso, e sen que a resolución dea lugar a indemnización ningunha para calquera das partes.

3ª.-Dª Olatz dirixirá instancia ao Consello Reitor solicitando que se lle reconeza a superación do período e a consolidación por tanto da súa condición de socia de traballo unha vez finalizado o décimo mes do seu período de proba.

O Consello Reitor comunicará por escrito a Dª Olatz o acordo favorable ou denegatorio de admisión como socia de traballo.

4ª.-Dª Olatz, como requisito indispensable para a adquisición do carácter de socia de traballo, comprométese a realizar, unha vez superado o período de proba con Eroski S.Coop., as contribucións económicas que se estipulan. O seu incumprimento poderá causar baixa obrigatoria ou a expulsión de Eroski S.Coop., segundo o establecido nos Estatutos.

Dª Olatz aboará á Cooperativ a cota de ingreso e a contribución Obrigatoria Mínima ao capital social. A cota de ingreso será incorporada ao Fondo de Reserva da Cooperativa e non será reintegrada en ningún caso.

No caso de que Dª Olatz se vexa imposibilitada para realizar a totalidade das contribucións económicas dentro do tempo indicado, polo menos desembolsará a totalidade da cota de ingreso e o 25% da contribución obrigatoria; o resto desembolsarase nun prazo máximo de 48 meses, a partir da data na que o Consello Reitor acorde o seu ingreso como socia de traballo.

Para facer efectivo este compromiso, Eroski S.Coop. deduciralle dos anticipos laborais unha cantidade ao mes.

Unha vez que se complete a contribución obrigatoria total comprometida, Eroski S.Coop., fará entrega a Dª Olatz do correspondente Título de Contribución ao Capital Social.

5^a.- No caso de rescisión do presente Contrato de Sociedade unha vez adquirida a condición de socia de traballo, a Contribución Económica de Dª Olatz liquidarase de acordo co establecido nos Estatutos sociais da S.Coop.

6^a.-Así mesmo, estipúlase cal será a participación nos resultados da cooperativa que lle corresponden a Dª Olatz en virtude deste contrato:

a.- Unha cantidade mensual denominada “Anticipo Laboral” coa que Eroski S.Coop. retribúe os socios de traballo en función dos seus índices laborais.

b.-As pagas extraordinarias que, no seu caso, establezan para cada ano as Normas laborais de Eroski S.Coop., en contía e proporcionalidade ao tempo traballado que estas Normas Laborais fíxen para cada exercicio económico.

c.-O Retorno Cooperativo ao final de cada exercicio económico, que pode ser positivo o negativo. Durante o período de proba Dª Olatz terá dereito a retornos no caso que finalice favorablemente aquel e adquirira a condición de socia de traballo.

d.-Se Dª Olatz, no caso de que unha vez transcorrido o período de proba e adquirida a condición de socia de traballo, queira causar baixa na cooperativa voluntariamente, deberá poñer o feito en coñecemento do Consello Reitor de forma escrita, no prazo de preaviso que fixan os estatutos.

e.-Todas as condicións derivadas das relacións sociais e de traballo que se crean pola vinculación societaria entre as partes suxeitaranse ás normas establecidas con carácter xeral para todos os socios de traballo da cooperativa, recollidas nos Estatutos Sociais. Regulamento de réxime interno cooperativo, Normas e demais acordos validamente adoptados con especial mención neste caso, dos aspectos internos relacionados co réxime laboral, réxime disciplinario e réxime económico e a afiliación á Mutualidade de Autónomos e a Lagun-Aroa os efectos da Seguridade Social.

f.-Tendo en conta as características de organización e funcionamento do sector de distribución, a xornada laboral a que se incorpora Dª Olatz, fixarase de acordo ás necesidades de cada centro.

g.-Cantas cuestións xurdan da aplicación do presente Contrato de Sociedade someteranse ás instancias legais previstas na Lexislación de Cooperativas vixente, e no seu defecto á Xurisdición ordinaria do Partido Xudicial do domicilio legal de Eroski S.Coop.

Con data 3 de xuño de 2004 a empresa Eroski S.Coop. comunica, mediante carta, a extinción da relación laboral de aspirante a socia a Dª Olatz, alegando non superación do período de proba.

Esta decisión, adoptada polo Consello Reitor, é recorrida por Dª Olatz ante o Comité de Recursos de Eroski S. Coop., o cal adopta o acordo de desestimar a reclamación da Socia Dª Olatz, considerando a baixa en período de aspirante como axustada aos Estatutos sociais e á normativa interna da Cooperativa.

A sentenza de instancia desestima a demanda interposta por Dª Olatz contra as entidades Eroski S.Coop. e Entidade Recursos Eroski SL, declarando non haber lugar ao solicitado, absolvendo os demandados dos pedimentos contidos na demanda, por entender que non existiu continuidade de prestación de servizos entre a Entidade de Recursos Eroski SL e Eroski Sociedade Cooperativa, motivo polo que cando a última das entidades citadas resolve o seu contrato de traballo por non superar o período de proba, está exercitándose unha conduta válida e eficaz consistente na resolución unilateral do contrato de traballo conforme á previsión establecida dentro da mesma Lei de cooperativas e segundo o contrato suscrito polas partes.

Fronte a esta resolución, interpúxose recurso ante o TSX do País Vasco.

2.- Fundamentos de dereito da sentenza:

Ante os motivos alegados pola actora, destacamos; a infracción dos Estatutos Sociais e o Regulamento interno da Sociedade Cooperativa Eroski así como a lei de Sociedades Cooperativas de Euskadi, e a diversa xurisprudencia.

O argumento básico deste motivo desdóbrase en dúas cuestións: por un lado, que nos encontramos ante un grupo de empresas, e, en segundo termo, que se viña realizando a mesma actividade, de maneira que o período de proba supón unha transgresión e abuso que debe implicar que non se teña por posto, cos efectos do despedimento.

O tribunal xulgador establece que debemos precisar que, como se indica na impugnación do recurso, nos encontramos ante un socio da cooperativa,

segundo a contratación subscrita polas partes, onde se expresa de maneira específica unha relación de carácter societario, pero, coa fixación dun período de proba, de acordo cos Estatutos Sociais e réxime interno da entidade contratante. En orde a esta cuestión é á que xira a argumentación do recurso, posto que realmente o que se pretende é que existe unha vinculación entre as dúas entidades, de tal maneira que realizándose un novo contrato, no mesmo debe terse presente o tempo de servizos que se levara a cabo para a Entidade de Recursos Eroski, pois estamos ante a mesma empresa.

Indícase no recurso de impugnación os distintos requisitos que deben concorrer para poder apreciar a existencia dun grupo de empresas no que deba aplicarse o criterio de solidariedade. En efecto afirma o tribunal xulgador aludindo a reiterada doutrina xurisprudencial, que a existencia dun grupo de empresas é normal e habitual dentro do mercado de traballo, por ser propio da actividade mercantil, onde as entidades realizan os seus obxectos, fins e cometidos dentro de amplos marcos empresariais que escinden, dividen e seccionan coa vontade de funcionar independentemente, con autonomía específica, segundo os distintos ámbitos nos que redundan a súa prestación dentro do mercado. Loxicamente o principio de liberdade de empresa, segundo o art. 38 CE, non pode obviar as garantías dos traballadores, así como enmascarar fraudes respecto a terceiros. Partindo disto, certamente, como sinala a recorrente, a teoría do levantamento do veo procura buscar a realidade existente, fronte a eses posibles enmascaramentos que se suceden dentro das aparencias societarias.

Aínda que, para conxeniar ambos os criterios (levantamento do veo e liberdade empresarial), debe existir unha concorrencia de fraude, desde a perspectiva de que a fraude non se presume nunca, tal como indicou entre outras a sentenza de 24-02-2003.

Desde esta perspectiva, foi desde que o TS, facéndose eco da doutrina máis autorizada, veu perfilando os requisitos dun posible grupo de empresas fraudulento, e indicou a necesaria acreditación dun funcionamento unitario; prestación de traballo simultáneo; aparencia sen substrato real de entidades empresariais; e confusión de cadros de persoal, patrimonios, aparencia e unidade de dirección. Para o levantamento do veo non basta que haxa un sistema produtivo, nin tampouco a identidade de persoas na dirección societaria, pois o que fai falta é a concorrencia deses elementos que implican a confusión de caixa e de persoas, con dispoñibilidade de traballadores, de maneira que esa autonomía e

independencia propia das persoas xurídicas se quebre e soamente quede formalmente, en prexuízo de terceiros, que quedan defraudados nos seus dereitos, e na confianza das entidades mercantís que aparecen no tráfico.

Neste caso que se xulga, non concorre ningún dos requisitos que precisa a doutrina, e que foron aludidos anteriormente, pensa o tribunal xulgador, que, non só nos encontramos ante dúas empresas distintas, senón que, ademais, non consta ningún dos datos nin de unidade de caixa, dirección ou simultaneidade da actividade do traballador. Figuran distintas relacións, contratacións e actividades, e a participación societaria nun 50% da Sociedade Cooperativa en modo ningún implica a existencia de confusións das que deducir un grupo de empresas no cal poida aplicarse a teoría do levantamento do veo aos efectos de descubrir un entramado societario do cal poida deducirse unha soa vinculación da traballadora.

Non concorre ningún dato do cal se poida desprender que existiu unha continuidade ou sucesión nas actividades, posto que o que se acredita no proceso, e evidénciao a sentenza de instancia recorrida, é que a demandante extingue o seu contrato de traballo pola vía do art. 52 ET, liquidando a súa relación de forma pacífica, consensuada e voluntariamente aceptada. Á vez, mentres se produce esta extinción a sociedade cooperativa ofrécelle participar como socia da empresa, e acéptase, variándose de empresario, sistema de prestación de servizos e réxime.

Tamén é necesario precisar que a sentenza recorrida incide en que o novo réxime establecido inclúe unha serie de comportamentos, funcións e obrigas moi distintas a aquelas que se levaban a cabo na anterior empresa, e de aquí que sexa lóxico concluír que, establecéndose un novo período de proba, se evidencia que a empresa Eroski poida estimar que non se teña superado, e incluso se sinalen na sentenza as causas, como son a falta de espírito cooperativista da demandante, en canto desantendeu todas as obrigacións que se lle impuxeran e deixou de transmitir ao seu equipo o contido das normas internas da sociedade. De forma que se precisa na sentenza e a propia impugnación recoñece que a demandante desde a perspectiva exclusivamente profesional cumpría con todos os requisitos, pero non se integraba dentro do espírito societario que rexe este tipo de entidades.

De aquí, o que con independencia da valoración que se efectúe disto, existiu un cumprimento do resorte contractual fixado polas partes no contrato conforme ao art. 21 da Lei de Cooperativas de Euskadi.

Estimamos lóxica e acertada a conclusión á que chega o Tribunal, desestimando o recurso, perfilando a distinta natureza do vínculo laboral co societario, en razón ás finalidades e fins que se establecen por parte do lexislador á hora de conformar os sistemas laborais e societarios.

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 193-198

APLICACIÓN DO ARTIGO 262.5 DA LEI DE SOCIEDADES ANÓNIMAS A UN SUPOSTO DE RESPONSABILIDADE DOS MEMBROS DO CONSELLO RECTOR POR FALTA DE DISOLUCIÓN E LIQUIDACIÓN DA COOPERATIVA

[Anotación á Sentenza da AP de Vizcaia núm. 133/2005 (Sección 4ª), do 18 de febreiro. Ponente: Ilmo. Sr. D. Fernando Valdés-Solís Cecchini (A.C. 2005\612)]

Manuel José VÁZQUEZ PENA

Resumo.

A mercantil “Corporación Comercial Kanguros, S.A.” presentou demanda ante o Xulgado de Primeira Instancia núm. 4 de Barakaldo contra a mercantil “Multiform Sdad. Coop.” (declarada en rebeldía) e contra os membros do seu Consello Rector [D. Rubén, D. Jon, D. Luis María, D. Enrique (declarado en rebeldía) e D. Esteban], reclamando a suma de tres millóns quinientas vintecatroy mil oitocentas cincuenta e cinco pesetas (vinteun mil cento oitenta e catro euros con oitenta e un céntimos) correspondente a un suministro de mercaderías recibido e non satisfeito pola Cooperativa demandada.

Pátese da base de que os socios compoñentes do referido Consello Rector cesaron, como tales, en toda actividade no mes de decembro de 1998, data na que se deron de baixa no Réxime de Autónomos da Seguridade Social. Entendendo que se deixaron de traballar deixou de existir a Sociedade, resáltase o dato de que as derradeiras contas da Cooperativa inscritas son as correspondentes ó exercicio de 1996, sen que se inscribieran as de 1997 por ser rehusadas e non subsanadas. Considérase incuestionable que a partir do 31 de decembro de 1998 a Cooperativa

abandona calquer tipo de actividade e, sen proceder á súa liquidación, queda paralizada ata os nosos días.

Entroncando esta paralización coa inactividade dos socios rectores durante os dous anos posteriores á mesma, o Xulgado acredita a presenza da causa de disolución prevista no artigo. 87.3 da Lei de Cooperativas do País Vasco [*“serán causas de disolución da Cooperativa: (...) 3. A paralización ou inactividade dos órganos sociais ou a interrupción sen causa xustificada da actividade cooperativa, en ambos casos durante dous anos consecutivos”*]. Relacionando esta causa co artigo 262.5 da Lei de Sociedades Anónimas (LSA), chega á conclusión de que os membros do Consello Rector teñen que responder polas débedas sociais ó non teren disolto e liquidado a Cooperativa ordenadamente ó concurrir causa de disolución da mesma.

Así as cousas, en sentenza de 28 de abril de 2003, o Xulgado de Primeira Instancia núm. 4 de Barakaldo estimou integramente a demanda, condenando ós demandados a pagar solidariamente á parte actora, a mercantil “Corporación Comercial Kanguros, S.A.”, a suma de vinteun mil cento oitenta e catro euros con oitenta e un céntimos, así como a interese legal do diñeiro da referida suma dende a data de presentación da derradeira das demandas, 5 de xaneiro de 2001, ata a data da sentenza e a interese legal do diñeiro incrementado en dous puntos da citada suma dende a data da sentenza ata que sexa totalmente executada. Condénase tamén á parte demandada ó pago das costas procesais.

Contra dita sentenza os demandados D. Rubén, D. Jon, D. Luis María e D. Esteban interpuxeron en tempo e forma recurso de apelación ante a Sección Cuarta da Audiencia Provincial de Vizcaia. Desestimado o mesmo pola sentenza que nos ocupa, confirmouse a sentenza apelada, imponéndose ós recurrentes as costas causadas.

Por unha banda, entende a Audiencia Provincial (Fundamento de Dereito segundo) que nin cabe aceptar a prescrición de dous anos establecida polo artigo 48 da Lei de Cooperativas do País Vasco, nin a de un ano do artigo 1968 do Código Civil (CC) en relación co artigo 1902 e a responsabilidade sinalada polo artigo 133 da LSA.

Nesta idea, afirmase na sentenza analizada que *“a responsabilidade que se está a esixir ós administradores é a reseñada polo artigo 262.5 da LSA en relación cos artigos 87 e seguintes da Lei de Cooperativas, responsabilidade que conforme constante Xurisprudencia do Tribunal Supremo prescribe polo transcurso do prazo de catro anos por aplicación*

do artigo 949 do Código de Comercio (CCom). Non estamos en presenza dun suposto de responsabilidade do artigo 48 ó contemplar este precepto a acción de responsabilidade dos socios rectores fronte á Cooperativa, por actos que perxudicaron a ésta; nin na do artigo 133 da LSA, senon ante a falta de disolución e liquidación da Cooperativa cando concurría causa legal para facelo”.

Por outra banda, seguindo o razoamento antes exposto, considera a Audiencia (Fundamento de Dereito terceiro) que ós recurrentes non se lles condena por un título “*culpabilístico*”, como se esixiría na responsabilidade recollida no artigo 133 da LSA. Estima irrelevante, neste senso, que non exista feito ilícito que lles sexa imputable e que de forma causal incidira no impago que se reclama.

O argumento sostido pola Audiencia baséase na aplicación, discutida polos recurrentes, do artigo 262 da LSA. Afirmar a mesma que “*entraña un acto de negligencia grave, imputable ós socios rectores apelantes, non ter procedido á disolución e ordenada liquidación da Sociedade, limitándose a acudir a unha vía de feito, deixar a Cooperativa en «vía morta» ou inactiva, desentendéndose dela e dos seus acredores, acto negligente por omisión que xustifica sobradamente a responsabilidade reseñada pola sentenza recurrida, en línea con distintos criterios de outras Audiencias Provinciais, dos que destacamos a Sentencia da Audiencia Provincial de Baleares de 10 de abril de 2001. Non se trata dunha aplicación encuberta do artigo 262 da Lei de Anónimas, senón dunha aplicación aberta de dito precepto; se do mesmo se deriva que no suposto das Sociedades Anónimas considérase como causa de responsabilidade o incumplimento de tales deberes, é obvio que tal conducta, omisión de norma específica que así o estableza, debe merecer o mesmo calificativo cando se trate dunha Sociedade Cooperativa pois doutra sorte primaríamos a estas fronte ás Anónimas en claro perxuízo dos seus acredores, establecendo ámbitos de impunidad civil en relación con conductas ilícitas en si mesmas consideradas”.*

Anotación.

A argumentación da sentenza obxecto desta anotación céntrase na aplicación do artigo 262.5 da LSA ó suposto de feito antes descrito. Entende a Audiencia Provincial de Vizcaia, como xa fixera o Xulgado de Primeira Instancia núm. 4 de Barakaldo, que debe aplicarse este precepto para evitar primar ás Sociedades Cooperativas fronte ás Anónimas en

perxuízo dos seus acredores, sendo irrelevante a omisión dunha norma específica que así o estableza.

Certamente, de aplicarse este precepto, o razoamento da Audiencia parece correcto. Por un lado, non cabe dúbida de que nese caso se aplica o artigo 949 do CCom, se ben hai que ter en conta que este precepto establece un prazo de caducidade, non de prescripción. A nosa Doutrina (*cf.*, entre outros, BELTRÁN, E. M., “La responsabilidad por las deudas sociales”, en VV.AA., *La responsabilidad de los administradores*, Tirant lo Blanch, Valencia, 2005, páxs. 256 e 257) sostén que a acción para esixir ós administradores o pago dunha débeda social prescribirá polo transcurso do prazo establecido para o exercicio da acción contra a Sociedade (a falta de prazo expreso, será o de quince anos do artigo 1964 do CC, xa que un responsable solidario non pode ter peor situación que o obrigado principal), que se contará dende que pudo exercitarse (artigo 1969 do CC), e caducará polo transcurso do prazo de catro anos a contar dende que se produza o cese do administrador (artigo 949 do CCom).

Por outro lado, admítase sen vacilación que a responsabilidade dos administradores recollida no artigo 262.5 da LSA ven imposta polo simple feito do incumplimento do prazo de dous meses para a convocatoria da Xunta xeral a partir do momento en que tiñeron coñecemento da causa de disolución, sen ser necesario, como di a Audiencia, un “*título culpabilístico*” (*vid.*, por exemplo, RODRÍGUEZ RUIZ DE VILLA, D. e HUERTA VIESCA, M. I., *La Responsabilidad de los Administradores en las Sociedades de Capital por no Disolución y no Adaptación*, 4ª. edic., Aranzadi, Pamplona, 1998, páxs. 214 e segs.).

Sen embargo, o problema, baixo o noso punto de vista, é a aplicación en si mesma do artigo 262.5 da LSA ó suposto analizado. De feito, de non admitirse, o razoamento da Audiencia tería que ser forzosamente outro, tendo probablemente maiores posibilidades de éxito as alegacións dos recurrentes.

É preciso ter en conta que a Lei de Cooperativas do País Vasco [Lei 4/1993, de 24 de xuño (Boletín Oficial do País Vasco de 19 de xullo de 1993), modificada pola Lei 1/2000, de 29 de xuño (Boletín Oficial do País Vasco de 1 de agosto de 2000)], na materia relativa á responsabilidade dos administradores, non recolle unha remisión á regulación das Sociedades Anónimas, a diferenza, como é sabido, da Lei Estatal de Cooperativas [artigo 43 da Lei 27/1999, de 16 de xullo (Boletín Oficial do Estado de 17 de xullo de 1999)]. Neste senso, regulándose esta concreta materia na Lei Vasca (se ben de xeito distinto), pensamos que non cabe falar dunha

aplicación supletoria da Lei Estatal, que posibilite a aplicación do artigo 262.5 da LSA; aplicación ésta que, inda nese caso, non estaría totalmente clara xa que a remisión que fai o artigo 43 da Lei Estatal parece que debe entenderse limitada á denominada “*acción social de responsabilidad*”, isto é, ós artigos 133 e 134 da LSA e non ó seu artigo 262.5 (de esta opinión, *vid.* MORILLAS JARILLO, M. J. e FELIÚ REY, M. I., *Curso de Cooperativas*, 2ª. edic., Tecnos, Madrid, 2002, páxs. 330 e 331).

Ademáis, por outra banda, non se pode esquecer que o artigo 262.5 da LSA impón unha responsabilidade solidaria polas obrigas sociais a modo de “*sanción civil*” por incumprimento duns deberes específicos [*cfr.* a Sentencia do Tribunal Supremo de 20 de xuño de 2005 (R.J. 2005\6425)]. É dicir, estamos a falar dunha norma de natureza sancionadora que, polo tanto, debe ser interpretada de maneira restrictiva, de maneira tal que non se aplique a supostos nos cales non pensou o Lexislador ó redactala [artigo 4.2 do CC, que prohibe a aplicación analóxica das leis penais, as excepcionais e as temporais, prohibición que, á vista do sinalado polo art. 25 da Constitución Española e como indica a xeneralidade da Doutrina civilista (*vid.*, por todos, GULLÓN BALLESTEROS, A., “Comentario al art. 4 del Código Civil”, en VV.AA., *Comentario del Código Civil*, t. I, Ministerio de Justicia, Madrid, 1991, páxs. 29 e segs.; e ROCA TRIAS, E., “Artículo 4”, en *Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales*, t. I, vol. I, Revista de Derecho Privado, Editoriales de Derecho Reunidas, Madrid, 1992, páxs. 583 e segs.), hai que extender a todas as disposicións sancionadoras].

Certo é que o Lexislador vasco trata de forma diferente ós administradores según que o sexan dunha Cooperativa ou dunha Anónima, pero non o é menos que ambos tipos societarios son claramente distintos, responden a distintas necesidades e ríxense por normas manifestamente diferentes. En consecuencia, ó noso modo de ver, non se pode soste a aplicación do artigo 262.5 da LSA ó suposto de feito agora estudado, xa que, do contrario, estaríamos permitindo a aplicación dunha norma sancionadora a un suposto distinto dos comprendidos expresamente nela, circunstancia ésta expresamente prohibida –insistimos– polo xa citado artigo 4.2 do CC.

En calquer caso, admítase ou non as nosas consideracións, á marxe das fortes dúbidas interpretativas que presenta a redacción do precepto (*vid.*, entre outros moitos, ÁVILA DE LA TORRE, A., *La responsabilidad de los administradores por no disolución de la sociedad anónima*, Colección jurisprudencia práctica, Tecnos, Madrid, 1997, páxs. 19 e segs.), ha de terse en conta que o artigo 262.5 da LSA foi recentemente modificado pola

disposición derradeira primeira da Lei 19/2005, de 14 de novembro, “*sobre a Sociedade Anónima Europea domiciliada en España*” (Boletín Oficial do Estado de 15 de novembro de 2005). Así as cousas, de dictarse na actualidade a Sentencia que nos ocupa, esta reforma debería ser tida en conta de cara a unha posible aplicación retroactiva da mesma ou, cando menos, para interpretar de acordo con ela as moitas dúbidas que plantexa o artigo 262.5 da LSA.

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 199-210

FONTES APLICABLES ÁS COOPERATIVAS DE CRÉDITO QUE DESENVOLVEN A SÚA ACTIVIDADE NUN ÁMBITO TERRITORIAL SUPRAAUTONÓMICO OU ESTATAL

(Carácter básico do art. 2 da lei 13/1989, de 26 de maio, de cooperativas de crédito: o chamamento que o dito precepto realiza á “lexislación de cooperativas”, á luz do inciso final do art. 104 da lei 27/1999, de 16 de xullo, reformado polo art. 54 da lei 55/1999, de 29 de decembro, de medidas fiscais, administrativas e do orde social, debe entenderse que é á propia lei 27/1999, “cuando su ámbito de actuación, estatutariamente reconocido, conforme a su ley específica, sea supraautonómico o estatal, siempre que realicen en el citado ámbito actividad cooperativizada de manera efectiva”: Sentencia do Tribunal Constitucional núm. 291/2005, de 10 de novembro; recurso de inconstitucionalidade núm 1829/2000; relator: Roberto García-Calvo y Montiel).

Xacobo IZQUIERDO ALONSO

Resumo.

A “Junta de Andalucía” formulou recurso de inconstitucionalidade contra o artigo 54 da Ley 55/1999, de 29 de decembro, de medidas fiscais, administrativas e do orde social, polo que se daba unha nova redacción ao artigo 104 da Lei 27/1999, de 16 de xullo, de cooperativas¹.

¹ A redacción orixinaria do sinalado art. 104 da Lei 27/1999 era a seguinte:

“Las cooperativas de crédito se registrarán por su Ley específica y por sus normas de desarrollo.

Asimismo, les serán de aplicación las normas que, con carácter general, regulan la actividad de las entidades de crédito, y con carácter supletorio la Ley de Cooperativas”.

Despois da reforma introducida pola Lei 55/1999, á redacción do mesmo precepto, quedou coma sigue:

En síntese, o recurso da “Junta de Andalucía” basease nos seguintes fundamentos (Antecedente 1):

- Extralimitación competencial do Estado fronte á Comunidade Autónoma de Andalucía.
- Infrínxese o previsto no art. 13.20 EAnd a través dunha Lei ordinaria non básica: o Estado carece de competencias sobre cooperativas.
- O anterior supón unha dobre vulneración das competencias autonómicas (material: invade ámbitos competenciais alleos ao Estado; formal: lévase a cabo a través dunha norma non básica).
- Ademais, o precepto impugnado contradí a Lei 13/1989 de cooperativas de crédito (art. 2) e a Lei Andaluza de Cooperativas, quedando así afectado o sistema de reparto constitucional de competencias.
- Finalmente sostense que a extraterritorialidade non representa un criterio constitucional de atribución de competencias a favor da Administración do Estado.
- Solicítase así a declaración de inconstitucionalidade do art. 54 da Ley 55/1999, en canto modifica o art. 104 da Lei 27/1999, por invasión competencial.

Pola súa parte, a Abogacía do Estado postulou a desestimación do recurso de inconstitucionalidade; das alegacións que presenta salientamos a referente ao alcance e significado do art. 104 da Lei 27/1999, que resumimos seguidamente (Antecedente 3):

- O dito artigo pretende establecer unha orde de prelación das fontes “por razón da materia”: as Leis dictadas para as cooperativas de crédito son Leis especiais de preferente aplicación ás cooperativas de crédito respecto da normativa común de cooperativas.
- A lexislación común de cooperativas (estatal ou autonómica, segundo proceda), é “supletoria” tanto da lexislación especial (estatal ou autonómica) das cooperativas de crédito coma da lexislación (autonómica ou estatal) sobre a actividade das entidades de crédito.

“Las cooperativas de crédito se regirán por su ley específica y por sus normas de desarrollo.

Asimismo, les serán de aplicación las normas que, con carácter general, regulan la actividad de las entidades de crédito, y con carácter supletorio la presente Ley de Cooperativas cuando su ámbito de actuación estatutariamente reconocido, conforme a su ley específica, sea supraautonómico o estatal, siempre que realicen en el citado ámbito actividad cooperativizada de manera efectiva.”

- Na súa redacción orixinaria, o art. 104 da Lei 27/1999 podía prestarse a diversas interpretacións: a reforma quixo precisar que a subsidiariedade da Lei estatal actúa soio para as cooperativas de crédito de ámbito supraautonómico.

Dos Fundamentos Xurídicos da Sentencia anotada, salientamos resumidamente os que seguen:

- No primeiro lugar (Fundamento 3) faise referencia á orde de distribución de competencias sobre cooperativas en xeral e sobre cooperativas de crédito en particular consonte o bloque de constitucionalidade e a doutrina elaborada polo propio Tribunal.

O Tribunal parte da doutrina contida na STS 72/1983, de 29 de xullo (na que se sinalaba que a Comunidade Autónoma tiña competencia para regular por Lei as cooperativas dentro do territorio da Comunidade, aínda que establezan relacións xurídicas ou realicen actividades de carácter instrumental fora do territorio da mesma.

A expresada doutrina foi matizada nas SSTS 44/1984, de 27 de marzo e 72/1983, de 29 de xullo. Nesta segunda, ao abordar o caso de que se trataba –unha cooperativa de crédito–, manifestase que a súa actividade típica supoñía o establecemento de relacións xurídico-financeiras de carácter estable con socios con domicilio social e actuación noutra Comunidade Autónoma. Así, concluíase que a súa actividade extraterritorial afectaba ao ámbito competencial territorial doutras Comunidades Autónomas polos posibles conflitos de intereses que a realización de operacións financeiras leva consigo. Isto pon de manifesto o carácter supracomunitario da dita actividade cooperativa e, en consecuencia, do interese público que xustifica a competencia estatal.

E, aínda mais, lembrando outra resolución do mesmo TC, recoñécese a necesidade de que as competencias que sobre estes intermediarios financeiros teñen as Comunidades Autónomas debense conxugaren coa competencia estatal para a fixación das bases da ordenación do crédito, constatándose que a especialidade dimanante da súa actividade crediticia téñenas asimilado e terminado por incorporar ao xénero das entidades ou establecementos de crédito.

- Así, constátase (Fundamento 4) a dobre natureza das cooperativas de crédito: éstas son, a un tempo, entidades crediticias do Real Decreto

Lexislativo 1298/1986, de 28 de xuño, e sociedades cooperativas, consonte o art. 1 da Lei 13/1989, de 26 de maio.

Dobre natureza que se proxecta sobre o sistema de fontes que rixe o seu réxime xurídico e que se define, con carácter básico no art. 2 da Lei 13/1989² (carácter básico definido na disposición final segunda da mesma Lei).

Neste apartado o TC fai referencia á Sentencia (STC 155/1993, de 6 de maio) na que se resolvía o recurso que contra o devandito precepto interpuxera a Generalitat de Cataluña, e na que, tras sinalar que a supletoriedade na relación Dereito estatal-Dereito autonómico, opera a favor do primeiro, afirmase que, con arreglo ás singulares características das cooperativas de crédito, a normativa autonómica será complementaria da estatal dictada ao amparo do art. 149.1.11 da CE, e de directa aplicación nos aspectos estritamente cooperativos dos que a regulamentación, por non ter carácter mercantil ou laboral (art. 149.1.6 e 7 da CE), corresponda á competencia exclusiva das Comunidades Autónomas.

Consonte aos anteriores criterios e, en relación ao dito precepto, o TC fai fincapé en que a aplicación supletoria da “legislación de cooperativas” establecida polo lexislador básico estatal, non se refire aos aspectos crediticios, senon especificamente aos que o propio Tribunal denomina “cooperativos”.

- A redacción orixinaria da Lei 27/1999 adolecía dunha deficiente técnica lexislativa (Fundamento 5). A Lei 55/1999, que introduce a nova redacción non establece unha regra de superioridade territorial: en razón ao par conceptual dereito común/dereito especial, nos ámbitos non regulamentados pola normativa especial, aquí crediticia, xa sexa básica estatal ou autonómica de desenrolo, as cooperativas de crédito sometense ao Dereito común das cooperativas.

Pero é preciso acotar o alcance desta norma: o artigo 104 da Lei 27/1999, en conexión co artigo da mesma restrinxen a consideración

² Lei 13/1989, de 26 de maio de cooperativas de crédito. O seu art. 2 establece: “Régimen jurídico.- Las Cooperativas de Crédito se regirán por la presente Ley y sus normas de desarrollo, sin perjuicio, en cuanto a estas últimas de las disposiciones que puedan aprobar las Comunidades Autónomas en el ejercicio de las competencias que tengan atribuidas en la materia. También les serán de aplicación las normas que con carácter general regulan la actividad de las entidades de crédito. Con carácter supletorio les será de aplicación la Legislación de Cooperativas.”

da propia Lei estatal de cooperativas coma Dereito común a determinados supostos.

En concreto, para que proceda a aplicación supletoria da Lei 27/1999 ás cooperativas de crédito é precisa a concurrencia de dous requisitos: un elemento formal (a existencia dunha previsión estatutaria de ámbito supraautonómico ou estatal de actuación) e un elemento material (que realicen no citado ámbito actividades cooperativizada de maneira efectiva).

Os dous requisitos citados son necesarios pero non son suficientes: é preciso ter en consideración os parámetros de aplicabilidade do artigo 2 da mesma Lei 27/1999³. O que excluiría a aplicación supletoria da dita Lei ás cooperativas de crédito andaluzas.

- O TC rexeita (Fundamento 6) a alegación da recurrente consistente na ausencia de toda competencia que permita ao Estado establecer o réxime xurídico aplicable aos “aspectos cooperativos” das cooperativas de crédito baseándose fundamentalmente na lectura conxunta dos arts. 2 e 104 da Lei 27/1999 e 1 da Lei andaluza 2/1999, da que resulta a inaplicabilidade das disposicións estatais sobre cooperativas ás cooperativas de crédito andaluzas, de xeito tal que non existe invasión competencial ningunha. Ademais, o panorama competencial na materia caracterízase polo solapamento e entrecruzamento mutuo dos títulos estatais e autonómicos. O precepto legal de que se trata reproduce e acota o sistema de prelación de fontes reguladoras do réxime xurídico das cooperativas de crédito establecido polo Estado no art. 2 da Lei 13/1989, de carácter básico.
- Sobre a denuncia de que o precepto non satisfai os requisitos formais do básico, a Sentencia (Fundamento 7) a rexeita determinando que a competencia concretamente exercida polo Estado ao modificar a redacción do artigo 104 da Lei 27/1999 é a referida ás bases de ordenación do crédito e banca (art. 149.1.11 da CE).

³ Artigo 2 da Lei 27/1999: “Ámbito de aplicación.- La presente Ley será de aplicación:

- A) A las sociedades cooperativas que desarrollen su actividad cooperativizada en el territorio de varias Comunidades Autónomas, excepto cuando en una de ellas se desarrolle con carácter principal.
- B) A las sociedades cooperativas que realicen principalmente su actividad cooperativizada en las ciudades de Ceuta y Melilla.”

En efecto, expon o TC o grao de cumprimento das esixencias formais que o propio Tribunal impon á lexislación básica: en concreto é a propia Lei a que pode e debe declarar expresamente o carácter básico da norma, sendo os elementos determinantes da forma a adoptar polas bases a claridade e certeza normativa, a propia estabilidade dunha materia e o equilibrio do sistema de fontes.

O TC entende que a norma en cuestión ten carácter básico ao reiterar o exposto polo artigo 2 da Lei 13/1989, de natureza básica; elo leva ao Tribunal Constitucional a concluir que o precepto está dotado dunha estrutura que permite inferir, indirectamente pero sen dificultade, a súa “vocación ou pretensión básica”.

Tentando delimitar a noción material do básico, sinálase que a lexislación básica debe conter un marco normativo unitario, de aplicación a todo o territorio nacional, direixido a asegurar os intereses xerais e dotado de estabilidade. En relación á competencia básica sobre ordenación do crédito e banca, as bases nesta materia inclúen tanto as normas regulamentadoras da estrutura, organización interna e función dos diferentes intermediarios financeiros, coma aquelas outras que regulan aspectos fundamentais da actividade de tale intermediarios.

En efecto, o inciso final do art. 104 da Lei 27/1999 ten sentido ao relacionalo co inciso final do art. 2 da Lei 13/1989: estamos ante a delimitación do ámbito de aplicación subsidiaria da Lei 27/1999, concreción da lexislación de cooperativas á que chama o art. 2 da Lei 13/1989 para completar o réxime xurídico destas entidades crediticias en atención á súa condición de sociedades cooperativas. A reiteración e acotación da prelación de fontes que regula este réxime xurídico debe recibir idéntica caracterización de básico que recibe a dita prelación dictada ao amparo do art. 149.1.11 da CE.

- Tamén rexeita o Tribunal Constitucional a alegada contradicción do precepto recurrido e outras normas, tanto estatais (art. 2 da Lei 13/1989) coma autonómicas. Repite aquí o TC anteriormente dito: o art. 104 da Lei 27/1999 reitera a orde de prelación de fontes regulamentadoras do réxime xurídico das cooperativas de crédito xa fixado con carácter básico na Lei 13/1989.

A acotación do art. 104 da Lei 27/1999 supón a configuración desta norma como Dereito común de cooperativas, de aplicación subsidiaria ás cooperativas de crédito unicamente cando “su ámbito de actuación

estatutariamente reconecido, conforme a su Ley específica, sea supraautonómico o estatal, siempre que realicen en el citado ámbito actividad cooperativizada de manera efectiva”.

É decir: para que lles resulte de aplicación supletoria o disposto na Lei 27/1999, as cooperativas de crédito teñen que reunir acumulativamente os dous requisitos: que nos propios estatutos da entidade contemplese que o seu ámbito de actuación supera os límites autonómicos e, ademais, que nel realicen efectivamente actividade cooperativizada.

- Finalmente (Fundamento 9), tamén rexeitase que o precepto legal impugnado sexa contrario a doutrina da supraterritorialidade, entendendo o TC que non nos atopamos diante dunha xestión centralizada de competencias executivas, suposto ao que fai referencia dita doutrina, sinon ante a determinación dos puntos de conexión que deben concurrir para que a Lei 27/1999 sexa considerada Dereito común das cooperativas de aplicación supletoria ás cooperativas de crédito.

Derradeiramente, o Fallo da Sentencia que se resume é desestimatorio do recurso de inconstitucionalidade.

Anotación.

Dobre natureza: cooperativas e entidades de crédito.-

Coma é sabido, as cooperativas de crédito presentan unha natureza *híbrida* que, tanto nos ordenamentos xurídicos autonómicos coma no ordenamento xurídico estatal ten producido como resultado un complicado sistema de prelación das fontes aplicables ás ditas entidades.

En efecto, a tal complexidade obedece a dous fenómenos concurrentes de se dan no plano legal:

No primeiro lugar temos a dobre caracterización das sociedades cooperativas de crédito:

- a) Por unha parte, son cooperativas que teñen como obxectivo principal o de servir “*a las necesidades financieras de sus socios y de terceros*” (art. 1.1, *ab initio*, da Lei 13/1989, de 26 de maio, de cooperativas de crédito; en términos cuasi idénticos, exprésase a Lei andaluza 2/1999, de 31 de marzo, de cooperativas; a Lei 5/1998, de 18 de decembro de cooperativas de Galicia, art. 127, defíneas coma

“aquelas que teñen por obxeto servir ás necesidades financeiras activas e pasivas dos seus socios e de terceiros”).

- b) Por outra parte, o servicio ás devanditas necesidades faráse *“mediante el ejercicio de las actividades propias de las entidades de crédito”* (art. 1.1, inciso final da Lei 13/1989; ás Lei andaluza e galega que utilizamos como referente da lexislación autonómica pronuncianse en termos semellantes).

E decir, atopámonos cun ente que participa das características e que vai desenvolver actividades propias doutros entes de natureza lucrativa e que son as entidades de crédito. Estas veñen definidas coma *“toda empresa que tenga como actividad típica y habitual recibir fondos del público en forma de depósito, préstamo, cesión temporal de activos financieros u otras análogas que lleven aparejada la obligación de su restitución, aplicándolos por cuenta propia a la concesión de créditos u operaciones de análoga naturaleza”* (art. 1.1 do R.D. Lexislativo 1298/1986, de 28 de xuño, sobre adaptación do dereito vixente en materia de Entidades de Crédito ás Comunidades Europeas; redacción dada ao dito precepto polo art. 21, Undécimo, da Lei 44/2002, de 22 de novembro, de Medidas de Reforma do Sistema Financeiro). O dito precepto conceptúa, no seu apartado 2, coma Entidades de Crédito: a) o Instituto de Crédito Oficial; b) os Bancos; c) as Caixas de Aforros e a Confederación Española de Caixas de Aforros; d) as Cooperativas de Crédito; e) os Establecementos Financeiros de Crédito; f) as Entidades de Diñeiro Electrónico.

Pero é que, ademais, en segundo lugar, esa dobre e híbrida natureza temos que conxugala cos distintos títulos competenciais que se poden aplicar derivados da Constitución e dos distintos Estatutos de Autonomía. Precisamente a base da litis que resolve a Sentencia que se anota ten como punto básico de discusión a distinta óptica con que a tal aplicación contemplase: para a “Junta de Andalucía” existe unha “manifesta extralimitación competencial” do Estado que determina mediante unha reforma lexislativa o carácter supletorio da Lei estatal de cooperativas para as cooperativas de crédito no caso de éstas actuaren nun ámbito supraautonómico. Para o representante do Estado, precisamente do que se trata coa reforma da Lei é de eliminar toda sospeita de invasión competencial, evitando a confusión que, no plano normativo, podría vir do “solapamento” de títulos competenciais.

Os títulos competenciais.-

Dada a dobre natureza que, xa que logo, presentan ás cooperativas de crédito, á hora de determinar tanto o deslinde de competencias para a súa regulamentación coma a prelación no sistema de fontes, haberá que partir dese dobre carácter, determinando no primeiro lugar, en razón ao principio da especialidade –ao que se axusta a Sentencia anotada e se seguimos admitindo a continuidade da pertenza destas sociedades mais ao sector “cooperativo” “ca o do “lucrativo”-, a titularidade das competencias en materia crediticia, e, no segundo lugar, facelo mesmo na súa faciana de sociedades cooperativas. E sempre tendo en conta que non estamos a falar de compartimentos estancos: o obxecto social a desenvolver, coloreia inevitablemente de “mercantilidade” ás cooperativas de crédito.

No caso do crédito, resulta claro o carácter básico estatal das competencias relativas á ordenación do crédito, banca e seguros (artigo 149.1.11 da CE). Dado o silencio que guarda a Constitución sobre qué debe entenderse por “básico”, o propio TC tivo que ir perfilando o seu concepto, doutrina que recolle a Sentenza anotada (Fundamento 7): o básico integra *“el común denominador normativo necesario para asegurar la unidad fundamental prevista por las normas del bloque de la constitucionalidad que establecen la distribución de competencias”* (cita así a STS 48/1988). O TC tamén ten determinado os requisitos formais que as normas básicas deben cumprir e que son aludidos no mesmo apartado da Sentenza: 1, a declaración do que é “básico” por Lei formal e 2, a autodefinición como tal da propia Lei básica.

Sobre o contido do “básico” en materia de ordenación do crédito, banca e seguros, o TC tamén dictaminou o que elo inclúe: as normas reguladoras da estrutura, orgaización interna e función dos diferentes intermediarios financeiros, coma aquelas outras que regulan aspectos fundamentais da actividade de tales intermediarios (SSTCS 1/1982 e 235/1999). En resúmen, os aspectos nucleares da regulación xurídica das sociedades que, chegado o caso, atinxirán tamén a sociedade cooperativa de crédito.

Polo mesmo, non cabe dúbida sobre o carácter básico da Lei 13/1989 de cooperativas de crédito, que así declara básicos (con excepcións) os preceptos da propia Lei (Disposición Final Segunda). Lei que no seu artigo 2 determina o réxime xurídico (antes transcrito), de xeito que a normativa das cooperativas de crédito estará formada por:

1, a propia Lei, 13/1989 e as súas normas de desenvolvemento, que poderan ser estatais ou autonómicas (*“sin perjuicio... de las disposiciones*

que puedan aprobar las Comunidades Autónomas en el ejercicio de las competencias que tengan atribuidas en la materia”: art. 2); pois efectivamente, por unha parte, as normas das Comunidades Autónomas aplicaranse con preferencia a aquelas normas que non sexan básicas; por outra parte, a Sentenza comentada fai notar (Fundamento 3) que nesta materia inciden outros títulos competenciais que inciden sobre outras competencias con elas relacionadas (por exemplo, ordenación de crédito, banca e seguros); e aquí o TC (no mesmo Fundamento 3 da Sentenza) fai notar neste ámbito a xeralizada asunción de competencias pola maioría das Comunidades Autónomas (coas excepcións de Galicia e Murcia, que non teñen competencias de desenvolvemento lexislativo e execución en materia de crédito, banca e seguros).

2, as normas que con carácter xeral regulan a actividade das entidades de crédito (sen mais precisión: todas independentemente do seu rango);

3, con carácter supletorio a lexislación de cooperativas (sen sinalar se estatal ou autonómica).

O Regulamento de desenvolvemento da Lei 13/1989, de cooperativas de crédito (aprobado por R.D. 84/1993, de 22 de xaneiro) reitera dalgun xeito o establecido pola Lei ao establecer que será de aplicación ás cooperativas de crédito a Lei 26/1988, de 29 de xullo, de Disciplina e Intervención das Entidades de Crédito (artigo 38 de Regulamento, declarado básico na Disposición Final Cuarta, C).

O impacto da Lei 13/1989 e do precitado Regulamento de 22 de xaneiro de 1993 no sistema de prelación de fontes no Dereito cooperativo é negativamente enxuzado por un sector da doutrina (VICENT CHULIA e GARCIA-PITA; vid. deste último: “Las cooperativas de crédito en la *Lei n.º 5/1998, do 18 decembro, de Cooperativas de Galicia*”, en Libro Homenaje al Profesor Sánchez Calero, Madrid, 2002, Vol. V, pp. 4649). Dacordo con este prantexamento e como efectos fundamentais destacaríanse: o do proceso de deslegalización que estaría a producir (o que resultaría agravado polo feito de as disposicións regulamentarias remitírense en moitos casos ao contido dos estatutos sociais, provocando unha desinstitucionalización da materia); e o da intromisión do lexislador estatal na regulamentación da orgaización das Cooperativas, o que ten unha incidencia adversa de cara ás posibilidades de desenvolvemento autonómico: aquél tería abordado a disciplina de aspectos alleos á natureza de “entidades de crédito” propio destas entidades. Para GARCIA PITA esto ven sendo unha manifestación da dialéctica entre “a atribución de

competencias ás Comunidades Autónomas, en materia de lexislación cooperativa” e a evidente “*mercantilidade*” de determinadas cooperativas.

O artigo 104 da Lei 27/1999, de 16 de xullo, de cooperativas.-

A reforma impugnada pola “Junta de Andalucía” invoca a infracción do Estatuto de Andalucía por terse aquela producido por medio dunha Lei ordinaria non básica. Visto que, coma sinala o propia Sentenza anotada (Fundamento 3), dende o punto de vista dos Estatutos de Autonomía, atopámonos que o panorama competencial en canto a asunción de competencias exclusivas en materia de cooperativas polas Comunidades Autónomas, está hoxendía homoxeneizado (vid. Lei Orgánicas 9/1992, de 23 de decembro e 16/1995, de 27 de decembro, sobre transferencias), a análise que se faga da meritada resolución do TC trascende do ámbito propio daquela Comunidade Autónoma.

O TC comenza (Fundamento 5) por xustificar reforma pola “*deficiente técnica legislativa*” de que adolecía a redacción orixinaria do artigo 104 (regulamentador das cooperativas de crédito) da Lei 27/1999; deficiencia que consistiría fundamentalmente que na mesma Lei de Cooperativas se establecería a aplicación supletoria da Lei de Cooperativas e que a reforma resolve esixindo, no inciso final agora engadido, para a aplicación supletoria da Lei 27/1999, a concurrencia de dous requisitos: un –formal- a previsión nos estatutos do ámbito supraautonómico ou estatal de actuación; outro, –material- que a actividade cooperativizada realizada neste ámbito sexa efectiva. O que é preciso conxugar cos parámetros de aplicabilidade da Lei 27/1999 en xeral contidos no seu artigo 2: esta Lei será aplicable ás sociedades cooperativas “*que desarrollen su actividad cooperativizada en el territorio de varias Comunidades Autónomas, excepto cuando en una de ellas se desarrolle con carácter principal*” o “*que realicen principalmente su actividad en las ciudades de Ceuta y Melilla*”. Coma ben apuntase na Sentencia anotada, este artigo 2 confirma o disposto no artigo 104: unha vez que por éste se declare coma norma supletoria a Lei 27/1999, a mesma soio podería aplicarse nos términos previstos no seu propio artigo 2.

Efectivamente, a Sentenza anotada confirma o sentido crarexador da reforma do artigo 104 da Lei 27/1999 en relación ao complexo sistema de determinación da orde de prelación das fontes nas cooperativas de crédito: acótase esa prelación segundo o establecido no artigo 2 da Lei 13/1989. Sen embargo semella que a técnica lexislativa empregada aínda sería susceptible dunha maior depuración: coma fixo notar a recorrente, o precepto non satisfai o requisitos formais do básico. En concreto, omítese a declaración expresa do carácter básico da norma, o que así é admitido polo

proprio TC, aínda que elo non lle impide na Sentenza (Fundamento 7) declarar o seu carácter básico en razón a que a función do precepto é a de concretar a “lexislación de cooperativas” á que chama o artigo 2 da Lei 13/1989: se a definición da prelación de fontes que regulamentan o rexime xurídico das cooperativas de crédito é básico, a súa reiteración e acotación –conclúe o TC- nun texto legal diferente debe recibir igualmenta a caracterización de básico.

Finalmente compre ter en consideración que a expresión chave para levar a cabo a devandita concreción do sistema de fontes é a do “*ámbito de actuación*” que figura no reformado artigo 104 da Lei 27/1999: se aquél supera o ámbito dunha autonomía ou é estatal aplicaranse as normas que regulan a actividade das entidades de crédito, e con carácter supletorio a Lei 27/1999, e sempre que “*realicen en el citado ámbito actividad cooperativizada de manera efectiva*” (e non esquezamos que o artigo 7 do Regulamento de Cooperativas de crédito, R.D. 84/1993, establece que “*habrán de ser inscritas en el Registro estatal de Cooperativas aquellas sociedades cuyo ámbito de actividad ordinaria y habitual, sea o no cooperativizada, exceda del territorio de una Comunidad Autónoma, cualquiera que fuere el municipio de la sede social*”).

Vemos que a aplicación do sistema do artigo 104 fáise depender en definitiva de que no “*ámbito de actuación*” se desenvolva “*actividad cooperativizada de manera efectiva*”. En canto ao que se deba entender por “*actividad cooperativizada*”, ésta será a propia da cooperativa conducente á realización do obxeto social e que non se identifica necesariamente coa actividade interna ou realizada cos socios, opoñéndose así a “*actividade instrumental*” (MORILAS JARILLO, Curso de Cooperativas, Madrid, 2002, p. 54). Por outra parte a dita actividade que se realice no ámbito de actuación de que se trate deberá ser “*real y efectiva*”, é decir o criterio da realidade deberíase impoñer se ademais a dita actuación está prevista nos estatutos. Cabe preguntarse aquí o que ocurriría se a realidade excedera o marco dos estatutos: ¿habría de pasarse por riba da aparencia xerada por éstos e aplicar supletoriamente a Lei 27/1999, ou prevalecería a aplicación, tamén supletoria, da Lei autonómica?.

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 211-215

IMPUGNACIÓN DE ACORDOS DA ASEMBLEA POR VULNERACIÓN DO DEREITO DE INFORMACIÓN

**(Comentario á sentenza da AP de Ourense (Sección 1^a),
do 29 de Xuño de 2005)**

Angélica DÍAZ DE LA ROSA

Resumo da sentenza.

Dna. Camila, Dna. Raquel e D. Angel, interpoñen demanada, ante o Xulgado Mixto n. 7 de Ourense, contra a Cooperativa Sanitaria de Galicia (COSAGA) pola que reclámase a nulidade da Asamblea Xeral celebrada o 15 de outubro de 2001 por incunprimento do deber de información. A nulidade da Asamblea supón a de tódalas actuacións posteriores que traian consecuencia da mesma.

Na citada Asamblea de 15 de Outubro de 2001 adoptóuse acordo polo que se nomeaba un novo consello rector e, conxuntamente, adpotarónse outros acordos que suporían modificacións estatutarias para os que se esixe o cumprimento dun deber de información legalmente sinalado. A solicitude da nulidade da Asamblea baséase, precisamente, no incunprimento pola Cooperativa Sanitaria de Galicia dos deberes de información ós socios. Como consecuencia lóxica da nulidade da Asamblea, tamén estará viciado de nulidade o acordo polo que se nomea novo consello Rector. Na medida na que este é nulo tamen o serán as Assembleas posteriores convocadas polo citado órgano e, polo tanto, tamen carecerá de validez a acordo de aumento de capital adoptado nunha Asamblea posterior con data de 17 de Decembro de 2001.

O Xulgado de Primeira Instancia de nº 7 de Ourense dicta sentenza estimando as pretensións da parte demandante e declara a nulidade da

Asamblea Extraordinaria do 15 de Outubro de 2001 e, polo tanto, a dos acordos adoptados na mesma e os que traían causa destes, así como a procedencia da cancelación dos mesmos nos Rexistros Públicos nos que figuren inscritos. Asimesmo, declara a nulidade do acordo de ampliación do capital social mínimo estatutario adoptado na Asamblea Xeral Extraordinaria do 17 de Decembro do 2001 e a cancelación da súa inscrición no Rexistro Público no que figure Inscrito. Contra a citada sentenza estimatoria, interpúxose recurso de apelación ante a Audiencia Provincial de Ourense. Dito recurso foi resolto pola Audiencia Provincial revocando a sentenza dictada polo Xulgado de Primeira Instancia e estimando parcialmente as pretensións dos demandados Dna. Camila; Dna raquel e D. Angel. Así, declarouse a nulidade dos acordos da Asamblea Xeral do 15 de Outubro de 2001 polos que modificábanse os estatutos da anterior e mai-los acordos posteriores que traían causa do mesmo, absolvendo á Cooperativa do resto das pretensións que contra ela se deducían nese procedemento.

Anotación.

O Estatuto xurídico dos socios das sociedades cooperativas –o igual que ó dos socios doutras formas societarias- está composto por un elenco de dereitos e obrigas que configuran a súa posición xurídica. Os dereitos que lle corresponden ó socio pódense agrupar en dous categorías; por unha banda, están os chamados dereitos económicos ou patrimoniais dentro dos cales están o dereito ó retorno cooperativo , o dereito ó interés polas achegas realizadas ó capital, e o dereito ó reembolso das achegas; e, pola outra banda, sitúanse os dereitos políticos ou administrativos – relativos a organización da sociedade- dentro dos cales sitúase o dereito a información que ten unha especial relevancia pœueque configúrase como necesario para o exercicio doutros derietos do socio, en especial para o exercicio conscente do dereito de voto. A citada relevancia cobra maior trascendencia, se cabe, nas sociedades cooperativas derivada das características e dos principios que predícanse desta forma de personificación xurídica. Como é ben sabido, trátase dunha sociedade de estrutura e xestión democrática, o que supón que –a diferenza do que sucede nas sociedades de corte capitalista- non se produce unha escisión entre “propiedade” e “xestión” da empresa social. Pola contra, a xestión da mesma queda atribuída –a salvo nalgúns supostos- os propios socios. Esta forma de xestión esixe un maior grado de información e de coñecemento para a formación da vontade social. Esta indisolubilidade entre propiedade e xestión non é a única que se da na cooperativa, tamén temos que falar da participación dos propios socios no

desenrolo da empresa cooperativa, é dicir: a participación dos socios na actividade cooperativizada, participación que require dun coñecemento sobor a marcha da cooperativa, que non é preciso noutras sociedades nas que o socio non interven no funcionamento da empresa social.

O dereito de información é un dereito básico do socio que aparece xenéricamente recoñecido no artigo 22. 1. d) da LCG cando se di que o socio ten dereito a “recibir a información necesaria para o exercicio dos seus dereitos e o cumprimento das súas obrigas”. Precisamente dentro desas obrigas está, a anteriormente dita, de participar na actividade cooperativizada.

O contido deste dereito de información concrétese no artigo 23 da LCG no que establécese que o socio ten dereito a recibir copia dos estatutos e do regulamento de réxime interno, así como da modificación dos mesmos. Supón tamén o dereito ó acceso ó libro rexistro de socios, ó libro das actas da Asemblea Xeral, e ó libro de achegas de capital social. Asimesmo, ten dereito a obter certificación dos acordos dos órganos da cooperativa, e a estar informado sobor a situación económica da sociedade. No caso de que a orde do día recolla calquer asunto relacionado coas contas do exercicio económico, o socio terá a súa disposición, durante todo o prazo da convocatoria, as contas anuais, a proposta de distribución de resultados, o informe, no seu caso, da auditoría externa e o informe dos interventores. A marxe do anterior, o socio ten dereito a solicitar do órgano de administración calquer aclaración ou informe sobor a marcha da cooperativa.

Mais este dereito de información, aínda que é un corolario indispensábel para o exercicio conscente do dereito ó voto, non é ilimitado. Neste senso, ó órgano de administración, poderá denegar a información solicitada en aras a protección dos lexítimos intereses da cooperativa (art. 23.3). Con esta previsión legal, trátase de preservar determinada información que pode resultar comprometida para o desenrolo da sociedade. Este risco é maior na cooperativa que noutras formas societarias e isto é o resultado da combinación de dous das características propias das cooperativas. Por unha banda, ó maior nivel de información que ten o socio cooperativo pero non só da organización social senón, tamén, da marcha e da xestión do propio negocio que constitue a actividade cooperativizada e, pola outra, o dereito que ten o socio a causar baixa da cooperativa como consecuencia do principio de porta aberta que impera na mesma. Todo isto suporía que a saída do socio pode causar graves danos ós lexítimos intereses cooperativos.

Agora ben, no caso no que o órgano de administración néguese a facilitar a información, ésta negativa poderá ser impugnada segundo o procedemento do artigo 40 da LCG; e, pola súa parte, a negativa a acceder os distintos libros rexistros da cooperativa poderá impugnarse conforme ó sinalado no art. 2166 da LEC/1881.

Así concebido o dereito de información nas sociedades cooperativas temos que decir que ten un alcance maior que nas sociedades capitalistas. Nestas últimas o dereito á información supeditase ou vincúlase exclusivamente ós asuntos recollidos na orde do día da Asemblea correspondente. Nembargantes na cooperativa o dereito de información vai mais lonxe e acada a calquer asunto que poda afectar o socio, a calquer aspecto económico ou a calquera outra cuestión conectada coa marcha da cooperativa.

Unha concreción legal deste dereito de información aprece recollida no art. 74 da LCG, en relación cos requisitos esixidos para a modificación de estatutos sociais. Neste senso requírese que no anuncio da convocatoria farase constar expresamente o dereito do socio a examinar, no domicilio social, o texto íntegro das modificacións propostas, e o informe xustificativo da mesma así como o dereito a pedir a entrega gratuita dos nomeados documentos.

Tendo en conta o establecido no art. 74 da LCG -e como ben se sinala a sentenza da Audiencia Provincial de Ourense- este deber de facilitar a información ó socio -no suposto de modificacións estatutarias- pasa pola obriga xenerica da posta a disposición do socio da documentación correspondente e, pola obriga concreta, da entrega directa e persoal cando así se solicite.

No caso desta sentenza, quedou acreditado o incumprimento da obriga de información tanto concreta como xenérica. Así, omitiu-se facer constar na convocatoria da Asemblea o dereito do socio a pedir a entrega gratuita dos documentos relativos á información sobor o acordo de modificación de estatutos; mais tampouco facilitouse a información solicitada expresamente polo socio, incluso por requerimento notarial sen obter ningún resultado. Tendo en conta que o dereito de información ten un carácter imperativo, a súa vulneración -ó tratarse dun precepto de "*ius cogens*"- provoca a nulidade do acordo modificativo de estatutos adoptado sen o cumprimento do citado requisito. Estamos -conforme ó art. 40 da LCG- ante un acordo contrario á lei e, polo tanto, ante un acordo nulo.

Nembargantes, a nulidade dos acordos moficativos de estatutos, por incuprimento do requisito de información, non se extrapola, nin a

Asamblea, nin ós outros acordos para os que non se esixe tal requisito, o que supón que éstos quedarían a marxe do vicio que determina a nulidade. Así, quedaría salvado o acordo polo que se produce o nomeamento dun novo consello rector. Validamente constituído o novo consello rector, tamén serán válidas as actuacións posteriores que éstos levan a efecto.

Polo que atinxe ó acordo de ampliación de capital adoptado na Asmablea do 17 de Decembro de 2001, e que a sentencíaa de Instancia tamén declaraba nulo, este aspecto foi revocado pola Sentencia da Audiencia ó considerar, acertadamente, que o acordo de ampliación de capital é válido aínda que non se produza o desembolso no mesmo acto. A falta do desembolso posterior determinará que o acordo será ineficaz pero non inválido, pois o acordo foi válidamente adoptado. A inscrición do aumento de capital no rexistro de cooperativas ten carácter constitutivo -*ex art. 101-* de modo tal que, a falta de acreditación do desembolso impedirá o seu acceso ó rexistro de cooperativas pero non afectará a validez do acordo.

ACTUALIDADE COOPERATIVA

Coordinador: Ramón C. Rodríguez Padín

- Ramón C. Rodríguez Padín
Os procesos de emprendemento nas cooperativas de traballo asociado en Galiza – Programa Configura

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 219-229

OS PROCESOS DE EMPRENDEMENTO NAS COOPERATIVAS DE TRABALLO ASOCIADO EN GALIZA – PROGRAMA CONFIGURA¹

Ramón Carmelo RODRÍGUEZ PADÍN
Coordinador do programa CONFIGURA

Neste artigo preséntase un extracto do documento final da investigación promovida desde a Unión de Cooperativas de Traballo Asociado EIXO durante o ano 2005 sobre os procesos de emprendemento nas cooperativas de traballo asociado en Galiza. Preténdese resaltar un resumo dos resultados obtidos logo da realización dunha enquisa nunha mostra representativa de cooperativas de traballo asociado galegas constituídas no período 2001-03, e as posibles liñas de actuación propostas para facer fronte á diagnose obtida.

1.- Introducción.

En 2004 desde a **Unión de Cooperativas de Traballo Asociado EIXO**, decidíuse promover un programa de investigación denominado **CONFIGURA**, cuxos resultados presentamos de forma pública nunha xornada celebrada en Outubro de 2005, co obxectivo de procurarmos e identificarmos cualitativa e cuantitativamente as dificultades dos/as emprendedores/as cooperativos/as de traballo asociado en Galiza, á hora de poren en marcha un proxecto empresarial constituído entre 2001 e 2003, para con posterioridade elaborar unha estratexia que permita fomentar o nacemento de novas cooperativas de traballo asociado en maior número e mellores condicións, e consolidar as mesmas os primeiros anos de vida.

¹ Esta investigación pódese atopar de forma íntegra no sitio web da Unión de Cooperativas de Traballo Asociado EIXO www.eixo.info/configura.htm e tamén foi editada no mes de Maio de 2006.

Tamén procúrase definir unha serie de vacinas que contrarresten e minoren os riscos que supón a incursión no mercado deste tipo de sociedades.

Nesta investigación colaboraron a Unión de Cooperativas de Traballo Asociado UGACOTA; as cooperativas ACR Asesores, Xedega e Cidadanía – Rede de Aplicacións Sociais; a Consellaría de Traballo; a Asociación de Economía Social Briante; Caixanova e especialistas na temática a abordar nesta investigación.

2.- Síntese das conclusións da enquisa.

No traballo de campo sobre un universo de 62 cooperativas de traballo asociado constituídas no período 2001-03 en Galiza², tomouse unha mostra de 42 cooperativas, e realizouse unha entrevista presencial, tendo como ferramenta un cuestionario, aos socios/as fundadores/as da cooperativa que supoñen un universo total de 310 e unha mostra de 82.

As cuestións sobre a que se fai o inquérito versan sobre os rasgos das persoas promotoras da cooperativa, os motivos que inciden na creación da cooperativa, as dificultades para pór en marcha o proxecto cooperativo, sobre as axudas obtidas para a proceso de emprendemento da cooperativa e os rasgos do proxecto empresarial. Tamén se realizou unha agrupación das cooperativas tendo en conta o ámbito de desenvolvemento do seu traballo. A saber, un ámbito urbano / metropolitano e un ámbito rural / rururbano.

Consecuencia da realización de dito inquérito na mostra de cooperativas sinalada e do cruzamento das variábeis analizadas obtívose a seguinte síntese de conclusións :

- **Respecto do perfil dos promotores:**
 - O perfil predominante entre os promotores de cooperativas de traballo asociado, no período analizado, é o dunha persoa con experiencia laboral previa, moi frecuentemente conectada co sector e de certa traxectoria. Aínda así, non é habitual ter un coñecemento previo sobre o mundo cooperativo.
 - En moitos casos, a constitución da cooperativa resposta a unha estratexia para a mellora das condicións laborais, aínda que é moi significativo o peso dos pretendentes superar unha situación de paro;

² O universo total das cooperativas de traballo asociado constituídas no período 2001-03 en Galiza é de 128, mais descontamos 66 cooperativas entre as dadas de baixa e as estimadas como ilocalizábeis.

moito máis frecuente entre as mulleres e entre os homes situados en grupos de idade máis avanzados, nomeadamente no contexto rural/rururbano, e nos sectores primario e secundario. É neste contexto estratéxico no que a cooperativa aparece como a opción máis viable, non tanto pola súa natureza empresarial, como polos diversos incentivos que desde a Administración contribúen a minimizar os custos iniciais do proxecto empresarial.

- Aínda que non é habitual ter un coñecemento sobre a empresa cooperativa previo a súa constitución, resulta bastante frecuente que no círculo familiar existan persoas co perfil de empresario; o que pode supoñer un referente para os promotores. En todo caso, esta circunstancia está máis presente entre as mulleres, e ten unha especial relevancia para o ámbito rural, e o sector dos servizos.
 - Esta falta de coñecemento e mesmo experiencia pode incidir grandemente no feito de que os promotores tendan a identificarse co rol de traballador, pero en menor medida cos aspectos máis vinculados á dimensión empresarial.
 - En liñas xerais, semella que a satisfacción é a tónica predominante ao respecto da empresa cooperativa en tanto que entorno de traballo, aínda que existe unha visión algo máis crítica no que toca a dous aspectos centrais como son a remuneración e o horario de traballo.
- **Respecto do perfil dos proxectos:**
 - A tenor do anterior, cabe pensar que a posta en marcha dos proxectos de empresa cooperativa apóiase máis na experiencia e coñecementos profesionais dos promotores ca nun coñecemento fondo da súa natureza empresarial. É por isto que se adoita acudir a un asesoramento externo, para as cuestións de xestión e para identificar cáles son as axudas ás que é posible acceder.
 - Cómpre destacar, a este respecto, o escaso protagonismo que semella ter o asociacionismo cooperativo á hora de orientar a posta en marcha das cooperativas, por canto son a Administración local e as xestorías os principais referentes.
 - A maior parte das cooperativas recibiu axudas económicas, aínda que o número varía segundo o ano que se considere. Este dato contrasta co feito de que en poucos casos o importe das axudas chegase a superar o 50% do investimento inicial, e de que o

tempo medio que transcorre entre a tramitación e o cobro da axuda sexa de máis dun ano.

- As cooperativas analizadas concéntranse especialmente nos sectores dos servizos e secundario e, en menor medida, no sector primario. O sector servizos está presente tanto nos municipios máis rurais como nos netamente urbanos, aínda que predomina neste último. Naqueles concellos que presentan características máis rurais as cooperativas presentan unha distribución máis homoxénea entre os diferentes sectores.
- Cómpre destacar que o ano 2001 mostra unha especial actividade de creación de empresas cooperativas, que mostra unha tendencia á baixa nos anos subseguintes. Outra diferenza a subliñar é o feito de que neste ano fose o sector secundario aquel no que e inscribiron máis cooperativas, perdendo protagonismo fronte aos servizos no período posterior.
- Trátase, en todo caso, dun conxunto de empresas de pequeno tamaño, tanto no plano societario como no da contratación, asentadas nunha inversión inicial pequena. Esta circunstancia pode influír na evolución posterior destas empresas, por canto teñan dificultades para acadar niveis de retribución satisfactorios ou, desde logo, por canto non foron quen de xerar novos postos de traballo para socios e só tiveran un incremento moi reducido de persoal contratado.

3.- Mesa de expertos/as.

Logo da realización do traballo de campo, celebráronse a través dun panel de expertos/as, tres sesións de análise das conclusións daquel e de proposta de liñas de actuación coherentes coa diagnose. As persoas especialistas que participaron pertencen ás asociacións de cooperativas de traballo asociado, cooperativas do ramo da consultoría de empresas, Xunta de Galiza, concellos e caixas de aforros. A seguir facemos mención a reflexións expresadas no mesmo que poidan enriquecer as conclusións do traballo de campo e facemos mención a liñas de actuación para afrontar o escenario exposto :

A. Análise da diagnose.

A respecto da situación laboral dos promotores no momento de constituir a cooperativa

- Considérase que a **alta porcentaxe de promotores que estaban traballando previamente á constitución** da súa cooperativa constitúe un toque de atención, no sentido de que “traballamos (cara á promoción desta fórmula empresarial) sempre con parados e non tanto con este perfil...”.
- Sen olvidar que existen diferentes estudos que visibilizan que máis do 40% dos promotores de empresas veñen dunha **situación de desemprego previo**.
 - Matízase que entre os identificados como parados pode incluírse xente que pasa por esta situación durante períodos específicos e limitados de tempo, cun carácter máis circunstancial; en definitiva, que non sempre a categoría de parado inclúe ás mesmas características.
 - Formúlase que moitos estudos mostran, tamén, que para que se produza a decisión de constituír unha empresa ten que producirse un “detonante” que decante esta opción.

A respecto dos motivos que incidiron na creación da cooperativa

- Verbo da opción pola forma de empresa cooperativa valórase na mesa como moi positivo a porcentaxe (18% do total de entrevistados) dos que identifican **a filosofía da figura cooperativa como un elemento motivador** na súa opción.
- Tentando visibilizar en qué medida os **motivos que inciden na creación** da cooperativa (M.1) reflicten unha **situación de precariedade** entre aqueles que estaban traballando previamente á constitución da mesma (P.9). Realizado o cruzamento dos datos, extraese:
 - Que entre aqueles que, previamente á constitución da cooperativa eran traballadores en activo (47 casos): un 8,5% sinala como motivo o “desemprego” (4 casos); un 2,1% o “cambio de residencia” (1 caso); un 17% o “peche empresarial” (8 casos); un 55,3% o “desexo de cambios” (26 casos); un 21,2% (11 casos) indica “outras”; identificándose “demanda social” (1 caso), “motivación económica” (3 casos), “compartir as mesmas condicións” (2 casos), “ter un negocio propio” (2 casos), “vantaxes fiscais” (2 casos); non especificándose nun caso a resposta.
 - Dado o tamaño da mostra, e a ausencia doutras preguntas de contraste, é difícil concluír en qué medida a opción por constituír

unha cooperativa entre os traballadores en activo supón unha resposta a unha realidade de debilidade laboral-económica.

- Refórzase esta hipótese desde a reflexión de que existen moitos elementos vinculados ao ‘traballo’ que están a provocar diferentes factores de insatisfacción , máis alá dos puramente económicos.

A respecto da identificación coa dualidade empresario-a / traballador-a

- Verbo de que os respostantes **se identifiquen en maior medida co rol de traballador**, considérase que:
 - Nalgúns casos pode ter que ver co tipo de formación que recibise o emprendedor.
 - E que, con moita frecuencia, reflicte a súa traxectoria e obxectivos vitais; o primeiro sería atopar traballo; só entón se entraría nunha vivencia máis fonda do que implica o rol de empresario no desenvolvemento da empresa cooperativa.
 - Enténdese que, na súa maior parte, os casos recollidos nesta mostra non traballaban previamente en empresas cooperativas, e tampouco eran empresarios; polo que cabería falar da falta dunha certa “cultura de empresa”.
 - En todo caso, considérase que o paso do tempo desde a creación da cooperativa pode influír fortemente no cambio desta cuestión cara a unha maior identificación co plano empresarial.
 - Pénsase que sería de interese poder comparar en qué medida as lóxicas comentadas están presentes na creación doutros modelos de empresa; no sentido en que esta falta de asunción do rol empresarial podería non ser un “pecado” exclusivo das cooperativas, en contra do que se asume polo xeral. Nas empresas que respostan ao modelo “capitalista” existen, obviamente, moitos factores de conflictividade interna.

A respecto dos procesos de posta en marcha dos proxectos cooperativos

- As **redes do movemento cooperativo** son débiles, e daquela existen moitas dificultades para difundir a fórmula cooperativa como unha vía para o desenvolvemento laboral.

- A **falta de redes de emprendedores sociais** incide negativamente na promoción social da fórmula cooperativa, é dicir, que cando existe unha rede socialmente presente, e unha vontade política de apoio, é factíbel que xurdan empresas cooperativas.
- As **redes de promoción de empresas das Administracións Públicas** tenden a non derivar as demandas de asesoramento que reciben para a creación de cooperativas; isto explícase por canto teñen interese en manter o liderado dese proceso de asesoramento.
- Nos procesos de **asesoramento inicial**, a Administración Local e Autonómica, non ten, polo xeral, capacidade para desenvolver un asesoramento prolongado (que inclúa, por exemplo, a elaboración dun plan de empresa), que sería o asesoramento máis conveniente.
- O feito de que, habitualmente, non se acuda ao **asesoramento das asociacións do cooperativismo** atribúese como un dos factores explicativos centrais, o feito de que non sexan demasiado coñecidas.
- Analizando en qué medida os proxectos que recibiron **asesoramento externo** desde asesorías/consultarías (D.2.b) adoitan acudir, ao tempo, a outras entidades (D.2.a), realizado o cruzamento dos datos, extraese:
 - Que entre os proxectos que recibiron apoio desde asesorías/consultarías (16 en total); rexístranse 2 casos que recibiron tamén asesoramento desde a Admon. Local, e outro caso no que foi o IGAPE a entidade á que se acudiu.
 - Cabe concluír, por tanto, que na mostra aquí analizada non é habitual que aqueles proxectos que buscan orientación entre as asesorías e xestorías acudan a outras entidades na procura de asesoramento.
- Moitos **técnicos municipais e o sector das asesorías** de empresas teñen un grande descoñecemento e prexuizos do mundo e o tecido asociativo do cooperativismo. A respecto doutras características destes colectivos nos procesos de emprendemento de cooperativas podemos dicir que predomina a formación técnica xurídico-empresarial-económica sobre o/a de orientador/a e dinamizador/a local; teñen escasa especialización en técnicas de traballo en grupo e dinámicas sociais; as redes de técnicos/as e axentes de desenvolvemento local (ADL's) son precarias ou inexistentes; están especializados en fontes de financiamento público e na tramitación

burocrática da posta en marcha empresarial; as súas ferramentas de apoio están en exceso centradas na figura de autónomos e fórmulas capitalistas e existe reticencia á cooperación con entidades de economía social a respecto de demandas de asesoramento de emprendedores/as.

- Existe unha **rede potentísima de orientación para o emprego**, pero que unha parte dos/as técnicos/as municipais teñen unha cualificación mellorábel.
- A respecto dos **colectivos con dificultades de inserción laboral**, existen experiencias de creación de cooperativas a partir do movemento asociativo, pero non hai unha dinámica moi activa; en moitos casos, máis que dar lugar a empresas, desde o asociacionismo rematan por crearse centros de orientación á inserción laboral; sería necesaria unha normativa específica que apoie este tipo de iniciativas.
- Ao respecto da **fórmula cooperativa como alternativa laboral ante un peche de empresa**, a presenza deste tipo de cooperativas non é tan alta na mostra analizada, e ademais para que xurda un proxecto empresarial neste tipo de situacións é necesario que exista un “detonante” que visibilice esta alternativa como solución; que, en caso contrario, é moi difícil que a saída sexa a creación doutra empresa.
- Verbo das **dificultades iniciais** que teñen que afrontar as cooperativas analizadas para a súa constitución, coméntase que a dilatación do tempo de “papeleo” previo non debe sempre ser entendida como un problema; posto que para os promotores pode ser unha oportunidade para unha mellor valoración e maduración do proxecto.
 - Saliéntase que a elaboración dos estatutos e a toma doutras decisións instituíntes requiren de tempo se queren afrontarse coas maiores garantías.
 - Ao tempo que os prazos rexistrals poden ter unha gran influencia sobre esta cuestión.
- Destacando o **baixo investimento inicial** na creación das cooperativas analizadas, ao que se engade a pequena dimensión que teñen, na maior parte dos casos, as axudas recibidas, conséntase que, en xeral, este tipo de proxectos nacen sempre cun elevado nivel de

precariedade, no que moitas veces as persoas buscan realizar o investimento mínimo, sempre apoiadas por unha persoa próxima.

B. Posíbeis liñas de actuación

Como medidas de actuación para fronte a este diagnóstico desde o panel de expertos propóñense as seguintes :

- Sería prioritario **chegar, desde as entidades do cooperativismo, aos programas de Formación Continua**; porque podería producir un achegamento a xente que pode ter unha posíbel demanda de asesoramento sobre a creación de cooperativas, así como unha experiencia laboral favorecedora. Complementariamente, incorporarse aos programas de Formación Ocupacional, para promover, igualmente, o emprendemento empresarial no ámbito cooperativo.
- Reitérase a **necesidade de que o mundo cooperativo chegue ao ámbito das asesorías e xestorías**, así como ao conxunto de axentes que informan aos promotores de proxectos de empresa cooperativa.
 - Coméntase o caso da Comunidade de Murcia, na que as asociacións do cooperativismo teñen establecido convenios coas xestorías.
 - Enténdese que é un problema común entre asesorías/xestorías un certo descoñecemento da natureza e funcionamento das cooperativas; o que demanda dunha reciclaxe dos seus integrantes; cando menos no que se refire ao plano xurídico e contábel das cooperativas.
- No momento actual é **necesario potenciar a creación de estruturas de intercambio nalgúns sectores do cooperativismo**, nomeadamente, o caso de moitas cooperativas agrarias, que van morrendo, entre outras cousas, porque non apostan pola creación de novas actividades económicas, nun marco de crise das activades agrarias.
- **Potenciar o cooperativismo** como unha consecuencia da existencia de “redes sociais” de apoio.
- **É necesario que se prestase, desde as asociacións do cooperativismo, unha maior atención ao ámbito dos técnicos municipais**, establecendo convenios que teñan en conta os intereses destes técnicos, e poidan aportar orientacións complementarias para a creación

das empresas cooperativas. Un dos posíbeis contidos destes convenios poderían ser a potenciación da formación continua en cooperativismo, economía social, titorización de proxectos e dinamización social destes técnicos. Outras medidas adicionais dirixidas ás axencias de desenvolvemento local (ADL's) dos concellos serían a creación dunha rede de axencias de desenvolvemento local con estruturas de intercambio co asociacionismo no eido da economía social.

- **Potenciar a fórmula cooperativa como alternativa para colectivos con dificultades de inserción laboral** primando o criterio da viabilidade, máis que calquera outro de carácter máis político, establecendo convenios coa Administración e competindo en igualdade de condicións, polo que deberan establecerse incentivos que favorecesen a súa inserción no mercado.
- Outra cuestión central é **a necesidade de que os proxectos de creación de cooperativas teñan un acompañamento profundo, longo e continuado no tempo**, desde antes do proceso de constitución da empresa cooperativa, e que lles oriente na elaboración de elementos tan centrais como o plan de empresa, a toma de decisións, os pactos organizativos e o contraste das ferramentas analíticas e de xestión, é unha vía clara para a promoción e construción dunha cultura axeitada ao modelo empresarial que nace, adaptando a dimensión inicial ás necesidades reais do proxecto.
- Neste sentido, fórmase que **un proceso de acompañamento ao nacemento dunha empresa cooperativa** deba ter un carácter moi especializado, e seguir as seguintes fases xenéricas:
 - Fase previa: asentando a idea nun proceso de maduración.
 - Fase de creación: asentando a idea nun proxecto de empresa que identifique os factores da súa viabilidade; e deseñando un organigrama empresarial que atenda a todas as súas necesidades.
- Ante o custe que pode ter o desenvolvemento dun proceso destas características, **as cooperativas deberan pensar en mancomunar servizos.**
- Ao respecto das **axudas existentes á creación de empresas cooperativas** valórase que é necesario axilizar os trámites administrativos, e mellorar as previsións de tesourería que se realizan desde a Administración. E, tamén, conformar outras liñas de reforzo

ás axudas, como pode ser que a Administración poida avalar diante dunha entidade bancaria as subvencións que teña concedidas e aprobadas.

- **A Administración Pública tamén debera incrementar a dimensión orzamentaria** para o asesoramento-formación nos procesos de creación e consolidación de novas cooperativas, contemplando a viabilidade dos proxectos e a inclusión dos promotores nun proceso formativo e/ou de asesoramento-acompañamento continuado, como algúns dos criterios centrais á hora de conceder subvencións, primando, deste xeito, “a calidade sobre a cantidade”.

ACTUALIDADE LABORAL

Coordinador: Jaime Cabeza Pereiro

- Miriam Trillo Ojea
A capitalización da prestación por desempleo como medida de fomento do cooperativismo

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 233-241

A CAPITALIZACIÓN DA PRESTACIÓN POR DESEMPREGO COMO MEDIDA DE FOMENTO DO COOPERATIVISMO

Miriam TRILLO OJEA

1.- As Sociedades Cooperativas como alternativas de emprego.

Nunha sociedade como a actual con elevadas taxas de paro e difíciles comezos para xoves e desempregados, a mellora do panorama laboral preséntase como un obxectivo prioritario. Isto xustifica o deseño de das actuais políticas de axuda ao autoemprego.

Así as cousas, e tendo en conta a dificultade que o comezo do autónomo implica, foméntanse tamén outras iniciativas parellas de similar atractivo para o traballador. En concreto, dada a caracterización das sociedades cooperativas¹ -como empresas formadas por persoas que explotan unha actividade sobre a base da axuda mutua, a través da creación dun patrimonio común e na busca da atribución de resultados aos socios en función da súa aportación, cunha clara primacía das persoas e do traballo sobre os recursos de produción-, foméntase o cooperativismo, como proposta democrática e participativa na que os emprendedores poden desenvolver as súas iniciativas solidarias e eficazmente xerando, ao tempo, emprego estable. Máis concretamente, favorécese a creación de coopera-

¹ As cooperativas tamén se caracterizan pola prestación de servizos e satisfacción de necesidades e aspiracións dos seus socios en interese da comunidade, así como pola distribución dos resultados en función da actividade, o capital variábel, a estrutura e xestión democrática, un réxime de libre adhesión e baixa voluntaria, a propiedade conxunta, e a participación activa dos seus socios.

tivas de traballo asociado e á incorporación de socios de traballo² a cooperativas preexistentes³.

Por conseguinte, cabe caracterizar ámbalas dúas figuras, destacando as principais semellanzas e diferenzas existentes entre os socios das cooperativas de traballo asociado e os socios traballadores de calquera outra cooperativa⁴. En canto as semellanzas, en primeiro lugar coinciden na normativa de disciplina que lles é aplicábel. O réxime de Seguridade Social -en adiante SS- de suxeición⁵ -o socio traballador cotiza, á súa libre elección⁶, ben polo réxime xeral da SS, ben polo especial de autónomos- é tamén unánime. Nembargantes, é habitual que as diferentes comunidades autónomas -en adiante CCAA- establezan especialidades a este respecto. Así, na comunidade galega⁷ os socios de traballo das cooperativas, son en todo caso asimilados a traballadores por conta allea, sometidos ao réxime xeral da SS.

En canto as diferenzas, basta con caracterizar as cooperativas de traballo asociado, que se distinguen polo seu obxecto ademais de económico e social, laboral: a empregabilidade dos seus socios. O socio traballador ten a dobre condición de empresario -socio- e traballador -prestador de servizos-, polo que ha de estar tanto ás normas de tipo disciplinario⁸ como ás laborais. Ademais, a súa relación laboral reviste outras peculiaridades de

² Artigo 1, Capítulo I, Título I da Lei 5/1998, de 18 de decembro, de cooperativas de Galiza . DOG de 30 de decembro.

³ A Dirección Xeral de Fomento da Economía Social e do Fondo Social Europeo, fomenta a incorporación de colectivos especialmente desfavorecidos como socios traballadores en cooperativas. Así, bonifica a incorporación de xoves menores de 30 anos cun 35% durante os doce primeiros meses, e cun 25% no segundo. Pola súa parte os desempregados de larga duración terán unha bonificación do 40% durante o primeiro ano e do 30% o segundo; os maiores de 45 anos do 45% durante o primeiro ano e do 40% durante o resto de tempo de pertenza á sociedade. Ademais, no suposto de contratación de mulleres todas estas porcentaxes incrementase en cinco puntos.

⁴ Dacordo co establecido no artigo 21 da Lei 5/1998, “nas cooperativas de primeiro grado que non sexan de traballo asociado, de explotación comunitaria da terra ou de recursos acuícolas e nas cooperativas de segundo grado, os socios só poderán adquirir a condición de socios de traballo, se os estatutos o prevén”.

⁵ Dacordo co Real Decreto Lexislativo 1/1994, de 20 de xuño, polo que se aproba o Texto Refundido da Lei Xeral da Seguridade Social.

⁶ No caso dos socios de cooperativas de traballo asociado, a opción é para tódolos traballadores e ven establecida nos estatutos da Sociedade.

⁷ Artigo 21.6 da Lei 5/1998.

⁸ Ha de estarse á Lei de cooperativas da CA de que se trate, aos estatutos da sociedade, así coma aos acordos da Asemblea Xeral.

tipo remuneratorio, como o “anticipo laboral”, que é o dereito do socio traballador a percibir periódica e habitualmente, en prazo non superior a unha mensualidade a percepción económica que lle corresponda pola prestación dos seus servizos.

2.- Capitalización da prestación por desemprego. Requisitos.

A capitalización da prestación por desemprego é unha medida de estímulo laboral, prevista no artigo 228 da Lei Xeral da SS como unha modalidade de pago caracterizada pola entrega da totalidade do seu importe nun único momento e por adiantado, en supeditada en todo caso ao seu establecemento nalgún programa oficial de fomento do emprego.

Inicialmente prevista no RD 1044/1985, de 19 de xuño, polo que establece o abono da prestación por desemprego na súa modalidade de pago único⁹, esta medida atopa a súa norma fundamental na disposición transitoria cuarta¹⁰ da Lei 45/2002, de 12 de decembro, de reforma da protección por desemprego e mellora da ocupabilidade¹¹. Esta norma, configura o pago único como unha medida de impulso da ocupación laboral activa, na procura de facilitar a posta en marcha de iniciativas de autoemprego, permitindo que os beneficiarios dunha prestación contributiva de desemprego aos que lle resten alomenos tres meses por percibir, poidan acceder ao abono total ou parcial do cobro pendente, ben a fin de obter o desembolso necesario para o inicio dunha nova actividade, ben para subvencionar as cuotas á SS durante o seu desenvolvemento.

Máis concretamente, a incorporación como socios traballadores en cooperativas é un dos motivos máis aducidos á hora de solicitar o pago único da prestación. Tanto é así que esta medida, nos últimos catro anos, favoreceu a unha media de catro mil traballadores, que na súa meirande parte capitalizaron toda a prestación nun só pago¹² e se mantiveron alomenos dous anos na nova actividade. Así as cousas, e dada a alta taxa de desemprego existente, queda probado que esta medida á postre ven a aumentar os ingresos da SS, por axudar á rápida e duradeira incorporación dos seus beneficiarios ao mercado de traballo.

⁹ BOE do 2 de xullo.

¹⁰ A partir de agora, DT 4ª.

¹¹ BOE de 13 de decembro.

¹² Informe sobre a capitalización da prestación por desemprego. Servizo Público de Emprego Estatal. Madrid, 11/ 02/ 05.

Finalmente, en canto aos requisitos actualmente esixidos para o acceso a esta prestación, cabe facer unha clasificación en: requisitos do beneficiario, da prestación de desemprego, e da actividade profesional a desenvolver. Así, en primeiro lugar, o agraciado ten que estar desempregado no momento de presentación da solicitude, ou o que é o mesmo, o feito de que o pago único da prestación teña unha finalidade de fomento do emprego, non pode levar a confusión no sentido de considerar a posibilidade de que o traballador inicie a actividade para a que require o dereito, ou se dé de alta na SS para o seu exercizo, previamente á súa petición. E neste mesmo orde de cousas, establécese que só poderán beneficiarios desta medida os desempregados que non mantiveran vínculo contractual previo coa sociedade á que desexa incorporarse, ou que de mantelo este non fose superior aos vinte e catro meses. En segundo lugar, existe unha esixencia de carácter contributivo da prestación, o que implica que ha de tratarse dunha prestación con orixe no cese definitivo dunha relación laboral previa¹³. Asimesmo, imponse un mínimo de tres mensualidades pendentes de cobro. En terceiro e último lugar, en canto á actividade profesional a desenvolver, permítese tanto a incorporación en calidade de socio traballador ou de traballo en cooperativas ou sociedades laborais xa existentes, como a súa constitución. En todo caso, a estabilidade na nova situación laboral é un requisito ineludible, non sendo habilitante o traballo temporal.

Agora ben, dada a gran axuda que produce esta medida aos seus beneficiarios e a fin de evitar abusos, establécense unha serie de limitacións na súa concesión. Así as cousas, o pago único non se concede a aquelas persoas que xa o disfrutaran durante os catro anos anteriores ao momento da nova solicitude. A fin de evitar o fraude, unha vez cobrado tamén se pode esixir o seu reembolso, naqueles casos en que non se iniciara a actividade para a que se solicitou no prazo máximo dun mes dende a resolución da concesión do dereito, e isto é así porque o contrario denotaría a innecesiedade da dispoñibilidade inmediata de efectivo.

3.- Evolución e novidade lexislativa.

Delimitados os conceptos de cooperativa de traballo asociado, socio de traballo e capitalización da prestación por desemprego, cumpre agora determinar e interrelacionar as normas e incentivos que lle son de

¹³ O cese definitivo non se produce cando a prestación percibida deriva dun Expediente de Regulación de Emprego de suspensión ou redución da xornada, nin no caso de que se manteña a condición de traballador fixo discontinuo nunha empresa.

aplicación. A este fin, e antes de entrar na novidade lexislativa deste último ano, faise un pequeno repaso polo ítem normativo desta materia.

A primeira referencia legal neste senso atópase no artigo 23.3 da Lei 31/1984, de 2 de agosto, de protección por desemprego¹⁴, que establece a posibilidade, cando así o determine algún programa de fomento do emprego, de que a entidade xestora abone dunha soa vez a totalidade do importe actualizado da prestación de nivel contributivo, correspondente ao período ao que teña dereito o traballador en función das cotizacións efectuadas. Esta disposición serve de base para a elaboración do RD 1044/1985¹⁵, que redactado en resposta a un proxecto de mellora da ocupación, ten por finalidade propiciar a iniciativa do autoemprego dos parados, facilitándolle tanto o inicio dunha actividade emprendedora – calquera que sexa a súa natureza–, como a incorporación en calidade de socios de traballo a sociedades cooperativas ou laborais.

Posteriormente, a fin de potenciar a economía social aprobouse a Lei 22/1992, de 30 de xullo, de medidas urxentes sobre o fomento do emprego e a protección por desemprego¹⁶, que limita a posibilidade de cobro da prestación por desemprego na súa modalidade de pago único, aos suxeitos que a soliciten a fin de exercer unha actividade profesional como socios traballadores dunha cooperativa de traballo asociado ou sociedade anónima laboral, suprimíndoa para o resto dos colectivos¹⁷.

¹⁴ BOE de 7 de maio.

¹⁵ Vid. Artigo 1. “Os que sexan titulares do dereito á prestación por desemprego de nivel contributivo, por cesar con carácter definitivo na súa actividade laboral, poderán percibir dunha soa vez, o valor actual do importe da que lle puidera corresponder en función das cotizacións efectuadas, cando acrediten ante o INEM que van a realizar unha actividade profesional como traballadores autónomos ou socios traballadores dunha cooperativa de traballo asociado ou sociedade que teña o carácter de laboral segundo as correspondentes normas do Ministerio de Traballo e SS. O valor actual do importe total da prestación calcularase descontando da prestación mensual que lle corresponda o interese básico do Banco de España. A percepción da prestación polo seu valor actual será compatíbel con outras axudas que para a promoción do traballo autónomo ou a constitución ou integración en cooperativas ou sociedades laborais puidieran obterse”.

¹⁶ Actualmente, esta Lei só mantén a súa DT 2ª. O resto do seu articulado derogouse pola Lei 64/1997, de 26 de decembro, pola que se regulan os incentivos en materia de SS e de carácter fiscal para o fomento da contratación indefinida e a estabilidade no emprego.

¹⁷ Esta norma suprime, na súa DA segunda, todas as referenzas a traballadores autónomos e a promoción do traballador autónomo do número 1 do artigo 1º e artigo 6º, respectivamente, do RD 1044/1985.

A continuación, a Orde de 13 de abril de 1994, pola que se establecen as bases reguladoras da concesión das subvencións consistentes no abono, aos traballadores que fixesen uso do dereito previsto no artigo primeiro do RD 1044/1985 (...), de cuotas á SS¹⁸, engade unha nova axuda para os traballadores que tras percibir a prestación por desemprego na súa modalidade de pago único, se constituísen en socios dunha cooperativa de traballo asociado ou sociedade anónima laboral. Fixa o seu dereito ao abono por parte do Instituto Nacional de Emprego do 50% da cuota da SS calculada sobre a base mínima de cotización, que lle corresponda pagar como autónomo, e no suposto dos traballadores por conta allea o abono corresponde ao 100% da aportación do traballador ás cotizacións á SS, e todo isto durante os meses nos que lle correspondera percibir a prestación por desemprego capitalizada.

Un terceiro momento, ven marcado pola anteriormente mencionada Lei 45/2002¹⁹, que unificando as anteriores medidas, na súa DT 4^a²⁰ habilita á entidade xestora para o abono da prestación por desemprego de nivel contributivo en pago único ou trimestral aos beneficiarios que desexen constituír ou incorporarse de forma estable e a tempo completo, como socios traballadores ou de traballo a cooperativas ou sociedades laborais preexistentes nas que non cesaran previamente. Ademais, prevé a posibilidade de capitalización da prestación dos minusválidos de grao igual ou superior ao 33% que pretendan constituírse como traballadores autónomos²¹.

En concreto, o pago único realizarase polo importe que corresponda á aportación obrigatoria disposta con carácter xeral en cada cooperativa, ou á adquisición de accións ou participacións do capital social dunha sociedade laboral, en ambos casos na contía necesaria para acceder á condición de socio, ou para iniciar a actividade -incluído o importe das cargas tributarias-, co límite máximo do 20% do importe da prestación por desemprego de nivel contributivo pendente de percibir. Pola súa parte, o abono trimestral terá por finalidade subvencionar a cotización do traballador á SS, de modo que a contía desta prestación se corresponderá co

¹⁸ BOE de 28 de abril.

¹⁹ Comunmente chamada “lei de reforma do desemprego”.

²⁰ Pola que se regula o programa de fomento do emprego na economía social e do emprego autónomo.

²¹ Así as cousas, a DT 4^a da Lei 45/2002, relativa ao programa de fomento do emprego en economía social e emprego autónomo, mantén o previsto no RD 1044/1985.

importe da aportación íntegra do traballador á SS calculada en días completos de prestación.

Outra medida salientábel, aínda que non cooperativista, é a posibilidade que ofrece aos que sen ter minusvalía algunha pretendan constituirse como traballadores autónomos. Neste suposto, o abono dunha soa vez realizarase polo importe que corresponda á inversión necesaria para desenvolver a actividade, co límite máximo do 20% do importe da prestación non percibida.

Finalmente a Lei 36/2003, de 11 de novembro, de medidas da reforma económica²², seguindo a liña marcada pola Estratexia Europea de Emprego²³ amplía o cadro de posíbeis beneficiarios da medida, considerando outra posibilidade de acceso ao pago único ou agrupado por trimestres da prestación, a de aqueles traballadores que aínda cesando na cooperativa ou sociedade laboral de que se trate, non mantiveran con ésta un vínculo contractual previo superior aos doce meses²⁴.

²² BOE de 12 de novembro.

²³ Enmárcase no artigo 2 do Tratado de Roma, que cita a promoción dun alto nivel de emprego entre as súas misións principais. O elevado nivel de desemprego da Unión Europea levou á inclusión dun título específico sobre o emprego no Tratado de Amsterdam (xuño 1997), no que se establecían o fomento do emprego, a mellora das condicións de vida e traballo, unha protección social axeitada, o diálogo social, a consecución dun nivel de emprego elevado e duradeiro, e a loita contra a exclusión, como obxectivos prioritarios da política europea. A fin de concretalas medidas necesarias para alcanzar estes obxectivos ese mesmo celebrouse en Luxemburgo, un Consello Europeo Extraordinario sobre o emprego no que se decidiu a posta en marcha dunha Estratexia Europea para o Emprego, baseada en catro pilares: a mellora da capacidade de inserción profesional, o desenvolvemento do espírito de empresa, o fomento da capacidade de adaptación das empresas e os traballadores, e finalmente o reforzamento da política de igualdade de oportunidades, pilares que han de sustentar os diferentes plans nacionais de acción para o emprego. Así as cousas, o plan español para el 2000-2006, prevé entre outras actuacións, axudas ao emprego xuvenil, programas combinados formación- emprego, axudas ao autoemprego e fomento da economía social, información, asesoramento e formación para a creación de empresas.

²⁴ Cfr. Disposición Final Terceira, relativa ao abono da prestación por desemprego na súa modalidade de pago único, polo que se modifica a DT 4º.1.1ª. da Lei 45/2002, quedando redactado nos seguintes termos: “a Entidade Xestora poderá abonar o valor actual do importe da prestación por desemprego de nivel contributivo aos beneficiarios de prestacións cando pretendan incorporarse, de forma estable, como socios traballadores ou de traballo en cooperativas ou en sociedades laborais, sempre que non mantiveran un vínculo contractual previo con ditas sociedades superiores aos 12 meses, ou construílas, ou cando ditos beneficiarios pretendan constituirse como traballadores autónomos e se trate de persoas con minusvalía igual ou superior ao 33%”.

Continuando con esta política extensiva do ámbito de aplicación da capitalización, e co obxectivo de promover o autoemprego a través do paso de políticas pasivas de protección por desemprego, a políticas activas de emprego. A novidade do 2005 chega no ámbito financeiro coa Orde TAS/3501/2005, de 7 de novembro, de Subvenciones para o fomento do emprego en cooperativas e sociedades laborais²⁵, e no laboral co RD 1413/2005, de 25 de novembro, polo que se modifica a DT cuarta da Lei 45/2002 de reforma do desemprego, que volve a ampliar o ámbito de disfrute das medidas públicas de financiación do autoemprego²⁶.

Tras uns anos de aplicación da medida e á vista dos positivos resultados alcanzados, o novo RD incorpora numerosas melloras na aplicación e tramitación do pago único do desemprego como medida de fomento da ocupación. En concreto, as novidades máis destacadas son:

1. A extensión do ámbito de aplicación da medida ou do espreito dos posibles beneficiarios do pago único da prestación. Así, tódolos traballadores cesados da cooperativa ou sociedade laboral á que se pretenden incorporar de forma estable como socios, poderán facelo sempre que a súa relación contractual previa fose inferior a vintecatros meses – lémbrese que o anterior prazo máximo de prestación de servizos na sociedade era de doce meses-.

2. O incremento dos conceptos susceptibles de motivar a capitalización. Isto é, permite que o abono da prestación se extenda tamén, no caso da cooperativa, ás aportacións ao capital social e á cuota de ingreso – primeiramente o abono tan só se podía destinar á aportación xeral obrigatoria establecida pola cooperativa-.

3. Nesta busca de facilitar ao contribuínte o máximo posíbel a súa autocontratación, reduce o prazo de pago da prestación a fin de subvencionar as súas cotizacións, pasando de trimestral a mensual, ou o que é o mesmo, permite o abono mensual do desemprego a fin de subvencionar a nova cotización do traballador á SS.

4. A derradeira modificación introduce unha regra cuarta pola que se establece a esixencia de que a solicitude de abono da prestación por desemprego en todo caso de data anterior ao feito que a motive, é dicir, anterior á incorporación ou constitución da cooperativa ou sociedade laboral ou ao inicio da actividade como autónomo.

²⁵ BOE de 11 de novembro.

²⁶ BOE de 15 de decembro.

5. Finalmente cabe citar outra medida que, se ben non afecta ao cooperativismo, si é relevante en tanto medida de fomento do autoemprego: amplíase do 20 ao 40% a porcentaxe de capitalización de prestación daqueles que sen ter minusvalía algunha, pretendan constituírse como traballadores autónomos

En resumo, o RD 1413/2005 busca fomentar o autoemprego, ampliando os límites impostos para a obtención do pago único da prestación por desemprego que funciona a modo de préstamo ou anticipo da SS aos traballadores en paro, a fin de facilitarlles o inicio dunha nova actividade e consecuentemente a súa reincorporación á cotización.

Máis concretamente, logo da última reforma lexislativa operada os beneficiarios da prestación por desemprego que constitúan unha cooperativa de traballo asociado ou se incorporen como socios traballadores ou de traballo a unha cooperativa ou sociedade laboral preexistente, poden solicitar -previamente á acción antes indicada- á SS o desembolso do pago único e adiantado da prestación, polo importe total da aportación obrigatoria ou voluntaria, ou da cuota de ingreso necesaria para a adquisición da condición de cooperativista²⁷ –obviamente ata o límite da contía da prestación pendente de cobro-. Nembargantes, se o importe da aportación fose inferior á contía da prestación pendente de percibir ou de non esixirse desembolso algún para acadar a condición de socio traballador, aínda poderíase solicitar o abono simultáneo do remanente da prestación a fin de financiar as cuotas da cotización á SS durante o desenvolvemento da actividade²⁸.

²⁷ Agora ben, estes pagos non se estenden a desembolsos futuros nin aos pagos aprazados que correspondan, xa que o contrario suporía o seu cobro indebido, procedendo o seu reintegro.

²⁸ Neste caso, mensualmente aboarase unha cantidade fixa equivalente ao importe da cuota como traballador por conta propia do Réxime Especial de Traballadores Autónomos, de Traballadores do Mar ou de Agrarios da SS o ao importe da aportación íntegra do traballador á cuota do Réxime Xeral da SS en función do réxime no que figure de alta no momento de inicio da actividade, ata esgotar o remanente.

ACTUALIDE FISCAL

Coordinadora: Ana Pita Grandal

- Jaime Aneiros Pereira

As subvencións e a deducción do I.V.E. (Reflexións a propósito da modificación da Lei do Imposto)

Cooperativismo e Enonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 245-250

AS SUBVENCIÓNS E A DEDUCCIÓN DO I.V.E. (REFLEXIÓNS A PROPÓSITO DA MODIFICACIÓN DA LEI DO IMPOSTO)

Jaime ANEIROS PEREIRA

1. Antecedentes.

O I.V.E. é un imposto armonizado para toda a Unión Europea e a súa regulación básica atópase na denominada <<Sexta Directiva>> que establece a regulación común para todos os Estado membros. Pois ben, un dos aspectos esenciais do IVE é o da deducción das cuotas soportadas xa que, en resumo, a liquidación do imposto é un feito sinxelo si temos en conta que a cantidade a ingresar resulta de restar das cuotas repercutidas nas entregas de bens e prestacións de servizos realizadas, as cuotas soportadas nas adquisicións de bens.

Sobre esta cuestión, o artigo 17 apartado 2, letra a), da Sexta Directiva establece que «na medida en que os bens e os servizos se utilicen para as necesidades das operacións gravadas, o suxeito pasivo poderá deducir o imposto do que é debedor [...] o Imposto sobre o Valor Engadido debido ou pagado dentro do país polos bens que lle foran ou lle vaian a ser entregados e polos servizos que lle foran ou vaian a ser prestados por outro suxeito pasivo». Agora ben, tamén debe terse en conta que o apartado 5 do mesmo artigo sinala que “no tocante a bens e servizos utilizados por un suxeito pasivo para efectuar indistintamente operacións con dereito a deducción, enunciadas nos apartados 2 e 3, e operacións que non conleven tal dereito, so se admitirá a deducción pola parte das cuotas do Imposto sobre o Valor Engadido que sexa proporcional á cuantía das operacións primeiramente enunciadas”. E dicir, a Directiva establece que nestes casos a deducción será proporcional á utilización que se realice dos bens.

Aquí radica precisamente a base do problema porque o artigo 19.1 da Sexta Directiva faculta ós Estados membros para incluír no denominador da prorrata –que é a fórmula que se emprega para calcular a devandita parte proporcional do imposto soportado- ás subvencións que non estean directamente vinculadas ó precio. Trátase dunha opción que o lexislador español non exerceu ata o ano 1997 no que a Lei 66/1997 modificou a Lei do IVE, con efectos a partir de 1998. Pola súa banda, o artigo 102 da Lei 37/1992, de 28 de decembro, do Imposto sobre o Valor Engadido -dedicado á regra de prorrata de deducción- establece que «A regra de prorrata será de aplicación cando o suxeito pasivo, no exercicio da súa actividade empresarial ou profesional, efectúe conxuntamente entregas de bens ou prestacións de servizos que orixinen o dereito á deducción e outras operacións de análoga natureza que non habiliten para o exercicio do citado dereito. Asimesmo, aplicarase a regra de prorrata cando o suxeito pasivo perciba subvencións que ... non integren a base imponible, sempre que as mesmas se destinen a financiar actividades empresariais ou profesionais do suxeito pasivo».

Así a lexislación española incorporou o disposto no artigo 17.5 da Sexta Directiva establecendo unha regra para determinar a proporción na que serían deducibles as cuotas cando se realizan conxuntamente operacións que xeneran o dereito á deducción e operacións que non. A prorrata ten, pois, unha función xenuina consistente en determinar as cuotas deducibles cando os bens e servizos que as soportan non se destinan unicamente á actividade gravada. Sendo a prorrata unha proporción, a cuantía será maior canto menor sexa o denominador. Polo tanto, si se aumentan as cantidades que se incorporan ó denominador, menor será a deducción e, de ahí, a importancia de que determinadas subvencións se incorporen ó denominador da prorrata.

O artigo 104 da mesma Lei –despois da redacción dada pola Lei 66/1997 e antes da reforma efectuada pola Lei 3/2006- se refire á prorrata xeral. O seu apartado 2, número 2º, párrafo segundo, dispoñía que «as subvencións de capital se incluírán no denominador da prorrata, se ben poderán imputarse por quintas partes no exercicio no que se percibiran e nos catro seguintes. Nembargantes, as subvencións de capital concedidas para financiar a compra de determinados bens ou servizos, adquiridos en virtude de operacións suxeitas e non exentas do imposto, minorarán exclusivamente o importe da deducción das cuotas soportadas ou satisfeitas por ditas operacións, na mesma medida na que contribuíran á súa financiación.».

Esta regulación foi recorrida ante o Tribunal de Xustiza das Comunidades Europeas que, en sentenza de 6 de outubro de 2005 a declarou contraria á normativa europea e obrigou ó legislador a realizala reforma no ano 2006.

2.- A inclusión das subvencións na regra de prorrata e as súas repercusións dacordo coa normativa europea.

A Comisión europea sostiña, no seu recurso, que o artigo 102 da Lei 37/1992 ampliaba de forma ilegal a limitación do dereito á deducción prevista no artigo 17, apartado 5, en relación co artigo 19 da Sexta Directiva, xa que dita limitación non solo se aplicaba ós suxeitos pasivos que realizan conxuntamente operacións que dan dereito á deducción e outras que non (os chamados suxeitos pasivos mixtos), senón tamén ós suxeitos pasivos totales. Dacordo coa Lei española, as subvencións destinadas a financiar as actividades empresariais ou profesionais do suxeito pasivo, que non integren a base imponible do IVE, téñense en conta para o cálculo da prorrata de deducción mediante a súa inclusión no denominador da fracción da que resulta a devandita prorrata.

Por tanto, estas subvencións reducen, de forma xeral, o dereito á deducción que se recoñece ós suxeitos pasivos. O anterior non afecta solo ós suxeitos pasivos que utilizan os bens e servizos previamente adquiridos para realizar de xeito indistinto operacións gravadas con dereito á deducción e operacións que non conleven tal dereito (suxeitos pasivos mixtos), senón tamén ós suxeitos pasivos que empregan ditos bens e servizos para efectuar únicamente operacións gravadas con dereito á deducción («suxeitos pasivos totales»).

Como xa sinaloa o “Abogado General”, esta interpretación que realiza a legislación española é contraria ó artigo 17.5 da Sexta Directiva que, de modo inequívoco, solo se refire ós suxeitos que realizan indistintamente operacións que dan dereito á deducción e operacións que non dan este dereito. En definitiva, entende que a Lei do IVA amplía o ámbito subjetivo ao que se aplica a limitación de deducir. O carácter excepcional co que as normas comunitarias contemplan a limitación do dereito á deducción non xustifica que se aplique tamén ós suxeitos que realizan operacións con dereito á deducción.

A finalidade coa que se estableceu a limitación na Sexta Directiva era a de evitar que unha entidade que non teña intención de realizar operacións gravadas poida obter a devolución do IVE mediante o exercicio dunha actividade suxeita ó imposto. Por elo, sinala o “Abogado General” que os

Estados non teñen competencia para modificar un texto claramente redactado como é o precepto citado xa que é necesario que as limitacións do dereito a deducir se apliquen de xeito uniforme en todos os Estados.

Por outra banda, a Comisión estima que o artigo 104, apartado 2, número 2º, introducía un criterio para o cálculo da deducción que non está previsto na Sexta Directiva e que era contrario a ésta. Con arreglo a dita norma, as subvencións destinadas de forma específica a financiar a compra de determinados bens e servizos, adquiridos en virtude de operacións suxeitas e non exentas do IVE, minoran exclusivamente o importe da deducción do IVE soportado ou satisfeito por ditas operacións, na mesma medida en que contribuíran á súa financiación.

Parece que o que guiou ao lexislador español a introducir esta reforma foi eliminar o dobre beneficio que supuña a percepción dunha subvención e a deducción do IVE soportado na adquisición de bens ou servizos financiados coa subvención.

Para o Tribunal de Xustiza, o artigo 17, apartado 2, da Sexta Directiva enuncia o principio do dereito á deducción do IVE. Cando o suxeito pasivo efectúe indistintamente operacións gravadas con dereito a deducción e operacións exentas que non conleven tal dereito, el artículo 17, apartado 5, da citada Directiva prevé que solo se admitirá a deducción pola parte do IVE que sexa proporcional á cuantía das operacións gravadas. Esta prorrata se calcula con arreglo á fórmula establecida no artigo 19 da Directiva.

Por tanto, las disposiciones del artículo 19, apartado 1, segundo guión, relativas a las subvenciones que no sean las enunciadas en el artículo 11, parte A, apartado 1, letra a), de la Sexta Directiva, esto es, a las subvenciones que no estén vinculadas al precio del bien o servicio suministrado y que no formen parte de la base imponible del IVA, deben ser interpretadas a la luz de dicho artículo 17, apartado 5. Pues bien, este último precepto sólo se refiere a los sujetos pasivos mixtos, como se desprende expresamente de su tenor literal. De ahí que el citado artículo 19, apartado 1, segundo guión, al no tratarse de una excepción aplicable a los sujetos pasivos mixtos y totales, únicamente permite limitar el derecho a deducción, mediante la toma en consideración de las subvenciones antes definidas, en el caso de los sujetos pasivos mixtos.

A este respecto, debe recordarse que a inclusión das subvencións no denominador da prorrata é unha facultade para os Estados. España optou pola súa inclusión. Si elo é así, parece as conclusións do Tribunal poderán

aplicarse tanto ós suxeitos pasivos plenos como aos mixtos, isto é, tanto ós que unicamente realizan operacións suxeitos e non exentas como a aos realizan estas operacións e outras suxeitas pero exentas. Esta interpretación é posible na medida en que o Tribunal non limita os efectos da contrariedade ó Dereito comunitario da normativa española e utiliza como término de comparación a ambos tipos de suxeitos.

Por conseguinte, a norma xeral contida na Lei 37/1992, que amplía a limitación do dereito á deducción mediante a súa aplicación aos suxeitos pasivos totales, introduce unha restricción maior que a prevista expresamente nos artigos 17, apartado 5, e 19 da Sexta Directiva e incumple as disposicións da dita Directiva. No que se refire á a norma especial establecida pola citada Lei, basta con sinalar que instaura un criterio de limitación do dereito á deducción que non está previsto nos artigos 17, apartado 5, e 19 da Sexta Directiva nin en ningunha outra disposición de ésta.

3.- A nova regulación da deducción do IVE e as subvencións.

As consideracións anteriores son necesarias para entender a nova regulación e xulgar a súa adecuación á normativa comunitaria. Ate o de agora, os problemas prácticos centráronse na posibilidade de recuperar a imposto non deducido no seu momento por aplicación da regra de prorrata. Neste sentido o procedemento de devolución de ingresos indebidos ou o mecanismo da revocación son o instrumento que permite recuperar as cantidades non deducidas no seu momento aínda que esta pretensión dos contribuintes fose matizada pola Resolución 2/2005 da Dirección Xeral de Tributos do Ministerio de Economía e Facenda e pola Instrucción 10/2005 da Axencia Tributaria.

En todo caso, cabe mirar cara ó futuro e é aquí onde cómpre atender a recente reforma do imposto. A Lei 3/2006, de 29 de marzo modifica a Lei do IVE dando nova redacción ós artigos 102 e 104 Dous 2º. Polo que se refire ó primeiro deles, estabécese que “A regra de prorrata será de aplicación cando o suxeito pasivo, no exercicio da súa actividade empresarial ou profesional, efectúe conxuntamente entregas de bens ou prestacións de servizos que orixinen o dereito á deducción e outras operacións de análoga natureza que non habiliten para o exercicio do citado dereito».

Pola súa banda, o artigo 104.Dous.2º, queda redactado como sigue: “No denominador, o importe total, determinado para o mesmo período de tempo, das entregas de bens e prestacións de servizos realizadas polo

suxeito pasivo no desenvolvemento da súa actividade empresarial ou profesional ou, no seu caso, no sector diferenciado que corresponda, incluídas aquelas que non orixinen o dereito a deducir”. O precepto continúa cunha referencia as operacións de cesión de divisas que non nos interesan ós efectos deste comentario.

Así pois, prodúcese a eliminación de toda restricción no dereito á deducción como consecuencia da percepción de subvencións non vinculadas ó precio das operacións, evitando desta maneira que a realización de operacións limitativas do dereito á deducción poida traer como consecuencia unha limitación desproporcionada neste dereito ao incluír estas subvencións no denominador da prorrata, cando á falta de ditas operacións non cabe a citada inclusión.

As subvencións de capital especificamente concedidas para financiar a compra de determinados bens ou servizos xa non serán incluídas no denominador da prorrata e, polo tanto, elimínase o criterio restrictivo do dereito á deducción.

ACTUALIDADE FINANCEIRA E CONTABLE

Coordinadora. María José Cabaleiro Casal

- Belén Fernández-Feijoo Souto
*Actualidade internacional Financial Reporting Interpretations
Committee IIFRIC): IAS 32 Instrumentos Financeiros*
- Silvia Ruiz Blanco
*A reforma contable en proceso. Aspectos destacados do borrador de
Anteproxecto de Lei de reforma e adaptación da lexislación mercantil
en materia contable*

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 253-254

**ACTUALIDADE DO INTERNATIONAL FINANCIAL
REPORTING INTERPRETATIONS COMMITTEE (IFRIC):
IAS 32 INSTRUMENTOS FINANCEIROS**

Belén FERNÁNDEZ-FEIJOO SOUTO

O International Financial Reporting Interpretations Committee (IFRIC), na súa reunión do pasado mes de marzo en Londres, debateu, entre outras regulamentacións contables, a IAS 32 instrumentos financeiros, no referido á clasificación de determinados instrumentos financeiros, incorporándose na discusión o papel das obrigacións contractuais e económicas na clasificación de certos instrumentos financeiros. Esta norma é de grande importancia para as sociedades cooperativas, ao reabrir o debate sobre o carácter de recurso financeiro propio ou alleo do capital neste tipo de sociedades.

É necesario ter presente que, como é xeralmente admitido, as Normas internacionais de contabilidade, foron elaboradas por e para sociedades capitalistas convencionais. Por iso, os pronunciamentos do IFRIC poden ofrecer elementos de xuízo adicionais para a clarificación dos conceptos subxacentes neste debate. Resulta conveniente, así mesmo, valorar a emisión destas normas contables no marco da gran reforma contable europea, cuxa magnitude e amplitude de obxectivos representa que o ámbito académico e profesional deben ser axentes activos na súa análise e valoración, de forma que o resultado final poida ser amplamente aceptado.

A proposta do IFRIC na súa recente reunión, para a IAS 32, aínda que non debateu especificamente sobre aspectos concretos das sociedades cooperativas, si presenta cuestións que poden ser reorientadas cara a este tipo de sociedades, tendo en conta que o recoñecemento claro, sen ningún tipo de cuestionamento, do capital social como fondo propio, representaría un apoio fundamental para a estrutura financeira destas empresas.

Da información publicada por este comité destacamos as seguintes cuestións:

- O IFRIC considera que a IAS 32 recolle claramente que é necesaria unha obrigaón financeira contractual para que un instrumento financeiro sexa clasificado como pasivo (ignorando a clasificación de instrumentos financeiros que pode ou poderá establecerse no propio instrumento do emisor de capital). Un pasivo con soporte contractual poderá ser determinado explícita ou implicitamente. Con todo, a obrigaón debe ser establecida polos termos e condicións do instrumento financeiro.
- Acordouse que a IAS 32 é clara sobre unha obrigaón económica que, por si mesma, non supoñerá a clasificación como pasivo do correspondente instrumento financeiro.
- O IFRIC tamén debateu o papel do fondo económico ou “substancia” para a clasificación dos instrumentos financeiros. Na IAS 32 restrínxese este papel á consideración dos termos contractuais do instrumento financeiro, e que todo aquilo alleo aos termos contractuais non se terá en conta para valorar se un instrumento se debe clasificar como un pasivo.
- O IFRIC reafirma que a posibilidade dunha incerta liquidación dun instrumento financeiro non é suficiente para a súa clasificación como pasivo. É máis, lémbrese que incluso a posibilidade dunha relativa subordinación nunha liquidación dun instrumento financeiro non é relevante para a súa clasificación como pasivo.

Estas consideracións do IFRIC, que aclaran a clasificación como pasivo dos instrumentos financeiros, e polo tanto, como contraposición, do patrimonio neto, deben ter a súa lectura desde o punto de vista das sociedades cooperativas, apoiando a opinión daqueles autores que defenderon o carácter de instrumento de patrimonio do capital social destas sociedades.

Cooperativismo e Economía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 255-260

A REFORMA CONTABLE EN PROCESO. ASPECTOS DESTACADOS DO BORRADOR DE ANTEPROXECTO DE LEI DE REFORMA E ADAPTACIÓN DA LEXISLACIÓN MERCANTIL EN MATERIA CONTABLE

Silvia RUIZ BLANCO

1.- Introducción.

Desde a entrada en vigor do Regulamento (CE) N° 1606/2002¹, relativo á aplicación das Normas internacionais de contabilidade e os desenvolvementos regulamentarios posteriores, coexisten en España dous modelos contables distintos que deben aplicarse ás empresas en función da situación en que se atopan. Desta forma, pódense distinguir os seguintes casos:

- As contas anuais consolidadas dun grupo en que calquera sociedade emitu títulos de renda variable ou fixa que coticen deben ser formuladas de acordo cos regulamentos da comisión que aproban as normas internacionais de contabilidade (normas internacionais de información financeira).

- Para a elaboración das contas anuais consolidadas dun grupo en que calquera sociedade emitu títulos, exclusivamente, de renda fixa que coticen, existe un período transitorio entre 1/1/2005 e 1/1/2007 en que se permite elixir entre a aplicación dos regulamentos de contabilidade da Unión Europea e a normativa contable nacional (unha vez que se elixe unha opción non se pode cambiar). A partir de 2007 será obrigatorio aplicar as normas europeas.

¹ PARLAMENTO EUROPEO E CONSELLO DA UNIÓN EUROPEA: (CE) N° 1606/2002 19 de xullo de 2002, relativo á aplicación das Normas internacionais de contabilidade. DOCE, nº 243 de 11 de setembro de 2002.

- Cando ningunha das sociedades dun grupo emitiu títulos que coticen, sexan de renda variable ou fixa, as contas consolidadas poderán ser elaboradas aplicando calquera dos dous modelos contables mencionados.

- En canto ás contas individuais de calquera empresa, pertenza ou non a un grupo que deba consolidar, elaboraranse de acordo coas normas contables nacionais.

Ante esta situación, propúxose o interese de adaptar a lexislación mercantil española en materia contable co fin de estar en sintonía co modelo contable europeo, o que deu lugar á publicación en novembro de 2005 do texto do BORRADOR DE ANTEPROXECTO DE LEI DE REFORMA E ADAPTACIÓN DA LEXISLACIÓN MERCANTIL EN MATERIA CONTABLE para a súa harmonización internacional con base na normativa da Unión Europea. Con este texto preténdese modificar determinados artigos da Lei 19/1989²; do texto refundido da lei de sociedades anónimas³, a Lei de sociedades de responsabilidade limitada⁴, así como a Lei 62/2003, que entrarían en vigor, no seu caso, o 1 de xaneiro de 2007 e que constitúe o obxecto do presente traballo.

Paralelamente, desde setembro de 2005, o Instituto de Contabilidade e Auditoría de Contas (ICAC) está traballando na reforma do Plan xeral de contabilidade. Como sinala o presidente deste instituto⁵, trátase dun complexo proceso de reforma en que, en ningún caso, se pretende suprimir totalmente a dualidade de modelos contables, xa que para determinadas sociedades subsistirán as opcións establecidas nos regulamentos contables europeos, mentres que, en xeral, a normativa española non conterá opcións.

Os cambios máis relevantes que introduce o borrador obxecto de estudo pódense sintetizar nos seguintes puntos: estrutura e contido das contas anuais e informe de xestión; elementos patrimoniais e principios contables así como criterios contables específicos.

² ESPAÑA: Lei 19/1989, de 25 de xullo, de reforma parcial e adaptación da lexislación mercantil ás directivas da Comunidade Económica Europea (CEE) en materia de sociedades. BOE N° 178 de 1989.

³ ESPAÑA: Real decreto lexislativo 1564/1989, de 22 de decembro, polo que se aproba o texto refundido da Lei de sociedades anónimas. BOE N°, 310 de 1989 e as súas modificacións posteriores.

⁴ ESPAÑA: Lei 2/1995, de 23 de marzo de sociedades de responsabilidade limitada. BOE N° 71 de 1995.

⁵ GONZÁLEZ, J.R.: "La información contable española en el marco actual de internacionalización". *Revista de la AECA*, nº 72, pp. 12-13.

2.- Estrutura e contido das contas anuais e informe de xestión.

Unha das cuestións máis destacadas é a proposta de que as contas anuais queden integradas por cinco documentos, de forma que, ademais do balance, conta de perdas e ganancias e memoria, deberá incluírse un *estado de cambios no patrimonio neto* do exercicio e un *estado de fluxos de efectivo*, aplicable tanto ás contas individuais como ás consolidadas.

O *estado de cambios no patrimonio neto* é un documento que comprende o resultado do exercicio, as variacións polos cambios en criterios contables, as correccións de erros, así como outros axustes e correccións de valor, incluídos os derivados da aplicación do valor razoable que deban imputarse ao patrimonio neto.

O *estado de fluxos de tesouraría* mostra os recursos líquidos xerados ou utilizados en actividades (clasificadas en operativas, de investimento e financiamento), cuxo fin é avaliar a xestión financeira das empresas.

Respecto ao balance e conta de perdas e ganancias, quedan derogados os artigos do Texto refundido da lei de sociedades anónimas⁶ en que se establecía a estrutura do balance, da conta de perdas e ganancias e as regras de valoración.

Na memoria propónse incluír algúns contidos ata agora non considerados, como é a información sobre o importe, desagregado por conceptos, os honorarios de auditoría de contas e outros servizos prestados polos auditores de contas, ou os correspondentes a calquera sociedade do mesmo grupo de sociedades ao que pertenza esta última. Tamén, debe estenderse o requisito informativo relacionado cos membros do consello de administración ao persoal de alta dirección.

Así mesmo, modifícanse os límites establecidos para a formulación dos modelos normal e abreviado, criterios que non serán aplicables en ningún caso ás sociedades cuxos valores estean admitidos a cotización nun mercado regulado de calquera estado membro da Unión Europea⁷.

Propónse tamén a derogación do artigo 141 da Lei de sociedades de responsabilidade limitada⁸ polo que se permitía a aplicación de rexistros

⁶ Ibidem.

⁷ ESPAÑA: Lei 7/2006, de 24 de abril, pola que se modifica o Texto refundido da lei de sociedades anónimas, BOE 98/2006

⁸ Ibidem.

simplificados para as sociedades denominadas nova empresa, xustificado pola escasa utilización do modelo simplificado.

En canto ao informe de xestión, ademais do contido actual, deberá incluír o informe de goberno corporativo, no caso das sociedades que emitiran valores admitidos a negociación nun mercado regulado de calquera estado membro da Unión Europea.

3.- Elementos patrimoniais e principios contables

Unha novidade importante é a definición dos elementos patrimoniais denominados activo, pasivo, neto, ingreso e gasto, incluídos nas contas anuais e que se expoñen a continuación:

Os *activos* defínense como bens, dereitos e outros recursos controlados economicamente pola empresa, resultantes de sucesos pasados dos que é probable que a empresa obteña beneficios económicos no futuro.

Os *pasivos* son as obrigacións actuais xurdidas como consecuencia de sucesos pasados, cuxa extinción é probable que dea lugar a unha diminución dos recursos que poidan producir beneficios económicos. A estes efectos enténdense incluídas as provisiones.

Enténdese por *patrimonio neto* a parte residual dos activos da empresa, unha vez deducidos todos os seus pasivos. Inclúe as contribucións realizadas, xa sexan no momento da constitución ou noutros posteriores, polos seus socios ou propietarios, que non teñan a consideración de pasivos, así como os resultados acumulados e outras variacións que o afecten.

Estas definicións introducen un cambio significativo na clasificación dalgúns instrumentos financeiros utilizados por algunhas sociedades, como por exemplo, as cooperativas, xa que as contribucións dos socios, ata agora clasificadas como fondos propios, deberán ser cualificadas como pasivos.

Defínense como *ingresos* os incrementos no patrimonio neto, xa sexa en forma de entradas ou aumentos no valor dos activos, ou de diminución dos pasivos, sempre que non teñan a súa orixe en contribucións dos socios ou propietarios.

Pola súa parte, *gastos* son os decrecementos no patrimonio neto, xa sexa en forma de saídas ou diminucións no valor dos activos, ou de recoñecemento ou aumento dos pasivos, sempre que non teñan a súa orixe en distribucións aos socios ou propietarios.

En canto aos principios contables, introdúcense modificacións nos principios contables que afectan principalmente ao de *prudencia*, eliminado o carácter preferente que lle dá a redacción do artigo 38 da Lei 19/1989⁹ e incorpórase, xunto co principio de prezo de adquisición o criterio de valoración denominado valor razoable¹⁰ para os activos financeiros que formen parte dunha carteira de negociación, que se cualifiquen como dispoñibles para a venda, ou sexan instrumentos financeiros derivados; así como os pasivos financeiros que formen parte dunha carteira de negociación, ou sexan instrumentos financeiros derivados.

As variacións de valor orixinadas pola aplicación do criterio do valor razoable imputaranse á conta de perdas e ganancias, excepto no caso dos activos financeiros dispoñibles para a venda ou de elementos de cobertura específicos que deberán imputarse directamente ao patrimonio neto nunha partida por axuste por valor razoable ata a data da alienación, en que as diferenzas acumuladas se traspasarán á conta de perdas e ganancias.

Neste sentido, prohíbese ás sociedades anónimas a distribución directa ou indirecta de beneficios imputados directamente ao patrimonio neto.

4.- Criterios contables específicos

Para concluír este breve comentario sobre o borrador da futura reforma contable en España, sinalaranse algunhas cuestións que se refiren a determinados criterios contables que se mencionan brevemente a continuación:

- Propónse unha modificación no tratamento contable do *fondo de comercio*, de forma que non se amortizaría senón que se deberá estimar anualmente a perda por deterioración que, en todo caso se considera irreversible, dando información detallada na memoria. Así mesmo, as sociedades anónimas deberán crear unha reserva indispoñible equivalente ao fondo de comercio que figure no activo do balance.

- Introdúcese o concepto de *valor actual* que deberá aplicarse ás estimacións do importe necesario para facer fronte a unha obrigação futura incerta e que se recolle contablemente como provisións. Polo tanto, introdúcese o compoñente financeiro nas valoracións contables, considerando desta forma a variable tempo nas valoracións dos elementos patrimoniais.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Calculado en referencia a un valor de mercado fiable. E, en ausencia dun valor de mercado fiable, aplicaranse modelos e técnicas de valoración cos requisitos que regulamentariamente se determine.

- Incorporárase o *criterio de racionalidade* no cálculo das amortizacións que deban realizarse sobre os activos fixos ou non correntes, cuxa vida útil poida medir temporalmente.

- Introdúcense pequenos matices en canto á determinación do grupo de empresas que deben consolidar reguladas recentemente pola Lei 62/ 2003¹¹, destacando dentro do concepto de grupo os supostos de coordinación en sentido estrito, é dicir, os casos en que a unidade de decisión se pon de manifesto pola actuación coordinada de varias sociedades controladas por unha ou varias persoas físicas ou xurídicas, que actúen en concerto, e que non están obrigadas a consolidar en virtude da normativa mercantil.

¹¹ ESPAÑA: Lei 62/2003, de 30 de decembro, de medidas fiscais, administrativas e da orde social. BOE nº 313, de 31-12-2003.

BIBLIOGRAFÍA

Cooperativismo e Eonomía Social, nº 28 (2005-2006), pp. 263-275

RECENSIONÍS

GARCÍA-PITA Y LASTRES, José Luis, “Las Cooperativas Gallegas: Reflexiones sobre su régimen jurídico en la Ley 5/1998 de Cooperativas de Galicia”, Centro de Estudios Cooperativos, Universidade de Santiago de Compostela, 2005. 299 páxinas.

José Luis García-Pita y Lastres, Catedrático de Dereito Mercantil da Universidade da Coruña, obtivo o premio “Manuel Colmeiro” da EGAP-Xunta de Galicia na súa duodécima edición (2003) co traballo “Las Cooperativas Gallegas: Reflexiones sobre su régimen administrativo en la Ley 5/1998 de Cooperativas de Galicia”. O libro que comentamos coincide substancialmente, como expresamente se recolle na contraportada, co devandito traballo.

A obra, prologada por Manuel Botana Agra, Catedrático de Dereito Mercantil e Director do CECOOP, consta de dúas partes. Unha primeira ocúpase principalmente do concepto e caracteres da cooperativa galega. Na segunda existen tres bloques ben diferenciados: o primeiro aborda o sistema de fontes aplicable ás cooperativas galegas e o problema da mercantilidadade da cooperativa. O segundo céntrase nos socios da cooperativa e nas clases de cooperativas. Un terceiro titúlase “A administración pública e as cooperativas”.

A primeira parte da obra constitúe un pequeno tratado sobre parte xeral de Dereito de sociedades. A súa lectura interesa a todo privatista, e non só ós dedicados ó Dereito de cooperativas. É a parte do libro onde se constata con maior claridade a idoneidade da palabra máis significativa do título: “reflexións”, porque verdadeiramente o autor non se arreda ante as dificultades dunha das áreas máis complexas do Dereito mercantil, senón que sempre ten a mao unha solución ós problemas xurdidos. Neste punto o libro acada a categoría de ciencia xurídica, porque alén de que o lector comparta ou non os puntos de vista do autor, é ben certo que este identifica os problemas e asígnalles solucións, sen agocha-la mirada en ningún caso.

Para que o lector teña idea das posicións do autor –sendo inescusable a lectura atenta do seu razoamento na obra-, avanzaremos que o Prof. García-Pita considera que “a cualificación das cooperativas como <sociedades> resulta acertada, calquera que sexa o concepto que se teña da <Sociedade>” (p. 35). Un parágrafo da páxina 78 achéganos con maior precisión as súas ideas: “...cabe concluír que a Cooperativa –galega, ou non- non é unha asociación, da mesma forma e polo mesmo motivo que non é nin unha Sociedade anónima, nin unha Comanditaria, etc. Non o é, pola sinxela e fundamental razón de que ela mesma é un <tipo> ou <forma societaria> independente, por dereito propio –como a propia Asociación o é, á súa vez-, dotada dun réxime completo e complexo, que non necesita de remisións á lexislación sobre asociacións para integrar as súas hipotéticas lagoas, ou para seren interpretados os preceptos que a regulan”.

Establecido o carácter de verdadeira sociedade da cooperativa, o autor indaga tamén, se ben noutra parte da obra, sobre o pretendido carácter mercantil das cooperativas. De novo realízase un esforzo considerable por abordar de maneira decidida o problema, cunha fundamentación profunda e detallada, que chega á conclusión de que as cooperativas son, en efecto, sociedades mercantís. Permítasenos aquí reproducir unhas palabras que consideramos esclarecedoras: “...a aplicación da teoría da <Empresa> resolve en sentido sempre positivo ou afirmativo, o problema da mercantilidade das sociedades de tipo cooperativo e mutualístico: as cooperativas son sociedades mercantís, porque o seu obxecto é o desenrolo dunha <actividade constitutiva de empresa> e porque, estruturalmente, constitúen formas xurídicas de organización dunha empresa” (p. 155).

A análise que realiza o autor do concepto legal da cooperativa galega –debúllanse os elementos que conforman a definición do artigo 1 da Lei- e o estudio que fai dos caracteres da cooperativa galega, bríndanlle a posibilidade de ofrecernos outras moitas consideracións de interese. Por exemplo sobre a expresión “empresa de propiedade conxunta” do artigo 1, ou sobre o carácter personalista ou capitalista da sociedade cooperativa (trátase dun “tertium genus”, segundo o autor), ou sobre a natureza xurídica do retorno cooperativo.

A mercantilidade (non agora das cooperativas, senón do libro do Prof. García-Pita) vaise esvaecendo a medida que avanza as páxinas para cederlo paso ó predominio do Dereito Administrativo (un dos méritos da obra é o seu carácter interdisciplinario). O libro dedica, en efecto, amplas reflexións á intervención administrativa sobre as cooperativas de Galicia. O esforzo está plenamente xustifico xa que “malia que [as cooperativas]

son sociedades –mercantís- de natureza privada, atópanse sometidas a unha intervención por parte da Administración pública –autonómica, no noso caso-, cuxa intensidade non ten parangón en ningunha outra sociedade ou empresa privada que non actúe en sectores económicos especialmente <arriscados>” (p. 188). Esta última parte consagra varios epígrafes á “actividade administrativa de fomento e as cooperativas de Galicia”, á “actividade administrativa de policía e as cooperativas de Galicia” e á “iniciativa pública económica e cooperativas de Galicia”.

Esperamos que esta brevísima exposición sobre os contidos do libro convenza da necesidade da súa lectura meditada. En especial, na nosa opinión, o título do libro non debe despistar a aqueles que se dedican ó estudo da parte xeral do Dereito de sociedades. Toda nova publicación sobre o concepto de sociedade deberá sen dúbida atravesar, acolléndoas ou desbotándoas razoadamente, as argumentacións do Prof. García-Pita y Lastres.

Rafael GARCÍA PÉREZ

VV.AA.: *Jornadas Internacionales sobre Fiscalidad y Financiación de montes [Ponencias]*, Asociación Forestal de Galicia, Santiago de Compostela, 2005, 230 páxinas.

Esta monografía recolle as intervencións dos ponentes nas Xornadas Internacionais de Fiscalidade e Financiamento de Montes celebradas en abril do 2005 en Vigo, organizadas pola Unión de Silvicultores do Sur de Europa (USSE) e a Asociación Forestal de Galiza. Os textos recollen, en catro capítulos, o contido das mesas temáticas das Xornadas.

No primeiro capítulo analízase a situación actual da fiscalidade forestal, avaliando o seu impacto nas políticas forestais de España, Francia e Portugal, e prestando unha especial atención ás sociedades e agrupacións de propietarios forestais.

Carvalho Montes aborda os modelos de agrupacións forestais na política forestal portuguesa. Existen basicamente catro posibilidades de agrupación forestal: da propiedade, da xestión forestal, da prestación de servizos e da oferta de produtos forestais. Son obxecto de estudo as peculiaridades de cada unha destas alternativas, os suxeitos que poden levalas a cabo e interesantes datos estatísticos da experiencia portuguesa. Como obxectivo postúlase a necesidade dun crecemento intensivo das organizacións de propietarios forestais. Unha difícil tarefa é atraer ós numerosos pequenos

propietarios. Doutra banda, a división das organizacións motiva, en boa parte, que carezan dunha influencia política relevante en Portugal. Ademais, estas organizacións non contan co necesario apoio público nin coa indispensable conciencia cidadá sobre as vantaxes das organizacións. De aí que as súas perspectivas de futuro dependerán da superación de todas estas problemáticas.

Molina Rodríguez traslada un estudo da fiscalidade forestal no noso país. Principalmente, ocúpase do Imposto sobre a Renda das Persoas Físicas (IRPF) pola súa transcendencia na materia, mentres que, do resto de tributos que inciden na actividade forestal, sinálanse certas singularidades de relevancia no particular. Polo que se refire ao IRPF, apúntanse as vantaxes do réxime de determinación obxectiva por signos, índices e módulos para o empresario forestal e a súa evolución na regulación, coa eliminación da anterior estimación obxectiva por coeficientes. O réxime de estimación obxectiva actual aparece no ano 2000 para unha parte dos pequenos e medianos empresarios de montes, nembargante o resto do colectivo –moi numeroso- queda sometido á determinación directa. A simplificación da xestión é unha das principais características do réxime que é voluntario, polo que tódolos empresarios forestais van poder aplicar o réxime de determinación directa, na súa modalidade simplificada ou normal, cando así o desexen. No IRPF considéranse plenamente xustificadas as facilidades e axudas fiscais que supuxo a determinación obxectiva aos propietarios dos montes, debendo estenderse a unha parte do colectivo que quedou fóra, e resultando fundamental manter as axudas fiscais e subvencións para a contribución á mellora da actividade privada forestal.

En canto aos restantes tributos de destacable incidencia na actividade forestal, no Imposto sobre Sociedades (IS) menciónase o réxime xurídico previsto na normativa do imposto, así coma os beneficios para os empresarios de reducida dimensión. Un réxime de determinación obxectiva parece erixirse coma unha boa opción e un desexo real das sociedades de produción forestal. A Disposición Adicional 5ª da Lei de Montes habilitaba unha actuación nesta liña. No Imposto sobre o Valor Engadido (IVE), coma no IRPF, existen problemas de aplicación do imposto pola peculiaridade da actividade forestal debido ao longo período de xeración do seu produto principal (a árbore) e a súa irregular distribución de ingresos e gastos ao longo do mesmo, agravados pola pequena dimensión da unidade empresarial forestal. Por este motivo, no IVE atopamos, a carón do réxime xeral, un réxime simplificado e o REAGP (réxime especial para as

actividades agrícolas, gandeiras, forestais e pesqueiras). Este último constitúe o réxime que mellor se adapta ás necesidades e capacidades do propietario forestal, xa que a xestión dos outros dous (o simplificado e o xeral) é máis complicada. Os titulares das actividades forestais sometidas ó IS aspiraban tamén a que o cumprimento da D.A. 5ª da Lei de Montes lles trasladase a opción a un réxime similar ao REAGP que, sen embargo, non chegou a configurarse. No Imposto sobre Sucesións e Doazóns (ISD) hai que destacar un importante beneficio fiscal coma son as reducións de base impoñible que se aprobaron pola Lei 19/1995, de 4 de xullo, de Modernización das Explotacións Agrarias. E no Imposto sobre Bens Inmóveis (IBI) existe unha exención, derivada desa mesma norma, con relación aos montes poboados con especies de crecemento lento.

Porras Jurado incide na necesidade de atopar fórmulas societarias forestais que sexan capaces de establecer un marco específico regulador que poida das respostas resolutivas e adecuadas ás especificidades forestais. A sociedade forestal é diferente á típica sociedade forestal mercantil capitalista porque ten unha finalidade económica e social. Conforme a isto, prantéxase unha exención de parte dos beneficios no IS e que se exceptúen da regra da prorrata do IVE certas subvencións polos efectos contraproducentes que puideran ter lugar. Dende o punto de vista da sostibilidade forestal, débese comprender ao monte coma un activo intanxible que é fonte de externalidades positivas que repercuten sobre a sociedade e, por elo, sería inxusto que o propietario forestal soporte toda a carga económica do mantemento de tal intanxible.

Gizard expón o estado actual da fiscalidade forestal francesa. A Renda Catastral constitúe a base, dentro das actividades forestais, para a estimación do Imposto sobre a Renda e do Imposto sobre Bens Inmóveis. Coma importantes beneficios fiscais, alúdese a determinadas reducións da base de cotización –en renda- sobre a base de inversións e algúns traballos de forestación, así coma o réxime das plusvalías. No Imposto sobre a Solidariedade e a Fortuna, destaca o réxime Serot-Monichou orientado a facilitar a mobilización dos inmóveis e evitar a dobre imposición co Imposto sobre a Renda e as taxas de rexistro. No IVE existe a posibilidade de aplicar o réxime especial e o xeral.

Jomar de Bolsée refírese á fiscalidade forestal en Bélxica que se orienta sobre os seguintes impostos: Imposto sobre Bens Inmóveis, Impostos sobre a Renda, dereito de rexistro, dereito de doazón e dereito de sucesión. O autor lamenta que non se teña previsto unha exoneración, incluso parcial,

dos “dereitos de sucesión” coma sucede en Francia onde a Lei Serot e a enmenda Monichon, réxime antes mencionado, determinan que só se graven os montes por unha cuarta parte do seu valor.

No segundo capítulo, trátase a adaptación da fiscalidade forestal ás esixencias dos montes veciñais. O profesor Fernández López analiza detalladamente a maneira en que se podería levar a cabo tal adaptación. En primeiro lugar, estúdase o carácter semipúblico do réxime xurídico aplicable aos montes veciñais en man común (MVMC). Hai que destacar aquí a posibilidade e os efectos de que algunhas comunidades de montes poidan ser consideradas coma entidades carentes de ánimo de lucro. No réxime especial do IS asúmense coma aspectos plausibles a incorporación de beneficios fiscais que non existen no réxime xeral do IS, nembargante criticase a ausencia de motivos xustificadores da creación e pervivencia do réxime especial. Por esta razón deféndense algunhas medidas correctoras en caso de persistir o réxime e considérase o retorno ao réxime de atribución de rendas coma a mellor opción e proposta *de lege ferenda*. Máis incluso a partir das obrigacións de información derivadas da Lei 46/2002. En todo caso, destácase a conveniencia de crear incentivos tributarios específicos que estimulen os valores ambientais e a función socio-colectiva da riqueza forestal.

Rodríguez Cebreiro leva a cabo unha serie de propostas con relación ao réxime específico dos MVMC do IS, tendo en conta especialmente a súa incidencia na xestión do monte galego. Neste senso, proponse a elaboración dun plan sectorial contable para o sector forestal, a validez do certificado de interese social expedido polo secretario da Comunidade, a creación dunha provisión reducible para as futuras inversións de interese social, a posibilidade de realizar a inversión social con anterioridade á obtención da base imponible, a consideración dunha nova partida económica coma “gastos de difícil xustificación” e a redución do tipo impositivo ao 10%.

No terceiro capítulo reflexiónase sobre as axudas e incentivos públicos existentes en diferentes países e prantéxanse coma escenario a curto prazo as liñas orientadoras contidas no Regulamento europeo de desenrolo rural. Lesbourgues analiza as axudas públicas á actividade silvícola en Francia, onde se traslada un sistema que se complicou nos últimos anos, sobre todo a partires do 2000, con base a diversos factores como: a supresión do Fondo Forestal Nacional, o impacto considerable sobre o orzamento forestal do Estado destinado ao bosque, a Lei Forestal de 2001, o uso cada vez máis sistemático do orzamento do FEOGA coma complemento das axudas de Estado, a tentativa de desconcentración de certos créditos e a

vontade governamental actual que leva aos Consellos rexionais a desenrolar accións específicas ou complementarias ás estatais. Doutra parte, analízanse as propostas comunitarias á espera dunha nova política rural que cubrirá o período 2007-2013. Conclúese subliñando a debilidade dos orzamentos destinados ao bosque en Francia e en Europa coa crenza de alcanzar organizacións fortes e representativas con capacidade de influír nas decisións políticas e rematar co esquecemento da realidade forestal.

Mota ocúpase das axudas públicas no novo marco da política da política de desenvolvemento rural en Portugal. Inclúese un estudo dos bosques en Europa dos 25 con suxerintes datos estatísticos en canto á substancial expansión do sector forestal e a dispoñibilidade de madeira. Á par das cuestións de produción, a Unión Europea debe dar resposta aos compromisos subscritos en materia de biodiversidade. En Portugal os bosques son o recurso renovable máis importante e deben constituír unha continuidade nas políticas de desenvolvemento, resultando necesaria a definición dunha política forestal nacional. Como acción específica menciónase o Fondo Forestal Permanente que se finanza sobre un imposto sobre combustibles e está orientado á mellora do sector forestal portugués nos próximos anos.

Pinadeau aborda o problema dos incendios forestais. É necesario fomentar a silvicultura e a inversión no monte para chegar a un bo nivel de protección e un control do risco. No sur de Europa o risco de incendio forestal aumenta cada vez máis e as causas son coñecidas. Algunhas liñas de actuación pasan por unha maior participación estatal que contribúa ao mantemento da inversión privada para fomentar unha política de xestión sostible do monte.

Torre Antón traslada a proposta do Centro do Parque Privado de Castela León coma unha posibilidade de apoio á silvicultura privada para a nosa Comunidade veciña. O traballo conclúe na necesidade dun Centro dedicado ao fomento da xestión forestal e á revitalización dos montes privados.

No cuarto capítulo realízase unha descrición do papel dos bosques no cambio climático e no comercio de emisións de gases de efecto invernadoiro, presentando novidosos instrumentos financeiros vinculados á valorización social de bens e servizos ofrecidos polos bosques.

Maseda Eimil aporta unha serie de definicións e acordos básicos con relación ao cambio climático a partir do Protocolo de Kioto. Como retos actuais na estimación do carbono nas masas forestais cítanse: a necesidade de determinar a cantidade de carbono fixada nos diferentes compoñentes dos ecosistemas forestais, mellorar a estimación da biomasa subterránea e

cuantificar a produción de CO₂ nos incendios forestais, así como acadar un coñecemento detallado da modificación do balance de carbono nos anos seguintes á perturbación.

O profesor Rosembuj Erujmovich trata da cuestión dos intanxibles e os recursos naturais. O ben ambiental é un ben inmaterial, un intanxible que aumenta a produción en conxunto creando valor pola súa propia influencia e despregue. Tal activo fúndase nunha particular índole de valor que é o valor sostible cunha preservación e creación continuada que indican a acumulación dun fondo de comercio ambiental. O ben ambiental é unitario e común, por iso o principio “quen contamina paga” ten o seu reverso no criterio de “quen soporta a custodia debe ser compensado”. O financiamento externo debe temperar e compensar a continuidade do ben ambiental. A tutela do intanxible forestal debe recoñecer, conservar e protexer os bens. Conclúe o profesor cunhas propostas para a discusión: a creación dun centro de recursos naturais, a calificación ambiental do recurso ambiental a través dunha específica eco-etiqueta, a descrición rexistral da utilidade ambiental no chan urbanizable e as opcións de financiamento público no marco da experiencia europea.

Macías Vázquez volve sobre o “secuestro do carbono nos sistemas forestais”. A partir dos seus efectos e estatísticas na Comunidade galega cóincídese na necesidade de recuperar chans degradados e de facilitar a formación de chan en áreas erosionadas.

Pechan o libro a ponencia invitada de González-Capitel, acerca do papel do bosque no Protocolo de Kioto, e a conferencia de clausura de Jean-Louis Martres. Na primeira refírense a investigación, o desenrolo e a innovación no comportamento dun bosque autóctono como factores fundamentais para o impulso do bosque mediterráneo. O presidente da USSE, Martres, aporta unhas conclusións sobre a esencialidade da actividade financeira na actividade forestal e a necesidade de acometer unha política forestal comunitaria.

Atopámonos ante unha obra de gran utilidade no estudo da fiscalidade e financiamento dos montes. A experiencia comparada e as múltiples propostas nacionais na vertente do ingreso e o gasto público enriquecen a visión da súa temática. Resta que nos próximos anos moitas das iniciativas prantexadas se transformen en resultados e prácticas positivas que vaian máis alá de meras declaracións de intencións baseadas en formulacións teóricas. Na crenza de que así será, facémonos eco do esforzo que integra esta obra nun sector forestal moitas veces esquecido da memoria e tarefa

dos estudosos e lexisladores, a pesares da súa indubidable relevancia no seo desa Unión Europea da que, disque, formamos parte.

Luis Miguel MULEIRO PARADA

CALVO ORTEGA, R. (Dir.): *Fiscalidad de las entidades de economía social*, Cizur Menor (Navarra), Thomson-Cívitas, 2005, 723 páxinas.

A presente monografía integra un estudo sistemático da fiscalidade das diferentes entidades que forman parte da denominada “economía social”. A obra estrutúrase en oito capítulos e un anexo, ao longo dos cales os autores ocúpase do tratamento das entidades de economía social dende a perspectiva do ingreso e o gasto público. Nese senso, céntrase no réxime fiscal das Cooperativas, Mutuas, Sociedades Laborais, Fundacións, Asociacións de Utilidade Pública, Centros Especiais de Emprego e Empresas de Inserción Social. Dende a perspectiva do gasto público, inclúese o réxime das axudas de Estado con relación ás entidades de economía social e as subvencións estatais e autonómicas a tales suxeitos.

No primeiro capítulo o profesor Calvo Ortega desenrola cales son as razóns que xustifican unha fiscalidade específica para as entidades de economía social. Nunha definición ampla e sinxela, por economía social enténdese aquela actividade de interese xeral realizada por suxeitos empresariais privados aos que a lei limita as súas facultades dominicais. A partires de aquí, existen unha pluralidade de situacións e diversidade de motivos que lexitiman unha discriminación especial. No ordenamento tributario son as leis especiais as que establecen un tratamento especial para estes entes. A tributación especial xustifícase dende a propia Constitución. As entidades de economía social que son obxecto de apoio fiscal nas diferentes leis tributarias específicas son: as entidades sen fins lucrativos, fundacións, asociacións, cooperativas, Mutuas de Seguro, Mutualidades de previsión social, Sociedades de garantía recíproca e Sociedades laborais. Isto ben, na tributación reducida das diferentes entidades de economía social non pode observarse unha axuda de Estado prohibida polo ordenamento comunitario.

O segundo capítulo ocúpase das cooperativas e o seu réxime fiscal. Na súa primeira parte, o profesor Calvo Ortega refírese á Sociedade cooperativa europea e o seu recoñecemento coma un paso previo, pero un avance, na fiscalidade da economía social. Con relación á necesidade dun tratamento fiscal apropiado para as cooperativas resáltase a Comunicación

da Comisión Europea sobre Fomento das Cooperativas en Europa, de 23 de febreiro do ano 2004.

Na segunda parte deste mesmo capítulo, as profesoras García Calvente e Ruiz Garijo tratan o réxime tributario actual das cooperativas no ordenamento español. Unha previa delimitación conceptual, a nivel interno e internacional, así coma a clasificación das cooperativas dende a perspectiva histórica, conducen ao estudo dos requisitos para a calificación de cooperativa fiscalmente protexida, as súas clases e respectivo réxime tributario. Dende a perspectiva dos requisitos, sería desexable unha maior uniformidade a partir da regulación dual existente do Estado e as CCAA. Seguidamente atopamos clasificadas as cooperativas no seu dobre nivel de protección –protexidas e especialmente protexidas–, así coma o réxime tributario das mesmas. Na Lei de Réxime Fiscal das Cooperativas intégranse normas que merecen un xuízo positivo e outras que son merecentes dunha certa crítica. Son positivas: a consideración coma gasto deducible dos intereses devengados polos socios polas súas achegas ao capital social, ou das cantidades destinadas a algúns fondos de previsión social, a previsión de bonificacións e exencións nalgúns impostos e a aplicación dun tipo de gravame reducido no Imposto sobre Sociedades (IS). As dúas desvantaxes máis importantes son: a rigurosidade na aplicación das causas que dan lugar a perda da protección fiscal e a limitación da deducibilidade das cantidades aportadas aos mencionados fondos que teñan carácter obrigatorio. Asemade, outra desvantaxe é a desagregación da base imponible do IS entre os resultados cooperativos e extracooperativos pola complicación que supón para a xestión das cooperativas. Pero este problema non ten a súa orixe na lexislación fiscal, senón na Lei de Cooperativas. Para rematar, alúdese ás dificultades que derivan das competencias das CCAA na materia e que complican a aplicación da Lei fiscal.

Na terceira parte Luis Esteban realiza unha serie de reflexións sobre o futuro fiscal das cooperativas. Con base no mandato constitucional referido ao fomento das cooperativas a través dunha lexislación adecuada, analízanse detidamente os aspectos básicos da Lei 20/1990, de Réxime Fiscal de Cooperativas e doutra lexislación xeral coma a Lei 3/1987, de 2 de abril, Xeral de Cooperativas e a Lei 27/1999, de 16 de xullo, Xeral de Cooperativas. Singularmente, menciónanse as consecuencias do incumprimento do principio mutual e das normas sobre contabilidade separada. Con estes piares, faise alusión ás posibles contradicións entre a Lei Fiscal e a Lei Cooperativa. Coa defensa da necesidade de cambio da

norma fiscal, indágase nas perspectivas de futuro e cales son as alternativas para afrontar semellante modificación.

Cubedo Tortonda aborda, na cuarta parte, as zonas escuras e puntos febles da regulación contable das sociedades cooperativas. As competencias transferidas ás CCAA, insítese unha vez máis, presentan múltiples problemas derivados da profusa e complexa regulamentación e das incursións en parcelas propias da contabilidade que corresponden exclusivamente ao Estado. Outros problemas responden ao peculiar encaixe de determinadas operacións cooperativas, especialmente pola conceptualización das operacións mutualísticas, que efectúan as Normas Contables para as Sociedades Cooperativas (NCSCOOP).

O profesor Vaquera García analiza, no capítulo terceiro, a tributación das Mutuas Xerais, Mutualidades de Previsión Social, de Accidentes de Traballo e Enfermidades Profesionais. Dentro das medidas tributarias en favor destas entidades, no IS, destacan as seguintes: algunhas exencións, a deducibilidade de achegas ás mesmas, as regras de imputación temporal de dotacións a Plans de Pensións e contratos de seguro de vida, tipos especiais de gravame, as deducións en cota por contribucións empresariais e o réxime especial das entidades parcialmente exentas. No Imposto sobre as Renditas das Persoas Físicas (IRPF) cítanse: algunhas rendas exentas que poden percibir tales entidades, as imputacións temporais referidas a contratos de seguro, a tributación da achega e obtención de cantidades de Plans de Pensións, Contratos de Seguro, Plans de Previsión Asegurados e, con carácter xeral, estúdase a incidencia no IRPF das achegas a Mutualidades de Previsión Social así coma os elementos comúns das achegas a Plans de Pensións, Mutuas de Previsión Social e Plans de Previsión Asegurados. Finalízase coas importantes exencións establecidas no Imposto sobre o Valor Engadido (IVE) e no Imposto sobre Primas de Seguros.

No capítulo cuarto, Calvo Vergez recolle o tratamento tributario das sociedades laborais e fai diversas consideracións ao seu respecto. Estúdase minuciosamente o réxime fiscal destas entidades no IRPF, IS, Imposto sobre Patrimonio (IP), Imposto sobre Sucesións e Doazóns (ISD), o IVE e o Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados (ITPAXD). No concerne ao IP e ao ISD debemos ter en conta que aínda que as sociedades laborais non son suxeitos pasivos destes impostos, a titularidade de accións dunha sociedade laboral ou a súa transmisión a título gratuito poden integrar o feito imponible dos mesmos.

Pechan o apartado dúas cuestións de particular interese en canto á conveniencia de acordar a condonación de débeda procedentes de convenios de recuperación firmados co FOGASA (Fondo de Garantía Salarial) e ás obrigas fiscais de carácter formal establecidas para as sociedades laborais.

O capítulo quinto, na súa primeira parte, aborda o réxime tributario das entidades sen fins lucrativos –fundacións e asociacións de utilidade pública- no ordenamento español. Neste senso, a profesora Ruiz Garijo desenrola o réxime xurídico das mesmas e, sobre todo, o seu réxime tributario cunha especial atención á Lei 49/2002, de 23 de decembro, de réxime fiscal das entidades sen fins lucrativos e dos incentivos fiscais ao mecenado. Na segunda parte, o profesor Lucas Durán traslada a experiencia comparada da regulación tributaria das entidades sen ánimo lucrativo nos principais ordenamentos da UE. En particular, tómanse coma base os catro principais países da Unión: Inglaterra, Francia, Alemaña e Italia. Ademais, úneselle Irlanda na medida en que no mundo anglosaxón o tratamento destas entidades tivo tradicionalmente significativos beneficios fiscais polo que, sen dúbida, o seu coñecemento resulta de gran utilidade neste traballo.

No capítulo sexto intégrase o estudo dos Centros Especiais de emprego. Calvo Vergez indaga no réxime xurídico e, especialmente, fiscal dos mesmos. Destacan o tratamento das axudas concedidas aos fondos especiais de emprego e as medidas fiscais incentivadoras. O feito de que os mesmos poidan actuar ou non con ánimo de lucro condiciona o seu réxime fiscal, onde debemos acudir á Lei do IS e a Lei 49/2002. Ademais destas regulacións, outras medidas fiscais incentivadoras e vinculadas a estes Centros son: os beneficios fiscais contemplados no IRPF a favor das persoas con discapacidade, a non inclusión na Lei do IVE das subvencións percibidas por Centros Especiais de emprego no denominador da prorrata e algunhas outras contidas na regulación de tributos locais coma o Imposto sobre Bens Inmóveis (IBI), o Imposto sobre Actividades Económicas (IAE) e o Imposto sobre o Incremento de Valor dos Terreos de Natureza Urbana (IVTNU).

O mesmo autor continúa, no capítulo sétimo, co estudo da delimitación xurídica e os aspectos tributarios doutras entidades de economía social; as empresas de inserción social. Establecido un concepto e cales son as características máis importantes, tórnase necesaria unha análise das lexislacións autonómicas vixentes na actualidade. Despois de poñer de manifesto as medidas tributarias aplicables a estas empresas de inserción, fundamentalmente no IS, IVE e IAE, fanse algunhas consideracións en

favor dunha certa asimilación destas “empresas” ás entidades sen fins lucrativos.

A profesora Alguacil Marí trata, no capítulo oitavo, a cuestión das axudas de Estado en relación coas entidades de economía social. Hai que subliñar que a Comisión e o Tribunal de Xustiza das Comunidades Europeas teñen considerado aplicable o réxime da competencia ás cooperativas e ás entidades sen ánimo de lucro. Dúas excepcións son apuntadas: as cooperativas sen ánimo de lucro e as cooperativas de consumo ou de servizos. Con relación ás Asociacións e Fundacións, partindo de que nin a súa forma xurídica nin a ausencia de ánimo de lucro son suficientes para enervar a aplicación do devandito réxime, estas características poden constituír elementos relevantes para algunhas actividades cando poidan estimarse coma “non económicas” ou persigan un interese xeral. Finalmente, con base na doutrina da Comisión europea, trata de dilucidarse como se podería calificar o réxime fiscal das CMAF (Cooperativas, Mutualidades, Asociacións e Fundacións) á luz do réxime das axudas de Estado. Esencialmente, a análise refírese o réxime fiscal das cooperativas e das entidades sometidas á Lei 49/2002.

No anexo que pecha o libro, o profesor Vaquera García pon en relación as entidades de economía social e o gasto público, centrando o seu traballo sobre as subvencións do Estado e as Comunidades Autónomas. De maneira gráfica e extensa, atopamos as principais axudas estatais e autonómicas a estas entidades. Finalmente, inclúese a tributación da obtención de tales subvencións, tanto nos Impostos sobre Sociedades como sobre a Renda das Persoas Físicas.

A obra obxecto do presente comentario constitúe un tratado sistemático e omnicompreensivo da fiscalidade das entidades de economía social. A utilidade da integración dos diversos réximes tributarios, as experiencias comparadas, achegas orixinais e suxerintes de cara a propostas de *lege ferenda* e, en xeral, o enfoque amplo da súa temática, convértena nun bo instrumento e referente no futuro para a indagación ou aprendizaxe sobre a tributación destes entes. Na súa extensión acóllense os múltiples esforzos en favor dunha perspectiva global da fiscalidade, tanto desde a óptica do ingreso coma do gasto público, diso que se deu en chamar o Terceiro Sector ou Sector Social. Xa que logo debemos valorar positivamente esta visión completa do particular que nos permite a comparación entre as diferentes institucións, así coma unha comprensión conxunta das entidades e o seu tratamento dende a esfera do ordenamento xurídico-tributario.

Luis Miguel MULEIRO PARADA

